

کلینی نامه

(فهرست نسخه‌های ثقة الاسلام کلینی در کتابخانه)•

کتابخانه بزرگ و گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی مرجع فقیه شیعه، بزرگ فرهنگبان میراث مکتوب اسلامی پدر بزرگواریم، حضرت آیت الله العظمی سید شهاب‌الدین مرعشی نجفی - رحمة الله علیه - که با اهداف والای خود آن را بنیاد نموده‌اند، در حال حاضر از لحاظ نسخه‌های خطی اسلامی به ویژه شیعی نخستین کتابخانه کشور و سومین کتابخانه جهان اسلام به شمار می‌آید. این مجموعه عظیم و گرانبها را آن عالم ربانی، با عدم امکانات مالی و با عنایت خداوند سبحان، به تنهایی، و در طول زندگی نود و شش ساله خویش فراهم آورد، و علی‌رغم ارزش معنوی و مادی آن که هیچ‌گاه توان ارزشیابی آن را نخواهیم داشت، سرانجام وقف نمود و در طبق اخلاص نهاد و به رایگان برای ملت مسلمان ایران و تمام علاقه‌مندان به یادگار گذاشت، تا نسل‌های حاضر و آینده از این گنجینه عظیم بشری بهره‌مند گردند.

پرواضح است که در گردآوری این مجموعه گرانشنگ ایشان متحمل مشقات و گرفتاری‌های گوناگون شده و با وضع معیشتی نامناسب در نجف اشرف، یک وعده غذای روزانه خود را حذف و شامگاهان پس از فراغت از درس و بحث، نماز و روزه استیجاری به‌جا می‌آورد و دستمزد خود را صرف خرید نسخه‌های خطی نفیس و نایاب می‌کرد، حتی روزی نیز بر سر خرید یک نسخه خطی کتاب ریاض العلماء که

• با همکاری فاضل گرامی جناب آقای حسین متقی.

تا آن زمان بسیار نایاب و چاپ نشده بود^۱، با نماینده کنسول بریتانیا در بغداد که بیشترین خریدار ذخایر اسلامی و شیعی بود درگیر شده و شبی آن بزرگوار را به زندان افکندند. هم‌اکنون در گنجینه جهانی این کتابخانه بزرگ، تعداد بسیاری نسخه نفیس خطی و یا چاپی قدیم وجود دارد که معظم‌له بر آغازین برگ هرکدام مطالبی چنین مرقوم داشته‌اند: «این کتاب را در مقابل انجام دو سال نماز، به نیابت از سوی فلان شخص خریداری نمودم در حالی که بیست ساعت است گرسنه می‌باشم». در مسیر گردآوری نسخه‌های خطی نفیس اسلامی ضمن توجه به اهداف عالی آن بزرگ مرد، برخی مطالب را شخصاً به اینجانب می‌آموختند که هنگام تهیه نسخه‌ها می‌بایست آنها را در اولویت قرار می‌دادم، از جمله: عنایت ویژه به آثار شیعه - خصوصاً نسخه‌های بسیار کهن اعم از فارسی یا عربی - که در سده‌های پنجم تا هشتم هجری قمری کتابت شده‌اند. بارها به اینجانب می‌فرمودند: «سالها در این اندیشه‌ام که چگونه است بیشتر آثار علمی عالمان متقدم شیعه که نسخه‌های خطی آنها در سده‌های پنجم تا هفتم هجری قمری کتابت شده‌اند، در کتابخانه‌ها از جمله این کتابخانه بزرگ موجود می‌باشد، لیکن کتاب‌های چهارگانه حدیثی شیعه که پیرامون همان سه سده یادشده کتابت شده باشند، بسیار نایاب یا اندک و مجموعاً از پانزده نسخه در تمام کتابخانه‌ها فراتر نمی‌رود؟»، نخستین دلیلی که به ذهن می‌آید، این که به علت جنگ‌های بسیار، از جمله یورش قوم مغول که طی آن کتابخانه‌های مسلمانان را به آتش کشیده و نابود ساختند، همچنین عدم مراقبت جدی از نسخه‌های کهن، یا بلایای طبیعی و جز آنها باعث از بین رفتن این ذخایر گردیده است. اگر چنین باشد، پس چگونه است که بسیاری دیگر از آثار عالمان گذشته ما از بین نرفته است؟! آثاری چون کتاب‌های نهج البلاغه، نه‌ایه شیخ الطائفه، مبسوط شیخ، مصباح شیخ، تفسیر تبیان شیخ، رجال کشی، بصائر الدرجات، الانتصار، امالی سید مرتضی و بسیاری دیگر از این‌گونه آثار که در سده‌های پنجم تا هفتم هجری کتابت شده در کتابخانه‌ها،

۱. این کتاب برای نخستین بار، حسب الامر پدر بزرگوارم، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، در خلال سالهای ۱۴۰۱-۱۴۱۵ ه.ق، بر اساس چند نسخه خطی موجود و با مقدمه معظم‌له، در ۷ جلد، از سوی انتشارات کتابخانه ایشان چاپ و منتشر گردید.

از جمله در این کتابخانه بزرگ، موجود می‌باشد، لیکن نسخه‌های کتب اربعه کهن وجود ندارد؟! بنابر این می‌توان حدس زد که دستی مرموز در این موضوع دخالت داشته تا نسخه‌های خطی کهن کتب اربعه مربوط به سده‌های پنجم تا هفتم هجری را معدوم ساخته و این مجموعه احادیث شیعه را از آثار جعل شده سده‌های نهم و دهم هجری - به ویژه به عصر صفوی - منتسب سازند. بدیهی است هر فرد بی اطلاع، نخست این موضوع کذب را تأیید می‌کند. کتاب شریف مدینه‌العلم شیخ بزرگوار صدوق، در حدیث، که بسیار مفصل بوده و تا اوایل عصر صفوی وجود داشته، اکنون حتی برگی از آن برجای نمانده است. هرگاه اینجانب عازم سفر خارج از کشور به منظور شرکت در همایش‌های بین‌المللی پیرامون نسخه‌های خطی می‌شدم، پدر بزرگوارم تاکید می‌فرمودند که در کتابخانه‌های بزرگ کشورهای مختلف جستجو کنم تا شاید روزی این اثر مهم مفقود شده شیعی یافت شود. متأسفانه چنین نشد، حتی اینجانب در چند سفر که به کشور یمن داشتم و از قبل شنیده بودم، احتمالاً در آن کشور وجود دارد، پس از مدتی تفحص در کتابخانه‌های عمومی و خصوصی، آن کتاب عزیزالوجود را نیافتم. مرحوم علامه مولی محمد باقر مجلسی که حق عظیمی بر ما شیعیان دارد، به این مهم پی برده بود و دستور داد تا نسخه‌های کتب اربعه شیعه را تکثیر نمایند. بدین‌گونه که در روزهای مشخص، مرحوم مجلسی در اتاق یا تالار بزرگی جلوس می‌فرمود، و هر کس نسخه‌ای از کتاب‌های چهارگانه حدیثی شیعه را استنساخ کرده بود، در این جلسه حضور می‌یافت و آنگاه فردی با صدای بلند متن حدیث را قرائت می‌کرد و مرحوم مجلسی هرگاه در آن سند افتادگی وجود داشت یا مطالب متن صحیح نبود، بی‌درنگ از فردی که متن را قرائت می‌کرد، درخواست می‌نمود تا تمام افرادی که در جلسه حضور داشتند، نسخه‌های خود را بنا برگفته مجلسی تصحیح کنند. پس از گذشت یک یا چند ماه که کتاب به پایان می‌رسید، روزی در یک جلسه ویژه، تمام افرادی که نسخه‌های خود را در آن جلسات تصحیح کرده بودند، حضور یافته و هر یک نسخه خود را به آن مرحوم ارائه داده، سپس ایشان چند سطر در برگ پایانی مرقوم می‌فرمودند که این نسخه در حضور اینجانب قرائت و تصحیح گردیده است. برخی از مغرضان و یا ناآگاهان و یا دشمنان خاندان عصمت و طهارت - علیهم‌السلام - تردید می‌کردند که علامه مجلسی چگونه توانسته است با

عمر متوسط خود، افزون بر یک‌هزار نسخه از کتب اربعه را بخواند و تصحیح نماید؟! پاسخ آن را مرحوم پدر بزرگوارم چنین بیان کرده‌اند: «این ناآگاهان مطلع نیستند که طیّ روزهای مشخص، افرادی افزون بر صد یا دویست تن در خدمت مجلسی همان‌گونه که در بالا اشاره شد نسخه‌های خود را تصحیح می‌کردند، شبیه جلسات قرائت قرآن کریم، نه آن‌که متن کتاب را یک یک بر مجلسی قرائت کرده باشند».

اینک که در نظر است همایشی پیرامون نکوداشت علامه گلینی - اعلی الله مقامه الشریف - برگزار گردد، طبق روال همیشگی که اینجانب به مناسبت‌های گوناگون، گزارشی از نسخه‌های خطی را که متناسب با موضوع است و در کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) موجود می‌باشد، چاپ و منتشر نموده‌ام. فهرستواره موجود که در برگیرنده نسخه‌های خطی کافی و شروح و تعلیقات آن می‌باشد و تاکنون در ۳۸ جلد فهرست نسخه‌های خطی این کتابخانه بزرگ درج گردیده است، معرفی و در این دفتر به علاقه‌مندان ارمغان می‌دارم. البته به جز نسخه‌هایی که در این مجموعه گزارش شده، نسخه‌های دیگری از کافی یا شروح و تعلیقات آن در این کتابخانه بزرگ وجود دارد که تاکنون شناسایی و فهرست نشده‌اند. ان‌شاءالله آنها را به فرصتی دیگر موکول می‌نمایم.

یادآوری این نکته بایسته است که در شبه قاره هند، طیّ دویست سال گذشته، کتابهای فارسی و عربی بسیاری از عالمان اسلامی و شیعی در شهرهای لکهنو، بمبئی، دهلی، حیدرآباد، کامپور و بسیاری از دیگر مراکز آن کشور، از سوی ناشرانی معتبر و مشهور، از جمله «منشی نولکشور»^۱ و «میرزا محمد ملک‌الکتاب

۱. منشی نولکشور، یکی از ناشران معروف و پر تلاش هند در یکصد و پنجاه سال گذشته بوده است. وی افزون بر چهار هزار عنوان کتاب فارسی، عربی و اردو که بیشتر اسلامی بوده، چاپ و منتشر ساخته است. ناصرالدین شاه قاجار در سفر خود به هند از آرزوهایی که داشت، ملاقات با نولکشور بوده است. هنگام این دیدار شاه با احترام بسیار از وی استقبال کرده و علت موفقیت او را در انتشار گسترده کتاب جو یا شده بود. اینجانب در یکی از سفرهایم که پنج سال پیش به هند داشتم، در دهلی شنیدم فردی آمریکایی یک مجموعه از تمام کتاب‌هایی که نولکشور در هند چاپ کرده بود، با بهای بسیار گزاف، از نوادگان او خریداری و به آمریکا منتقل نموده است. نولکشور ظاهراً هر کتابی که منتشر می‌کرده، دو نسخه از آن را برای خود نگاه می‌داشته است.

شیرازی^۱ ساکن بمبئی چاپ و منتشر گردیده است. در میان کتاب‌های چاپ شده قدیم هند، نسخه‌های چاپی کتب اربعه، از جمله: کافی کلینی، من لا یحضره الفقیه صدوق و استبصار شیخ طوسی که در شهر لکهنو چاپ شده است، وجود دارد. خوشبختانه نسخه‌ای از فروع و روضه کافی در این کتابخانه بزرگ، با چنین مشخصاتی موجود می‌باشد: این چاپ در ۳ جلد که جلد نخست آن در «۶۵۶» صفحه و به سال ۱۳۰۲ هـ. ق/ ۱۸۸۵ میلادی، در قطع رحلی، در شهر لکهنو، در چاپخانه «اوده اخبار»، به تصحیح مولوی محمد علی موسوی کنتوری چاپ و منتشر گردیده است. جلد دوم آن نیز در همان قطع رحلی، در «۳۵۸» صفحه و به سال ۱۳۰۳ هـ. ق/ ۱۸۸۶ میلادی در لکهنو در همان چاپخانه و سومین جلد که دربرگیرنده کتاب الروضة کافی می‌باشد، در «۴۵۱» صفحه، در همان قطع رحلی، به سال ۱۳۰۳ هـ. ق/ ۱۸۸۶ میلادی در لکهنو، در همان چاپخانه، چاپ و منتشر شده است. البته از کتاب تهذیب شیخ الطائفه که از جمله کتاب‌های چهارگانه حدیثی شیعه می‌باشد، نسخه چاپ هند، در این کتابخانه بزرگ وجود ندارد، و مشخص نیست که همچون ۳ کتاب دیگر یاد شده در هند چاپ شده است یا خیر؟ به هر حال، بیشترین کاغذ کتاب‌های چاپ قدیم هند اسیدی و شکننده و به تدریج در حال فرسایش می‌باشند. متأسفانه همین نسخه‌های کافی چاپ هند و بسیاری دیگر از عناوین چاپ شده در آن کشور دارای چنین مشکلی می‌باشند. در هیچ یک از کتابخانه‌های داخل کشور چون این کتابخانه بزرگ، مجموعه کتاب‌های اسلامی چاپ شده در هند، در موضوعات گوناگون اعم از فارسی و عربی، وجود ندارد. اینجانب در طول نیم قرن گذشته، بیشتر کتاب‌های قدیمی چاپ هند را برای این کتابخانه به تدریج خریداری نموده‌ام. از دیگر سو یک کتابخانه شخصی بسیار بزرگ مربوط به یک عالم بزرگ و برجسته شیعه مقیم هند مرحوم آیت الله شیخ محمد حسن نجفی، ساکن بمبئی و یک کتابخانه دیگر مربوط به یکی از

۱. مرحوم میرزا محمد ملک‌الکتاب شیرازی نیز از ناشران برجسته ایرانی‌الاصل هند است که صدها عنوان از آثار علمای بزرگ شیعه، اعم از فارسی و عربی و اردو، را چاپ و منتشر نموده و خود نیز دارای تألیفاتی است. وی به جز آثار شیعه، کتاب‌های دیگر را منتشر نساخته است. او نیز پیرامون یکصد و اندی سال گذشته، در شهر بمبئی هند می‌زیسته است؛ رحمة الله علیه.

علمای مقیم حیدرآباد که طی وصیت آنان به کتابخانه بزرگ ما اهدا شده است. اینجانب دومی را در سال ۱۳۵۲ ش، از حیدرآباد به ایران منتقل کرده‌ام، و اولی را فرزندان آن مرحوم با کشتی برای ما ارسال نموده که دو سال قبل، به کتابخانه واصل گردیده است.

فهرستواره موجود با همکاری دوست فرزانه و همکار عزیز و فرهیخته، آقای حسین متقی به فرجام آمد، و چنانچه پیگیری‌های ایشان نبود، هرگز این وجیزه سامان نمی‌یافت. ضمن تشکر فراوان و سپاس از ایشان، امید است مورد استفاده علاقه‌مندان قرار گیرد. با درود به روان پاک و مطهر آن بزرگ فرهنگبان میراث مکتوب اسلامی که با چنین اقدام سترگ فرهنگی، نام خویش و دیگر عالمان بزرگوار شیعه را در عالم جاودانه ساخت و طنین آن همگان به ویژه مراکز فرهنگی غرب را به شگفتی وا داشت که چگونه یک روحانی شیعه، بدون امکانات مالی توانسته است گنجینه‌ای را فراهم آورد که در جهان چون خورشید نورافشانی می‌کند، و سرانجام بدون آنکه نسخه‌ای از آنها را جهت امرار معاش خویش نگاه دارد، به رایگان به جامعه اسلامی هدیه نمود، تا همگان از آن سود جویند.

۱. الکافی (الأصول)

(حدیث - عربی)

آغاز: افتاده «...إلیه الکتاب فیہ البیان و التبیان قرآناً عربیاً غیر ذیعوج لعلمهم یتقون [قد بینة للناس و نهجه]... أما بعد فقد فهمت یا أخی ما شکوت من اصطلاح أهل دهرنا علی الجهالة و توازرهم...».

انجام: «باب فی أنه إذا قیل فی الرجل شیء فلم یکن فی الولد و ولده فإنه هو الذی قیل فیہ ... سمعت أبا عبد الله یقول قد یقوم الرجل بعدل أو بجور و ینسب إلیه و لم یکن قام به فیکون ذلک ابنه أو ابن ابنه من بعده فهو هو...» افتاده.

گزارش متن: مهمترین کتاب حدیثی شیعه مشتمل بر ۳۴ کتاب در ۳۲۶ باب و منقسم در سه بخش اصول، فروع، روضه که در مجموع پیرامون ۱۶۰۰۰ حدیث منقول از اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام در آن گردآمده است و طی ۲۰ سال در زمان غیبت صغری (۲۶۰ - ۳۲۹ هـ.) نگارش یافته است. مرحوم خوانساری در

روضات الجنّات به این مضمون آورده است که چون نگارش این اثر به انجام رسید، در همان ایام غیبت صغری، از طریق نواب اربعه، به محضر حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف ارائه گردیده و گویا ایشان نیز کلامی نزدیک با عبارت «الکافی کافٍ لشیعتنا» فرموده باشند^۱. بخش اصول حاوی روایتهای اعتقادی و اخلاقی، بخش فروع شامل احادیث فقهی و بخش روضه مشتمل بر روایات متنوع در ابواب گوناگون است.

در این اثر بدیع، که بنا به نوشته مرحوم آقا بزرگ تهرانی در الذریعة «لم یصنّف مثله فی الإسلام» است، از مجموع شانزده هزار حدیث، ۵۰۷۲ حدیث الصحیح، ۱۴۴ حدیث الحسن، ۱۷۸ حدیث الموثّق، ۳۰۲ حدیث القوی و ۹۴۸۵ حدیث آن ضعیف میباشد. به نظر میرسد مبنای کسانی چون مرحوم کلینی با کسانی که این احادیث را تقسیم بندی کرده‌اند، در اساس متفاوت بوده باشد! زیرا که تقسیم بندی و درج دو سوم روایات اثری که مشهور است به محضر حضرت علیه السلام ارائه گردیده است، در ذیل احادیث «ضعیف» حقیقتاً تأمل برانگیز است! مگر اینکه تعریف دیگری برای «احادیث ضعیف» مدّ نظر بوده باشد. باید دانست که تعداد روایات کتاب الکافی از مجموع احادیث صحّاح ششگانه اهل سنت حدود ۱۹۹ حدیث بیشتر است! چرا که مجموع روایات صحیح مسلم و صحیح بخاری کمتر از هفت هزار و باقی کتب چهارگانه دیگر نیز به نُه هزار نمیرسد. بخش اصول این اثر نخستین بار در سال ۱۲۷۸هـ، بخش روضه همراه تحف العقول در سال ۱۳۰۳هـ. و فروع کافی نیز به سال ۱۳۱۸هـ به صورت سنگی در تهران به چاپ رسیده است. این اثر همچنین با تصحیح و تعلیقات زنده یاد، دانشمند حدیث شناس، مرحوم علی اکبر غفاری از سوی دارالکتب الإسلامیة در سال ۱۳۸۸هـ و نیز بخش اصول به انضمام شرح ملا صالح مازندرانی و تعلیقات مرحوم علامه بزرگوار، استاد الاساتید حاج شیخ ابوالحسن شعرانی با تصحیح مرحوم علی اکبر غفاری در سال ۱۳۸۲هـ از سوی المكتبة الاسلامیة در تهران به چاپ رسیده است. این اثر دارای شروح و ترجمه‌های

۱. روضات الجنّات: ج ۶، ص ۱۱۶.

بسیاری می‌باشد که در این گزارش همراه با کتاب‌شناسی‌های دیگر، از جمله مقدمه الکافی با تصحیح و تحقیق استاد نامدار دانشگاه بغداد، دکتر حسینعلی محفوظ، به تفصیل پرداخته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (برخی روایات: مُعَرَّب)، تاریخ کتابت: سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، اندازه متن: ۱۸/۵×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۱۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضربی زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی (ساخته بخش مرمت کتابخانه).

ویژگیها: نسخه نفیسی است که در چند موضع به خط علامه مجلسی (ره) بلاغ سماع دارد، با عبارت «بلغ سماعاً أیده الله تعالی» در حاشیه تصحیح گردیده و حواشی نسبتاً زیادی با نشانهای «صبیح ره، م و ر دام ظلّه، رفع رحمه الله، م و ر سلّمه الله و ... در برگهای آغازین دارد. در پایان کتاب العقل و التوحید اجازه و انهایی به خط علامه مجلسی به جهت «مولی محمد مؤمن قهبائی» بدین عبارات آمده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء الأخ الإيماني، مولانا محمد مؤمن القهبائي وفقه الله تعالی لنيل السعادات وأيقذه من الهلكات سماعاً و تصحيحاً في مجالس آخرها الثاني عشر شهر ربيع الثاني سنة ثمان و تسعين و الألف الهجرية، فأجزت له روايته عنى بأسانيدى المتكثرة المتصلة إلى ثقة الإسلام حشرها الله تعالی مع ائمة الأنام و كتب بيمنه الجاني الفاني أفقر العباد إلى عفو ربّه الغني محمد باقر بن محمد تقى، فى عنها حامداً مصلياً مسلماً». نیز در نخستین برگ، دستخط مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با عبارت زیر دیده می‌شود: «إجازة العلامة المجلسي صاحب البحار للمولى محمد القهبائي من تلاميذه على هامش الكافي و النسخة موجودة عندنا بخط المجاز مودعة فى المكتبة الموقوفة ببلدة قم المشرفة».

منابع: الذريعة: ج ۱۷، صص ۲۴۵ - ۲۴۶، فهرست کتب چاپی عربی: صص ۷۲۲ - ۷۲۳. شماره نسخه: «۲۶۱»

۲. نسخه دیگر الکافی (۲)

(الفروع و الروضة)

آغاز: «بسملة، کتاب الطلاق، باب کراهیة طلاق الزوجة الموافقة، أخبرنا عدّة من أصحابنا عن أحمد ابن محمد عن أبيفضال...، باب تطليق المرأة غير الموافقة...».

انجام: «قال إنّ من الملیكة الذین فی السّماء الدنیا لیطلعون إلى الواحد و الاثنین و الثلثة و هم یذکرون فضل آل محمّد [صلی الله علیه و آله و سلّم]...» افتاده.

گزارش متن: نسخه موجود حاوی بخش فروع و از کتاب الطلاق آغاز تا کتاب الایمان و الذنور و بخش روضه به انجام می رسد؛ این نسخه اندکی از انجام افتادگی دارد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ مُعرب، تاریخ کتابت: سال ۹۵۳هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: فرنگی قدیمی^۱ نخودی، تعداد برگ: ۳۱۵، تعداد سطر: ۲۶، اندازه متن: ۱۳/۵×۲۰، سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۷ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای روشن، عطف: تیماج قهوه‌ای تیره، رقم کاتب (در پایان کتاب الایمان و الذنور): «تمّ الکتاب [نهار الأحد ثامن شهر الحجّة الذی هو من شهور سنة ثلاث و خمسين و تسعمائة و الحمد لله و یتلوه إن شاء الله تعالی کتاب الروضة من کتاب الکافی و الحمد لله أولاً و آخراً و صلّى الله علی سیدنا محمّد النبی و آله و صحبه و سلّم تسليماً كثيراً إلى يوم الدين».

ویژگیها: نسخه‌ای است بسیار نفیس که مقابله و تصحیح شده و در چند موضع آن، از جمله برگهای «۳۰ب، ۳۷الف، ۷۴ب، ۸۸ب»، دستخط شهید ثانی با عباراتی چون: «بلغ العرض بأصله المنقول منه فی أوائل شهر جمادی الآخر سنة أربع و خمسين و تسعمائة و أنا الفقیر إلى الله تعالی زین الدین بن علی بن أحمد حامداً مصلیاً مسلماً»، «ثمّ سماعاً أيده الله تعالی»، «قوبل فصّحّ إن شاء الله فی أوائل شهر جمادی الأوّل سنة

۱. بنابر تحقیقاتی که کاغذ شناسان خود مطرح نمودند، حدوداً از سال ۹۰۰هـ کاغذهای فرنگی به استانبول رسید و آثار اسلامی بر روی آن اوراق، کتابت گردید و این نسخه هم باید در همان سالهای اولیه ورود کاغذ از جهان غرب به جهان اسلام کتابت شده باشد. گفته شده از سالهای ۹۵۰هـ به بعد به تدریج در اوایل حکومت صفویان کاغذهای فرنگی به ایران نیز راه یافت؛ لیکن بهای کاغذهای ماشینی خارجی بسیار بالا بوده و همه کس نمی توانسته است از آنها اتباع کند. یکی از مشکلات جدی کتاب آرایی در طول تاریخ، موضوع کمبود و گرانی کاغذ بوده است و بر همین اساس نسخه‌های کهن خطی هر چه کهن تر باشد، قطع آن کوچکتر است؛ مگر در موارد خاص مانند کتابت قرآن کریم که آن نیز نادر بوده است.

۹۵۹هـ و مشابه آن آمده است. این نسخه دارای حواشی و تعلیقاتی است و نسخه بدلها با نشان «خ ل» آمده است. برگهای نسخه بر اثر رطوبت به شدت آسیب دیده و اسیدی شده و کاملاً شکننده گردیده و احتیاج به ترمیم اساسی و فنی دارد. برگهای آسیب دیده اندکی وصالی غیر فنی گردیده است. برگ آغاز و انجام نونویس است. روی آغازین برگ دستخط مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با عبارت: «کتاب الکافی مرقوة علی مولانا السعید شیخنا الشہید الثانی الشیخ زین الدین العاملی و قد قرئها علیه تلمیذہ، شہاب الدین الحسینی المرعشی النجفی»، دیده می‌شود. در آغاز همچنین فهرست کتابهای این نسخه کافی آمده است.

شماره نسخه: «۲۶۸»

۳. نسخه دیگر الکافی (۳) (الاصول)

آغاز: «بسملة، الحمد لله المحمود لنعمة المعبود لقدرة المطاع فی سلطانه المرهوب لجلاله... أما بعد فقد فهمت یا أخی ما شکوت من اصطلاح أهل دهرنا علی الجهالة و توازرهم و سعيهم فی عمارة طرقها...».

انجام: «عن أبي الحسن موسى عليه السلام فی الظهور التي فيها ذکر الله عزّ و جلّ قال اغسلها؛ تمّ کتاب العشرة و تیلوه إن شاء الله کتاب الطهارة و الحمد لله ربّ العالمین و صلّی الله علی محمّد و آله الميامین الأکرمین الأخیار الأنجبین».

گزارش متن: ... نسخه موجود از بخش اصول آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام

می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: ابوالفضل محمّد صادق بن قربانعلی خراسانی مشهدی ملامامی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نازک و ضخیم نخودی و زرد کم رنگ و پررنگ، تعداد برگ: ۴۳۸، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۵/۵×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۹×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی، عطف و مغزی: تیماج مشکی با لبه برگردان، رقم کاتب: «قد حرّرتُ من أوّله إلى آخره و هكذا قرأت عند من اعتمد علیه من المشایخ الکرام البررة، منهم العالم العلام بالعلوم المنتشرة المطلاع علی مذاهب الأشرار و الأخیار المتکلم

الحکیم العالم بمعرفة الجبار المتبحر بمعرفة العلوم الربانية شيخنا محمد رحيم الملقب بالهروي و بعده الخادم من خدام الرضوية الناصر بضيء الأصول الأصولية من تلامذة الكامل الرباني كمحمد باقرا و آقا حسين [ال]خونساري و المروج بضيء الفرقاني محمد نصير الإصفهاني و بعدهما شيخنا و مولانا و هادي الظلمة ضاللتنا أفضل الأفاضل و أكمل الأكامل صاحب لواء المستقيم و أعان بهم قنطرة النعيم هو ذو الشريعة البيضاء هو ذو الطريقة الحسنى لان مسلكه من مسالك ائمتنا و لهم قال الله تبارك و تعالى يريدون ليطفئوا نور الله بأفواههم و يأبى الله إلا أن يتم نوره و لو كره المشركون، المدقق المحقق الكامل المحدث المعلم العامل المؤلف المصنف الكتب الكثيرة المفيدة، منها جامع أخبار أئمة الهداة المرضية، و سائل الشيعة فى أحكام الشريعة و منها هداية الأمة كتاباً مبين مفضلين باثنى عشرية و منها بداية الهداية موجزاً بألف بيت و لكن هى كالكتب المبسوطه و منها الفهرست و جواهر السننية، جامع أحاديث كتب المشهورة القدسيّة هو الشيخ ذو الفضل عالم الرباني محمد بن الحسن الحرّ العاملى عامله الله بلطفه المعين بنينا و آله أجمعين و قد صححها و أولج فيها قسطاً من لغاتها و معانيها؛ أقلّ عباد الله الراجى بعفو الله و غفرانه ابن من شعاره التقوى حاجى الحرمين الشريفين حاجى قربان على الخراسانى المشهدى الملا إمامى، أبو الفضل محمد صادق، اللهم ارحمهما إياهما و المؤمنين و المؤمنات و المسلمين و المسلمات يا مجيب الدعوات كما ربّانى صغيراً؛ قد تمّ فى الليل الثلاثا من شهر شعبان المعظم فى سنة اثنين و تسعين بعد الألف من الهجرة النبوية».

ويژگيها: نسخه نفيسى است، مقابله و تصحيح گرديده و عبارات بلاغ، سماع و قرائت با خطوط مختلف، از جمله خط شيخ حرّ عاملى به صورت «بلغ»، «ثمّ بلغ سماعاً و فقه الله تعالى»، «بلغ أيده الله مقابلة و ضبطاً»، «بلغ أيده الله ضبطاً و قبلاً» آمده است. در آغازين برگ نسخه دستخط پدر بزرگوارم، مرحوم آيت الله العظمى مرعى نجفى (ره)، با عبارات:

«أصول الكافى و فى آخره إجازة من صاحب الوسائل و فى أوّله إجازة السيّد نظام الدين على المشهدى، شهاب الدين الحسينى المرعى النجفى»، و همچنين در برگ «۱۴ب» دستخط معظم له با عبارات:

«كتاب أصول الكافي الكليني و قد قرأ العلامة المولى محمدصادق بن محمدنصير المشهدي على صاحب الوسائل و فى آخره إجازة من شيخه المذكور له بخطه الشريف و كذا قرئه على العلامة السيد نظام الدين على بن صدر الدين محمد الموسوى الخادم بمشهد الرضا عليه السلام و على ظهر النسخة إجازة منه له بخطه؛ حرّره شهاب الدين الحسينى المرعشى النجفى و وفّقه فى سنة ١٣٨٦هـ. و جعله فى المكتبة العامة الموقوفة»، أمده است. همچنين در برگ «١٥ الف» متن اجازة «نظام الدين على بن صدر الدين محمد الموسوى» به «مولى محمدصادق المشهدى» (كاتب نسخه) با عبارت: «هو العليم و لقد استجازنى الأخ الصالح الصادق الفاضل التقى النقى مولانا محمدصادق المشهدى فى نقل الكتب الأربعة فاستخرتُ الله و أجزته، شارطاً ما شرطه مشايخنا رضوان الله عليهم من التدبّر و الاحتياط فى المشكلات و الموقوف عند الشبهات و أن لا ينسانى من صالح الدعاء أعقاب الصلوات؛ حرّره كليب عتبة الرضا، نظام الدين على بن صدرالدين محمد الموسوى فى ٢٤ شهر ذى الحجة الحرام سنة ١٠٩٤هـ.»، دیده میشود. نیز در برگ پایانی (٤٣٧ الف) اجازة ديگرى است از محمدنصير الشريف الخادم براى «محمدصادق المشهدى» (كاتب نسخه) كه با اين عبارت آمده است: «هو، أقول و أنا العبد المفتاق إلى الربّ الكبير محمدنصير الشريف الخادم قد كنت شطراً من الدهر مشغولاً باقتناء المعارف الإلهية و اكتساب العلوم الربانية حتى تصفحت الآثار النبوية اقتفيت الأخبار الصادرة من أصحاب العصمة إلى أن شمّرت ذيل الجدّ إلى تحقيق الآثار الموردة فى المكتبة الأربعة المشهورة المعول عليها بين فحول الفقهاء و المدار إليها من أجلّة الفضلاء فصار تشرفى بعد تصحيح الفقيه للفاضل العالم العامل قدوة العلماء و رئيس المحدثين الفايز إلى أقصى مدارج الجلال محمد بن بابويه القمى نور الله مضجعه بأصول الكافي لثقة الإسلام فقراءه على جماعة من الألباء حتى أتوا بفضل الله بأخره محققاً مضامينه و مدققاً معانيه مستكشفاً عن وجوه خرايد فرايده اللثام فبيّنت لهم ما سمعت من فضلاء عصرنا و علماء دهرنا مع ما خطر بخاطرى فى بيان موضّحاته و حلّ مشكلاته و انكشاف متشابهاته، منهم المولى الأيد السند الجليل النبيل الصالح الفالح السخى الألمعى الزاهد الورع التقى مولانا محمدصادق المشهدى فاستجازنى و أجزت له دام تأييده أن يروى عنى جميع

ما رويت من مشايخي وأسلافي شكر الله مساعيهم في الإسلام منتهياً إلى أصحاب العصمة بأسانيد المتصلة إليهم صلوات الله عليهم أجمعين مراعيًا طريق الاحتياط في الفتوى مواظباً على الورع والتقوى، عسى الله أن يرشدنا إلى طريق الصواب، إنّه خير معين وإليه المرجع والمآب وعليه التكلان وذلك في مجلس آخرها غرة شهر شعبان المعظم من شهور سنة ١٠٩٢هـ اثني و تسعين بعد الألف؛ نيز در همان برگ انجام إجازة شيخ حرّ عاملي «صاحب وسائل الشريعة» به همان كاتب نسخه آمده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله أجاز لنا نقل حديث عدله وحكمته وأمرنا في كتابه أن نتحدث بنعمته والصلوة والسلام على محمد وآله وعترته وبعد فقد استجازني المولى الجليل الفاضل الكامل المحقق المدقق الصالح التقى مولانا محمدصادق المشهدي فأجزت له وفقه الله تعالى أن يروي عني جميع ما يجوز لي روايته وهو جميع كتب الحديث وغيرها ممّا للرواية فيه مدخل مراعيًا الاحتياط في الرواية والفهم الفتوى والعمل وذلك بعد ما قرأ عندي وسمع لديّ جملة من كتب الحديث المعتمدة وناحنا في عدّة مواضع من الأحاديث المشكّلة فظهرت قابليّة واستعداده زاده الله تعالى توفيقاً فليرو عني ما شاء بالأسانيد المقررة المحرّرة في أماكنها وأرجو منها أن لا ينساني من صالح الدعاء، إن شاء الله تعالى حرّره بيده محمد بن الحسن بن علي بن محمد الحرّ العاملی المجاور بالمشهد المقدّس الرضوي على مشرفه السلم في ١٩ شعبان سنة ١٠٩٢هـ؛ نيز در هامش برگ «٤٣٦ب» خود كاتب با عبارات زیر عنوان داشته که از جمله مشايخ وی نظام الدين علی مشهدی بوده است:

«الحمد لله الذي وفقنا بعد استخدام مشايخنا العظام استخدام اقتباس منار من لواء علماء الكرام هو المجتهد في الفروع والأصول جامع المنقول والمعقول، كان عرفان زهده في الأرض والسماء كالبدرفي ليالي البيض والشمس والضحي فهو من التابعين الذين قال لهم الله سبحانه تعالى: (والشمس وضحيها والقمر إذا تليها والنهار إذا جليها) وبمجاهدة النفس صار من الذين قال لهم الله تعالى: (ونفس وما سواها فألهمها فجورها وتقويها) وكفاهم الفخر على الملائكة حيث اختصهم باليمين عنها وأصفهم وميّز عن غيرهم بعد أفلح من زكيها وقد خاب من دسيها وكان من الخدام العظام للروضة الرضويّة الهاشمي المتقى الرضوي الموسوي العلوي نظاماً للملّة و

الدین، میرزا نظام الدین علی المشهدی». روی برگ آغازین نسخه تملک «عبد الکریم بن محمد هادی الکرهی الطبسی» با تاریخ ۱۱۱۵ ه. همراه مهر بیضی شکل «عبد عبد الکریم...»، نیز یک تملک محو شده با مهر پاک شده «تقی...»، همچنین در برگ «۱۵ الف»، تملک «محمد کریم» با مهر مربع قلم زده، نیز تملک «محمد...» محو شده، تملک «... الحسینی» محو شده با تاریخ ۱۲۶۱ ه. و آنگاه تملک «رحیم بن محمد ابراهیم» با مهر بیضی شکل «بسم الله الرحمن الرحیم» دیده می‌شود. در پایان نسخه، برگ «۴۳۷ ب»، عبارتی منقول از «السفر الأول تورات فی البشارة لإبراهیم علیه السلام فی قبول دعائه فی حق إسماعیل» به زبان عبری (با خط و الفبای عربی) برای کاتب (محمد صادق) آمده است. در پایان فهرست ابوابی که کاتب جهت این اثر در آغاز ترتیب داده، (۱۴ ب) آورده است:

«قد فرغ من اتمام هذه الأبواب

محمد صادقاً بعون الملك الوهاب

فی ليلة الرابع رابع شهر رمضان

بعد ألف فی سنة اثنين و تسعين استعين بالرحمن».

حاشیه نویسی نسبتاً زیادی با نشانهای «ص، ام، ن، ع، ق، محمد باقر سلّمه الله، صادق سلّمه [الله] جم ح ق، م زه، حسن رحمه الله، السید م ع و...» دارد و برخی عناوین به قرمز در هامش نگاشته شده است. کاغذهای کتاب به رنگهای متنوع زرد روشن و تیره و کرم و قهوه‌ای روشن است، برخی برگها آسیب دیده که تعدادی از آنها اندکی ترمیم مختصری گردیده است؛ نیز آثار رطوبت بر تعدادی از برگهای نسخه مشاهده می‌شود که البته ناچیز است. در آغاز نسخه، فهرست ابواب کتاب، بین برگهای «۲ ب ۱۴» آمده است و از سوی کاتب (محمد صادق مشهدی) نگاشته شده است. روی آغازین برگ، ۱۲ بیت، که غزلی است ملمّع به عربی و فارسی با مطلع:

«خلیل مرمت هو للعهد و احترقت قلبی بنار الکیعودی

چه آتشی است بجانم برافروخت عشقت که می سوزم امانه پیدا است دودی».

شماره نسخه: «۳۰۲»

(الأصول و الفروع)

۴. نسخه دیگر الکافی (۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «فقال و كتب عليه السلام إليه أما علمت أنّ الله عزّ و جلّ يختار من مال المؤمن و من ولده أنفسه ليأجره على ذلك؛ ثمّ كتاب الجنائز من كتاب الكافي و يتلوه كتاب الصلوة من المجلدة الثانية إن شاء الله تعالى».

گزارش متن: نسخه موجود مشتمل بر اصول و كتاب الطهارة از فروع الكافي می باشد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ زیبا، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۶هـ، نوع کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۵۰۱، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن «میانگین»: ۱۰/۵×۲۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۳۱/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، رقم کاتب: «و قد وقع الفراغ من تحريره في يوم الاثنين منتصف شهر ربيع الثاني سنة ست و سبعين بعد الألف من الهجرة النبوية عليه أفضل الصلوات و أكمل التحية و الحمد لله على الإتمام حمداً دائماً دائماً كثيراً».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده و آثار بلاغ، چون «بلغ مقابلة»، «بلغ قبلاً»، «بلغ بحمدالله و سبحانه ثانياً» و «بلغ» دارد. حاشیه نویسی با نشانهای «رف سلمه الله، میرزا فاضل، ق، ص، و، م ح ق، س، ملا محمد صالح ره، ۱۲، ۵، و ...» دارد؛ البته حواشی ملا محمد صالح بسیار است. در آغاز کتاب یازده برگ فهرست ابواب و فصول کل کتاب کافی به خط دیگری آمده است؛ در انجام این فهرست ابواب، عباراتی در شرح احوال مرحوم کلینی آمده که چنین است:

«محمد بن یعقوب بن إسحاق أبو جعفر الكليني و كان خاله علان الكليني الرازي و محمد شيخ أصحابنا في وقته بالري و وجههم و كان أوثق الناس في الحديث و أثبتهم؛ صنّف الكتاب الكبير المعروف بالكليني يسمّى الكافي في عشرين سنة و له غير كتاب الكافي، كتاب الردّ على القرامطة، كتاب رسائل الأئمة عليهم السلام، كتاب تعبير الرؤيا، كتاب الرجال، كتاب ما قيل في الأئمة من الشعر و مات أبو جعفر الكليني ببغداد سنة تسع و عشرين و ثلاثمائة، سنة تناثر النجوم و صلّى عليه محمد بن جعفر الحسنی أبو قيراط و دفن بباب الكوفة؛ قال أحمد بن عبدون، كنت أعرف قبره و قد درس».

روی آغازین برگ نسخه دستنخط مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی با این عبارت دیده می‌شود:

«أصول الكافي مصحح و مقررّ على مولينا المجلسي الثاني و في خلاله إجازة بخطه الشريف و قد اشترت النسخة بأجرة الصوم التي أخذتها من الأستاذ، شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي»؛

همچنین در برگ «۴۴۱ب» اجازهای از علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) به مولی عبدالرضا با این عبارات دیده می‌شود:

«بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله خالق الأرضين و السموات و جاعل النور و الظلمات و الصلوة على أشرف البريات محمد و عترته الأكارم السادات مادامت الروايات وسيلة إلى اقتناص السعادات، أما بعد فيقول الفقير إلى رحمة ربه الغافر ابن محمد تقى، محمدباقر - عفى الله عن جرائمها - إني لما شرفت بصحبة الأخ في الله المحبوب لوجه الله المبتغى لمرضاته تعالى، المولى عبدالرضا - وفقه الله تعالى للارتقاء على أعلى مدارج الكمال في العلم و العمل - و طال تردده لدى و كثر اختلافه إليّ، استفادة مني حظاً وافياً من العلوم الدينية و المعارف اليقينية، التمس مني أن أجزله ما صح لي إجازته و روايته فاستخرت الله تعالى و أجزت له أن يروى كلما أجاز لي روايته من الكتب المعبر أو الأصول التي معتمد عليها، لاسيما الكتب الأربعة التي عليها المدار في تلك الأعصار و طرقي إليها جمه أوردتها في المجلد الخامس و العشرين من كتاب بحار الأنوار و أوثقها و أعلاها ما أخبرني به جماعة من الفضلاء الكرام و العلماء، منهم الوالد العلامة - قدس الله أرواحهم - بحق روايتهم عن شيخ الإسلام و المسلمين بهاء الملة و الحق و الدين، محمد العاملي عن والده الجليل الشيخ حسين بن عبدالصمد عن الشيخ السعيد العالم الرباني، زين الملة و الدين المشتهد بالشهيد الثاني عن شيخه الأجل نورالدين علي بن عبدالعالي الميسى عن الشيخ شمس الدين محمد بن المؤذن الجزيني عن الشيخ ضياء الدين علي عن والده

السعيد الشهيد شمس الدين محمد بن مكي عن الشيخ فخرالدين أبي طالب محمد عن والده العلامة جمال المله و الحق و الدين الحسن بن يوسف بن المطهر عن شيخه المحقق السعيد نجم المله و الدين أبي القسم جعفر بن الحسن بن يحيى بن سعيد عن السيد الجليل شمس الدين فخار بن معد الموسوي عن الشيخ أبي الفضل شاذان بن جبرئيل القمي عن الشيخ العماد أبي جعفر محمد بن أبي القاسم الطبري عن الشيخ الجليل أبي علي الحسن عن والده الشيخ النبيل ملاذ الطائفة المحقة أبي جعفر محمد بن الحسن الطوسي عن الشيخ العالم الكامل المفيد محمد بن محمد بن نعمان عن الشيخ أبي القسم جعفر بن محمد بن قولويه عن شيخه ثقة الإسلام محمد بن يعقوب الكليني - قدس الله أرواحهم و شكر الله مساعيهم - و بالإسناد عن الشيخ المفيد عن الشيخ الجليل الصدوق أبي جعفر محمد بن علي بن الحسين بن موسى بن بابويه القمي فليرو عنى جميع مصنفات المشايخ المذكورين - رضوان الله عليهم - و غيرهم من الخاصة و العامة مما هو داخل تحت طريقي إليهم و أجزت له أن يروى عنى جميع مصنفاتى و مؤلفاتى لاسيما كتاب بحار الأنوار و كتاب الفوائد الطريفة و كتاب مرآت العقول و كتاب ملاذ الأخيار و كتاب عين الحيوه و أخذت عليه ما أخذ عليه من الاحتياط فى النقل و الفتوى فإن المفتى على شفير جهنم و الحمد لله أولاً و آخراً و صلى الله على محمد و آله الطاهرين».

ممکن است منظور از «مولى عبدالرضا» همان «مولى عبدالرضا بن على رضا الكاشانى» بوده باشد (رك. طبقات اعلام الشيعة «ق ۱۱»: ص ۳۲۲)؛ آثار رطوبت بر فراز برگها مشاهده مى‌گردد. برگهای آسیب دیده ترميم گردیده است. در آغازين برگ دو مهر گرد پاک شده و روى برگ «۱۲ الف» دو تملك، يکى پاک شده با مهر بيضى شکل «شکرلله که مرتضى قلبم ۱۰۹۴» و ديگرى از «سلام الله بن الحسين با مهر بيضى شکل «سلام الله على الحسين» آمده که در عبارت تملك آمده که نسخه به جهت وى استکتاب گردیده است: «کتب الباعث على استکتاب هذا الكتاب الشريف

لنفسی و أنا أقل خلق الله ابن حسين سلام الله؛ نیز در همان برگ (۱۲ الف) آمده که منظور و مراد از «أبي جعفر» در کتاب شریف الکافی امام باقر علیه السلام، «أبي عبدالله»، امام جعفر صادق علیه السلام، «أبي جعفر الثاني» امام جواد علیه السلام، «أبي الحسن الثاني» امام رضا علیه السلام، «أبي الحسن الثالث» امام هادی علیه السلام، «أبي محمد» امام عسکری علیه السلام است، و نیز: «من كان فيه عن أحدهما عليها السلام فهو إشارة إلى الباقر و الصادق صلوات الله عليها و ما كان فيه عن أبي الحسن عليه السلام أو أبي الحسن الماضي أو عن العالم أو عن الفقيه أو عن العبد الصالح أو عن الرجل أو عن الشيخ فهو الكاظم، صلوات الله عليه». و همچنین در آن صفحه عبارات اختصاری چنین آمده است: «ص: صحيح؛ م: مجهول؛ ن: حسن؛ ف:؛ ق: موثق؛ ل: مرسل؛ ض: ضعيف؛ ح، ...؛ ع:». در انجام نسخه «برگ ۵۰۳ ب ۵۰۴ الف» فوائدی در موضوع قضا و قدر از «م ح ق (ره)» و «میر صدرالدین محمد سرائی» دیده میشود. نیز در انجام «برگ ۵۰۴ ب ۵۰۵ الف» رساله‌ای با عنوان صلواتیّه منسوب به محقق دوانی، که متأسفانه فهرستنگار سابق این کتابخانه آن را گزارش نموده است و البته در استدراکات جلد نخست فهرست کتابخانه، در فصلنامه میراث شهاب ما آن را معرفی نموده‌ایم.

شماره نسخه: «۳۰۳»

۵. نسخه دیگر الکافی (۵)

(الأصول و الروضة)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «إِنَّ الدنیا لا تذهب حتّی یبعث الله عزّ و جلّ رجلاً منّا أهل البيت یعمل بکتاب الله عزّ و جلّ لا یری فیکم منکراً إلا أنکره؛ قد تمّ کتاب الکافی».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول و روضه از کتاب الکافی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمدرضا بن درویش محمد حاجی شهرزادی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۱ هـ. عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک آهار مهره زده، تعداد برگ: ۴۶۴، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن:

۲۱/۵×۱۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۳۲/۵×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی با ترنج و سرترنج ضربی و مجدول، رقم کاتب: «و فرغ من کتابته المفتاق إلى الخلاق ابن حاجی درویش محمد، محمدرضا حاجی الشهمزادی یوم الثلثا شهر جمادی الثانی سنة ۱۰۷۱».

ویژگیها: نسخه نفیسی است که تصحیح و مقابله گردیده است و نشانیهای «بلغ، قوبل» در هاش برگها مشاهده می‌گردد. حاشیه نویسی نیز دارد که با نشانیهای «م ق ر (رحمه الله تعالی)، م ق ر (طاب ثراه)، ق، ص، بهاء الدین و ...» آمده است. ضمناً برخی تفسیر کلمات و معانی آنها به فارسی نگارش یافته است (بین سطور و هامش). در برگ نخست فوایدی در کنیه‌های معصومین علیهم‌السلام و مطلبی در مبحث امامت به نقل از کتاب الینابیع از شمس الاسلام أشرف الخطباء ابوالقاسم عمر بن الحسین از اهل سنت و نیز عبارت «بلغه ما بلغ ملا محمد ایروانی معصوم» آمده که گویا مقابله نسخه از سوی وی بوده است. همچنین در آغاز تملک احمد فرهمند^۱ با تاریخ محرم الحرام ۱۳۵۴ هـ. دیده می‌شود:

«مال کسی نیست مال و ملک جهان چند روزی بعاریت با ماست»
در انجام کتاب العقل در (۴۸ب) انهایی به سال ۱۰۷۴ هـ به خط مبارک مرحوم علامه مجلسی، با این عبارات آمده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنها المولى الفاضل الصالح التقى مولانا محمد رضا الكهدمي سماعاً و تحقيقاً في مجالس آخرها سادس عشر شهر شوال لسنة أربع و سبعين بعد الألف من الهجرة و كتب الخاطيء الخاسر ابن محمد تقى، محمد باقر عفى عنهما حامداً مصلياً مسلماً»؛

و نیز در پایان کتاب الروضة (۴۶۴ الف) انهایی در سال ۱۰۷۴ هـ. با این عبارات آمده:
«بسم الله الرحمن الرحيم، اللهم، أنهاء المولى الفاضل الصالح البارع الذكى

۱. احمد فرهمند تهرانی، بیش از ۷۰ سال در تهران به کتابفروشی اشتغال داشته است. در آن روزگار که نسخه‌های خطی بسیار ارزان و نسبتاً فراوان بود، نمونه‌ای را گرد آورد و سرانجام به تدریج آنها را به فروش رساند. در کتابخانه‌ی پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی، تعدادی از آنها وجود دارد که تملک نامبرده در پشت برگ آغازین هر کدام آمده است.

مولانا محمدرضا الأردبیلی أیده الله تعالی سماعاً و تصحیحاً و ضبطاً
فی مجالس آخرها السادس و العشرون من شهر صفر من شهور سنة
ستّ و سبعین بعد الألف و أجزت له دام توفيقه أن یروی عنی هذا الكتاب
و سایر الكتب الأربعة للمشایخ الثلاثة بأسانیدی المتکثرة المتصلة إلیهم
رضوان الله علیهم - و كتب بیمنه الدائرة أحوج عباد الله إلی رحمة ربّه
الغنی، محمّد باقر بن محمّد تقی - عفی عنهما - حامداً مصلیاً مسلماً».

در برگ آغاز امضای آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) دیده می‌شود، با عبارت:
«شهاب الدین الحسین المرعشی النجفی». روی برگ پایانی یک روایت نبوی صلی
الله علیه و آله و سلّم: «علی خیر البشر فمن أبی، فقد كفر» و یک رباعی در مدح
امیرالمؤمنین علی - علیه السلام - از شهید ثالث، قاضی نور الله شوشتری
مرعشی (ره) با این عبارات آمده است:

«گر منظر افلاک شود منزل تو و ز کوثر اگر سرشته گردد گل تو
چون مهر علی نباشد اندر دل تو مسکین تو و رنجهای بی حاصل تو».

شماره نسخه: (۳۰۴)

*

۶. نسخه دیگر کافی (۶)

(الفروع)
آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم، کتاب الصلوة، باب فضل الصلوة، قال محمّد بن
یعقوب الكلینی، مصنف هذا الكتاب - رحمه الله - حدّثنی محمّد بن یحیی عن أحمد
...، قال سألت أبا عبد الله عن أفضل ما يتقرّب به العباد، إلی ربّهم أحبّ ذلك إلی الله - عزّ
و جلّ - ما هو؟ قال ما أعلم شيئاً بعد المعرفة أفضل من هذه الصلوة...».
انجام: «فقال أبو عبد الله علیه السلام الذي خرج آخراً هو أكبر، أما تعلم أنّها حملت
بذلك أولاً و أنّ هذا دخل علی ذلك فلم يمكنه أن يخرج حتّى خرج هذا فالذي يخرج
آخراً هو أكبرهما، تمّ الكتاب العقیقة، الحمد لله ربّ العالمین و يتلوه كتاب الطلاق إن
شاء الله تعالی».

گزارش متن: ... این نسخه مشتمل بر بخش فروع و از کتاب الصلاة آغاز و تا پایان
کتاب العقیقه به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمد قاسم بن حاج نظام قواس شوشتری، تاریخ کتابت: سال ۱۰۵۸ هـ، عنوانها و نشانیها: مشکی و قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۶۱، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۲۷×۱۶/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۴/۵×۳۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی مجدول به طلا؛ درون: زیتونی؛ رقم کاتب: «تمّ الكتاب... ثمّ حمداً لقادرٍ مکننی بفضله کرمًا وجوداً و أنا أقلّ کلاب شیعتهم کاتب هذه الأحرف ابن حاجی نظام، محمد قاسم قواس شوشتری، تمّ فی تاریخ شهر رمضان المبارک سنة ۱۰۵۷ هـ».

ویژگیها: نسخه تصحیح شده و دارای حاشیه نویسی با رموز و امضاهای «۱۲، ۱۴، ص، ق، م ح ق ر، اد (قدس سرّه)، م د (رحمه الله)، صلح (طاب ثراه)، ف و...» است و نیز مطالبی از کتابهای مصباح، قواعد، نهاییه، منتهی و... دیده می‌شود و برخی کلمات نیز در هامش و بین سطوره به فارسی ترجمه شده است. آثار چربی در پایین برگها مشاهده می‌گردد. برخی برگهای آغازین و پایانی نسخه ترمیم گردیده است. شماره نسخه: «۳۶۹»

۷. نسخه دیگر الکافی (۷) (الفروع)
 آغاز: افتاده «... المشركون، عدّة من أصحابنا عن سهل بن زياد [د] عن محمد بن سنان عن إسحاق بن عمار عن أبي الحسن، عليه السلام، قال قلت له: المؤمن يعلم من يزور قبره، قال نعم لا يزال مستأنساً به ما زال عند قبره،... باب إنّ الميّت يزور أهله...».

انجام: «قال أبو الحسن صلوات الله عليه إنّ الله عزّ وجلّ يقول لقد نصرکم الله فی مواطن كثيرة فعددنا تلك المواطن فكانت ثمانین، تمّ الكتاب الايمان و النذور و الکفّارات و الحمد لله ربّ العالمین و الصلوات و السلام علی خیر خلقه محمد و آله أجمعین الطّیبین الطّاهرین برحمتک یا أرحم الراحمین».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع کافی و از کتاب الاموات آغاز و تا پایان کتاب الايمان و النذور و الکفّارات به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۶ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۹۴، تعداد سطر: ۳۰، اندازه متن:

۱۴×۲۷ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۴/۵×۳۹ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج فرسوده؛ برون: زرشکی مجدول زرّین با ترنج ضربی، زمینه طلایی و مشکی با نگاره‌های اسلیمی و گل و بوته؛ درون: زیتونی مجدول زرّین و نشان طلایی؛ رقم کاتب (۱۶۶ الف): «قد فرغ تسویدها من کتابه روایات شریفه و أحادیث النبویة - علیه السلام الله و آله - [ال] لیلۃ الرابعة فی شهر جمادی الأول تاریخ سنة ستّ و ستّین و ألف من الهجرة النبویة ۱۰۶۶هـ».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح شده و علامات بلاغ مقابله و سماع نیز دارد با عباراتی چون «بلغ» «بلغ سماعاً أیّده الله تعالی»، «بلغ سماعاً أعزّه الله تعالی» و ... که بیشترین آنها به خط مرحوم علامه مجلسی می باشد؛ نیز یک بلاغ در برگ «۱۶۶ الف» آمده: «بلغ ... سنة ۶۶ [۱۰هـ] فی اول ...» که متأسفانه بر اثر صحافی نابجا در سالهای پیشین، از نسخه ساقط شده است. بلاغ دیگری در برگ «۶۹ الف» با چنین عبارات آمده است: «بلغ من حضرة الأستاذ الأعظم مولانا الخلیل أیّده الله تعالی من العشر الأول من الصفر سنة ۱۰۷۲هـ» و همچنین در برگ «۴۶ ب» بلاغ دیگری چنین آمده: «قد بلغ سماعاً فی خدمة الأستاذ العامل الخلیل إلی هنا یوم الأربعاء خامس شهر ربیع الأول من شهور سنة ألف و سبعین فی بلدة قزوین و الحمد لله ربّ العالمین» که منظور ملا خلیل قزوینی است. و نیز در برگ «۱۵۵ الف» عبارت: «بلغ أيضاً فی حضرة الجلیل الخلیل فی الرابع و العشرین من شهر ذی قعدة الحرام من شهور سنة ۱۰۷۴هـ» و همچنین: «فی حضرة یوسف، سلّمه الله تعالی»؛ و نیز در برگ «۳۳۸ الف»، پایان کتاب الموارث، بلاغی چنین: «بلغ قراءة و فقه الله تعالی» آمده که زیر آن به خط دیگری با این عبارات آمده است: «بخط المولی الأعظم مولانا محمدباقر، أیّده الله تعالی فی بلدة قزوین یوم الخمیس ثانی العشر، الثانی من الشهر الأول من العشر الثامن من الهجرة و الحمد لله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً»؛ در پایان کتاب المعیشة (۲۱۳ الف) عبارت زیر آمده که ممکن است ملا خلیل قزوینی بر اساس این نسخه، کتاب کافی را شرح نموده است (والله العالم):

«فرغ الشارح، خلیل بن الغازی القزوینی - عفا الله تعالی عنه و عن والديه و إخوانه و أولاده و سایر أهل بیته و جمیع المؤمنین و المؤمنات - من شرح هذا الكتاب من

جملة شرحه للكافي المسمّى بالشافى فى يوم الاثنين فى السابع عشر من شهر ذى القعدة سنة خمس و سبعين و ألف هجرية حامداً مصلياً مسلماً، كه البته اين احتمال وجود دارد كه منظور همان حاشیه نویسی مفصلی باشد كه منقول از الشافى بوده باشد و الله العالم؛ در همان برگ همچنین به نقل از فردى به نام «محمدتقى...» با تاریخ ۱۰۷۶هـ این عبارت دیده میشود: «قد عرفت^۱ من مطالعة هذا الكتاب مع شرحه بنظر دقيق و تأمل صادق و تقييده بالقيود اللابقة المأخوذة من الشرح أمّا لازمة أو غير لازمة مما لا يخلو عن فائدة و عرض... على الشارح أيده الله يوم الثلاثاء من العشر الآخر من شهر ربيع الأول سنة ۱۰۷۶هـ و أنا العبد محمدتقى...». حاشیه نویسی بسیار دارد، به فارسى كه به احتمال قوى از شرح كافى ملاخليل قزوینى مسمّى به الصافى و عبارات عربى هم از الشافى وى بوده باشد، نیز حواشى دیگری دارد كه با نشانهای «شرح، ۱۲ و...» آمده است. قلم خوردگیهایی نیز در متن و حواشى دیده می شود. آثار چربى و رطوبت اندكى به نسخه سرایت نموده است.

شماره نسخه (۳۷۰)

*

۸. نسخه دیگر الكافى (۸) (الأصول و الفروع و الروضة)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «و أتاه رجل فقال إنكم أهل بيت رحمة اختصكم الله تبارك و تعالی بها فقال له كذلك، نحن و الحمد لله لا تدخل أحداً فى صلاله و لا يخرج منه هدى أن الدنيا لا تذهب حتى يبعث الله عزّ و جلّ من أهل البيت يعمل بكتاب الله لا يرى منكم منكراً إلا أنكره؛ تمّ كتاب الروضة من الشافى و هو آخره و الحمد لله ربّ العالمين».

گزارش متن: ... نسخه موجود، كامل، و حاوى كتاب اصول، فروع و روضه از كتاب شريف كافى مى باشد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام كاتب: فتح الله بن شكرالله الشريف [الكاشانى مؤلف تفسير منهج الصادقين]، تاريخ كتابت: سال ۹۷۲ هـ، عنوانها و نشانها: قرمز

۱. این کلمه ممکن است در واقع «عرضت» یا فرغت» بوده باشد، لیکن آنچه که در نسخه مضبوط است «عرفت» می باشد.

و مشکى، نوع کاغذ: شرقى نخودى، تعداد برگ: ۴۲۳، تعداد سطر: ۳۹ - ۳۷، اندازه متن: ۲۷/۵×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵/۵×۳۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج، سر ترنج و لچک ترنج ضربی با زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی، رقم کاتب: «تم کتاب الروضة معه على يد أحوج العبيد إلى رحمة الله الملك اللطيف ابن شكرالله، فتح الله الشريف - سقاها من شأبيب رضوانه و كساهما من جلابيب غفرانه بنبيّه و وليّه - تحريراً فى التاسع و العشرين فى شهر جمادى الأولى سنة إثنين و سبعين و تسعمائة».

ویژگیها: نسخه بسیار نفیسی است که تمامی آن به خط شریف مولی فتح الله کاشانی، مؤلف تفسیر معروف منهج الصادقین نگاشته شده است؛ نسخه در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی به چند خط (بیشتر خط علی رضا بن آقاجانی) نیز دارد با رموز «ض، ۵، م ح، ح، ص، ق، و ...» و نیز از کتابهای «قاموس، وافى، مهذب و ...» مطالبی نقل شده است. این نسخه مقابله نیز گردیده در آغاز و پایان کتاب فضل القرآن (برگ ۱۱۹ ب) عبارت بلاغ چنین آمده است: «بلغ قبلاً بتوفيق الله تعالى فى يوم الأربعاء أربع عشرة ليلة^۱ ... فى ربيع الأول من شهور سنة ۱۰۱۸هـ». نیز در پایان نسخه آمده که علیرضا بن آقاجانی در سال ۱۰۲۴هـ. تمام نسخه را مقابله نموده است. آثار رطوبت به برخی برگها سرایت نموده است. در آغاز تملکهای محمدکاظم همراه مهر دایره «العبد الواثق بالله محمدکاظم»، علی رضا بن آقاجانی با مهر بیضی شکل «الراجی شفاعة مرتضى عبده على رضا ۱۰۱۸»، محمد بن عاشور کرمانشاهی با تاریخ ۱۲۰۱هـ. و مهر هشت گوش «محمد محمد محمد محمد»، ابن آقاجانی با مهر بیضی «عبده على رضا»، محمد ابن حیدر مدعو با آقاجانی در سال ۹۷۸هـ. با مهر گرد «محمد نبی الله، علی ولی الله، عبده محمد المدعو با آقاجانی» و همچنین دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی با عبارت ذیل آمده است:

«کتاب الکافی، أصوله و فروعہ و الروضة کله بخط العلامة المفسر المولى فتح الله الكاشانى صاحب کتاب منهج الصادقین فى التفسیر

وهی مقروءة علی العلماء کالمولی محمد بن عاشور الکرمانشاهی و المولی محمد الشهیر بأقاجانی الکاشانی و السید عبدالحمید الخراسانی، حرّره شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی». شماره نسخه «۳۷۲»

✱

۹. نسخه دیگر کافی (۹) (الأصول و الفروع)

آغاز: «بسمله، کتاب العشرة، باب ما يجب من المعاشرة، عدّة من أصحابنا عن أحمد بن محمد عن علی بن حدید عن مرزم قال، قال أبو عبدالله علیه السلام علیکم بالصلوة فی المساجد و حسن الجوار للناس و إقامة الشهادة و حضور الجنائز...».

انجام: «قال الناس يحملونی علی موسی بن جعفر و هو بریء ممّا یرمی له؛ تمّ الجزء الأول من کتاب الحجّة من کلینی و يتلوه بمشيئة الله و عونہ فی أول الثانی، إن شاء الله باب كراهية التوقيت و الحمد لله وحده و صلّى الله علی محمد و آله».

گزارش متن: نسخه موجود حاوی بخشهایی از اصول و فروع کافی مشتمل بر کتاب العشرة، کتاب الجنائز، اوایل کتاب الحجّ که با کتاب الحجّه مخلوط شده است. خوشبختانه جلد بعدی همین نسخه مانند همین خطّ در این کتابخانه بزرگ، موجود می باشد که به شماره «۸۱۰» (فهرست: ج ۳، ص ۱۰) معرفی گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب بخش نونویس (۱۵ الف): احمد بن محمد شریف دیلمی، تاریخ کتابت: ۱۵ برگ نخست در سده ۹ و بقیه در نیمه سده ۸ هـ، عنوانها و نشانیها: مشکى و سنگرف، نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم، تعداد برگ: ۱۴۸، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۴×۲۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، مجدول ضربی، رقم کاتب (۱۵ الف): «تم... حرّره العبد الفقير إلى الله اللطيف أحمد بن محمد الشريف الديلمي».

ویژگیها: نسخه بسیار نفیسی است، در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است با عبارات «بلغ» (۴۵ ب)، «ثمّ بلغ قراءة» (برگ ۱۵ الف). برخی برگها نونویس است و به نظر میرسد از سده ۱۰ هـ بوده باشد. برگها دچار پراکندگی شده است. آثار رطوبت بر

بیشتر برگها مشاهده می‌گردد. برخی برگها آسیب دیده سپس ترمیم گردیده است. این نسخه حاشیه نویسی نیز دارد که با رموز «ق» آمده است.

شماره نسخه «۵۶۴»

✱

۱۰. نسخه دیگر الکافی (۱۰) (الأصول و الفروع)

آغاز: افتاده «... عدّة من أصحابنا عن أحمد بن أبي عبدالله...، باب أصناف النساء، علی بن ابراهیم عن ابيه عن النوفلی عن السکونی عن أبي عبدالله - علیه السلام - قال، قال رسول الله - صَلَّى الله عليه و آله و سلّم - أو قال أمير المؤمنين - علیه السلام - النساء أربع جامع مجمع و ربع مربع و كرب مقمع و عمل قمل...».

انجام: «أن يلاس بطنه حتّى يحدث في ثيابه كما أحدث أو يغرم ثلث الديه، تمّت كتاب الديات و الحمد لله ربّ العالمين و صلواته على خير خلقه محمّد النبی و آله الطاهرين».

گزارش متن: نسخه موجود مشتمل بر فروع و از اوایل کتاب النکاح آغاز و تا پایان کتاب الديات به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۳۹۴، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۱/۵×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷/۵×۲۴ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج زرشکی مجدول به زر.

ویژگیها: نسخه نفیسی است. در حاشیه تصحیح و مقابله شده است. عبارت بلاغ در پایان کتاب الطلاق چنین آمده است: «بلغ بحمدالله تبارک و تعالی بتوفیقه و کرمه فی العشرين من شهر ذی قعدة الحرام من سنة ستّ و سبعین بعد الألف ۱۰۷۶ فی المشهد المقدّس؛ حرّره العبد المذنب الآثم النادم رفیع الدین بن محمّد الیزدی الخادم حامداً و مصلياً و مسلماً» همراه مهر بیضی «رفیع الدرجات ذوالعرش»؛ در همان صفحه نیز مطالبی چنین آمده: «بلغ بحمدالله سبحانه فی السابع و العشرين من شهر ربیع الأوّل فی سنة ستّ و ثلاثین بعد الألف»، نیز از همو در پایان کتاب الذبائح این عبارت آمده: «بلغ مقابلة و تصحیحاً و تحشیه إلى هنا بتوفیق ربّنا العلی الأعلى عصر يوم الاثنين

السابع عشر من شهر ذي حجة الحرام سنة ست و سبعين بعد الألف ١٠٧٦ على يد ...»؛ همچنین در پایان کتاب الأطمعة یک بلاغ از هموبه سال ١٠٧٧ هـ. در مشهد آمده است. در پایان کتاب الأشربة ضمن درج بلاغ با تاریخ ١٠٧٧ هـ. از همو نیز چنین آمده: «فی أكثر نسخ الكافي على ما رأيناها، باب الغناء و باب النرد و الشطرنج من تتمّة كتاب الأشربة و باب التجمّل و إظهار النعمة، أول كتاب الزيّ و التجمّل إلا هذا الكتاب فإنّ باب الغناء و النرد و الشطرنج فليس من كتاب الأشربة، بل جعله من أبواب كتاب الزيّ و التجمّل لعدم مناسبة هذين بابين للكتاب الأشربة و مناسبتها للزيّ و التجمّل فلا تغفل و قد بلغ بعون الله سبحانه مقابلة إلى هنا في جوار الروضة المقدّسة الرضوية على مشرفيها أصناف آلاف السلم و التحية ...». نسخه دارای حاشیه نویسی است که بیشتر از مصحّح و مقابله کننده نسخه، یعنی رفیع‌الدین یزدی خادم (گاه با نشان رفیع) می‌باشد، همچنین چند حاشیه از دیگران با رموز «ق، ص و ...» و نیز نقل قولهایی از کتابهای «القاموس، تنقیح، المغرب، مصباح المنیر، النهاية، شرح اللعة و ...» نگاشته شده است. در پشت برگ قبل از آغاز، دستخط مرحوم استاد محقق و فاضل فرزانه سیّد ابوالحسن کتابی اصفهانی^۱ آمده است.

شماره نسخه «۷۸۶»

*

۱۱. نسخه دیگر الکافی (۱۱)

(الروضة و الفروع)

آغاز: «بسمه، اللهم وفق بحق أمير المؤمنين علي بن أبي طالب عليه الصلوة كتاب الروضة، محمد بن يعقوب الكليني، قال حدثني علي بن إبراهيم بن أبيه عن ابن فضال عن حفص المؤذن ... عن أبي عبدالله - عليه السلام - أنه كتب بهذه الرسالة إلى أصحابه...».

انجام: «فصلی فيه بين العشائين دعا الله إلا فرج الله كربته و روى أنّ مسجد السهلة حدّه إلى الروحاء، تمّ الكتاب بعون الله و حسن توفيقه».

۱. ایشان کتابخانه بسیار نفیسی داشت که بیش تر آنها کتاب‌های وقفی بود. در نخستین دیدار اینجانب با آن مرحوم در منزلش در اصفهان آن‌ها را بررسی و وقفی‌ها را ایشان به کتابخانه هدیه و غیر وقفی‌ها را نیز از وی برای کتابخانه خریداری نمودم. ظاهراً این مجموعه مربوط به بخشی از کتابخانه مرحوم علامه مولی محمد باقر مجلسی بوده است؛ نسخه موجود نیز از جمله آنها می‌باشد.

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة و بخشهایی از الفروع کتاب شریف کافی، که از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب الصلوة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: شمس الدین بن محمد معلّم، تاریخ کتابت: سال ۱۰۴۴ هـ.، عنوانها و نشانیها: مشکى و قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۳۰۹، تعداد سطر: ۱۷، اندازه متن: ۱۷/۵ × ۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸ × ۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج قهوه‌ای فرسوده؛ برون: مجدول، با ترنج و سرترنج ضربی و عطف تیماج طلائی، بالبه برگردان؛ درون: قهوه‌ای، رقم کاتب: «تمّ کتاب الروضة ... علی يد الفقير شمس الدین بن محمد معلّم فی شهر جمادى الأول سنة ۱۰۴۴ هـ.».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده و علامت بلاغ دارد، با عبارتهای «بلغ»، «بلغ مقابلة من أوله إلى آخره من کتاب صحیح لیس فيه غلط أصلاً بعون الله تعالى» (۱۴۷ب)، «بلغ مقابلة من أوله إلى آخره من نسخة صحیح[ة] بعون الله تعالى و توفيقه إلا ما زاغ عنه البصر»؛ در پایان کتاب تملک «عزیز الله بن ابراهیم المنصوری المسبتي» دیده می‌شود. نسخه دارای حاشیه نویسی است با نشانی «ص، ق، ...» و نیز برخی مطالب از کتابهای: «النهاية، غریبین و ...» نقل شده است، آثار رطوبت بر فراز برگها مشاهده می‌گردد. شماره نسخه «۸۰۷»

*

۱۲. نسخه دیگر الکافی (۱۲) (الأصول و الفروع)

آغاز: «بسملة، باب کراهية التوقیت علی بن محمد ... عن أبي حمزة الثمالي، قال سمعت أبا جعفر - عليه السلم - يقول يا ثابت، إن الله تبارك و تعالی قد كان وقت هذا الأمر فی السبعین فلماً أن قتل الحسين - صلوات الله علیه - اشتد غضب الله علی أهل الأرض ...».

انجام: «عن أبي عبدالله - عليه السلام - قال إذا كان النصف من شعبان نادى منادٍ من الأفق الأعلى زایری قبر الحسين ارجعوا مغفوراً لكم ثوابكم علی ربکم و محمد نبيکم؛ تمّ کتاب الحجّ من کتاب الکافی و الحمد لله وحده و صلّى الله علی محمد و آله الطاهرين».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخشی از اصول و فروع (کتاب الحجّ)

است. خوشبختانه بخش نخست این نسخه به شماره «۵۶۴» در فهرست نسخه‌های خطی این کتابخانه (ج ۲، ص ۱۶۴) گزارش شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: نیمه سده ۸ هـ.، عنوانها و نشانیها: مشکی و سنگرف، نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم، تعداد برگ: ۱۵۹، تعداد سطر: ۲۳-۲۴، اندازه متن: ۱۹/۵×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۸ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی با عطف تیماج مشکی.

ویژگیها: نسخه بسیار نفیس، کهن و گرانسنگی است، در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده و علامت بلاغ دارد با عبارات: «بلغ»، «بلغ مقابله»؛ اندکی حاشیه‌نویسی با نشان «وافی، غ ن، فی، و...» دارد. برگهایی از نسخه در سده ۱۰ هـ نونویس شده است. رطوبت شدید به برگها سرایت نموده است. برخی برگها به صورت غیر اصولی سابقاً ترمیم گردیده است.

شماره نسخه «۸۱۰»

✱

۱۳. نسخه دیگر الکافی (۱۳) (الأصول)

آغاز: «بسملة، باب طينة المؤمن و الكافر، أخبرنا محمد بن يعقوب، قال حدثنا علي بن إبراهيم عن أبيه عن حماد بن عيسى عن ربعي بن عبد الله عن رجل عن علي بن الحسين - عليهما السلام - قال إن الله - عزّ وجلّ - خلق النبيين من طينة عليين قلوبهم...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر اصول کتاب شریف کافی و از کتاب الایمان و الکفر آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۸۰، تعداد سطر: ۲۴، اندازه متن: ۱۷/۵×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیها: نسخه نفیسی است، علامت بلاغ از علامه مولی محمدباقر مجلسی رحمه الله دارد؛ با عبارت: «بلغ سماعاً أئده الله تعالى» نیز در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد، با نشان «ق، ص، م ق ر (مدظله)، بخطه (مدظله)، ق، یه، بیضاوی

و ... و نیز از کتابهای «نهایة، مجمع البیان، مغرب، کنز، مجمع البحار، و ...»، مطالبی آمده است. رطوبت بر فراز برگهای نیمه نخست کتاب سرایت نموده است. در آغاز وقفنامه‌های آمده که «گل صنم بنت مهدی صفر خواجه کلائی» در تاریخ ۱۲۶۴ هـ. نسخه را وقف نموده است. در پایان حدیثی نقل شده که گویا لغز باشد: «سئل سائل عن علی بن ابيطالب - علیه السلام - نصف شیء ما هو؟ فقال فی جوابه مثلی، قال تمام شیء ما هو؟ قال علی - علیه السلام - تمام شیء مثلک کافر!»

شماره نسخه «۸۱۳»

*

(الأصول و الفروع)

۱۴. نسخه دیگر الکافی (۱۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۸۱۰».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول و فروع کتاب شریف کافی

است که تا پایان کتاب الحجّ و الزیارات به انجام میرسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب (۲۱۰ب): محمّد مسلم بن محمّد علی

جشوقانی «جوشقانی»^۱ قهپایی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۱ هـ.، عنوانها و نشانیها:

۱. «جوشقان» یا «جوشقان قالی» شهرکی در ارتفاعات قمصر کاشان در استان اصفهان که در ۱۸ کیلومتری شمال شهر میمه، (واقع در راه قم به اصفهان) و حدود ۱۰۲ کیلومتری جنوب غربی کاشان واقع شده است. جوشقان یکی از مراکز معروف و مهم قالی بافی و طرحهای قالی جوشقانی شهرت جهانی دارد. کهن ترین قالی موجود که در جوشقان بافته شده متعلق به سده ۱۲ هـ است که اکنون در موزه ویکتوریا و آلبرت در لندن موجود می باشد. گلاب گیری در جوشقان، همچون قمصر، رایج است. جوشقان در تیر ماه ۱۳۷۹ش به شهر تبدیل گردید. آثار باستانی و کهن بسیاری در آن منطقه وجود دارد از جمله سفالینه‌های کهن قبل از اسلام، واقع در گورستان قدیمی آن منطقه، چند قلعه قدیمی، قبرهایی از دوره اشکانی و ساسانی، امامزاده قاسم و امامزاده محمّد از فرزندان حسین بن طاهر بن زید بن علی - علیه السلام - که بنای آن مربوط به دوره سلجوقی و نیز تاریخ ساخت ضریح چوبی آن دو امامزاده سال ۷۳۰ هـ است. نام قدیم جوشقان در منابع ایرانی و خارجی به ویژه سفرنامه‌ها به صورتهای: «خونجان، کوشکان، کوسکان و کوشیان» آمده است. نخستین بار اصطخری در سال ۳۳۳ هـ در ذکر مسافت شهرهای جبال، نام جوشقان را «خونجان» ضبط نموده است؛ حسین بن محمّد قمی در تاریخ قم (ص ۱۱۷) جوشقان را در رستاق قاسان (کاشان) ذکر کرده است؛ «نقل از منابع گوناگون».

مشکی و قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم آهار مهره، تعداد برگ: ۴۰۰، تعداد سطر: ۳۰، اندازه متن: ۱۵/۵×۲۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۴×۳۶ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی مجدول به طلا، عطف و مغزی: تیماج مشکی فرسوده؛ رقم کاتب: «تمّ کتاب العشرة... بقلم العبد الفقير الحقير تراب اقدام درویشان، محمدمسلم بن محمدعلی الجشوقانی القهبائی، عفی عنها و ذلك فی منتصف شهر ربیعالثانی سنة ۱۰۶۱هـ، تمّ».

ویژگیها: نسخه نسبتاً نفیسی است در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی با نشانی «ص، صالح، م ق د، ع ل، ق، امین، ۱۲، شاه قاضی و...» دارد و از کتابهای «مجمع البحار، نهاییه، مجمع البیان، شرح مواقف، مصباح، مفتاح الفلاح، مفردات راغب، تفسیر قاضی، مصباح المنیر و...» مطالبی نقل شده است. در آغازین برگ، تملک ضیاءالدین بن محمد مهدی بن محمد تقی بن محمد مهدی بن محمد محسن در ماه رجب سال ۱۳۴۷هـ. با مهر بیضی «ضیاءالدین بن محمد مهدی»، همچنین تملک «محمد مهدی بن محمد تقی بن محمد مهدی بن محمد محسن» با مهر بیضی «الراجی محمد مهدی بن محمد تقی ۱۳۲۰»، نیز تملک «یحیی بن... اصفهانی نیشابوری در مشهد مقدس» در ماه ربیع الأول سال ۱۱۳۲هـ. با مهر مربع «یحیی من حی عن بیته»؛ در همان برگ نیز تملک محمد کریم اصفهانی در ذی حجة الحرام سال ۱۰۷۶هـ. با مهر بیضی «عبد المذنب محمد کریم» و چند مهر و تملک ناخوانا و چند یادداشت نیز دیده می‌شود. در همان برگ یادداشتی چنین آمده: «نقل من خط العلامة أن جمیع أحادیث الكلینی عشر ألفاً و مائة و تسعة و تسعون حدیثاً، الصحیح ۵۰۷۲، الحسن ۱۴۲، الموثق ۱۱۷۸، الضعیف ۱۴۸۵». برگ آغازین دارای سرلوح مرصع است که میان آن با گل و بوته رنگارنگ و نگاره‌های اسلیمی تزیین گردیده است، نیز دارای کتیبه‌های میان تهی زمینه طلایی که بر فراز آن «بسم الله الرحمن الرحیم» به خط زیبای ثلث، آرایش یافته است؛ برگها مجدول به طلا و مشکی است، برگهای آغازین نسخه اندکی رطوبت دیده است.

شماره نسخه «۸۲۷»

۱۵. نسخه دیگر الکافی (۱۵) (الفروع)
 آغاز: «بسملة، كتاب الطهارة، باب طهور الماء، قال أبو جعفر محمد بن يعقوب الكليني، رحمه الله، حدثني علي بن إبراهيم بن هاشم عن أبيه عن النوفلي عن السكوني عن أبي عبدالله قال، قال رسول الله صلى الله عليه وآله الماء يُطهر ولا يُطهر...».
 انجام: «فقال أمير المؤمنين صلوات الله عليه الحمد لله الذي لم أكن عنده منسياً الحمد لله الذي أثبتني عنده في صحيفتي الأبرار؛ تم كتاب الصوم».
 گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر الفروع كتاب شريف كافي و از كتاب الطهارة آغاز و تا پایان كتاب الصوم به انجام می رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۰هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک آهار مهره زده، تعداد برگ: ۲۰۹، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۵/۵×۲۶/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۳×۳۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی مجدول ضربی.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حواشی بسیار نادری با نشان «ص» دارد. اندکی آثار رطوبت بر برگهای نخستین سرایت نموده است. پایین برگهای نسخه نیز مورد هجوم حشرات قرار گرفته است؛ در آغاز تملکی بی نام با مهر مربع «محمد» دیده می شود. در آغاز نسخه همچنین یادداشتی چنین آمده که نسخه ۷۰ تومان خریداری شده است. لبه برخی برگهای فرسوده و آفت دیده ترمیم گردیده است. شماره نسخه «۸۳۲»

*

۱۶. نسخه دیگر الکافی (۱۶) (الأصول و الفروع)
 آغاز: افتاده «... بآيتين من كتابه أن لا يقولوا حتى يعلموا و لا يردوا ما لم يعلموا فقال [الله] تعالى ألم يأخذ عليهم ميثاق الكتاب ألا يقولوا على الله إلا الحق...، باب من عمل بغير علم...».
 انجام: «باب الاهتمام بأمور المسلمين و النصيحة بهم و نفعهم علي بن إبراهيم عن أبيه عن النوفلي...، عن أبي عبدالله... قال من أصبح لا يهتم بأمور المسلمين فليس منهم و من سمع رجلاً ينادي بالمسلمين...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب العقل و التوحید که از بخش اصول آغاز و تا کتاب الصلوة از فروع کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (چند خط)، نام کاتب (پایان کتاب الایمان و الکفر): محمدعلی بن حاجی فتحی شریف رضوی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۷ هـ.، عنوانها و نشانیها: مشکى، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۳۱۸، تعداد سطر: ۳۱، اندازه متن: ۱۶/۵×۳۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۴/۵×۳۷/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی، عطف و مغزی: قهوه‌ای فرسوده، رقم کاتب: «قد وقع الفراغ من تحريره و تنميته في يوم الاثنين ثالث شهر جميدى الثانية في سنة سبع و ستين بعد الألف من الهجرة النبوية و أنا الفقير المحتاج إلى ربّه الغني ابن حاجي فتحی، محمدعلی [الشريف الرضوی] - عفی عنها - بالنبي و الوصى».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده و علامت بلاغ به خط مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی و خط دیگری دارد با عبارت: «بلغ سماعاً أيده الله تعالى»، «بلغ قراءة أيده الله تعالى». حاشیه نویسی دارد با نشان «م ن، م ح ق، ق، ۵، ص، م ر ه، م ح (رحمه الله) و ...» و نیز مطالبی از برخی کتابها، از جمله کتاب الوافی و ... دارد. آثار رطوبت بر فراز برگها سرایت نموده است. برخی برگهای آسیب دیده ترمیم گردیده است. در برگ آغاز نسخه چند یادداشت روایی و فقهی و نیز دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) چنین آمده است:

«بسمه تعالی، کتاب الکافی لشیخنا المقدم القدوة ثقة الإسلام الكلینی بخط بعض تلامیذ مولانا العلامة المجلسی صاحب البحار و النسخة مقرّوة علی أستاذة المذكور فی الهوامش مع بلاغات من شیخه بخطه الشريف الملیح، و قد وقفها فی سبیل الله تعالی و جعلتها فی المكتبة الموقوفة العامة التي أسستها فی سنة ۱۳۸۶ هـ، حرّره الداعی شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۸۷ هـ»؛

روی همان برگ تملک «ملاعلی محمد» با مهر هشت گوش «محمد محمد محمد» و مهر بیضی «ألیس الله بكافی عبده، محمدعلی» آمده است.

شماره نسخه (۸۵۷)

(الأصول و الفروع و الروضة)

۱۷. نسخه دیگر الکافی (۱۷)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود، کامل و تمامی بخشهای اصول، فروع و روضه از کتاب شریف کافی را دارا می‌باشد.^۱

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (دو خط)، نام کاتب (دو نفر): ۱. محمدنصیر بن قوام الدین محمد سمنانی (۳۲۳ ب)؛ ۲. علی اصغر سبزواری (۳۵۹ ب). تاریخ کتابت: سالهای ۱۰۷۴ و ۱۰۷۹ ه.، محل کتابت: مشهد مقدس، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک آهار مژه زده، تعداد برگ: ۳۶۰، تعداد سطر: ۵۱-۵۲، اندازه متن: ۱۸×۳۴ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۸×۴۷/۵ سانتیمتر (بسیار بزرگ)، نوع جلد: دو رو؛ برون: ساغری مشکی (طرح سوخت) با ترنج، سرترنج و لیچک ترنج، مجدول، عطف تیماج مشکی؛ درون: تیماج زرشکی؛ رقم کاتب: ۱. (برگ ۳۲۳ ب): «قد تمّ کتاب الإیمان و النذر الکفارات، بعون الله ... من جهة صاحبی و ملاذی و ملجأی مولانا محمدجعفر فی سادس شهر شوال فی عام تسع و سبعین بعد الألف من الهجرة النبویة المصطفویة علیه ألف تحیات فی المشهد الإمام الهمام حجّه الله علی الأنام ثامن الأئمة المعصومین أبو الحسن علی بن موسی الرضا، أفضل أهل الأرض و السموات علی یدی العبد الفقیر الحقیر العاصی محمدنصیر ابن قوام الدین محمد السمنانی عفا الله عنهما...»؛ ۲. (برگ ۳۹۵ ب): «تمّ کتاب الروضة من الکافی و هو آخره و الحمد لله ربّ العالمین ...، کتبه العبد

۱. این نسخه یکی از نفیس‌ترین نسخه‌های کافی است که مشخصات آن در زیر آمده است. اینجانب این نسخه را با تعدادی نسخه نفیس دیگر حدود چهل سال پیش در اصفهان از مرحوم مغفور حاج میرزا محمود شفیعی اصفهانی خوانساری که در بازار اصفهان در سرای خوانساری‌ها سالهای بسیاری به شغل کتابفروشی اشتغال داشت، در منزل وی برای کتابخانه خریداری نمودم. آن مرحوم و برادرش مرحوم حاج میرزا احمد که شریک یکدیگر بودند، در زندگانی خود همسر اختیار نمودند و هر یک افزون بر یکصد سال عمر کردند. مرحوم حاج میرزا محمود، یک مسجد بسیار زیبا در مدخل اصفهان که از قم عازم می‌شویم، به نام مسجد شفیعی ساخته است. اینجانب چندین بار در اصفهان نسخه‌های بسیار نفیسی از آن مرحوم برای کتابخانه خریداری نمودم؛ روانشان شاد.

المذنب الراجی إلى رحمة ربّه الباری ذرّه أحقر علی اصغر السبزواری فی ۱۱ شهر رمضان المبارک سنة ۱۰۷۴هـ.». .

ویژگیها: نسخه بسیار نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده و مقابله شده با علامتهای بلاغ «بلغ بحمدالله»، «بلغ بحمده»، «بلغ قبلاً» و «بلغ»، بر اساس عبارات پایان کتاب الروضة، کار مقابله‌ها را «دشت بیاضی» و کسان دیگری عهده دار بوده‌اند، عبارات برخی از آنها چنین است: «قد بلغ و الحمد لله ولیّ الحمد و أنا العبد المذنب محمد جعفر بن سلیمان دشت بیاضی القائنی، اللهم اغفر ... ۱۰۸۵هـ.» (۳۵۹ب) و «بلغ بحمدالله تعالی و حسن توفیقه مع النسختین السید المرحوم المبرور میر محمدزمان السمنانی و الأخری للفاصل المشهور المغفور محمد مؤمن السبزواری فی مشهد ثامن الائمه علیه السلام علی يد المذنب الفقیر محمد جعفر بن سلیمان الدشت بیاضی القائنی، اللهم اغفرهما» (۲۸۳ الف). حاشیه نویسی بسیاری دارد با رموز «ق»، «ص»، «۵»، من خطّ میر محمدزمان و ... و نیز از کتابهایی چون: نهاییه، المصباح الجواهر، الصحاح و ... مطالبی نقل شده است؛ در پایان اجازه‌ای از مرحوم علامه مولی محمد باقر مجلسی برای محمد جعفر دشت بیاضی قائنی، آمده که عبارات آن چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم؛ أمّا بعد حمد الله سبحانه، علیّ کریم نواله و جسیم أفضاله، و الصلاة علی فخر المرسلین محمد و الطیبین الطاهرین من آله، فيقول أفقر العباد إلى عفو ربّه الغافر محمد بن محمد [تقی المدعوّ بالباقر ...] يميناً و حوسباً حساباً يسيراً؛ إنه لما وفق الله المولى الأولى الفاضل الكامل الصالح التقى الذكى الألمعى مولانا محمد جعفر بن المولى سليمان القائنى وفقه الله تعالى [...] الكمال فى العلم و العمل و صانه فى جميع أمورهِ عن الخطل و الزلل، بعد صرف برهه من عمره فى تحصيل العلوم العقلية و الأدبية لتتبع أخبار سيد المرسلين و الأئمة الطاهرين صلوات [...] و التدبّر فى آثارهم و الاقتباس من أنوارهم؛ فقرأ علیّ و سمع منى شطراً و افياءً من كتابى الكافى و التهذيب من مؤلفات الشيخين الجليلين الكاملين ثقة الإسلام محمد بن يعقوب الكلينى و [...] المحققة أبى جعفر محمد بن الحسن الطوسى - قدّس الله روحهما -

قراءة تصحيح و تحقيق و سماع تنقيح و تدقيق، و كتب بعض ما علقت عليهما، و كثيراً من مؤلفاتي؛ ثم استجازني روايتهما و رواية سائر [...] مجازاتي، فاستخرت الله تعالى و أجزت له كثر الله في العلماء مثله أن يروى عنى كل ما صححت لى روايته و إجازته من فنون العلوم العقلية و النقلية و الأدبية، مما ألفه علماؤنا رضوان الله عليهم و غيرهم لاسيما كتب الأخبار المتممة إلى الأئمة الأخيار - عليهم السلام -، خصوصاً الكتب الأربعة لأبى جعفرين المحمدين الثلاثة - رضى الله عنهم - الكافى و من لا يحضره الفقيه و التهذيب و الاستبصار التى عليها المدار فى تلك الأعصار، بأسانيدى المتكثرة المتصلة إلى مؤلفيها، على ما أوردتها فى المجلد الخامس و العشرين من كتاب بحار الأنوار؛ و لنورد له هنا ما هو أوثقها و أخصرها و أعلاها، و هو: ما أخبرنى به عدة من الأفاضل الكرام و جم غفير من العلماء الأعلام، منهم و الذى العلامة و شيخه الأكمل الأفضل المولى حسن على ابن المولى الأورع الأعلم الأتقى مولانا عبدالله التستري و سيدالحكام المتألهين الأمير رفيع الدين محمد النائينى أفاض الله على ضرائحهم المطهرة شآبيب الرحمة و الغفران؛ بحق روايتهم جميعاً عن شيخ الإسلام و المسلمین بهاء الملة و الحق و الدين محمد العاملى طيب الله رمسه عن والده الفقيه النبيه عزالدين الحسين بن عبدالصمد الحارثى برّد الله مضجعه عن أفضل العلماء المتأخرين و أكمل الفقهاء المتبحرين، زين الملة و الدين بن على بن احمد الشامى رفع الله فى الجنة درجته كما شرف بالشهادة خاتمته، عن شيخه الجليل النبيل نورالدين على بن عبدالعالي الميسى قدس الله نفسه، عن الشيخ شمس الدين محمد بن المؤذن الجزينى - رحمه الله - عن الشيخ الأجل ضياء الدين على رّوح الله روحه، عن والده فقيه أهل البيت عليهم [السلام] فى زمانه الشيخ السعيد الشهيد محمد بن مكى جزاه الله تعالى عن الإيمان و أهله خير جزاء السابقين، عن الشيخ الأرشد الأسعد الأمجد فخرالدين أبى طالب محمد، عن

والده العلامة آية الله في العالمين، جمال الملة و الحق و الدين الحسن بن يوسف بن المطهر الحلي حشرهما الله تعالى مع الأئمة الطاهرين، عن والده الفقيه و شيخه المدقق المحقق نجم الملة والدين أبي القاسم جعفر بن الحسن بن يحيى بن سعيد نور الله مرقدهما، عن السيد الشريف شمس الدين فخار بن معد الموسوي طيب الله روحه، عن الشيخ الكبير أبي الفضل شاذان بن جبرئيل القمي -رحمة الله عليه-، عن الشيخ الفقيه العماد أبي جعفر محمد بن أبي القاسم الطبري رفع الله مقامه، عن الشيخ الأفخم الأعظم أبي علي الحسن^۱ -أحسن الله إليه-، عن والده الجليل شيخ الطائفة المحقة و ملاذها أبي جعفر محمد بن الحسن الطوسي طيب الله روحه القدوسي، عن شيخ المحققين و قدوة المدققين الشيخ المفيد محمد بن محمد بن النعمان رفع الله درجته في روضات الجنان، عن الشيخ الثقة النبيل أبي القاسم جعفر بن محمد بن قولويه طاب ثراه، عن الشيخ الجليل ثقة الإسلام محمد بن يعقوب الكليني سقى الله تربته الزكية صوب الإنعام؛ و بالإسناد المتقدم عن الشيخ المفيد - قدس الله سره-، عن الشيخ الفقيه الصدوق رئيس المحذنين أبي جعفر محمد بن علي بن الحسين بن موسى بن بابويه القمي - رضی الله عنه -؛ فليرو دامت تأييده مؤلفات هؤلاء المشايخ المذكورين و غيرهم عنى بتلك الأسانيد و غيرها مما تضمنته إجازات أصحابنا، لاسيما إجازة الشهيد الثاني و ولده الكريم - قدس الله روحهما-؛ و أجزت له أن يروي عنى مؤلفات والدي - رحمه

۱. شيخ ابوعلی حسن ملقب به مفید ثانی فرزند شیخ الطائفة و از شاگردان شیخ، که بیشتر آثار شیخ الطائفة را در معیت شیخ عبدالجبار مقرئ رازی از دیگر شاگردان شیخ خوانده و تصحیح کرده‌اند؛ از جمله دو نسخه بسیار کهن و گرانهای خطی از تفسیر التبیان که نامبردگان در فوق به سال ۴۵۰ هجری قمری آنها را خوانده و تصحیح نموده‌اند و جناب شیخ چند سطر در برگ آغازین یکی از این دو نسخه با خط مبارک خود مرقوم فرموده‌اند که نسخه را بر من خوانده و تصحیح نموده‌اند. هم اکنون این دو نسخه بی نظیر، که نزدیک یکهزار سال از عمر آنها می‌گذرد، در کتابخانه پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) موجود می‌باشد.

الله - و جمیع مؤلفاتی، لاسیما کتاب بحار الأنوار و مرآة العقول و ملاذ الأخیار^۱ و الفرائد الطریفة و الأربعین و عین الحیاة و حلیة المتّقین و حیاة القلوب و رسالة الشک و رسالة الأوزان و رسالة العقائد و رسالة الرجعة و رسالة الساعات و مشكاة الأنوار؛ و آخذ علیه ما آخذ علی من سلوک سبیل الاحتیاط الذی لایضلّ سالکة و لایظلم مالکة، و ملازمه التقوی و اتباع ائمة الهدی - علیهم السلام - و تصفّح أخبارهم بنشر آثارهم، کلّ ذلك لابتغاء مرضاة الله تعالی و اجتناب مساختة من غیر ریاء و مرآء أعاذنا الله و سائر إخواننا المؤمنین منهما و أتمس منه أن لاینسانی فی حیاتی و بعد وفاتی، فی أعقاب صلواته و مظانّ إجابة دعواته؛ و کتبت تلك الأحرف بیمنای الجانیة الفانیة فی شهر محرّم الحرام من شهر سنة ستّ و ثمانین بعد الألف من الهجرة المقدّسة فی مشهد مولانا و مولی المؤمنین سیّدنا و سیّد المسلمین خازن علوم الأنبیاء و المرسلین ثامن الأئمة الطاهریین المعصومین علی بن موسی الرضا، صلوات الله علیه و علی آبائه الطاهریین و أولاده منتجبین، و لعنه الله علی أعدائهم أجمعین أبد النّالّبدین و دهر الداهریین.»

نیز یک اجازة در پایان کتاب العشرة (برگ ۱۰۱ ب) آمده است:

«بلغ مقابلة و سماعاً سنّی من أوّل کتاب إلی هنا و قد بلغ جهد فی التصحیح و التنفیح الفاضل الكامل الورع، ذوالمجد الأزهر المولی محمّد جعفر و فقه الله تعالی لتحصیل مرضاته و كان الفراغ أوایل شهر جمادی الثانی سنة ۱۰۷۷هـ و أجزت له أن یرویة عنّی بالشروط المقرّرة عند أصحاب الدراية و أن لاینسانی فی صالح

۱. کتاب ملاذ الأخیار فی فهم تهذیب الأخبار، در شرح کتاب التهذیب شیخ طوسی تألیف علامه مرحوم مولی محمّد باقر مجلسی به عربی، برای نخستین بار بر اساس چند نسخه خطّی بسیار نفیس و اصل به خطّ مبارک مجلسی، چند سال گذشته از سوی واحد انتشارات کتابخانه بزرگ پدر عزیزم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در ۱۶ جلد چاپ و منتشر گردید و مورد استقبال علاقمندان قرار گرفت.

دعواته و کتب الأحرف بیده الجانیة موسی الحسینی الخادم التونی،
حامداً مصلياً».

نسخه دارای ۴ سرلوح زیبای مرصع از عصر صفوی است، با زمینه زرین و لاجوردین، گل و بوته رنگارنگ و نگاره‌های اسلیمی طلایی با پیشانی زمینه طلایی و لاجورد، مجدول به طلا، لاجورد و مرکب مشکی است که در جوف برخی از آنها «بسم الله» و نام کتاب نگاشته شده است؛ این سرلوحها در آغاز کتاب العقل و الجهل (برگ ۱ب)، آغاز کتاب الطهارة (برگ ۱۰۲ب)، آغاز کتاب النکاح (برگ ۲۱۳ب) و آغاز کتاب الروضة (برگ ۳۲۵ب) آمده است. برگها مجدول به طلا، لاجورد و مرکب مشکی می‌باشد. برخی برگهای آغازین و پایان آسیب اندکی دیده بود که ترمیم گردیده است. آثار بسیار ناچیز رطوبت در محدوده میانی عطف برگهای آغازین نسخه دیده می‌شود. در آغاز تملک «محمدجعفر بن سلیمان بن محمدتقی دشت بیاضی قائی» با مهر بیضی «یا امام جعفر صادق، أدركنی ۱۰۶۸»؛ نیز تملک محمد زمان با مهر بیضی با همین عبارت و تاریخ ۱۲۱۵ هـ و همچنین مهر بیضی «عبده محمدجعفر بن محمدباقر الموسوی ۱۲۸۶» و نیز تملکی از «ابوطالب الرضوی» با مهر مربع «سید مرتضی الموسوی العریضی ۱۱۹۷» آمده است. بهای نسخه در آغاز ده تومان ثبت شده است. تاریخ نسخه مستنسخ عنه بر اساس عبارت پایان کتاب الصوم سال ۹۹۰ هـ. بوده است.

شماره نسخه «۸۶۰»

✱

۱۸. نسخه دیگر الکافی (۱۸)
(الروضة)
آغاز: افتاده «... أولاً قبل عنه عن الوشأ عن عبدالله بن سنان... فی الظهور التي فيها ذکر الله - عزّ و جلّ - قال اغسلها، تمّ کتاب العشرة و الحمد لله وحده... بسم الله الرحمن الرحيم، کتاب الروضة، محمد بن یعقوب الكلینی، قال حدّثنی علی بن إبراهیم...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود تتمه کتاب العشرة از اصول و کتاب الروضة را

داراست. بخش نخست این مجموعه (برگهای ۱-۱۱۶) کتاب قرب الإسناد^۱ از ابوعباس عبدالله بن جعفر حمیری قمی است که فهرستنگار سابق کتابخانه، آن را بخشی از کتاب شریف الکافی دانسته است که بدین وسیله تصحیح و استدراک می‌گردد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: جمال الدین احمد بن حسین حلّی، تاریخ کتابت: سال ۱۱۲۰ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۱۱۶ (۸۶ الف - ۲۰۲ ب)، تعداد سطر: ۳۲، اندازه متن: ۱۱/۵×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۴ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج یک لا بدون مقوّا؛ برون: مشکی، عطف: تیماج آجری، مغزی: تیماج زرشکی؛ درون: زرشکی؛ رقم کاتب: «تمّ کتاب العشرة... علی يد أقلّ العباد أحمد بن حسین، جمال الدین الحلّی فی الجمعة ۲۱ شهر محرّم الحرام سنة ألف و مائة و عشرين ۱۱۲۰ هـ.».

ویژگیها: این نسخه در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی حاشیه نویسی نیز با نشان «ابوالهدی» دارد؛ و طیّ آن مطالبی از کتاب نهایی آمده است. در آغاز این مجموعه یک اجازه از فاضل هندی در خصوص کتاب قرب الاسناد آمده که بدین شرح است:

«بسم الله خير الأسماء و الصلوة علی سید الأنبياء و آله الأئمة البررة الأصفياء؛ أمّا بعد فقد سمع منّي خليلي الجليل الفاضل النبيل أحد أخلاتني و أحبّ أو دأني إلى الشيخ أحمد الحلّی عمّه الله بلطفه الخفي و الجلي، الكتب الثلاثة من قرب الإسناد إلى أئمة العباد؛ إذ حدّثته بها فاستمع و وعى و استمتع بها و اجتهد فيما سعى فأجزت له أن يرويها عنّي عن والدي العلامة تاج الإسلام و المسلمين عن شيخه الثقة الأمين المولى حسن بن عبدالله التستري عن والده شيخ الشريعة في زمانه عن الشيخ نعمة الله بن أحمد بن محمّد بن خاتون العاملي عن الشيخ عليّ بن عبدالعالي العاملي، شارح

۱. کتاب قرب الاسناد معروف تألیف: ابوالعباس عبدالله بن جعفر بن حسین بن مالک بن جامع الحمیری قمی است که در نیمه دوم سده سوم هجری می‌زیسته است. چند کتاب دیگر با عنوان قرب الاسناد وجود دارد، نخست همان قرب الاسناد حمیری است؛ ۲. قرب الاسناد تألیف علی بن ابراهیم بن هاشم قمی صاحب تفسیر معروف؛ ۳. قرب الاسناد از شیخ ابوالحسن علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی، پدر بزرگوار شیخ صدوق؛ ۴. قرب الاسناد از ابو جعفر محمّد بن عیسی بن عبید البقطنی؛ ۵. قرب الاسناد از ابوالفرج محمّد بن ابو عمران موسی بن علی بن عبدربه کاتب قزوینی.

القواعد عن مشايخه كابراً عن كابر عن الشيخ الرئيس أبي جعفر محمد بن الحسن الطوسي عن المفيد محمد بن محمد بن النعمان عن الصدوق محمد بن علي بن الحسين بن بابويه القمي عن أبيه عن المصنف...^۱ الله علينا و عليهم أجمعين و كتب المتمسك بالثقلين المتبري عن الجبتين محمد بن الحسن الإصفهاني المعروف بالبهاء، شفع الله فيه أصحاب الكساء، صلوات الله عليهم ملئ الأرض و السماء؛
و نیز یک وقف نامه از حاجی محمد حسن خراسانی مشهور به کوچک با مهر مربع «لا إله إلا الله الملك الحق المبين عبده محمد» در برگ آغازین نسخه آمده است. شماره نسخه: «۹۸۲/۱»

*

۱۹. نسخه دیگر کافی (۱۹) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول از کتاب شریف کافی است.
گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق، نام کاتب: نعمت الله بن عنایت، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۳۲۵، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۷/۵×۱۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۱۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی زرد با طرح و نقش ترنج و سر ترنج، عطف و گوشهها: تیماج قهوه‌ای روشن؛ رقم کاتب: «تم کتاب العشرة...»، قد فرغ من تسوید هذا الكتاب الشريف أقل العباد ابن عنایت، نعمت الله فی تاریخ شهر شعبان المعظم سنة إثنان و ثمانون بعد الألف من الهجرة النبوية المصطفوية عليه ألف صلوة و التحية من الخالق البرية».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده و نشان بلاغ: «بلغ قبلاً من أوله إلى آخره، الحمد لله أولاً و آخراً و صلى الله على محمد و آله الطاهرين» (۱۷۶ الف)، «بلغ» (۹۵ ب) و ... دارد. حاشیه نویسی بسیار در هامش و بین سطور با نشان: «م ت ق»

۱. یک یا دو کلمه خوانده نشده.

محمد صالح، م ح ق، ک (مدّ ظلّه)، ر ف ع، ص، شیخ محمد، فیض (دام فیضه)، ق، به (رحمه الله)، م ق ر (دام ظلّه)، ۵، مصلح، جم (ره)، صدر و... و نیز مطالبی از کتابهای: «علل الشرایع، مجمع البیان، مصباح، مجمع البحرین، ثواب الأعمال، نهاییه، تفسیر سیّد حیدر آملی^۱، تفسیر بیضاوی، وافی، و...» دارد. در برگی قبل و بعد از کتاب یادداشت‌هایی با عناوین «من تبریزی، تنويع الحديث، تقسیم الخبر باعتبار اختلاف أحوال رواة، مراد از عدّه من أصحابنا در کافی و...» و نیز در انجام یک فائده در تبیین مراد کلینی از أبو جعفر و أبو الحسن... از امامان علیهم السلام و... که همگی به خطّ «محمد رضا بن محمد باقر» با تاریخ ۱۱۷۱ و ۱۱۷۹ هـ دیده می‌شود. در آغازین برگ، بهای نسخه «دو تومان و پنج هزار دینار» با تاریخ ۱۲۹۱ هـ ثبت شده است. برگها مجدول به طلا، لاجورد، قرمز و مشکی است.

شماره نسخه: «۱۰۳۲»

✱

۲۰. نسخه دیگر الکافی (۲۰) (الفروع)
 آغاز: افتاده «... أو يتغير طعم الماء فيكفيك خمس دلاء... (برگ اب)، باب البير تكون إلى جنب البالوعة، عدّة من أصحابنا عن أحمد بن محمد بن محمد بن سنان عن الحسن ابن رباط عن أبي عبدالله - عليه السلام - قال سألته عن البالوعة تكون...»
 انجام: «باب الصدقة لبني هاشم و مواليتهم و صلّتهم...، قال رسول الله - صلّي الله عليه و آله - إنّ الصدقة أوساخ أيدي الناس و إنّ الله حرّم عليّ منها و من غيرها...» افتاده.
 گزارش متن:... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع کتاب شریف کافی و از اوایل کتاب الطهارة آغاز و تا اواخر کتاب الزکات به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب^۲: محمد بن محمد بن محمد حسنی جزینی، تاریخ کتابت: سال ۹۵۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ:

۱. منظور، تفسیر المحيط الأعظم تألیف سیّد حیدر آملی از علمای بزرگ شیعه و عارفان و فلاسفه سده ۸ هجری قمری است. تفسیر المحيط الأعظم وی تاکنون چاپ و منتشر نشده بود، سرانجام بر اساس یک جلد بزرگ آن به خطّ سیّد حیدر آملی موجود در این کتابخانه بزرگ چاپ و منتشر گردید.
 ۲. متأسفانه، نام کاتب و تاریخ کتابت از قلم فهرستنگار سابق این کتابخانه بزرگ افتاده است.

شرقی نخودی ضخیم، تعداد برگ: ۲۵۸، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۹×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۷/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، عطف: تیماج حنایی، رقم کاتب (پایان کتاب الصلاة): «هذا آخر كتاب الصلاة... وكتبه الفقير إلى رحمة ربه القدير محمد بن محمد بن محمد الحسنی الجزینی - عفی الله عنه - و ذلك فی عاشر یوم من شهر جماد [ی] الأول من شهر سنة [ی] و خمسين و تسعمائة». ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و نسخه بدلها نیز با نشان «خل» در هامش آمده است. در آغاز دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با این عبارات مشهود می‌باشد:

«بسمه تعالی کتاب فروع الکافی من أوائل الطهارة إلى أواخر أبواب الصدقات و النسخة قديمة نفيسة، شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي، خادم أحاديث أهل البيت، عليهم السلام، ۱۳۶۰ ش». آثار شدید رطوبت بر برگهای نسخه سرایت نموده، که در برخی جاها به متن آسیب رسانده، سپس در جای آن مطالب بازنویسی گردیده است. نیز برخی برگها و صالی و ترمیم گردیده است. گاهی قلم خوردگیهایی، روی برخی عبارات دیده می‌شود.

شماره نسخه: «(۱۰۷۰)»

*

۲۱. نسخه دیگر الکافی (۲۱) (الفروع و الروضة)
 آغاز: «بسملة، باب التحديد، محمد بن يعقوب قال حدثني محمد بن يحيى قال أبو جعفر عليه السلام حدّ يقام في الأرض إذ كان فيها...».
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».
 گزارش متن: نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع (کتاب الحدود، کتاب الديات، کتاب الشهادات، کتاب الأحكام، کتاب الإیمان و النذور و الکفارات) و بخش الروضة می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰هـ. (بخش نونویس: سده ۱۲هـ)، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم، تعداد برگ: ۲۵۶، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۱۸/۵×۱۳/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۸×۱۹ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: این نسخه نفیس در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است؛ در اول خطبه طالوتیه و نیز در چند برگ بعد، در کتاب الروضة علامت بلاغ به صورت زیر آمده است: «ثم بلغ قراءة، وفقه الله تعالى»^۱؛ حاشیه نویسی نیز به عربی و فارسی دارد که بیشتر ترجمه فارسی برخی لغات مشکل است. رطوبت بسیار بر برگهای نسخه سرایت نموده و در برگهای نخستین بخشهایی از متن ساقط شده و به تازگی وصالی و ترمیم گردیده است. بخشهایی از برگهای میانی نسخه نونویس میباشد. دو برگ پایانی در موضوع «مکاتبات شرعی و فقهی» ناظر بر آیه ۲۸۲ سوره بقره آمده است، که شاید بخشی از کتاب کافی بوده باشد، لیکن برخی از برگهای نخست آن، چنین آمده است: «هذه الورقة والتي بعدها زايد منه».

شماره نسخه: (۱۴۱۵)

۲۲. نسخه دیگر الکافی (۲۲) (الروضة)
 آغاز: «بسملة، الحمد لله رب العالمين و صلى الله على خير خلقه ... فيقول الشيخ الفقيه ... حدثني علي بن إبراهيم عن أبيه عن ابن فضال عن حفص المؤذن عن أبي عبدالله - عليه السلام - و عن محمد بن إسماعيل ابن بزيع ...».
انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».
 گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: مشکی و قرمز، نوع کاغذ: فرنگی نخودی نازک آهار مهره زده، تعداد برگ: ۱۳۱، تعداد سطر: ۲۲، اندازه متن: ۸/۵×۱۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶×۲۲ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی تیره با ترنج ضربی زمینه گل و بوته.
ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی به عربی و فارسی با نشان «ق»، ص، ۲، م، ق، ر، س، و ... و نیز مطالبی از کتابهای: «نهایة، مجمع، تفسیر علی بن ابراهیم،

۱. این بلاغها که در هامش نسخه آمده است، بسیار به خط مبارک شهید ثانی شباهت دارد، که البته از لحاظ تاریخ کتابت که در نیمه نخست سده ۱۰ هـ نگاشته شده منافاتی با حیات مرحوم شهید ندارد، بنابر این احتمال مقرون به صحت می باشد.

مفردات، قاموس، مغرب و...» دارد. در آغاز نسخه یادداشتی مبنی بر اینکه کتاب نزد میرزا محمد بن حاجی سید محمدتقی طباطبایی در ۲۵ جمادی الآخر سال ۱۲۹۳ هـ. امانت بوده است. روی همان برگ همچنین تملک میرزا محمد هاشم موسوی چهار سوقی اصفهانی با مهر بیضی «عبدہ الراجی محمد هاشم الموسوی» در سال ۱۲۵۸ هـ (تکرار مهر در انجام نسخه)، یادداشتی به نقل از بحار الانوار و عباراتی به خط پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، دیده می‌شود:

«نسخه من کتاب روضة الکافی و علی ظهرها تملک العلامة الحاج میرزا محمد هاشم چهارسوقی و تعالیقه علیها، شهابالدین الحسینی المرعشی النجفی (۱۳۵۰هـ)؛ در آغاز و انجام نسخه همچنین فهرستی از ابواب و خطبه‌های این اثر به تفصیل آمده است. در برگ پایانی نسخه ابیاتی به عربی با مطلع زیر آمده است:

«صَلَّى الْإِلَهَ وَ مَنْ يَحْفَ بَعْرَشَه
وَ عَلَى قَرَابَتَه الذِّیْنَ تَهْطَعُوا
الطَّيِّبُونَ عَلَى النَّبِيِّ النَّاصِحِ
بِالنَّائِبَاتِ وَ كَلَّ خَطْبَ فَادِحِ».

بر فراز برگ نخست، محمد هاشم چهارسوقی توضیحی درباره ماده «کلینی»^۱ و شرح حال کوتاه مرحوم کلینی داده است. شماره نسخه: (۱۸۳۴)

✱

۲۳. نسخه دیگر الکافی (۲۳) (الأصول و الروضة)

آغاز: «بسملة، باب طينة المؤمن و الکافر، أخبرنا محمد بن یعقوب، قال حدَّثني علی بن ابراهیم عن ابيه عن حماد بن عیسی عن ربعی بن عبدالله عن رجل عن علی بن الحسین، قال إنَّ الله تعالی خلق النبیین من طينة علیین...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

۱. «کلینی» به ضم کاف، منسوب به روستای «کلین» در حومه شهرک حسن آباد فشافویه، در ۲۵ کیلومتری تهران در راه قم قرار گرفته است. قبر مطهر شیخ یعقوب کلینی رازی، پدر بزرگوار شیخ محمد کلینی، صاحب کتاب شریف الکافی در همان روستای کلین قرار دارد؛ اینجانب شخصاً حدود چهل سال گذشته به منظور زیارت مرقد مطهر آن محدث بزرگ شیعه سفری به کلین داشتم و در مرقد آن بزرگوار حمد و سوره‌ای نثار نمودیم؛ متأسفانه این مرقد آنگونه که بایستی در شأن آن بزرگوار باشد، نبود؛ شنیده‌ام به تازگی آن را بازسازی نموده‌اند؛ و الله العالم.

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الایمان و الکفر از بخش اصول و نیز کتاب الروضه از کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: عبدالرضا بن محمد بن عزالدین بن زین‌الدین کفرحونی، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم آهار مهر زده، تعداد برگ: ۱۹۲، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۳×۲۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷/۵×۲۷ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی ابلق زرد، عطف تیماج قهوه ای روشن فرسوده، رقم کاتب: «تم...» بقلم العبد الفقیر المعترف بالخطایا... عبدالرضا بن محمد بن عزالدین بن زین‌الدین کفرحونی... سلم تسليماً كثيراً».

ویژگیها: نسخه نفیسی است؛ در حاشیه تصحیح گردیده؛ در آغاز تملک «لطفعلی» به سال ۱۳۱۲هـ. در دار الخلافه طهران بامهر بیضی «العبد المذنب لطفعلی...»، نیز تملک «حمدی الحاج زاهد» و همچنین تملک «موسی الزاهد» و چند تملک محو شده دیگر آمده است. در متن، کلمات «علیه السلام» از سوی شخصی معاند محو شده و در برخی موارد کاغذ هم سوراخ گردیده است! و سپس شخص بعدی دگر بار به خط دیگری آنها را از نو نگاشته است. رطوبت بر فراز برگها سرایت نموده است. لبه برخی برگهای آسیب دیده مرمت شده است. پیش از آغاز کتاب الروضه، یادداشتی است چنین:

«ممن طالع و المستفاد داعياً لصاحبه الفقير علي بن محمد القمي في بلدة ساوه حرسها الله في جمادى الآخرة سنة ست و عشرين و ستمائة»^۲ که قاعدتاً مربوط به نسخه مستنسخ عنه یا فقط نقل قول می‌باشد.

شماره نسخه: (۱۸۵۸)

✱

- ایشان صدرافاضل لطفعلی خان بن محمد کاظم تبریزی متخلص به دانش (متوفای ۱۳۵۰هـ.) بوده و نسخه‌های خطی نفیسی داشت؛ وی به خوبی شعر می‌سرود و خطوط مختلف مانند کوفی، نسخ، ثلث، ریحان، نستعلیق و شکسته را نیکو می‌نوشت. او جد مرحوم فخرالدین نصیری امینی، از مجموعه داران معروف مقیم تهران بود که حدود ۲۰ سال گذشته درگذشت.
- نسخه موجود به احتمال بسیار از روی نسخه مورخ ۶۲۶هـ کتابت شده است و از این جهت، بسیار نفیس و ارزشمند می‌باشد.

۲۴. نسخه دیگر الکافی (۲۴) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «عن الحلبي عن أبي عبدالله - عليه السلام - قال سألته عن العنبر و غوص اللؤلؤ فقال - عليه السلام - فيه الخمس؛ هذا آخر الجزء الثاني من كتاب الحجّه من الكافي».

گزارش متن: ... نسخه موجود بخش اصول از کتاب شریف کافی و از آغاز تا پایان کتاب الحجّه را دار می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۱۴۹، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۱۰/۵×۲۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج دار چینی با ترنج ضربی، زمینه گل و بوته (ساخته بخش مرمت این کتابخانه).

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده و نشانی بلاغات در انجام کتاب چنین آمده: «تمت المقابلة في سادس عشر من رجب سنة ۱۰۷۳، ثمّ تمّت المقابلة ثانياً...»^۱ و «تمّت المقابلة و المباحثه في ذى الحجّة سنة ۱۱۱۹ هـ و الحمد لله ربّ العالمين، حرّره ابن عبدالرزاق، عبدالله الرضوى^۲ عفى عنهما»؛ «بلغت مقابلة بحسب الجهد و الطاعة إلا ما زاغ عن البصر و حسر عن النظر و الحمد لله وحده

۱. کلمه‌ای افتاده است.

۲. سیّد عبدالله رضی فرزند عبدالرزاق رضوی و برادر سیّد عبدالحیّ رضوی است. سیّد عبدالحیّ یکی از عالمان برجسته کاشان در نیمه نخست سده ۱۲ هـ و صاحب آثار علمی بسیاری، از جمله کتاب حدیقه الشیعه به عربی در اعتقادات می‌باشد، که نسخه اصل آن به خطّ آن مرحوم در این کتابخانه بزرگ موجود می‌باشد. وی این اثر را در یک مقدمه و ۲۰ فصل و یک خاتمه نگاشته و در ۱۶ رجب سال ۱۱۲۱ هـ آن را به پایان برده است؛ چند اثر دیگر نیز از او در این کتابخانه موجود می‌باشد. به هر حال این خاندان بزرگ علمی از سادات رضوی و از تبار حضرت موسی المبرقع مدفون در قم و در عصر خود از شهرت برخوردار بوده‌اند. نسخه موجود را اینجانب به همراهی آیت الله سیّد مهدی لاجوردی قبل از پیروزی انقلاب از فردی در کاشان به ضمیمه تعدادی نسخه دیگر برای کتابخانه خریداری نمودم. متأسفانه بیشترین آنها مورد هجوم حشرات موذی قرار گرفته و در برخی موارد به متن نیز سرایت نموده بود؛ بحمدالله برخی از آنها، از جمله نسخه موجود در واحد ترمیم، نسخه‌ها بازسازی گردیده‌اند.

و صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تسليماً» و حاشیه نویسی متعددی بانسانهای «۱۲، ص، میرزا رفیعا، فی، قاضی، ق، و...» و نیز نقل قولهایی از کتبی همچون «صحاح» دارد. برگهای آسیب دیده از سوی کارشناسان بخش مرمت این کتابخانه بزرگ ترمیم گردیده است. در آغاز یادداشتی به نقل از خلاصه الأقوال علامه حلّی و یک یادداشت هم با امضای «۱۲» در کنیه‌های معصومین - علیهم السلام - و همچنین چند تملک از «نصیر الملک طاهر بن احمد کاشانی» با مهر بیضی شکل «نصیر الملک»، تملک «حبیب الله بن علی الطوسی»، تملک «عبدالرزاق رضوی» با مهر بیضی شکل «الفقییر الی الله الغنی عبدالرزاق الرضوی»، تملک «میرمحمد علی» با مهر مربع [پدر] وی «ابوالقاسم الرضوی ۱۱۱۲» که نسخه را به پسرش بخشیده است و نیز تملک «ابوالحسن الرضوی» که نسخه از طریق هبه از پدر، منتقل شده است با مهر بیضی وی و همچنین تملک «جلال الدین محمد» و چند تملک و مهر آسیب دیده، همراه یک مهر بیضی شکل «فرج الله الحسینی ۱۲۰۶» دیده می‌شود.

شماره نسخه: (۱۸۹۶)

*

۲۵. نسخه دیگر الکافی (۲۵)
 آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».
 انجام: «عن أبی عبدالله - علیه السلام -، قال إذا کان النصف من شعبان نادى منادٍ من الأفق الأعلى زايرى قبر الحسين - علیه السلام - ارجعوا مغفوراً لكم على و محمد نبیکم، تمّ کتاب الحجّ من الکافی يتلوه کتاب الجهاد».
 گزارش متن: ... نسخه موجود بخش فروع کتاب شریف کافی و از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب الحجّ به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: فرنگی سفید ضخیم، تعداد برگ: ۱۵۳، تعداد سطر: ۳۳، اندازه متن: ۱۳/۵×۲۳ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع مشکی، عطف تیماج مشکی.

ویژگیها: نسخه نفیسی است^۱، تصحیح شده و مقابله گردیده است، نشانی بلاغ، علاوه بر عبارات هامش برگها: «بلغ قراءة أيده الله تعالى»، «بلغ قراءة»، «وقفه الله تعالى»، «فصح إن شاء الله تعالى و هذا أول ذی الحجّة سنة ۱۰۶۹هـ» (پایان نسخه)؛ «بلغ قبلاً»، در پایان برخی کتابها، از جمله، کتاب الجنائز آمده: «هو، بلغت المقابلة فصح إن شاء الله في العتبة العلوية الحائرية في شهر شعبان المذكور سابقاً [۷۷۹هـ] بسعی المذنب الراقم، ابن فتح الله، أبي القاسم - نجاهما الله من تبعات المآثم - إنه العليم العالم» و نیز در پایان کتاب الحجّ (پایان نسخه) آمده: «هو، الحمد لله ثمّ الحمد لله على توفيق إتمام...^۲ الكافي مع النسخة المصححة بقدر الوسع... أن التوفيق المذكور كان في حرم مولانا و سيّدنا [أبي عبد الله الحسين] صلوات الله عليه و على أولاده المعصومين و على أبيه و جدّه و...؛ ثمّ الحمد لله على أن التوفيق المذكورة كانت في زمن لا يخلو النفس من اضطراب و خوف لأجل محبة أولاد محمّد و عترته المعصومين - رزقنا الله الصبر على تلك الحالة بمحمّد و ذريته المعصومين - و كتب العبد الفتقر إلى شفاعته موالیه يوم لا ضلّ إلا ظلّه العالی ابن فتح الله بن هدايت الله الحسيني، ابوالقاسم، - نجاهم الله من بحر المآثم بالنبي و أولاده شافعي الجرايم - في مجالس متعدّدة آخرها عصر يوم المبارک الجمعة تاسع عشر شهر شعبان المعظم المكرّم من شهور سبع و سبعين و تسعمائة الهجرية - على منسوبها ألف التحية - اللهم... وقفه مقابلة تتمّة الأجزاء و استنباط الفروع منها و العمل بها على ما هو موافق يا أرحم الراحمين». حاشیه نویسی به خطّ مرحوم حجة الاسلام شفتی اصفهانی^۳ با امضای

۱. این نسخه در کتابخانه مجلدالدين نصیری به شماره «۱۴۱۱» قرار داشته است؛ وی فرزند مرحوم میرزا لطفعلی صدرالافاضل و نیز پدر مرحوم فخرالدين نصیری امینی از مجموعه داران معروف مقيم تهران بوده است. مجلدالدين خود نیز نسخه‌های بسیار نفیسی داشته و در اواخر عمر به تدریج آنها را به فروش رسانده بود. ۲. از نسخه چند کلمه ساقط شده است.

۳. مرحوم آیت الله سیّد محمّدباقر موسوی معروف به حجة الاسلام شفتی از علمای بزرگ و برجسته اصفهان در نیمه نخست سده ۱۳هـ بوده است. از آثار برجای مانده آن مرحوم، مسجد بزرگی در اصفهان است که به مسجد سیّد معروف می‌باشد. وی چند اثر تألیفی دارد و بزرگترین آن مطالع الانوار در فقه است که در چند جلد نگاشته شده و چند نسخه نفیس از جمله دو نسخه بسیار نفیس، هنری، بی نظیر مرصع و مذهب در این کتابخانه بزرگ موجود می‌باشد که یک چاپ تصویری از روی آنها انجام شده است. آن عالم ربّانی کتابخانه شخصی نفیسی نیز داشته و تعدادی از نسخه‌های آن را در دفعات مختلف در اصفهان و دیگر جاها برای این کتابخانه بزرگ خریداری نمودم.

«العاصی محمدباقر الموسوی» و نیز با نشان «ام، ص، ق، و ...» دارد. در آغازین برگ نسخه چند تملک از حجّة الاسلام شفتی با مهر بیضی «محمدباقر بن محمدنقی الموسوی»، تملک «محمدرضا بن محمدعلی» با مهر مربع «خدا از تو راضی محمدرضا ۱۲۴۴»، تملک «محمدمقیم ابن شاهمیر الحسینی» با مهر بیضی «ربّ اجعلنی مقیم الصلوة» و یک مهر بزرگ مدوّر (گویا پدر وی): «یتق بالله الغنی عبده شاه میر الحسینی»، تملک «صادق بن عزیزالله اصفهانی» با مهر بیضی «دوست صادق محمد ...»، تملک «محمد جعفر الموسوی القائنی» و نیز در همان صفحه دو مهر مربع «... گل باغ جنت محمدعلی» و قیمت نسخه: «چهار قران» و «یک تومان و پنج هزار دینار» درج شده است. در برگ نخست همچنین دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با این عبارات آمده است: «نسخة من فروع الکافی مصححة مقرّوة و من محاسنها أنّ بهوامشها حواشی من العلامة الحاج السيّد محمدباقر حجّة الإسلام الجیلانی ثمّ الإصفهانی بخطه الشریف و من مزیایها أنّه قابلها العلامة السيّد أبي القاسم بن فتح الله الحسینی المدرّس فی الحائر الحسینی فی سنة ۹۷۷هـ. و شهد بتصحيحها شهاب الدين الحسینی المرعشی النجفی».

بخشی از برگ انجام آسیب دیده که سپس ترمیم گردیده است. در برگ پس از انجام نسخه فائدهای درباره نماز جمعه و کیفیت آن و نیز در علامت بلاغ چنین آمده: «بلغ أفاض الله تعالی علیه» و نیز یادداشتی بدین مضمون: «در شهر رجب سنة ۱۲۳۲هـ قرار شده بجهت سيّد حسن و والده او سالی دویست عدد روپیه ارسال داشته شود، إن شاء الله تعالی» آمده است.

شماره نسخه: «۲۲۰۳»

✱

(الفروع)

۲۶. نسخه دیگر الکافی (۲۶)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۰».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب الأیمان و الذور و الکفارات به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق عالی، نام کاتب: محمد رحیم بن محمد ابراهیم اصفهانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۶ هـ، محل کتابت: تبریز، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نازک سفید آهار مُهره زده، تعداد برگ: ۴۶۹، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۱۴/۵×۲۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵/۵×۳۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قرمز (طرح سوخت) با ترنج، سرترنج و لچک ترنج، مجدول زرین با زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی، دارای لبه برگردان (طبله)؛ درون: زیتونی مجدول سیمین؛ رقم کاتب: «قد وقفنی الله العظیم علی إتمام تمام الفروع من کتاب الکافی فی آخر عشر الثانی من السنة السادسة من العشر التاسع من المائة الأولى بعد الألف من الهجرة النبویة - علیه و آله أفضل السلم و التحیه - فی محروسة تبریز و أنا أحوج العباد إلى مغفرة ربّه الکریم محمد رحیم بن محمد ابراهیم الإصفهانی - عفی عنهما و تجاوز عن سیئاتهما - المرجو من الموقّین المطالعة هذه النسخة الشریفة أن یذکرونی بتلاوة فاتحة الكتاب و دعاء الخیر، تم».

ویژگیها: نسخهای هنری و بسیار ارزشمند^۱، دارای بیست و شش سرلوح گوناگون زیبا از عصر صفوی، طرح محرابی و کنگره و ... در آغاز هر کتاب از

۱. این نسخه بسیار گرانبها و عزیزالوجود که استادان برجستهای آن را ساخته‌اند، در نوع خود کم نظیر و یا شاید بتوان گفت بی نظیر است؛ نخست آنکه خط آن، نستعلیق ممتاز و به خط محمد رحیم اصفهانی، از خوشنویسان مشهور عصر صفوی است که به زیبایی خاصی کتابت شده و هر سطر آن سرمشقی برای نوآموزانی است که در حال آموزش خط نستعلیق می‌باشند. دیگر آنکه سبک و روش تذهیب و ترصیع و کتابت آرایبی این نسخه هنری ممتاز که از ساخته‌های آقا ابراهیم می‌باشد در کمتر نسخه‌ای از عصر صفوی یافت می‌شود. طریقه تلفیق رنگها و ارتباط هر رنگ با دیگر رنگها به گونه‌ای است که چشم را می‌نوازد و هر هنر دوستی را چند لحظه به تفکر و شگفتی وا میدارد. مجموعاً تعداد «۲۶» سرلوح و پیشانی مرصع، این نسخه را آرایش داده و ما به جز نسخه‌های قرآن کریم و کتابهای ادعیه در دیگر نسخه‌ها این تعداد سرلوح مرصع را رؤیت ننموده‌ایم. آنگونه که از وضع ظاهری نسخه برمی‌آید، آن را برای خزانه‌عالمی بزرگ یا امیر و یا حاکم یا سلطانی ساخته و پیشکش کرده‌اند و متأسفانه مشخص نیست که به چه فردی هدیه کرده‌اند. اینگونه نسخ را معمولاً افراد برای خود فراهم نمی‌کردند، زیرا بسیار پربها و از عهده تهیه و خرید آن برای مردمان آن روزگار خارج بوده است. اینجانب که افزون بر نیم قرن و اندی است که همه روزه با نسخه‌های خطی سروکار داشته‌ام، اینگونه نسخه‌ای کمتر بدستم رسیده است. به هر حال ارزش مادی این نسخه بسیار بالا است و بایستی در جای مناسبی در گنجینه این کتابخانه بزرگ قرار داده شود، تا از تعرض مصون بماند.

کتاب شریف کافی، این سرلوحهای مرصع آمده با زمینه طلائی، لاجورد به همراه گل و بوته رنگارنگ و نگاره‌های اسلیمی زیبا، مجدول به طلا، لاجورد، زنگار (سبز)، نارنجی و مشکی؛ برگهای نسخه نیز همچین مجدول به طلا، لاجورد مشکی و قرمز بوده به رنگ لاجورد؛ چند برگ نخست نیز گم‌نشدگی شده است. دو برگ آغازین علاوه بر دارا بودن سرلوح مرصع زیبا، حاوی تشعیر با افشان طلا و بین سطور با طلا، دندان موشی شده است. بر اساس رقم سرلوح پایان کتاب الحدود، «کار ابراهیم» کار تذهیب نسخه، متعلق به فردی به نام «ابراهیم» بوده است. نسخه در حاشیه تصحیح گردیده و نسخه بدلها در هامش با نشان «خ ل» درج گردیده است. اندکی حاشیه نویسی با نشان «ق، ص، و ..» دارد. در آغاز نسخه چند یادداشت حاوی فهرست ابواب فروع کافی و مطالبی دیگر به خط سیاق و نیز یک مهر مربع «لا إله إلا الله الملك الحق المبين ۱۲۹۵» آمده است، کنار نخستین سرلوح نسخه، دو مهر، یکی بیضی: «لا إله إلا الله الملك الحق المبين، محمد رفیع» و دیگری مربع: «صراط علی حق نمسکه، عبده شفیع» دیده میشود. نیز پشت برگ آغازین تملک و مهری مربع بوده که روی آن وصالی شده است؛ در انجام نیز گویا تملکی بوده که محو گردیده است.

شماره نسخه: (۲۴۵۶)

*

(الأصول)

۲۷. نسخه دیگر الکافی (۲۷)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود بخش اصول از کتاب شریف کافی و از آغاز تا پایان کتاب العشره را دارا است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: هدایت الله بن میر عبدالباقی حسینی مشهدی اصفهانی، تاریخ کتابت: سالهای ۱۰۶۹-۱۰۶۸ ه.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۷۷، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۲×۱۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۲۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، رقم کاتب:

«تمّ كتاب العشرة بقلم الفقير إلى الله الغني [ابن مير عبد الباقي] هدايت الله الحسيني المشهدي [الاصفهانى] فى عشر الأوّل من شهر ربيع الأوّل لسنة تسع و ستّين بعد الألف من الهجرة النبوية و الحمدلله ربّ العالمين».

ويژگيها: نسخه نفيس مصحّح و مقابله شده‌ای است؛ نشانی بلاغ در هامش برگها آمده است: «بلغ أفاض الله تعالى عليه». حاشیه نویسی با نشان «م د، س، ص، م ح ق ی (مدّظله)، ۵۱۴، ق، م د ر (رحمه الله)، ح م ق، و...»، نیز مطالبی از: «تفسیر نیشابوری، تفسیر القاضی، نهاییه و...» دارد. در پایان جزء اول کتاب الحجّة، (برگ ۴۶ الف) دو إنهاء از مولی محمّد تقی مجلسی رحمه الله آمده که اولی با عبارت زیر جهت کاتب نسخه، نگاشته شده است:

«أنهائ السيد الكامل العالم العامل أمير هدايت الله - هداه الله تبارك و تعالى إلى ما يحبه و يرضاه - سماعاً فى مجالس آخرها أواسط شهر محرّم الحرام لسنة اثني و ستين و ألف من الهجرة، نمّقه بيده الداثرة أحوج المرئيين إلى رحمة ربّه الغنى محمّد تقى بن مجلسى عفى عنهما، حامداً مصلياً مسلماً؛ و ديگرى نیز در پایان دومين جزء كتاب الحجّة (برگ ۱۸۲ الف) چنین آمده است:

«أنهائ السيد الفاضل و العالم العامل الأمير هدايت الله - هداه الله تعالى إلى ما يحبه و يرضاه - سماعاً و تحقيقاً فى مجالس آخرها أواسط شهر صفر لسنة ثلث و ستين بعد الألف الهجرية، نمّقه بيمناه الفانية أحوج المرئيين إلى رحمة ربّه الغنى محمّد تقى بن مجلسى و الحمدلله وحده و الصلوة على نبيّه و آله»؛

همچنين در پایان كتاب العشرة (پایان نسخه) یک اجازه و انهائى از علامه مولی محمّد باقر مجلسی جهت مولی محمّد علی اصفهانى، با این عبارات آمده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهائ الأخ فى الله المحبوب لوجه الله مولی محمّد علی الإصفهانى سماعاً و تحقيقاً و ضبطاً فى مجالس آخرها أواسط شهر جميدى الثانية لسنة سبعين و ألف و أجزت له - دام تأييده - أن يروى عنى ما سمعه منى، نمّقه المذنب محمّد باقر بن محمّد تقى - عفى عنهما بالنبي و آله -، حامداً مصلياً مسلماً».

در آغاز نسخه دستخط پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)،
با این عبارات دیده می‌شود:

«بسمه تعالی، نسخه من الکافی مرقوة علی صاحب البحار و والده العلامة المولی
محمدتقی المجلسی و قد قرئه العالمان الجلیلان السید هدایت الله قرء علی الوالد و
المولی محمدعلی الإصفهانی علی الولد؛ شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی
۱۳۹۰ هـ.».

نیز در همان برگ و برگ پایانی و گاهی میان برگهای نسخه مهر و امضای بنیانگذار
کتابخانه (ره) آمده است. در برگ پایانی دو یادداشت در دعا، و غیر آن، آمده است.
برگ نخست و برخی برگهای آسیب دیده وصال شده است. اندکی رطوبت بر فراز
برگها سرایت نموده می‌شود.

شماره نسخه «۲۶۰۷»

۲۸. نسخه دیگر الکافی (۲۸) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «فإني سمعت رسول الله - صَلَّى الله عليه و آله و سلم - يقول الرزق عشرة
أجزاء، تسعة أجزاء في التجارة و واحدة في غيرها، كمل كتاب المعيشة من الكافي».
گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب
الطهارة آغاز و تا پایان کتاب المعيشة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ (برخی احادیث مُعرب)، نام کاتب (۲ تن): ۱. میرک
بن باقر حسینی نیشابوری (برگ ۱۲۷ ب)؛ ۲. ابوالحسن بن ابوالقاسم نیشابوری (برگ
۳۸۱ ب)، تاریخ کتابت: سالهای ۱۰۶۷-۱۰۶۶ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی،
نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم، تعداد برگ: ۳۸۵، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن:
۱۱/۵×۲۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۳۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع قهوه‌ای،
عطف تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب (برگ ۱۲۷ ب): «کتبه الأقل العباد میرک بن باقر
الحسینی النیشابوری^۱ - عفی عنه و عن جميع المؤمنين و المؤمنات - فی خامس

۱. به نظر می‌رسد در رقم کاتب دست برده شده است.

شهر شوال سنة ستّ و ستین و ألف بعد الهجرة النبوية ...»؛ (برگ ۳۸۱ ب): «اللهم اغفر لصاحبه و لكاتبه ...، أضعف عباد الله المحتاج إلى رحمة الله المستعان أبو الحسن بن أبو القاسم النيشابوري اللهم ...».

ویژگیها: نسخه‌ای نفیس که تصحیح و مقابله گردیده است، نشان بلاغ افزون بر: «بلغ»، «بلغ قبلاً» و ... «به تفصیل در پایان کتاب الصلاة (برگ ۱۲۷ ب) و کتاب الزکاة (برگ ۱۶۲ ب) با این عبارات آمده است: «قد بلغت المقابلة إلى هنا فصحّ إن شاء الله تعالى و نسأل الله التوفيق لتصحيح ما بقى منه ... سنة ۱۰۶۹ هـ.»، «بلغ قبلاً ثالثة بعد ما قرأت على الأستاذ مع النسخ المصححة للفضلاء كنسخة مير حسن و مولانا عبدالله و مولانا محمّد مؤمن - رحمهم الله - و أنا العبد، تراب أقدام آل محمّد، قاسم علی بن حسن - علی البرارقی السبزواری - عفی الله لنا -.. سنة ۱۰۷۲»، «قرأت و صحّحت الكتاب فی مجالس عديدة آخرها آخر الثاني من الجمیدین و كانت القراءة علی من خصّه الله بالکمالات الصوری و المعنوی مولانا و شیخنا و أستاذنا و من به استنادنا جامع مرتبتی العلم و العمل مولانا عبدالله الشهير بالتونی و أنا العبد الجانی تراب أقدام آل محمّد، قاسم علی بن حسن علی البرارقی السبزواری سنة ۱۰۶۷ هـ.»، در «برگ ۱۶۳ ب»: «قد بلغت المقابلة إلى هنا فصحّ إن شاء الله و الحمد لله ربّ العالمین سنة ۱۰۶۹ هـ.»؛ «قابلت من أوّل كتاب الزکوة إلى هنا بنسخ مصحّحة معتمدة و نسخة صحّحت من نسخة صحّحها شیخنا الشهيد الثاني نور مضجعه - فی مجالس آخرها أوایل العشر الأوّل من شهر ذی الحجّة الحرام فی سلك شهور السنة الاثنین و السبعین بعد الألف من الهجرة النبوية و أنا أقلّ الخلاق تراب أقدام آل محمّد، قاسم علی بن حسن علی البرارقی السبزواری غفرالله لوالديه و لجميع المؤمنین - حامداً مسلماً مصلياً». نسخه حاشیه نویسی دارد با نشان: «ص، بخطّ مولانا محمّد مؤمن (رحمه الله)، ق، بخطّ ز (رحمه الله)، مولانا أحمد (سلّمه الله)، ق، ع، م ح ق، و ...» و مطالبی از کتابهای: «نهاية، مجمل، مصباح المنیر، مهذب، ذکرى، مغرب، الايضاح، حبل المتین و...» دارد. در برگ پایانی اجازة و انهایى از ملا احمد تونى (برادر ملا عبدالله تونى) جهت مقابله کننده (سبزواری) با این عبارات آمده است:

«بسم الله و الحمد لله و حده و الصلوة علی من لانبی بعده، محمّد و عترته

الطاهرين، أما بعد فقد قرأ عليّ و علي أخى عبدالله الشهير بالتونى، المولى الفاضل العالم العامل الزاهد الحافظ المجهد المتقن قاسم على السبزوارى - أدام الله بركاته علينا و على ساير المؤمنين و نفعنا به و بأمثاله من الصالحين -، هذا الكتاب إلى هنا، و قد أجزت له روايته عنيّ بأسنادى إلى مؤلفه - قدس الله روحه - و كتبه بيده الفانية الجانية أحمد بن حاجى محمد المشتهر بالتونى، حامداً لله مصلياً مسلماً فى شهر سنة سبعين و ألف».

لبه برگها را موربانه خورده است و برخی برگها نیز وصالی غیر اصولی شده است. در آغازین برگ، تملک «فرج الله ابن میرزا عبدالحاکم فراهانی» همراه یک مهر مربع ناخوانا دیده میشود. آثار ناچیز چربی در برگهای نخستین نسخه و نیز اندکی رطوبت در فرودین برگهای پایانی نسخه قابل مشاهده است.

شماره نسخه: «۳۰۱۵»

✱

(الأصول)

۲۹. نسخه دیگر الكافی (۲۹)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول از کتاب شریف کافی است که از ابتدای کتاب آغاز و تا پایان کتاب العشره به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۸ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز (برخی عناوین نانوشته)، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۲۹۷، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۱۰/۵×۲۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۱/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن با ترنج و لچک ترنج زمینه گل و بوته، رقم کاتب: «تمّ کتاب الأصول فی السبع لأوّل من الأسبوع الثالث من الشهر التاسع من العشر الثامن من العشرة العاشرة للعشر العاشرة تلو المائة العاشرة الحمد لله رب العالمین».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است؛ در برخی برگها علامت بلاغ «بلغ» آمده است. اندک حاشیه نویسی با نشان «صالح» دارد؛ نسخه دارای چند سرلوح مرصع از عصر صفوی با زمینه زرین و لاجورد با گل و بوته رنگارنگ و نگاره‌های

اسلیمی و مجدول به زر، قرمز، لاجورد و مشکی می‌باشد. برگها مجدول به طلا، قرمز، لاجورد و مشکی و نیز دارای کمند طلایی است. برخی برگهای آسیب دیده ترمیم گردیده است. در پایان برخی بخشهای کتاب، از جمله کتاب الکفر و الایمان و پایان کتاب العشرة اشکال زیبا دارای گل و بوته زرین با قرینه سازی ترسیم گردیده است. قبل از نسخه پنج برگ فهرست مطالب کتاب آمده است. در پایان کتاب العقل و کتاب الحجّة و العشرة دو مهر هشت گوش «عبدالله ۱۱۴۵» و یک مهر مربع «ربّ ائی عبدالله ۱۱۴۹» که سجع هر دو مهر به زیبایی قرینه سازی شده است. در انجام نسخه علاوه بر مهر مربع مذکور یک مهر بیضی ناخوانا نیز دیده می‌شود. در پایان کتاب العقل تملک «عبدالباقی قاجار» به سال ۱۲۷۴هـ دیده می‌شود. در پایان کتاب الکفر یادداشتی در ۲۵ جمادی الثانی سال ۱۲۷۳هـ. در «نیزک» هفت فرسخی بندر بوشهر نگاشته شده که نسخه را شیخ خلف آل عصفور بحرانی^۱ در منزل دالکی به وی بخشیده است؛ در آغاز آن، حدیث مشهور: «ولایة علی بن ابي طالب حصنی و من دخل حصنی امن من عذابی» با سند کامل به نقل از شیخ صدوق از عیون أخبار الرضا، علیه السلام آمده است.

شماره نسخه: «۳۲۳۹»

*

(الأصول و الروضة)

۳۰. نسخه دیگر الکافی (۳۰)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود بخش فروع از کتاب شریف الکافی و از کتاب

الطهارة آغاز و تا کتاب المعیشة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۸هـ،، عنوانها و نشانیها: قرمز

۱. ایشان شیخ خلف اول است و دومین شیخ خلف از مشایخ اجازه پدر بزرگوام مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) بود که اجازه و زندگی‌نامه او را در کتاب المسلسلات فی الاجازات، که در دو جلد بزرگ چاپ و منتشر شده، آورده‌ام. خاندان آل عصفور از خاندان‌های علمی برجسته، معروف و خوش نام بحرین بوده‌اند.

و مشکى، نوع کاغذ: شرقى نخودى نازک، تعداد برگ: ۳۴۲، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۹/۵×۱۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۵×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون مشکى، مجدول زرین با ترنج، سر ترنج و لچک ترنج لاکى زیبا، زمینه گل و بوته و مرغ، رنگارنگ؛ درون: زرشکى، مجدول به طلا، رقم کاتب: «قد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة الشريفة المنيفة الكاملة فى ضحى يوم الثلاثاء رابع عشرين شهر ذى القعدة الحرام سنة ثمان و ثمانين بعد الألف من الهجرة النبوية، عليه أفضل الصلوة و أكمل التحیات».

ویژگیها: نسخه هنرى نفیسی است دارای دو سرلوح زیبای مرصع از عصر صفوى در آغاز کتاب العقل و الروضة همراه بازوبندى؛ سرلوحها با زمینه طلايى و لاجوردى همراه گل و بوته و رنگارنگ و نگاره‌های اسليمى زرین، مجدول به طلا، زنگار (سبز)، قرمز و مشکى. برگها مجدول به طلا و مشکى و نیز دارای کمند طلايى است. نسخه در حاشیه تصحيح گردیده و حاشیه نویسى با نشان: «ص، ق، یه، س، شرح المحقق صالح المازندرانی، الصدوق (رحمه الله) فى کتاب إكمال الدين و...» و نیز مطالبى از کتابهای: «نهاية، معرب و...» دارد. در آغاز تملک «محمدجواد الواعظ العراقى» به سال ۱۳۴۳ هـ با یک مهر بیضى «محمدجواد بن جلال الدين ۱۳۳۵» و نیز یک مهر و تملک محو شده دیگر آمده است. در انجام، چند تعویذ و یادداشت گوناگون نگاشته شده است که از جمله آنها مطالبى به خط مرحوم میرزا مهدى نایب الصدر اصفهانى آمده است؛ وی از جمله کتابشناسان و علمای مقیم اصفهان بوده و شرح احوال وی در کتاب مکارم الآثار آمده است. آثار رطوبت در بسیاری از بخشهای فرودین برگها سرای کرده است که البته متن آسیبى ندیده و خواناست. شماره نسخه: (۳۴۸۰)

*

(الفروع و الروضة)

۳۱. نسخه دیگر الكافى (۳۱)

آغاز: «بسملة كتاب النكاح باب حب النساء؛ على بن إبراهيم بن هاشم عن أبيه عن محمد بن أبى عمير عن إسحق بن عمّار قال، قال أبو عبدالله عليه السلام: من أخلاق الأنبياء - صلى الله عليهم - حب النساء...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود بخش فروع و روضه از کتاب کافی است که بخش فروع از کتاب النکاح آغاز و تا پایان کتاب الایمان و الذور و الکفارات به انجام می‌رسد. گزارش نسخه: نوع خط نسخ (دو خط)، نام کاتب (دو تن) ۱. ابراهیم بن احمد بن صالح بن عصفور درازی^۱؛ ۲. سلیمان ... بن محمد بن هلال بن ثابت بن راشد بن ابراهیم ... عمرانی، تاریخ کتابت: سالهای ۱۰۷۷ - ۱۰۷۵ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۱۸، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۱۲×۲۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۹×۲۱ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی، عطف تیماج مشکی؛ رقم کاتب (دو نفر) ۱. (برگ ۵۰ الف): «وقع الفراغ من تسويد الأوراق بالیوم الأول من شهر الله العظیم المعظم [ال]سنة الخامسة و السبعین بعد الألف»؛ ۲. (برگ ۳۱۸ الف): «تم کتاب ... الخلیقة بل لاشیء فی الحقیقة لمن هو أهل له ... سلیمان ... بن محمد بن هلال بن ثابت بن راشد بن ابراهیم ... العمرانی - غفرالله له ولوالدیه و للمؤمنین و المؤمنات - یوم ... فرغ من کتابته ضحی یوم السبت من شهر الله المعظم سنة ۱۰۷۷ هـ».

ویژگیها: نسخه نفیس و ارزندهای است، در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده، و نشان بلاغ در هامش برگها با چنین عباراتی آمده: «بلغ»، «ثم بلغ قراءة أیده الله تعالی»، «بلغ ثانیاً»، «بلغ قبلاً ثانیاً»، «بلغ قبلاً»، «بلغ تصحیحاً» و ... «در برگ پایانی نیز بلاغی آمده از «احمد بن صالح» که بخش عمده آن متأسفانه ساقط شده است. حاشیه نویسی اندک با نشان: «الهمدانی، ۱۲، احمد بن صالح، ق، ۵، و ...» و نیز مطالبی از برخی کتابها دارد از جمله: «نهایه، سرائر، ملحقات تفسیر الإمام حسن العسکری [علیه السلام] شرح، و ...»؛ رطوبت به برخی از برگها سرایت نموده و برگهای آسیب دیده مرمت گردیده است. در آغاز تملک «احمد بن صالح بن حاجی بن علی الفویلیدی» آمده که نسخه نزد «محمد بن حاجی [برادر] در سال ۱۱۰۰ هـ عاریت بوده است، با مهر بیضی ناخوانا «... محمد بن حاجی ...»، نیز تملک «عابد بن صالح بن امیر قلی شیرازی (یا

۱. درازی منسوب به دراز، منطقه‌ای در بحرین است.

جزائری» با مهر مربع «أفوض أمری إلى الله، عبده زین العابدین» و همچنین تملک «رجب علی بن جمال‌الدین محمد» با مهر مربع «العبد المذنب رجب علی» و تملک «سید محمد بهبهانی» در سال ۱۲۳۷هـ، با مهر بیضی «محمدعلی بن عبدالسلام الموسوی» و تملک دیگری با مهر ناخوانا «عبده الراجی... الموسوی» دیده می‌شود. برگ پایانی آسیب دیده که بخشی از مطالب آن از جمله بخشی از رقم کاتب ساقط شده است. در پایان کتاب الایمان و النذور و الکفارات دو انهاء و اجازه از سلیمان بن صالح بن عصفور^۱ در سال ۱۰۷۹هـ. به شیخ احمد بن صالح بن حاجی اوالی^۲ آمده و دیگری از شیخ عباس بن حسن بن عباس بن محمدعلی بلاغی نجفی^۳ به سال ۱۱۵۷هـ. که جهت آخوند مولی رجبعلی بن جمال‌الدین (محمد) نوشته است، و عبارات آنها چنین است:

۱. «بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لمانح التوفيق و مزيل التعويق الدال علی سواء الطريق و الصلوة و السلام علی محمد و آله الناهجين المنهج الحقيق؛ و بعد فقد قرأ علی هذا الكتاب، تصنیف محمد بن یعقوب الكلینی و هو کتاب الکافی من أول

۱. شیخ سلیمان بحرانی از علمای بزرگ و مشهور بحرین در نیمه دوم سده ۱۱هـ و از خاندان آل‌عصفور بوده است. کاتبان نسخه نیز از مردمان بحرین بوده‌اند، کاتب اولی شیخ ابراهیم بن احمد بن صالح بن عصفور درازی بحرانی نیز از خاندان آل‌عصفور بحرین بوده است. یادآوری می‌شود، یکی دیگر از عالمان مشهور بحرین که او نیز به شیخ سلیمان شهرت دارد، فرزند عبدالله بن علی بن حسن بن احمد بن یوسف بن عمّار بحرانی ماحوزی مکنی به ابوالحسن می‌باشد؛ وی از فقیهان، خطیبان، عالمان، شاعران و محدثان جلیل‌القدر می‌باشد که در نیمه نخست سده ۱۲هـ می‌زیسته است. منطقه بحرین که سابقاً جزء خاک ایران بوده است، با وسعت کم و جمعیت اندک، عالمان بسیاری از آن سامان برخاسته‌اند که در کمتر جایی به این کوچکی این تعداد عالم بزرگ دارد.

۲. اوالی منسوب به «اول» منطقه‌ای در بحرین است که عالمان بسیاری از آن سامان پا به عرصه وجود نهاده‌اند.

۳. شیخ عباس بن شیخ حسن بن شیخ عباس بن شیخ محمدعلی بن محمد، جدّ عالی مرحوم شیخ محمدجواد بلاغی است؛ وی از عالمان و فقیهان نیمه دوم سده ۱۲هـ بوده است و چند تألیف دارد و برخی از آنها عبارتند از: الف) رساله در سنن نکاح که به سال ۱۱۶۱هـ به انجام رسانده است، ب) بغیة الطالب در فقه، شامل طهارت و صلوة که در سال ۱۱۷۰هـ به پایان برده است. خاندان بلاغی بیشتر در منطقه جبل عامل اقامت داشته و هم‌اکنون نیز تعدادی از آنها موجود می‌باشند.

الفروع إلى آخره متناً و سنداً، الشيخ الألعى المرتقى، معارج الكمال، المرتفع من حضيض التقليد أى أوج الاستدلال الأكمل الأبتل الأمثل الأنجد العلم الدايع والميزان الراجح الشيخ أحمد بن صالح بن حاجى الأوالى الموالى قراءة تحقيق و تدقيق و تنقيح و أفاد أكثر ممّا استفاد و أجزت له أن يروى ما سمعه منى من أحاديث أهل البيت - عليهم السلام- بالطرق المتصلة إليهم - صلى الله عليهم - سالكاً فى ذلك طريقة الاحتياط و أتمس منه لا يخلوننا من الدعاء عقيب الصلوات و فى أوقات الحاجات و كان آخر من القراءة اليوم الثانى من شهر ربيع المولود سنة ١٠٧٩هـ، كتبه الأقل سليمان بن صالح بن عصفور، غفر له و لوالديه و لجميع المؤمنين و المؤمنات بمنه و كرمه إنه جواد كريم و لله الحمد أولاً و آخراً». ٢. «بسم الله الرحمن الرحيم و صلى الله على محمد و آله، الحمد لله الذى هدانا إلى دينه و احتباننا لسنة نبيه - صلى الله عليه و آله - و دلنا على طريق الرواية و صلى الله على محمد و آله الائمة السادات فى البداية و النهاية و بعد فلما دلت البراهين الواضحة و الدلائل القاطعة على انحصار امتثال أوامره و نواهييه فى الاهتداء بهداهم و الأخذ عنهم - صلوات الله عليهم أجمعين - لأنهم هم الراسخون فى العلم و المأمور بالنفر إليهم و هم أهل الذكر المأمور بسؤالهم و هم المعينون بأية التطهير و كان المتمكن من السلف شد الرحال إليهم ليأخذ دينه منهم و غيره يأخذ ممن أخذ عنهم و كان الغالب عندهم فى طريقة التحمل الأخذ بالقراءة و السماع و الأجازة ثم إنه استمر ذلك فى الخلق إلى هذا العصر و كان مولانا الأعلّم الأفهم الألعى الأسعد و الفاضل المؤدّب الأمجّد الآخوند ملا رجب على بن الأكرم الأعزّ جمال الدين - أيدهما الله تعالى بمحمد و آله الكرام - ممن جاز من العلوم الأهمّ و المقصود الأتمّ و معاشرته أرشدت إلى تقواه و صلاحه و سلاته طوبته، ثم إنه أحبّ - أمدّ الله فى عمره و زاد توفيقه - أن ينتظم فى سلك هذا العقد المنيف و يسلك فى هذا الطريق الشريف فأراد منى الأجازة لرواية موثقات الأصحاب و الدخول من هذا الباب فقبلت سؤله فأجزت له - وفقه الله - أن يروى عنى جميع ما صنّفته و قرأته و سمعته و أجزت لى روايته من جميع مؤلفات أصحابنا رضوان الله عليهم و لى إليهم - طابت مساعيهم - طرق عديدة لكنى أقتصر على ما فيه الكفاية للمطلوب إن شاء الله ، فمنها: ما أخبرنى به الأستاذان الماجدان الفاضلان العالمان الصالحان مولانا السيّد

صدرالدين محمد الرضوى و الشيخ العابد مولانا الآقا محمد بن المرحوم الآقا رحيم الخاتون آبادى بالقراءة و السماع يحق روايتهما على الطرق المقتنة؛ و منها: ما أخبرنى به المؤيد السند الصالح ذوالفهم السيد الآخوند ملا أحمد بن محمد مهدى الخاتون آبادى بالإجازة بطرقه المقتنة؛ و منها: ما أخبرنى به عمدة السادات النجباء و عمدة الأتقياء الصلحاء العالم العلامة السيد أبو القاسم جعفر بن السيد حسين الحسينى الموسوى الجربادقانى مسكناً الأصفهانى مولداً بالأجازة، أعنى الأجازة على مؤلفات ساير العلماء من العامة و الخاصة بالطرق المقررة؛ و منها: ما أخبرنى به الأستاذ الأعظم و الفيلسوف الأكرم الشيخ المفيد محمد الشيرازى المجاور بالغرى بالقراءة و السماع؛ و منها: ما أخبرنى به خاتمة المجتهدين و رئيس الصلحاء و العابدين الشيخ حسين بن جعفر الماحوزى عن أستاذه أستاذ البشر و العقل الحادى عشر الشيخ سليمان بن عبدالله البحرانى بالإجازة بطرق المتكثرة الواصلة إلى أصحاب العصمة - صلوات الله عليهم -؛ و منها: ما أخبرنى به العالم الربانى و المؤيد الرحمانى الشيخ يوسف بن أحمد بن إبراهيم البحرانى، بطرقه المتكثرة إجازة؛ و منها: ما أخبرنى به إستاذنا الأوحد عمدة الفضلاء المجتهدين، و رئيس العلماء و المتعلمين شيخنا الشيخ أحمد بن إسماعيل الجزائرى سماعاً و إجازة عن عدة من المشايخ العظام و الفضلاء الأعلام فهم العالم العليم و الفاضل الكريم المحقق المدقق مجتهد زمانه المولى أبى الحسن ولد الشيخ عبد الحميد الفتونى العاملى المجاور فى الغرى قراءة و سماعاً و إجازة، و منهم العلامة المحقق و الفاضل المدقق المولى محمد نصير ولد أخى المولى محمد باقر المجلسى بالقراءة و السماع، و منهم عمدة المحققين المدققين و الفضلاء المقدسين السيد النجيب الفاضل الحسين ميرزا محمد صالح بن مير عبد الواسع الحسينى الخاتون آبادى سماعاً لشطر من الأخبار و الفقه كلهم جميعاً عن خاتمة المجتهدين المولى محمد باقر بن المولى محمد تقى عن أبيه عن الشيخ البهائى عن أبيه الشيخ حسين بن عبدالصمد عن الشهيد الثانى عن الشيخ على بن عبدالعالى الميسى على النحو المذكور فى إجازته الكبيرة قال و أخبرنى أيضاً شيخنا المقدم ذكره فى العدة عن الشيخ الفاضل الكريم الشيخ عبدالواحد البورانى بطريق الأجازة له عن شيخه الشيخ عبدعلى بن محمد الخمايسى عن شيخه الشيخ محمد بن جابر عن والده عن شيخ المحققين

الشيخ عبد النبي بن سعد الجزائري عن سيّد المحقّقين السيّد محمّد صاحب المدارك عن والده السيّد علي عن الشهيد الثاني عن الشيخ علي بن عبدالعالي الميسي وأخبرني أيضاً عن الشيخ عبدالواحد عن شيخه الشيخ حسام الدين بن درويش الحلّي عن شيخه الشيخ البهائي عن والده عن الشهيد الثاني عن الشيخ علي بن عبدالعالي الميسي و أخبرني أيضاً عن الشيخ عبدالواحد عن الشيخ فخرالدين الطريحي عن الشيخ محمّد [بن] جابر عن السيّد الكبير مير شرف الدين علي عن شيخه الفاضل ميرزا محمّد الاسترآبادي عن الشيخ إبراهيم عن الشيخ [علي بن] عبدالعالي الميسي وأخبرني أيضاً شيخنا المقدم ذكره عن عدّه من المشايخ، منهم بطريق الإجازة كالشيخ الأعظم و الفاضل الأفخم الشيخ قاسم الكاظمي و كالشيخ المحقّق و الفاضل المدقّق الشيخ صفى الدين ولد فخرالمحقّقين الثاني الشيخ فخرالدين الطريحي عن والده عن الشيخ محمّد بن جابر عن الشيخ عبد النبي بن سعد الجزائري عن السيّد محمّد بن السيّد علي عن والده عن الشهيد الثاني عن الشيخ علي بن عبدالعالي الميسي و كالشيخ محمّد الميسي المجاور في الحائر، و منهم بطريق القراءة و السماع و الإجازة كخاله و هو السيّد الأعظم مير محمّد صالح بن مير عبدالواسع المقدم ذكره عن عدّة من مشايخه، منهم المولى محمّد باقر المجلسي و المولى الباقر عدّة مشايخ كما هو مذكور في إجازته مفصّلاً بالأسانيد المتّصلة المعنونة عن المشايخ إلى رواة الحديث إلى الائمة الأطهار - صلوات الله عليهم أجمعين -، منها ما ذكرناه عنه عن والده الخ؛ و منها ما أخبره به السيّد السند العالم الأوحّد المحدث النحرير السيّد محمّد المشتهر بالسيّد مرزا الجزائري عن والده الأفخم الأعلّم الأمد شرف الدين علي بن نعمة الموسوي يحقّ روايته عن شيخ المحقّقين الشيخ الأعظم الأفخم الشيخ علي بن هلال الجزائري عن جمال الدين الشيخ أحمد بن فهد الحلّي عن الشيخ السعيد الشيخ علي بن الحسن بن الحارث الحائري عن السعيد الشهيد الشيخ محمّد بن مكّي عن فخرالمحقّقين محمّد عن والده العلامة الحسن بن يوسف بن مطهر عن الأمام المحقّق نجم الدين الشيخ جعفر بن سعيد بن السيّد الجليل فخار بن معدّ الموسوي عن شاذان بن جبرئيل القمي عن محمّد بن أبي القاسم الطبري عن الشيخ الفقيه أبي علي الحسن عن والده الأجلّ الأكمل شيخ الطائفة محمّد بن الحسن الطوسي - نور الله مرقده - عن شيخ الكلّ

محمد بن محمد بن النعمان الحارثی عن رئیس المحدثین محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه و عن الشيخ المفید عن الشيخ أبی القسم جعفر بن محمد بن قولویه عن ثقة الإسلام محمد بن یعقوب الكلینی و عن أبیالقاسم عن أبیه و عن المفید عن أحمد بن محمد بن یحیی العطّار عن أبیه، إلى غير ذلك من الشيوخ و طرق هؤلاء إلى أصحاب العصمة - صلوات الله عليهم - معلومة بالتفصیل فی الكتب الأربعة و غيرها، فلیرو عنی المولی الأعزّ العالم الصالح الآخوند ملا رجبعلی المزبور - سلّمه الله تعالی بمحمد و آله - وله أن یجیز الروایة عنی لمن أحبّ من أهل الدیانة و القابلیة لتحمل الآثار لکنی أشرط علیه عصمة الله ما شرط علی مشایخی من التثبیت فی النقل و أن لا ینسانی سیما فی دعائه و صلواته و زیاراته؛ و كتب أقلّ الطلبة عبّاس بن حسن بن عبّاس بن محمد علی البلاغی النجفی عصر [یوم] الجمعة الثالث و العشرین من شهر ربیع الثانی سنة ۱۱۵۷ و صلّی الله علی محمد و آله الطیبین الطاهرین».

شماره نسخه: «۳۵۳۲»

*

(الأصول)

۳۲. نسخه دیگر الكافی (۳۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن:.... نسخه موجود حاوی بخش اصول و از آغاز تا پایان کتاب العشرة به انجام می رسد و البته بخشهایی از چند برگ پایانی آسیب دیده و از بین رفته است.
گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۶ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۰۵، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۲×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج یشمی با ترنج ضربی زمینه گل و بوته (کار بخش مرمت کتابخانه)، رقم کاتب: «تم...» فی السادس و العشرین شهر صفر الختم بالخیر و الظفر سنة ستّ و سبعین بعد الألف من الهجرة النبویة المصطفویة علی يد أقلّ الخلیفة، بل اللاشیء فی الحقیقة...»^۱.

۱. نام کاتب را محو نموده‌اند.

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی نیز با نشان: «ا م ن (رحمه الله تعالی)، ص، ق، م ق ر (رحمه الله)، صالح (رحمه الله)، وافی (رحمة الله لمصنّفه)، و...» دارد. بخشهایی از برگهای پایانی نسخه آسیب دیده و بخشی از متن ساقط گردیده است. در پایان جزء ثانی کتاب و آغاز باب کراهیة التوقیت (برگ ۹۶ الف) اجازه و آنهایی از علامه مولی محمدباقر مجلسی - رحمه الله - آمده که عبارات آن چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاه المولى الفاضل التقى الصالح الورع مولانا خان محمد -أيده الله تعالی- سماعاً و تحقیقاً و تصحیحاً فی مجالس آخرها بعض أيام شهر جمیدی الثانية لسنة خمس و سبعین و ألف و أجزت له أن یروی ما أخذہ عنی بأسانیدی المتصلة إلى أصحاب الكتب المعتمدة - رضی الله عنهم - و كتب الخاطيء الخاسر ابن محمد تقی، محمدباقر - عفی عنهما - حامداً مصلیاً مسلماً».

در زیر این اجازه، دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده که عبارات آن چنین است:

«إجازة مولانا العلامة المجلسی بخطه الشريف لتلميذه العلامة المولى خان محمد الأردبیلی، عمّ صاحب جامع الرواة^۱ و قد قرء الكتاب علیه من أوله إلى آخره، حرره

۱. آنگونه که پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) نگاشته‌اند، کاتب نسخه «خان محمد اردبیلی»، عموی صاحب کتاب جامع الرواة می‌باشد که نخستین چاپ آن حسب الامر مرجع بزرگ مرحوم آیت الله العظمی حاج آقا حسین طباطبایی بروجردی، چاپ و منتشر گردید. دومین چاپ آن نیز حدود ۳۰ سال گذشته از سوی واحد انتشارات این کتابخانه بزرگ در دو جلد چاپ شده است. کتاب جامع الرواة یا رافع الاشتباهات فی تراجم الرواة و تمییز المشتركات، تألیف محمد بن علی اردبیلی غروی حائری از شاگردان علامه مولی محمدباقر مجلسی است که مدتی در اصفهان می‌زیسته و موفق به دریافت اجازه‌ای از علامه مجلسی به تاریخ ۱۰۹۸ هـ گردیده است. این کتاب در حقیقت شرحی است بر کتاب تلخیص المقال معروف به رجال و سبط تألیف میرزا محمد استرآبادی؛ سال و زاد روز و سال درگذشت مؤلف مشخص نیست، آنچه مسلم است، هنگامی که در اصفهان اقامت داشته در سال ۱۰۹۸ هـ وی چهل ساله بوده است؛ بنابراین سال ولادت وی ۱۰۵۸ هـ بوده و سال درگذشت او در دهه نخست یا دهه دوم نیمه نخست سده ۱۲ هـ است. یادآوری می‌گردد نسخه اصل کتاب جامع الرواة در کتابخانه شخصی مرحوم آیت الله سید محمد مشکوة بیرجندی قرار داشته که در اواخر عمر خویش آن کتابخانه را به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران اهداء نمود و هم اکنون نسخه اصل بایستی در آن کتابخانه موجود باشد.

شهاب‌الدین‌الحسینی‌المرعشی‌النجفی سنة ۱۳۹۷هـ.؛

همچنین در پایان کتاب (العشرة) یک اجازه و انهای دیگر از مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی به یکی از شاگردانش (گویا همان اردبیلی) آمده که به علت آسیب جدی که به متن سرایت نموده است، عباراتی از آن ساقط گردیده و آنچه باقی مانده عبارت است از:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء المولى الأولى الفاضل الصالح ... آخرها خامس ... صلوة و تحية ... الأعصار مع ساير ... و الحديث ... مساعيهم على ما أوردته فى المجلد الخامس ... ملازمة التقوى و الاحتياط فى النقل و ... حيوتى و بعد موتى و كتب بيمينه الجانية ... - عفى عنهما - و الحمد لله أولاً ... الطاهرين المقدسين ...».

نیز در ذیل همین اجازه دستخط پدر بزرگوارم، مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده که عبارات آن چنین است:

«إجازة مولانا العلامة المجلسي بخطه الشريف و قد قرء الكتاب عليه بعض تلاميذه، شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي ۱۳۸۰هـ.».

نام کاتب به علت نامشخصی عمداً محو گردیده است! برگهای آسیب دیده ترمیم شده است. در آغاز یک رباعی به نقل از نزهة القلوب آمده که مطلع آن چنین است:

«گر عشق نبودی و غم عشق نبودی چندین سخن نغز که گفتمی که شنیدی».

شماره نسخه: (۳۵۴۱)

✱

۳۳. نسخه دیگر الكافي (۳۳) (الفروع)

آغاز: «بسملة، باب بدو الحجر و العلة فى استلامه؛ حدثني علي بن إبراهيم بن هاشم عن أبيه و محمد بن إسماعيل عن الفضل بن شاذان جميعاً عن ابن أبي عمير عن معاوية بن عماد عن أبي عبدالله - عليه السلام - قال إن الله - تبارك و تعالی - لما أخذ موثيق العباد، أمر الحجر فالتقمها، فلذلك يقال أمانتى أديتها و ميثاقى تعاهدته ليشهد لى بالموافاة ...».

انجام: «مانند نسخه ۸۳۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع کتاب شریف کافی که اینجا به

صورت پراکنده بخشهایی از کتاب الحجّ، کتاب الصلاة، کتاب الجنائز، کتاب الزکاة و نیز کتاب الصوم و الاعتکاف آمده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ (۲ گونه خطّ)، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۶۳، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۸×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، مجدول، ضربی با ترنج زمینه گل و بوته با عطف تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح و مقابله شده؛ برخی نشانهای بلاغ درهامش برگها عبارتند از: «ثمّ بلغت قراءة أيّده الله»، «بلغ»، «ثمّ بلغت سماعاً أيّده الله تعالی» نیز در پایان کتاب الزکوة بلاغی آمده که نشان می‌دهد تمام کار مقابله (یا حداقل بخشی از آن) از سوی «ابراهیم بن خلیفه» صورت گرفته است: «بلغت المقابلة بحمدالله ومنه و حسن توفيقه و كتب إبراهيم بن خليفة عرام - عفى الله عنه - ...». در آغاز نسخه دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی، چنین آمده است: «کتاب الکافی لثقة الاسلام أبي جعفر محمد بن يعقوب الكليني (ره) و قد قرئته العلامة الشيخ ياسين بن الحسن الكاظمي على العلامة الشيخ عبد على الخمايسي النجفي و في آخر النسخة إجازة من الخمايسي بخطه الشريف و كان من تلاميذ الطريحي صاحب المجمع و الراوين عنه و تاريخ الإجازة ۱۰۷۷هـ. في المشهد الغروي انتهى؛ الراجی شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي عفى عنه ۱۲ ربيع الثاني ۱۳۷۱هـ. ببلدة قم المشرفة»؛

متن اجازة مرحوم خمایسی چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أمّا بعد حمد الله و الصلوة و السلام على محمد بن عبدالله و على آله خير خلق الله فقد قرأ عليّ الأخ الأعزّ الأجلّ التقى النقى الزكى العالم العامل الصالح الناصح شيخ ياسين بن حسن الكاظمي هذا الكتاب من أوله إلى هنا قراءة معتبرة عند أهل العلم و بذل جهده و طاقته في تحصيل معانيه و دقايقه و ما فيه؛ و قد أجزت له هو و كتب كتب الحديث الأربعة المروية على محمد بن الثالث - رضوان الله عليهم - بل و جميع الكتب التي قرأتها و رويتها من الفقه و غيرها بأن

ترويهها و تعمل بها عنى عن الشيخ الأجلّ الأعلّم الأفضّل التقى النقى
الزكى الرضى شيخ فخرالدين الطريحي عن الشيخ الفاضل الكامل
العامل ... معاصر شيخ محمّد بن شيخ خلف عن الشيخ محمود بن
حسام الجزائرى عن عمده الإسلام بهاءالدين محمّد بن الحسين عن
عبدالصمد الحارثى العاملى عن والده (ره) عن شيخه الأجلّين
الأفضلين قدوتى الإسلام و فقيهى أهل البيت - عليهم السلام - السيّد
حسن بن جعفر الكركى و الشهيد الثانى زين الملمّة و الدين العاملى -
أعلى الله قدرهما و أثار فى سماء الرضوان بدرهما- عن الشيخ على بن
عبدالعالى الميسى عن شيخ شمس الدين محمّد بن المؤذّن الجزينى عن
الشيخ ضياء الدين على عن والده الأجلّ الجامع فى معارج السعادة بين
رتبة العلم و درجة الشهادة شيخ شمس الدين محمّد بن مكى عن الشيخ
فخرالدين أبيطالب عن والده العلامة آيت الله فى العالمين جمال الدين
الحسن بن المطهر الحلى عن شيخه رئيس المحقّقين نجم الملمّة والدين
أبى القاسم جعفر بن الحسن بن سعيد بن السيد الجليل أبى على فخّار بن
معدّ الموسوى عن الشيخ الأوحّد أبى الفضل شاذان بن جبرئيل القمى
عن الشيخ الفاضل الفقيه عمادالدين أبى جعفر محمّد بن أبى القاسم
الطبرى عن الشيخ الأجلّ أبى على الحسن عن والده قدوة الفرقة شيخ
الطائفة أبى جعفر محمّد بن الحسن الطوسى و له - قدّس سرّه - إلى ثقة
الإسلام محمّد بن يعقوب الكلينى طرق عديدة: منها عن أسوة الفقهاء و
المتكلّمين أبى عبدالله محمّد بن محمّد ابن النعمان المفيد عن الشيخ
الفاضل أبى القاسم جعفر بن محمّد بن قولويه عنه نور الله مرّقه و
كذلك له إلى رئيس المحدثين الصدوق محمّد بن على بن بابويه طرق
متعدّدة؛ منها عن الشيخ أبى عبدالله المفيد عنه طاب ثراه و حشرنا و أباه
مع الائمة الطاهرين - و الحمد لله ربّ العالمين - و قد اشترط على الأخ
ما شرط على و أخذت عليه ما أخذ على من الأخذ بالحايطة لدينه و ترك
ما يريبه إلى ما لا يريبه و أن لا ينسانى من الدعاء الصالح فى الخلوات و

الأمکنة المشرفات وأنا الفقير إلى الغنی عبدعلی بن محمّد النجفی
المشتهر بالخمایسی و قد كتب هذه الأحرف يوم السبت سادس شهر
صفر سنة سبعة و سبعین بعد الألف من الهجرة النبویة و ذلك فی
المشهد الغروی علی مشرفها أفضل الصلوة و السلام، تمّ». نسخه
حاشیة نویسی دارد و آثار رطوبت و چربی به برخی از برگهای نسخه
سرایت نموده است.

نسخه شماره: «۳۵۵۱»

*

۳۴. نسخه دیگر الكافی (۳۴) (الفروع و الروضة)
أغاز: «بسملة، كتاب الجهاد، باب فضل الجهاد، عدّة من أصحابنا عن أحمد بن
محمّد عن علی بن الحکم عن عمر بن أبان عن أبی عبد الله قال، قال رسول الله - صلی
الله علیه و آله و سلّم - الخیر کلّه فی السیف و تحت ظلّ السیف و لا یقیم الناس إلا
السیف و السیوف مقالید الجنّة و النار ...». **انجام:** «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود شامل بخش فروع و روضه از کتاب شریف کافی و
بخش فروع از کتاب الجهاد آغاز و تا پایان کتاب الایمان و الذنور به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: جعفر بن غازی رازی، تاریخ کتابت:
سالهای ۱۰۶۰-۱۰۶۸هـ، محلّ کتابت: قریه عبدالعظیم (و) قزوین، عنوانها و نشانیها:
قرمز و مشکی، نوع کاغذ: سمرقندی نازک آهار مُهره زده، تعداد برگ: ۵۳۷، تعداد
سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۲×۲۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۲۹/۵ سانتیمتر، نوع
جلد: تیماج قرمز، مجلدول؛ رقم کاتب: «بسملة، الحمد لله الذی وفقنا و منّ علینا
لاستکتاب هذا الكتاب المیمون المبارک المسمی بالكافی للشیخ الأعلّم الأجلّ أبی
جعفر محمّد بن یعقوب الكلینی - رضی الله عنه و أرضاه - لجمعه فی هذا الكتاب
أحادیث الائمة الاثنی عشر - صلوات الله و سلامه علیهم إلى يوم المحشر - المغنیة
عن القیاس و الاجتهاد و كان الشروع من أول هذا الجلد من كتاب الجهاد يوم الخمیس
الثالث عشر من شهر ربیع الثانی من شهور سنة ستین بعد الألف هجریة و كان الفراغ

من کتابته يوم الأربعاء العاشر من شهر جمادى الأولى من شهور سنة ثمان و ستين و ألف هجرية و لمّا تعرّض فى هذه السنين عوارض شىء من الأسفار و الكتابات و غيرها و المشغل فيه بكتابة درس امتدّ الأيام و أطال الإتمام و لقد كتب فى هذا العرض مع الاسفار الكثيرة الجلد الأول من تفسير الكشاف و عشرة أحرف و حروف الهجاء من صحاح اللغة من البراء إلى الفاء صحائف كثيرة و كتاب مفتاح الفلاح و مجلّدات من شرح أصول الكافى لمولانا و مقتدانا الحبر المدقّق و الفاضل المحقّق مولانا خليل الله - أدام الله تعالى أيام افادته - و مجلّدات من حاشية على عدّة الأصول و غير ذلك من الكتب و كاتبه أقلّ الخليفة قدراً و عملاً و أكثرهم زللاً و خطيئة، جعفر بن الغازى الرازى - عفى عنهما - بالنبىّ و الوصىّ و أهما و كان بعض كتابة هذا الكتاب فى قزوین المحروسة و إتمامه فى قرية عبدالعظيم على ساكنها التحية و التسليم».

ویژگیها: نسخه‌ای است نفیس، تصحیح مقابله شده است (نشان بلغ: «بلغ، بلغ سماعاً و فقه الله تعالى» دارد)، حاشیه نویسی با نشان: «ص، سلیم، ۱۲، ق، م ق، س ع، خ ل (سلمه الله تعالى)، و ...» دارد و از برخی کتابها همچون: «نهاية، مغرب، و ...» مطالبی نقل شده است. در آغاز نسخه یک مَهر بیضی شکل با سجع «زین العابدین الموسوی ۱۳۰۵» و مَهر مربع «العبد المذنب زین العابدین»، نیز یک مَهر مربع «لا إله إلا الله الملك الحقّ المبین عبده زین العابدین الحسینی» که یادداشتی نیز در زیر آن چنین آمده: «فروع از کتاب جهاد تا آخر کتاب روضه قطع بزرگ کاغذ سمرقندی بخطّ جعفر بن غازى رازى جلد تیماج ترنجه از طلاپوش فى ۶ شهر صفر سنة ۱۱۰۵ تخاقوی نیل». در آغاز نسخه یادداشتی از کاتب بدین مضمون آمده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، شرعت فى هذا الكتاب الناطق بالحقّ و الصواب من المبدأ و المآب کتابته فى يوم الخميس الثالث عشر من شهر ربيع الثانى من شهور سنة ستين بعد الألف هجرية و سماعاً بعضه و قراءة بالغاً ما بلغ عند مولانا الأجلّ الأفخم المدقّق المحقّق سمى خليل الرحمن المقتضى آثار أهل البيت - عليهم السلام - مولانا خليل الله - أدام الله تعالى أيام إفادته و كان الفراغ من الكتابة يوم الأربعاء العاشر من شهر جمادى الأولى من شهور سنة ثمان و ستين و ألف هجرية و كان

العلّة فی إبطاء الاختتام فی المدّة المدیة تعرّض الأسفار المتعدّدة و الكتابات المتفرّقة و الحوادث المتشّتة و الأمراض الكثیة المتلاصقة المتلازمة و الآلام المتتالیة الحادّة النازلة و الأوجاع و الهموم البدنیة و النفسانیة و بحمدالله و منه مع ذلك و فقت لإتمامه و أسأل منه التوفیق لاستكتاب باقی الكتب الأخباریة المرویة عن العترة الطاهرة بوجوده و إنعامه و كان عدد أجزاء هذا الكتاب أربعة و خمسون و عدد الأوراق خمسائة و ستّة و ثلثون كلّ جزء عشرة أوراق إلا جزوین فإنّهما ثمانیة أوراق و عدد الكتابة بغير الهوامش أربعون آلاف بیت، و كتب هذه الأحرف بیمنه الدائرة البالیة المتوقّع من الأئمة الطاهرة، الشفاعة المنجیة من الورطات المریدية و الموبقات المهلكة، أقلّ خلق الله الغنی جعفر بن الغازی الرازی، عفی عنهما بالنبیّ و الوصیّ و آلهما».

تعدادی از برگهای نسخه رطوبت دیده است.

شماره نسخه: (۳۶۰۲)

*

۳۵. نسخه دیگر الكافی (۳۵)

(الروضة)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۸۳۴».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ (برخی احادیث: مُعرب)، نام کاتب: حسن بن زین الدّین بن محمّد بن الحسین بن زین الدین عاملی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۹ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکئی، نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم، تعداد برگ: ۱۹۳، تعداد سطر: ۱۸، اندازه متن: ۷×۱۴ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۲/۵×۱۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای متمایل به زرشکی، مجدول ضربی، عطف مصری؛ رقم کاتب: «وقد فرغ من تمیم هذا الكتاب المبارك العبد الفقیر إلى الله تعالی الراجی عفو ربّه القدير، حسن بن زین الدین بن محمّد بن الحسن بن زین الدین عاملی - عاملهم الله بلطفه الخفی - أول شهر رجب المرجب سنة تسع

و ثمانین و ألف من الهجرة النبویة، علی مشرفها أفضل الصلوة و أتم السلام، غفرالله له ولوالديه و لجميع المؤمنین».

ویژگیها: نسخه بسیار نفیسی است؛ در حاشیه تصحیح گردیده و نیز از سوی کاتب مقابله شده است. در انجام عبارت مقابله چنین آمده: «بلغ مقابله بنسخه معتبرة صحیحة فصیح إلا ما زاغ عنه البصر علی ید کاتبه حسن بن زین الدین العاملی، سامحه الله تعالی بمنه و کرمه»؛ در فواصل برگها نشان بلاغ به صورت «ثم بلغ سماعاً وفقه الله تعالی» آمده است. در آغاز تملک «باقر بن حسن بن زین الدین العاملی» و نیز «حسن بن زین الدین العاملی» آمده است. همچنین تملک «باقر بن حسن بن زین الدین العاملی» و (کاتب نسخه) همراه مهرهای هشت گوش «عبدہ محمد باقر بن حسن العاملی ۱۱۱۳» و «معتصم بمحمد و الال عبدہ حسن بن زین الدین» و نیز دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) چنین آمده است:

«لا یخفی علی اللیب أن هذه النسخة الشریفة کلها بخط العلامة الشیخ حسن بن زین الدین بن الشیخ محمد شارح الاستبصار^۱ ابن الشیخ حسن صاحب المعالم ابن شیخنا الشهید الثانی، الشیخ زین الدین شارح اللمعة و مقروءة علیه من أوله إلى آخره، فهي من نفائس الدهر فلیغتنم قدرها و لا یرخص مهرها، حرره الراجی شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی، ۴ صفر الخیر ۱۳۷۶ بقم المشرفة».

در انجام نسخه زاد روز کاتب (به خط خودش) ضمن یادداشتی مربوط به سال ۱۰۹۷ هـ آمده است.

شماره نسخه: (۳۶۳۶)

۱. استقصاء الاعتبار فی شرح الاستبصار تألیف شیخ ابو جعفر محمد بن ابومنصور حسن بن شیخ زین الدین عاملی «شهید ثانی» (متوفای سال ۱۰۳۰ هـ)، این اثر را ظاهراً مؤلف در ۳ جلد شامل: طهارت، صلوة، نکاح، متاجر تا پایان کتاب القضاء نگاشته و آن را در روز پنجشنبه ۱۷ جمادی الاول سال ۱۰۲۵ هـ در کربلا به پایان برده است. شیخ حسین مشغری عاملی از شاگردان مؤلف در پشت برگ آغازین نسخه‌ای از همین کتاب الاستقصاء الاعتبار نگاشته است که مؤلف این کتاب روز درگذشت خود را دو روز قبل از مرگش، یعنی در ۱۰ ذی القعدة سال ۱۰۳۰ هـ خبر داده است. کتاب الاستقصاء الاعتبار از سوی مؤسسه آل البيت علیهم السلام در قم تصحیح و در چندین مجلد به چاپ رسیده است.

(الروضة)

۳۶. نسخه دیگر الکافی (۳۶)

آغاز: «همچون نسخه ۱۸۳۴».

انجام: «همچون نسخه شماره شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ...نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب شریف کافی می‌باشد. گزارش نسخه: نوع خط نسخ (۲ گونه خط برخی عبارات مُعرب)، نام کاتب: عبدالعزیز بن بهاء الدین محمد [کرمانی] (نیمه دوم کتاب)، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۰ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۳۲، تعداد سطر: ۲۰، اندازه متن: ۱۱/۵×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ درون: زیتونی؛ برون: زرشکی، با لبه برگردان، عطف تیماج آجری؛ رقم کاتب: «وقع الفراغ من كتابة هذه النسخة الميمونة المباركة الجليلة الرفيعة في يوم الثلاثاء حادي عشرين شهر شعبان المعظم من شهر سنة تسعين بعد الألف من الهجرة النبوية - على هاجرها ألف من السلم والتحية - على يد أضعف عباد الله وأحوجهم إلى رحمته، ابن بهاء الدين محمد، عبدالعزیز، عفی عنه و حشره مع النبي و آله».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و چند بار نیز مقابله شده است، که یکی از سوی کاتب و از روی نسخه استادش امیر سلطان محمد حسینی دامغانی بوده است و عبارات آن چنین است: «هو الله الموفق و المعین، لقد وفقني الله - تبارک و تعالی - بكتابة هذه النسخة الشريفة من وسطها إلى آخرها و مقابلتها و تصحيحها من نسخة معتمدة، صححها الأستاذ السيد السند النجيب أمير سلطان محمد الحسيني الدامغاني بلغه الله غاية الأمانی مقابلة تدقيق و تحقيق عند الشيخ الصالح، الشيخ ناصر بن سليمان البحراني في وقت العشاء ليلة الرابعة عشر من شهر الله الحرام، محرّم الحرام من سنة إحدى و تسعين بعد الألف من الهجرة النبوية المحمدية على مهاجرها ألف ألف من السلم و التحية و المأمول ممن انتفع بها الدعاء و الفاتحة و أنا العبد الفقير ابن بهاء الدين محمد، عبدالعزیز الكرمانی، عفی عنهما بالنبي و آله»، و نیز بلاغ دیگری از شیخ عوض شوشتری با این عباراتی چنین آمده است: «الله الحمد من قبل و من بعد ...، قد وفقنا الله - عزّ و جلّ - لمقابلته و تصحيحه من ... مصححة و فرغنا من مقابلة ...».

مع ولدی السعید ...، محمّد محسن نفع ... به و سایر بمحمّد نبینا ... علیه و آله و ... -
 علیهم السلام - و أنا ابن حیدر، عوض الشوشتری - عفی عنها - فی ۲۶ شهر شعبان
 المعظم سنة ۱۰۹۶» و نیز «قد وقّعت بحمد الله - عزّ و جلّ - لمقابلته ثانياً مع نسخة
 میرزا محمّد کاظم - مدّ ظلّه - و هی معتمدة جدّاً و أنا العبد ابن حیدر، عوض
 الشوشتری». نسخه دارای حاشیه نویسی است با نشان: «۵، ۱۲، ص (عفی عنه)، ص،
 ق، و ...؛ و نیز از کتابهای چون: «نهاية، كنز اللغة، مجمع البيان، مصباح، مجمع
 البحرين، قاموس، و ... مطالبی آمده است. برگهای آسیب دیده ترمیم گردیده، لیکن
 برخی از آنها مورد هجوم موربانه قرار گرفته است. در آغاز نسخه دستخط پدر
 بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با چنین عبارات آمده است:

«كتاب الروضة الشريفة مرقوة و مصححة بتصحيح جماعة من العلماء
 الشيخ عوض التستري و الشيخ عبدالعزيز الكرمانى من أعيان المائة
 الحادية عشر، شهاب الدين الحسينى المرعشى النجفى».

آثار رطوبت بر برخی برگها مشاهده می گردد. این نسخه با دو خط نگاشته شده که نیمه
 دوم آن از عبدالعزیز کرمانی می باشد. در انجام چند مهر بیضی «عبدالله الذلیل الفقیر عزیز
 ۱۰۷۷»، «الكاظمين الغيظ العافين عن الناس ۱۱۲۵» و یک مهر مربع: «صراط على حق
 نمسکه، عبده محمّد کاظم ۱۱۳۵» دیده می شود. در انجام همچنین یک خطبه از حضرت
 امیرالمؤمنین - علیه السلام - به نقل از خالد برقی و روایت حرث الاعور آمده که آغاز
 خطبه چنین می باشد: «الحمد لله الذي لا يموت و لا تنقضي عجائبه لأنه كل يوم فى
 شأن من أحداث ...» که از التوحید شیخ صدوق (ره) نقل گردیده است.

شماره نسخه: «۳۷۹۳»

*

(الفروع و الروضة)

۳۷. نسخه دیگر الكافی (۳۷)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۵۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب النکاح که تا پایان کتاب الديات به
 انجام میرسد و نیز دارای کتاب الروضة از کتاب شریف کافی می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مُعرب، نام کاتب: محمّد بن احمد بن ناصر الدین حسینی حلّی، تاریخ کتابت: سال ۹۸۰ هـ.، عنوانها و نشانیها: طلائی، قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۵۱۹، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۱×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۹ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قهوه‌ای با ترنج و سرترنج گل و بوته زمینه طلایی؛ درون: زرشکی مجدول به طلا، عطف تیماج قهوه‌ای با لبه برگردان؛ رقم کاتب: «فرغ من نسخ هذا الكتاب المبارك، العبد الفقير إلى الله، تعالی الراجی عفو ربّه القدير، محمّد بن أحمد بن ناصر الدین الحسینی الحلّی، يوم الخميس المبارك من شهر شوّال يوم الثالث والعشرين منه سنة ثمانين و تسعمائة هجرية على مشرفها أفضل الصلوة وأكمل التحية والسلام، غفر الله تعالی له و لوالديه... سلّم تسليماً كثيراً، تمّ».

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح شده و مقابله گردیده است، عبارات بلاغ چنین است: «ثمّ بلغ سماعاً وفقه الله تعالی»، «بلغ قبلاً»؛ اندکی حاشیه‌نویسی با نشان: «س، ق، و ..» دارد؛ برگهای نسخه مجدول به طلا، مشکی و لاجورد است و آثار اندکی از رطوبت به برخی برگها سرایت نموده است. در آغازین برگ تملک «منصور بن حاجی ایوب جزائری نجفی» به سال ۱۱۵۹ هـ و نیز تملک «علی بن احمد عاملی» آمده است؛ نیز در همان برگ یک تملک محو شده «ابولحسن ...»، با مهر گرد «الواثق بالله الغنی ...» و همچنین در همان برگ مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است. در انجام نسخه یک سماع و اجازه از حفید شهید ثانی، «علی بن محمّد عاملی» برای سیّد کمال الدین حمید عاملی با این عبارات آمده است: «الحمد لله سمع السیّد الحسیب النسیب السیّد کمال الدین ولد السیّد حیدر وفقه الله لما یحبّه و یرضاه کتاب الروضة من الکافی و أصوله علی الفقیر إلى الله تعالی علی بن محمّد، و قد أجزت له روایتها عنی بطریقہ إلى مصنّفه - قدّس الله روحه و نور ضریحه - بالشروط المعترّبة المقرّرة فی الأجازة واجباً منه الدعاء فی الخلوات و مظانّ الإجابات و کذا أجزت له روایته غیره».

شماره نسخه: (۳۸۲۰)

(الأصول)

۳۸. نسخه دیگر الکافی (۳۸)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: ابوالفتح بن محمد حسینی خوراسکانی^۱، تاریخ کتابت: سال ۱۰۴۹ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۶۶، تعداد سطر: ۲۶، اندازه متن: ۱۲×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضربی زمینه گل و بوته، رقم کاتب: «قد وقع الفراغ من تسويد هذه الكتب على يد العبد أباالفتح بن محمد الحسيني الخوراسكاني في ضحوة يوم الثلاثاء ثلث عشر من شهر ذي الحجة سنة ۱۰۴۹ هـ».

ویژگیها: نسخهای نفیس است، در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده، به خط مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) علامت بلاغ دارد؛ با عبارات: «بلغ سماعاً أئده الله تعالى»؛ دارای حاشیه نویسی بسیار با نشان «رفیع الدین، مجلسی، طیب، صالح، ص، م ق ر مدّظله العالی» و ... می باشد و نیز از کتابهایی چون: «نهایه، کنز، وافی، مغرب، و ... مطالبی آورده است. عناوین مباحث و روایات در هامش برگها به خط ریز نوشته شده است؛ همچنین عناوین ابواب و فصول، به صورت درشت و با خط قرمز در هامش دیده می شود. در برگ آغازین یادداشتهای گوناگون آمده، از جمله: «جميع احاديث الكليني سنة عشر ألفاً و تسعة و تسعون حديثاً، الصحيح ۵۵۷۲، الحسن ۱۴۴، الموثق ۱۱۷۸، القوی ۳۲۵، الضعیف ۹۴۸۵»، در آغاز همچنین وقف نامه نسخه از «محمدحسین بن ملاعباس بن محمد هادی» به سال ۱۰۹۹ هـ. و دیگری در سال ۱۱۰۳ هـ و چند تملک و مهر محو شده و نیز یک مهر بیضی با عبارت «عبد محمدصادق بن محمدحسین الحسينی» آمده است. شماره نسخه: «۴۰۴۳»

*

۱. «خواراسگان»، روستایی است از اقرای اصفهان که برخی راویان از آن نقطه برخاسته‌اند که از آن جمله است: احمد بن مفضل مؤدب خوارسگانی اصفهانی مکنی به ابوجعفر که از حبان بن بشر روایت کرده است و نیز ابوبکر محمد بن ابراهیم مقری اصفهانی از وی روایت دارد «به نقل از الانساب سمعانی و معجم البلدان حموی».

(الأصول و الفروع)

۳۹. نسخه دیگر الکافی (۳۹)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «عن زرارة و بكير أنهما سألا أبا جعفر - عليه السلام - عن وضوء رسول الله - صلى الله عليه وآله وسلم - فدعا بطشت ... فغمس يده اليمنى فغرف بها غرفة فصبها على وجهه فغسل بها وجهه ...».

گزارش متن: ... نسخه موجود شامل اصول و بخشی اندک از کتاب الطهارة از فروع کتاب کافی است و باقی آن در نسخه بعدی، به شماره «۴۳۳۸» آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مُعرب، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نازک نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۱۴، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۱۱/۵×۲۶/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۲/۵×۳۷ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی، مجدول ضربی با ترنج و سرترنج زمینه طلایی با نگاره‌های اسلیمی و گل و بوته.

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح گردیده است، دارای سرلوح زیبای مرصع از دوره صفوی است، مجدول به طلا و لاجورد و مشکی زمینه طلایی و لاجورد با گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی طلایی، سبز (زنگار)، لاجورد، سفید آب که بسیار استادانه ترسیم گردیده است. برگها مجدول به طلا، لاجورد و مشکی و نیز دارای کمند کشی طلایی است. در آغاز تملک «علی بن احمد عاملی» (احتمالاً از نوادگان شهید ثانی) و نیز تملک «منصور بن حاج ایوب جزائری نجفی» و همچنین تملک محو شده «مرتضی بن منصور حسینی طالقانی» با مهر بیضی ناخوانای وی دیده می‌شود. در نسخه کافی به شماره «۳۸۲۰» این کتابخانه، تملک همین جزائری نیز تکرار شده است. بهای نسخه بر اساس آغاز نسخه یک تومان و نیم بوده است. مُهر و امضای مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) زینت بخش آغازین برگ (برگ پایانی) است. آثار اندکی از رطوبت بر لبه برگهای آغازین نسخه مشاهده می‌گردد.

شماره نسخه: «۴۳۳۷»

۴۰. نسخه دیگر الکافی (۴۰) (الفروع)
 آغاز: «... ثمَّ غمس كفَّه اليسرى فغرف بها غرفة فأفرغ على ذراعه اليمنى... باب حدَّ الوجه الذي يغسل و الذراعين و كيف يغسل...».
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۱۵».
 گزارش متن: ... نسخه موجود ادامه نسخه «۴۳۳۷» است که پیشتر از نظر گذشت از بخش دوم کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب المعیشة به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مُعرب، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ،، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نازک نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۰۹، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۱۱/۵×۲۶/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۳×۳۸ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج یشمی با ترنج ضربی و طرح گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی.
 ویژگیها: اطلاعات و داده‌های نسخه شناسی این اثر همچون نسخه شماره «۴۳۳۷» می‌باشد که در شماره پیشین گذشت. آثار اندکی از رطوبت در برگهای آغازین مشاهده می‌شود.

شماره صفحه: «۴۳۳۸»

*

۴۱. نسخه دیگر الکافی (۴۱) (الفروع)
 آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۱۵».
 گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب المعیشة از کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (حاشیه‌ها به خط زیبای شکسته)، نام کاتب: محمّد مهدی بن افضل الدین محمّد حسینی اصفهانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۴ هـ،، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۳۰۳، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۳×۱۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج فرسوده؛ برون: مشکی؛ درون: زرشکی؛ رقم کاتب: «تم کتاب المعیشة... علی ید أفقر الخلیقة بل اللاشیء فی الحقیقة إلى الله الغنی المغنی محمّد مهدی ابن المرحوم

المغفور الواصل إلى جوار الله أفضل الدين محمد الحسيني - عفى عنهما ذنوبهما
و ستر عيوبهما... - عصر يوم السبت عشرين شهر صفر ختم بالخير و الظفر سنة أربع
و ستين بعد الألف من الهجرة».

ویژگیها: نسخه نفیسی است؛ در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، در بخشهای
آغازین و نیمه نسخه، علامت بلاغ با عبارات زیر آمده است: «بلغ»، «بلغ قبلاً»، «بلغ
أفاض الله تعالى عليه». در پایان کتاب الطهارة، انهایی از مولی محمدتقی مجلسی
برای کاتب نسخه چنین آمده است:^۱

«أنهائ السيد الجليل الفاضل النبيل محمد مهدي - أدام الله تعالى تأييده و كثر في
... -، سماعاً و تحقيقاً و ضبطاً في مجالس آخرها غرة محرّم الحرام لسنة ثلث و ستين
بعد الألف من الهجرة، نمقه بيميناه الدائرة، أحوج المربوبين إلى رحمة ربّه الغني
محمدتقی بن مجلسی حامداً مصلياً».

نسخه دارای حاشیه نویسی بسیاری (برخی به خط زیبای شکسته نستعلیق) با نشان:
«ق، م ق ر (مدظله السامی)، ع ق، ب ه، م ر ق، م ح س (طاب ثراه)، ک، و ...» و نیز از
کتابهای: «الحبل المتین، دروس، نهاییه و» مطالبی آمده است. اندکی رطوبت بر لبه
برگهای پایانی نسخه دیده می شود. مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی
مرعشی نجفی (ره) زینت بخش برگ آغازین و پایانی نسخه است.
شماره نسخه: «۴۵۱۸»

*

۴۲. نسخه دیگر الكافی (۴۲) (الفروع)
آغاز: «فإنهم يستحلون شربه قال نعم ...، باب الفقاع عدّه من أصحابنا عن سهل بن
زیاد عن محمد بن إسماعيل عن سليمان ...».
انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۰».
گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخشی از کتاب الاطعمه و تا پایان کتاب
الإيمان و الذور و الكفارات از کتاب شریف کافی به انجام می رسد.

۱. بخش هایی از این انهاء هنگام صحافی نابجا ساقط گردیده است!

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: عبدالرزاق بن ملا مختار گیلانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۳۵، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۱/۵×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۲۰، سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضربی زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی، رقم کاتب: «قد فرغت بعون الله... فی لیلة الإثنين من تاسع شهر رمضان المبارك فی سنة إثنين و ثمانین بعد الألف من الهجرة النبویة المذنب العاصی المحتاج إلى رحمة الله الغنی تراب مقدم طلبة، عبدالرزاق بن ملا مختار جیلانی، غفرالله ذنوبهما... صلّ علی محمد و آله أجمعین».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده؛ در پایان انهایی از علامه مولی محمدباقر مجلسی چنین آمده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء المولى الفاضل الصالح التقى الذكى مولانا عبدالرزاق الجیلی - وفقه الله تعالى - سماعاً و تصحيحاً و ضبطاً و تدقيقاً فی مجالس آخرها بعض أيام شهر ذی القعدة الحرام من شهور سنة ثلث و ثمانین بعد الألف من الهجرة المقدسة فأجزت له - دام توفيقه - أن يروى عنى هذا الكتاب و سایر الكتب الأربعة لأبى جعفرین المحمدين الثالثة بأسانیدی المتكثرة المتصلة إليهم - رضوان الله تعالى عليهم - أخذاً عليه ما أخذ على من سلوك سبيل الاحتياط الذى لا يضلّ سالكه و لا يظلم مسالكة و كتب بيمناه الجانية الفانية أفقر العباد إلى رحمة ربّه الغنى محمدباقر بن محمد تقى - عفى الله عن جرائمهما - و الحمد لله أولاً و آخراً و صلّى الله على محمد و أهل بيته الطاهرين المقدسين الغرّ الميامين الأكرمين».

آثار رطوبت به برخی برگها سرایت نموده است. مهر و امضای پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) زینت بخش برگ آغازین و انجام نسخه می‌باشد. اندکی حاشیه نویسی با نشانه‌های «ص، و ... دارد، که برخی مربوط به تصحیح است. شماره نسخه: (۴۵۹۲)»

۴۳. نسخه دیگر الکافی (۴۳) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲»

انجام: «کتاب الجهاد... إلا بالاسترجاع و الاسترحام، ثم انصرفوا وافرین ما نال رجل منهم کلهم و لا أریق له دم فلو أن امرءاً مسلماً مات من بعد هذا أسفا...» ناتمام. گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الطهارة تا پایان کتاب الحجّ و زیارات و بخشی (ناتمام) از کتاب الجهاد از کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محسن بن محمد باقر لشکرخانی مشهدی خراسانی، تاریخ کتابت: سال ۱۱۱۸ هـ.، محل کتابت: مشهد غروی (نجف اشرف)، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نازک نخودی، تعداد برگ: ۱۲۹، تعداد سطر: ۳۰، اندازه متن: ۱۲/۵×۲۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰/۵×۳۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی؛ درون: زرشکی تیره؛ رقم کاتب (پایان کتاب الحجّ): «تم کتاب الحجّ و زیارات... فی يوم الأربعاء و هو اليوم الأوّل من العشر الأوّل من الشهر الأوّل من العام التاسع من العشر الثاني من المائة الثانية من الألف الثاني من الهجرة النبوية - علی هاجرها ألف صلوة و ألف تحية...-، علی يد أقلّ الناس عملاً و أكثرهم زللاً و أطولهم أملاً العبد المذنب الآثم الجانی المجرم الخاطيء الهالك الفانی محسن بن محمد باقر [الشکرخانی المشهدی] الخراسانی، عفی الله عن جرائمهما...».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی بسیار با نشان «ک، م ق ر، ق، و...» دارد و نیز از کتابهای چون: «دروس، ثواب الأعمال، وافی، نهایی، و... مطالبی آورده است. نسخه مقابله گردیده با نشان «بلغ و فقه تعالی»، و نیز در پایان کتاب الصلاة و کتاب الصوم و الاعتکاف دو بلاغ و اجازه از «ابوالحسن الشریف» (گویا به کاتب آمده با عبارات: «بلغ قراءه و تحقیقاً و تدقیقاً و تصحیحاً مجالس آخرها أواسط شهر ذیقعدة الحرام سنة ۱۱۲۹ هـ.» و «بسم الله الرحمن الرحيم، بلغ قبلاً و قراءه و تحقیقاً و تدقیقاً فی مجالس عدیده آخرها أوایل شهر شعبان فی سنة ۱۱۳۰ هـ. و قد أجزت له [أن] یرویه عنی مع مراعاة الاحتیاط و کتبه الحقیق أبو الحسن الشریف». آثار ناچیزی از رطوبت در برخی برگها مشاهده می‌گردد. در آغازین برگ، وقفنامه‌ای از ملا

محمد محسن مشهدی به تاریخ ۱۱۵۳ هـ. و دو مهر بیضی «صراط علی حق نمسکه، ۱۲۸۲» و «محمد باقر الرضوی...» آمده است.

شماره نسخه: (۴۶۱۸)

*

(الفروع و الروضة)

۴۴. نسخه دیگر الکافی (۴۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الطهارة تا پایان کتاب الديات و نیز کتاب الروضة از کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۱۷، تعداد سطر: ۳۱، اندازه متن: ۱۵×۲۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۴۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی با ترنج ضربی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: نسخه بسیار نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده و دو بار از سوی عالم بزرگ مولی حیدر علی بن میرزا محمد بن حسن شیروانی متوفای ۱۰۹۸ هـ. از روی نسخه شهید ثانی (ره) و نسخه میرزا محمد شیروانی (پدر مقابله کننده) - که خود صاحب آثار متعدد و از بزرگان و حکیمان زمان بوده است - و نیز با نسخه دیگری مورخ ۵۶۹ هـ، به سال ۱۱۱۱ هـ. در اصفهان مقابله شده است. نشانیهای بلاغ در هامش برگها با عبارات «بلغ»، «بلغ ثانیاً» و نیز عباراتی نزدیک به یکدیگر در پایان کتاب الحج، کتاب العقیقة، کتاب الإیمان و النذور و کتاب الروضة همچون عبارات زیر مشاهده می‌گردد: «بلغ مقابله و ضبطاً و عرضاً بنسخة والدی العلامة - قدس الله روحه - و نسخة العلامة الشهيد الثانی - قدس سره - و الإشارة إلى نسخة والدی - قدس الله روحه - إذا انفردت و إذا ساعدتها غيرها و إذا اتفقت نسختی والدی و الشهيد تغمدهما الله رحمته و رضوانه و صورة المکتوب علی نسخة الشهيد (ره) فی هذا الموضع: "بلغ مقابله بحسب الجهد و الطاقة فی آخر شهر صفر سنة تسع و خمسين و تسعمائة و كتب الفقير زين الدين بن علي بن أحمد، حامداً مصلياً مسلماً"،

انتهى؛ و كتب هذه الأحرف حيدرعلى بن ميرزا محمد الشروانى - عفى الله عنهما بالنبى و الوصى و ألهما البررة الكرام، صلى الله عليهم أجمعين»، «ثم بلغ مرة ثانية بالنسخين المشار إليهما بحسب الجهد و الطاقة، حرره الفقير حيدرعلى بن ميرزا محمد الشروانى، عفى عنهما»، «بلغ قبلاً من أول التجارة إلى هنا [كتاب العقيقة] بنسخة قديمة عتيقة، تاريخ كتابتها سنة تسع و ستين و خمسين»؛ «بلغ مقابلة و ضبطاً بنسخة والدى العلامة - قدس الله روحه - التى بالغ فى تصحيحها و ضبطها و علقت عليه بعض ما سنح للخاطر الدائر و الفهم القاصر مع ما اطلعت عليه لبعض الأكابر فصحّ المثل السائر كم قد ترك الأول للآخر و كتب الضعيف حيدرعلى بن ميرزا محمد بن الحسن الشروانى، عفى عنهما؛ ثم بلغ ثانية بنسخة الشهيد الثانى - قدس الله روحه - و كتبت العلامة لنسخته "د" و كتب الفقير إلى عفو ربّه الغنى حيدرعلى؛ «بلغ مقابلة و ضبطاً بنسخة والدى - قدس الله روحه - التى بالغ فى تصحيحها و ضبطها - رضى الله عنه - و كتب الفقير إلى عفو الله تعالى، حيدرعلى بن ميرزا محمد الشروانى - عفى عنهما - فى محروسة إصفهان سنة إحدى عشر و مائة بعد ألف من الهجرة الطاهرة، ثم بلغ ثانياً بحمد الله سبحانه و معونته بنسخة الشهيد الثانى - قدس الله روحه - فصحّ إن شاء الله تعالى، بقدر الوسع و كتب العبد الضعيف حيدرعلى الشروانى و الحمد لله وحده، صلى الله على محمد و آله الأخيار الأبرار». ضمناً تملك، مولى حيدرعلى بن ميرزا محمد شروانى در برگ آغازين نسخه و برخى برگهاى ميانى ديده مى شود و نيز بسيارى از حاشيه نويسيها عمدتاً از هموست و بقيه حواشى از «مولانا ميرزا محمد أعلى الله مقامه شيخ محمد (ره)، م ق ر (قدس سرّه)، م ت ق (رحمه الله)، و ...» مى باشد. آثار رطوبت روى برخى برگها مشهود است. مهر و امضای پدر عزيزم مرحوم آيت الله العظمى مرعشى نجفى (ره) زينت بخش برگ آغازين و انجام نسخه است. شماره نسخه: «٥٠٥٨»

*

(الأصول و الروضة)

٤٥. نسخه ديگر الكافى (٤٥)

آغاز: افتاده «... عند ربّه مستوجباً لثوابه و عظيم جزائه ...، كتاب العقل و الجهل: أخبرنا أبو جعفر محمد بن يعقوب، قال حدثنى عدّة من أصحابنا منهم محمد بن يحيى

العطار عن أحمد بن محمد بن الحسن بن محبوب عن العلاء بن رزين عن محمد بن مسلم عن أبي جعفر - عليه السلام - «...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب العقل و الجهل آغاز و تا پایان کتاب العشرة و نیز کتاب الروضة از کتاب شریف کافی به پایان می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: ابوالحسن بن قاسم، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۸ هـ.، محل کتابت: نجف اشرف، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۸۸، تعداد سطر: ۴۳، اندازه متن: ۱۶×۲۹ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۳۷/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضربی زمینه گل و بوته با نگاره‌های اسلیمی، رقم کاتب (پایان کتاب العشرة و کتاب الروضة): «تمت کتابته بتوفیق الله و استعانته علی يد الفقیر الحقییر المذنب العاصی الراجی الی عفو ربّه الغنی الأکرم ابوالحسن بن قاسم عفی عنهما فی مشهد المقدّس النجف الأشرف [فی یوم الثالث من شهر ربیع الآخر سنة ۱۰۸۸ هـ.]»

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، بلاغ به خط علامه مجلسی (ره) دارد با عبارت: «بلغ سماعاً أیده الله تعالی». در آغاز باب اصول الکفر کتاب الایمان و الکفر و پایان کتاب الروضة دو انهاء از مرحوم علامه مولی محمد باقر مجلسی، برای امیر جمال‌الدین محمد بن مظفر فیروزکوهی، که گویا نخستین آن به سال ۱۰۸۴ هـ. و دیگری در سال ۱۰۸۸ هـ. بوده است، عبارات آنها چنین است:

۱. «بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء السيد الأيد الفاضل التقى الذكى أمير جمال - الدين محمد الفيروزكوهي - أيده الله تعالی - سماعاً و تصحيحاً و ضبطاً فی مجالس آخرها بعض أيام شهر ذی القعدة الحرام من شهور سنة أربع و ثمانين بعد الألف من الهجرة المقدسة فأجزت له أن يروى عنى كلما صحّت لى روايته بأسانيدى المتكثرة المتصلة إلى أرباب العصمة - صلوات الله عليهم أجمعين - دو كتب بيمنه الجانية أحقر عباد الله محمد بن محمد تقى المدعو بباقر - عفى الله عن جرائمهما - حامداً مصلياً مسلماً»؛
۲. «بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء السيد الأيد الفاضل الكامل الذكى الألمعى الأمير جمال‌الدین محمد بن الأمير مظفر الفيروزكوهي - أيده الله تعالی - سماعاً و تصحيحاً

و ضبطاً فی مجالس عدیده آخرها بعض ایام شهر جمیدی اویلی سنة ۱۰۸۸هـ، فأجزت له - أدام الله تأییده - أن یرویه عنی مع سائر كتب الأخبار المأثورة عن الائمة الأطهار - صلوات الله علیهم أجمعین - أخذاً علیه ما أخذ علی من شرائط الروایة سالکاً مسالک الفهم و الدراية داعیاً لی فی مظانّ الإجابة و كتب بیمنه الدائرة أحوج العباد إلی رحمة ربّه الغنی محمدباقر بن محمدتقی عفی عنهما حامداً مصلياً مسلماً». نیز در پایان کتاب العشرة یادداشتی به خطّ دیگری به نقل از خطّ مرحوم مجلسی چنین آمده است: «بسم الله الرحمن الرحیم، الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی، أما بعد فیقول المذنب الخاطی الخاسر ابن المولی محمدتقی، محمدباقر - حشرهما الله مع موالیهما - إتی علقت علی أخبار هذا الكتاب المستطاب، طوبی لمؤلفه و حسن مآب، تعليقات فی إثناء المباحثة علی سبیل الاستعجال تسهیلًا للأمر علی طالبی علم الحدیث من أهل الكمال فحللت العقد عن بعض نفائسها و كشفت الغناء عن بعض عرایسها و ما خطر ببالی فرمزه "م ق ر" و ما كان من نتائج أفكار والدی العلامة - قدس الله روحه - فرمزه "م ت ق" و ما كان رمزه "ق" فهو من القاموس و "ص" من الصحاح و "یه" من نهاية ابن الأثیر و "مجمع" من مجمع البحار من مؤلفات بعض المتأخرین فی لغة القرآن و الحدیث و أيضاً میزت أسانیدها برموز کتبت علی أوّل کلّ خبر فاعلم أنّ "صح" علامة للصحيح و "ق" للموثق و "ح" للحسن و "ل" للمرسل و "ع" للمرفوع و "م" للمجهول و "ض" للضعیف و "ر" بعد کلّ علامة إشارة إلی أنّها مبنیة علی المشهور بین القوم و "او" بین علامتین إشارة إلی الخلاف فی بعض رجال السند أو إلی اختلاف النسخ و "مخ" علامة لكون بعض رجال السند مختلف فیهم و قد حقّقنا جمیع ذلك فی المجلد الخامس و العشرين من كتاب بحار الأنوار و التمس من ینظر فیهم و ینتفع به الأیواخذنی بخطائی و نسیانی و أن یتستغفر ربّه لزللی و عصیانی و الحمد لله أولاً و آخراً و صلّی الله علی محمد و أهل بیته الطاهرین». حاشیه نویسی دارد که بیشتر بدان اشاره گردید. آثار رطوبت بر فراز برگها و لبه و میان اوراق (بخش شیرازه) سرایت نموده است. در پایان کتاب العشرة همچنین تملک همین فیروزکوهی با این عبارات دیده می‌شود: «بسم الله الرحمن الرحیم، الملك لله الواحد القهار قد انتقله من عواری الزمان علی يد المستغیت بالله الغنی جمال الدین بن مظفر الحسینی مشهور

بدریاه باری فیروزکوهی»، با دو مهر بیضی «جمال - الدین بن مظفر الحسینی» و یک مهر گرد بزرگ «پیرو دین نبی جمال الدین الحسینی بن مظفر» برخی برگها و نیز جلد از سوی متخصصان بخش مرمت این کتابخانه بزرگ بازسازی گردیده است. شماره نسخه: «۵۰۶۱»

*

۴۶. نسخه دیگر الکافی (۴۶) (الفروع)

آغاز: افتاده «... أيسر على أن يضرب عنقي و لا يعبد الله ... باب وجوه الصوم على بن إبراهيم عن أبيه عن القسم بن محمد الجوهري عن سليمان بن داود عن سفیان بن عيينه عن الزهري ...».

انجام: «قول الله - عز و جل - ههنا و لله العزة و لرسوله و للمؤمنين و المؤمن ينبغي له أن يكون عزيزاً و لا يكون ذليلاً، تم كتاب الجهاد و يتلوه كتاب التجارة بحمد الله و عونته».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الصوم آغاز و تا کتاب الجهاد به انجام می‌رسد. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: سال ۹۶۵ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۱۵، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۸×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای، عطف تیماج قهوه‌ای تیره؛ رقم کاتب: «وافق الفراغ من نسخة نهار الأحد يوم السابع من ذى القعدة من شهر سنة خمسة و ستين و تسعمائة هجرية نبوية، على مشرفها السلام».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده؛ در آغاز تملک «محمد امین بن أحمد الحارثی الجزائری» با مهر مربع «محمد امین بن أحمد» آمده است. اندکی آثار رطوبت بر فراز برگها و لبه آنها سرایت نموده است. در انجام نسخه یک مهر مربع «المتوكل على الله عبده محمد هاشم» و نیز مهر و امضای پدر بزرگوارم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی - رحمت الله علیه - زینت بخش برگ آغازین و پایان می‌باشد. به نظر می‌رسد کاتب و خط این نسخه با نسخه شماره ۵۳۰۲ یکی بوده باشد. شماره نسخه: «۵۳۰۱»

*

۴۷. نسخه دیگر الکافی (۴۷) (الفروع)
 آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم، كتاب الصيام، باب ما جاء في فضل الصوم و الصيام، على بن إبراهيم بن هاشم عن أبيه حماد بن عيسى عن حريز عن زرارة عن أبي جعفر - عليه السلام - قال بُني الإسلام على خمسة أشياء...»
 انجام: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود (همچون نسخه قبل) که از کتاب الصوم آغاز و تا پایان کتاب الجهاد از بخش فروع کتاب کافی به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰ هـ، عنوانها و نشانها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۴۶، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۱/۵×۱۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۲۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع قهوه‌ای، عطف تیماج قهوه‌ای تیره؛ رقم کاتب: «تم کتاب الجهاد، يتلوه كتاب المعيشة و التجارة بحمد الله و عونه و الحمد لله حق حمده و صلواته على سيده محمد النبي الأمي و آله و صحبه و سلم أجمعين».

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح و مقابله شده، نشان «بلغ مقابلة» در هامش بیشتر برگها آمده است، همچنین در برگ انجام، چنین آمده است: «بلغ مقابلة بحسب الجهد و الطاقة بحمد الله تعالى و عونه و حسن توفيقه إلا ما زاغ عنه البصر و قصر عند النظر يوم الثلاثاء المبارك من شهر المحرم المبارك بين الظهر و العصر قريباً من العصر من سنة ۹۷۳ هـ»، اندکی آثار رطوبت و آفت بر لبه زیرین برگها مشاهده می‌گردد. مهر و امضای پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) زینت بخش برگ آغازین و پایانی نسخه می‌باشد.

شماره نسخه: «۵۳۰۲»

*

۴۸. نسخه دیگر الکافی (۴۸) (الفروع و الروضة)
 آغاز: افتاده «... عن شهاب بن عبد ربّه قال، قال لي أبو عبد الله عليه السلام إن ظننت أو بلغك... باب الإبلاء في طلب الرزق، عدّة من أصحابنا عن أحمد بن محمد بن خالد... باب الإجمال في طلب الرزق...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب المعیشة آغاز و تا پایان کتاب الایمان و النذور و الکفارات و همچنین کتاب الروضة از کتاب شریف کافی به پایان می‌رسد. یادآوری می‌شود بخش نخست همین نسخه به شماره ۶۰۰۹ همین کتابخانه گزارش شده است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ (برخی عبارات: مُعرب)، نام کاتب (پایان کتاب الایمان و النذور): میرزا محمد بن کیجیم [محمدباقر] تبریزی،^۱ تاریخ کتابت: سال ۱۰۴۱ هـ، محل کتابت: مشهد مقدس مدرسه مهتر جمال، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۰۵، تعداد سطر: ۳۰، اندازه متن: ۱۵/۵×۲۹ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶/۵×۳۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع قهوه‌ای، عطف تیماج قهوه‌ای تیره؛ رقم کاتب (پایان کتاب الایمان و النذور): «وافق الفراغ من کتاب الکافی من أوله إلى آخر هذا الكتاب يوم الجمعة قريباً من الزوال ثانی و العشرین من رجب المرجب لسنة إحدى و أربعین بعد ألف فی المشهد المقدس فی مدرسة مهتر جمال و کتب بیمنه الدائرة الفانية أحوج المربوبین إلى ربّه الغنی میرزا محمد بن کیجیم^۲ التبریزی - ختم الله بالحسنی - حامداً مسلماً مصلیاً...، و الحمد لله رب العالمین».

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح گردیده؛ در حواشی نشان بلاغ «بلغ آید الله تعالی» دارد؛ مقابله نسخه از سوی کاتب، با چند نسخه، از جمله نسخه شهید ثانی (ره) صورت گرفته است؛ در انجام کتاب المعیشة چنین عبارتی دیده میشود: «هو، قابلت هذه النسخة بنسخ، صحیحها [نسخة] شیخنا الصدوق الشهید الثانی - قدس الله روحه - فصححها بقدر الوسع إلا ما زاغ عنه البصر و حسر عنه النظر و أنا أقل الخلائق مرزا محمد بن محمدباقر التبریزی فی مشهد الثامن للأئمة علی بن موسی الرضا - علیهما السلام - حامداً مصلیاً مسلماً سنة ۱۰۴۲ هـ»، و نیز این نسخه را «سلیمان بن مرحوم حسینی» مقابله کرده، چنانچه در پایان کتاب الروضة چنین آمده است: «بلغ بقدر الوسع و الطاقة و أنا أقل الخلیقة بل اللاشیء فی الحقیقة سلیمان بن

۱. «کیجیم» لغتی است مغولی و آن پوششی است که برای زینت در روز جنگ بر اسب افکنند (دهخدا).

۲. این کلمه «کیجیم» نیز خوانده می‌شود.

معصوم الحسینی». نسخه دارای حاشیه‌نویسی است با نشانهای «ق، ص، ه، و...» و نیز مطالبی از کتابهای «نهایه، مصباح، و...» دارد. در انجام کتاب الروضة یک مهر گرد «مما وفقه راجياً لشفاعة المرسلین أبوالعرفان محمد بن حسین التونی، نبی الدین» دیده می‌شود. در برگ پایانی اجازه‌ای است که یکی از شاگردان شیخ محمد بن حسن بن زین الدین عاملی برای کاتب نسخه (میرزا محمد تبریزی) نگاشته و متأسفانه نام مجیز در پایان آن به علت آسیب دیدگی برگ مربوط، از نسخه ساقط شده است و عبارات باقیمانده آن اجازه چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم و به ثقنی و علیه توکلی، الحمد لله الذی شهدت بکمال ذاته عدول آیاته و الشکر لمن تنزه بعلو شأنه عن مضاهات مخلوقاته و الصلوة علی نبیه محمد المرتقی فی درجات الکمال إلى أعلى کمالاته و بعد فإنّ أولى ما صرفت نحوه همم الرجال و أكمل ما اتفقت فی تحصیله أوقات الحلّ و الترحال ما یكون ذریعة إلى نیل السعادة و الکمال و وسیلة إلى التحلی بأشرف الفضائل و أسنی الخصال و لاریب أن أوضح السبیل إلى هذا المقام هو العلم بمسائل الحلال و الحرام بعد معرفة الأصول الدینیة و المعارف الحقیقیة و لَمَا كان الولد الأعزّ الفاضل الکامل التقی النقی الألمعی ذی الفطنة النقادّة و الفطرة الوقّادة و التحقیق الرائق و التدقیق الفائق شمس سماء الإجابة و درّ بحر الإفادة المیرزا محمد التبریزی - سلّمه الله و أبّاه - ممّن بذل فی اکتساب العلوم جدّه و صرف فی تحصیلها و کدّه و قد سمع علی کتاب الکافی من أوّله إلى آخره و قد أحبّ - أيده الله - الانتظام فی سلك رواة الحدیث إلى الأئمة - علیهم السلم - اقتدا بطریقة المتقدّمین من العلماء الأعلام فالتمس من هذا الضعیف إجازة ما یجوز لی روايته بطرقه و إن كانت فی مظانّها متعدّدة متکثّرة فأجبت ذلك طلباً للدخول فی جملة من یشمله دعاؤه المقبول و امتثلت أمره اللّازم الامتثال علی ذوی الفطن و المعقول و قد أجزت له

-أيده الله- أن یروی علیّ الأصول الأربعة التي علیها المدار فی هذه الأمصار، أعنی الکافی و الفقیه و التهذیب و الاستبصار لمشاخیخنا المحمّدين الثلاثة ثقة الإسلام أبی جعفر محمد بن یعقوب الكلینی - قدّس الله روحه - و رئیس المحدثین أبی جعفر محمد بن بابویه القمّی - طاب ثراه - و شیخ الطائفة أبی جعفر محمد بن الحسن

الطوسی - عطر مثنوا - عن شیخی و أستاذی و منّ علیه فی العلوم الدینیة استنادی أبی جعفر محمّد بن الحسن بن زین الدین الشہید الثانی - قدّس الله أرواحهم الزکیّة - عن أبیه المحقّق المدقّق جمال الدین أبی منصور - قدّس الله نفسه و طهّر رسمه - عن جماعة من مشایخه منهم الشیخ الجلیل الفاضل عزّ الدین حسین بن عبدالصمد الحارثی - قدّس الله روحه - من الشیخ المرحوم المبرور الشہید السعید زین المّلة و الدین - أعلى الله رتبته كما شرف خاتمته - عن الشیخ الجلیل نورالدین علیّ بن عبدالعالی المیسی عن شمس [الدین] محمّد بن داود المؤذّن الجزینی عن الشیخ ضیاء الدین علی نجل الشیخ الجلیل الشہید شمس المّلة و الدین محمّد بن مکى عن والده عن الشیخ فخرالدین أبیطالب محمّد بن الشیخ الأعلم جمال المّلة و الدین الحسن بن المطهّر عن والده عن شیخه شیخ الطائفة و فیهما فی عصره نجم المّلة و الحقّ و الدین جعفر بن سعید - قدّس الله أرواحهم - جمیع مصنّفاته و مصنّفات هؤلاء المشایخ و روایاتهم و عن المحقّق عن السید فخّار بن معدّ الموسوی عن شاذان بن جبرئیل القمی عن محمّد بن أبی القاسم الطبری عن الشیخ الفقیه أبی علی الحسن عن والده شیخ الطائفة محمّد بن الحسن الطوسی - قدّس الله نفسه و طهّر رسمه - و کتب «...»؛ و همانگونه که گذشت، متأسّفانه باقی این اجازہ، به مرور ایام ساقط شده و نام مُجیز افتاده است. مہر و امضای پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) زینت بخش آغاز و انجام نسخه است. برخی برگها همچنین ترمیم و وصالی گردیده است. شماره نسخه: «۵۳۱۱»

*

۴۹. نسخه دیگر الکافی (۴۹) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الطهارة آغاز تا پایان کتاب الجهاد از بخش فروع کتاب شریف کافی به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نستعلیق، تاریخ کتابت: سال ۹۶۷ هـ، عنوانها و نشانیها:

قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۸۲، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۷×۱۲

سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج دارچینی با ترنج ضربی زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی؛ رقم کاتب: «قد فرغ من کتابه هذا الكتاب فی وقت العصر یوم الأربعاء من شهر شعبان المعظم سنة سبع و ستین و تسعمائة من الهجرة النبویة، علیه أفضل الصلوة و التحیة».

ویژگیها: نسخه نفیسی است و اندکی نشان تصحیح دارد. چند تملک در آغاز نسخه مشاهده می‌گردد^۱ که عبارتند از تملک «ابوطالب بن محمد زاهد حسینی تبریزی» در دارالسلطنه تبریز در تاریخ ۱۱۲۹ هـ. با مهر بیضی «لا إله إلا الله الملك الحق المبين أبوطالب ...»، تملک «زین العابدین بن أبی البقاء شریف نائینی شهیر به شهدادی» با مهر بیضی کوچک «عبد زین العابدین الشریف ۱۱۳۶» و مهر مربع «أفوض أمری إلى الله اللطیف عبده زین العابدین الشریف» و همچنین تملک «زین العابدین بن محمد صفی طباطبائی» و نیز «عنایت الله بن عبدالکافی شهدادی نائینی» و یک مهر «عبد حسن بن محمد حسینی» و یک مهر محو شده دیگر دیده میشود و برخی از این تملکات نیز در انجام نسخه تکرار شده است. یک تملک به خط شکسته زیبا نیز از «مامقانی» که گویا کسی در سال ۱۲۶۴ هـ. نوشته با این عبارات آمده است: «من تملکات العالم العامل و العارف الكامل الفاضل فخرالمحققین ذخرالمجتهدین غوثالمسلمین غیاث الملة و الدین المؤید الممدد و الأمجد الأنجد الأوحد ملاذ الأنام حجة الإسلام ملا محمد تبریزی الممقانی»، همراه مهر بیضی «یا حسین ۱۲۵۶»؛ همچنین یادداشتی مبنی بر پایان مطالعه از سوی محمد زمان بن حسن الشریف الانصاری در سال ۹۹۹ هـ. همراه مهر بیضی «أفوض أمری إلى الله لا إله إلا الله، محمد نبی الله ۹۸۱» دیده می‌شود. مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی

۱. این نسخه نفیس در کتابخانه شخصی مرحوم آیت الله العظمی سید محمد حجت کوهکمری از مراجع ثلاث قم و مؤسس مدرسه بزرگ حجتیه در قم بوده است؛ آن مرحوم نسخه‌های بسیار نفیسی داشت و اینجانب قبل از پیروزی انقلاب طی دو مرحله تمامی نسخه‌های خطی ایشان، به جز چند نسخه، از بازماندگان آن مرجع بزرگ برای کتابخانه خودمان خریداری نمودم. متن دستخط مبارک ایشان در پشت برگ آغازین نسخه چنین است: «جلد اول فروع کافی از کتاب طهارت تا کتاب الامر بالمعروف؛ تاریخ ۶۹۷ هـ دخل فی ملک جملة من العلماء الأجلة و علیه خطوطهم، نسخة نفیسة ...».

مرعشی نجفی (ره) نیز زینت بخش برگ آغازین و پایانی نسخه می‌باشد. آثار اندکی از رطوبت بر فراز برخی برگها سرایت نموده است.

شماره نسخه: (۵۴۷۲)

*

۵۰. نسخه دیگر الکافی (۵۰) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب اصول از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: محمّد کاظم بن محمّد حاجی شیخ محمّد شه میرزادی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۳۰، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۱/۵ × ۲۳/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰ × ۳۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج حنایی مجدول با ترنج و سرترنج، ضربی، عطف تیماج قهوه‌ای تیره؛ رقم کاتب: «تمّ کتاب العشرة بقلم أفقر خلق الله إلى رحمة الله الغنی ابن حاجی شیخ محمّد، محمّد کاظم الشهمیرزادی فی ثانیة شهر ذی‌قعدة من سنة ۱۰۷۲ من هجرة النبویة علی مشرفهما الصلوة و السلم و الحمد لله رب العالمین، تمّ».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی نیز با نشان: «ص، م ق ر، ق، یه، و ...» دارد و نیز مطالبی از کتابهای: «مجمع البیان، نهاییه، مغرب، و ...» آورده است. برخی از حاشیه‌ها به فارسی است. در آغاز و قفنامه نسخه از «لطف الله بن کمال الدین حسینی تیمجانی^۱» در سال ۱۱۰۶ هـ.، همراه مهر مربع

۱. «تیمجان» و «تیمجان» دو روستا است که تیمجان معروفتر از تیمجان می‌باشد. تیمجان روستائی است از دهستان شهرستان املش که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان قرار دارد. تیمجان روستائی بسیار کهن است که رابینو جهانگرد معروف از آن نام برده است. در سده ۸ هـ در دوره سلطنت اولجایتو ناحیه وسیع و آبادی بوده است. در جامع التواریخ رشیدی نیز از روستای تیمجان نام برده شده است؛ اما تیمجان روستائی از دهستان خرّمروود در شهرستان تویسرکان نیز واقع شده که حدود پانصد نفر سکنه دارد. حال دانسته نیست که لطف الله بن کمال الدین حسینی منسوب به تیمجان است یا تیمجان و نیاز به بررسی بیشتر دارد.

«أفوض أمري إلى الله عبده لطف الله» و یک یادداشت با نشان «۱۲» آمده که در آن نام‌های ابوجعفر، ابومحمد، ابو عبدالله، ابوالحسن، و... آمده و طی آن مشخص نموده که کدام امام - علیه‌السلام - منظور است در احادیث کافی، در پایان کتاب الحجّة و کتاب العشرة دو انهاء از مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی برای بهاء‌الدین محمد جیلی آمده که عبارات آن چنین است:

۱. «بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله و سلام على عباده الذين اصطفى، أما بعد: فقد قرأ عليّ المولى الفاضل الكامل الذكى البهى الألمعى الشيخ بهاء الدين محمد الجيلي أيده الله تعالى شطراً وافيّاً من هذا الكتاب و غيره من كتب الأخبار و التفسير و الفقه و الدعاء، فاستجازنى - دام توفيقه - فأجزت له بعد الاستخارة أن يروى عنى كلّ ما صحّت لى إجازته و روايته بأسانيدى المتكثّرة المتّصلة إلى مؤلّفيها - رضوان الله عليهم - و قد أوردتها فى المجلّد الخامس و العشرين من بحار الأنوار و لنذكر هنا من طرقى الجمعة إلى الكتب الأربعة التى عليها المدار فى تلك الأعصار أشرفها و أوثقها و أعلاها، و هو ما أخبرنى به عدّة من العلماء الأعلام و جماعة من الأفاضل الكرام: منهم والدى العلامة الذى وفّقه الله لتجديد ما اندرس من آثار الدين و ترويح ما كسد من أخبار الأئمّة الطاهرين - صلوات الله عليهم أجمعين - بحقّ روايتهم - قدّس الله أرواحهم - عن شيخ الإسلام و المسلمين بهاء الملّة و الحقّ والدين محمد العاملى، عن والده الجليل الشيخ حسين بن عبدالصمد، عن الشيخ السعيد الشهيد زين الدين على بن أحمد الشامى، عن شيخه الأجلّ نورالدين على بن عبدالعالى الميسى، عن الشيخ شمس الدين محمد بن المؤدّن الجزينى، عن الشيخ ضياء الدين على، عن والده الوحيد السعيد الشهيد محمد بن مكى، عن الشيخ فخرالدين أبى طالب محمد، عن والده آية الله فى العالمين جمال الملّة و الحقّ و الدين الحسن بن يوسف بن المطهر، عن والده، عن شيخه نجم الملّة و الدين أبى القاسم جعفر بن الحسن بن يحيى بن سعيد، عن السيّد شمس الدين فخار بن معدّ الموسوى، عن الشيخ أبى الفضل شاذان بن جبرئيل القمى، عن الشيخ العماد أبى جعفر محمد بن أبى القاسم الطبرى، عن الشيخ أبى علىّ الحسن، عن والده شيخ الطائفة المحقّقة و رئيسها أبى جعفر محمد بن الحسن الطوسى، عن الشيخ الإمام المفيد محمد بن محمد بن النعمان، عن الشيخ

أبي القاسم جعفر بن محمد بن قولويه، عن الشيخ الجليل ثقة الإسلام محمد بن يعقوب الكليني - قدس الله أرواحهم - جميعاً و شكر مساعيتهم و بالإسناد المتقدم عن المفيد، عن الشيخ الصدوق الفقيه أبي جعفر محمد بن علي بن الحسين بن موسى بن بابويه القمي - نورالله ضريحه -، فليرو عني الأخ الفاضل كل ما صححت لي روايته من مصنفات هؤلاء المشايخ المذكورين رضی الله عنهم و غيرهم من مؤلفي الخاصة و العامة بتلك الأسانيد و غيرها مما هو مثبت في إجازات الشهداء و العلامة و غيرهم، رحمة الله عليهم؛ و ليرو عني أيضاً كل ما أفرغته في قالب التصنيف و نظمته في سلك التأليف من كتاب بحار الأنوار و كتاب مرآة العقول و كتاب الفوائد الطريفة و كتاب ملاذ الأختيار و كتاب عين الحياة و غيرها من رسائلي و تعليقاتي، و أخذت عليه - دام فضله - ما أخذ علي من ملازمة الطاعة و التقوى و الاحتياط التام في النقل و الفتوى و مراعاة الإخلاص في تحصيل العلم و العمل و مجانية المراء و الجدل، و أتمس منه أن لا ينساني حياً و ميتاً؛ و كتب بيمناه الجانية الفانية أفقر عباد الله إلى رحمة ربه الغني محمد باقر بن محمد تقى - عفى عنهما - في سابع شهر ذي الحجة الحرام من شهر سنة سبع و سبعين بعد الألف من الهجرة النبوية على هاجرها و آله ألاف صلاة و تحية؛ ٢. «بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء المولى الفاضل الصالح البارع التقى الذكي الشيخ بهاء الدين محمد الجبلي وفقه الله تعالى قراءة و تحقيقاً و تصحيحاً و ضبطاً في مجالس آخرها السادس و العشرون من شهر صفر من شهر سنة ست و سبعين بعد الألف من الهجرة المقدسة، و أجزت له - دام تأييده - أن يروي عني ما يصح لي روايته بأسانيدي المتكثرة المتصلة إلى أصحاب العصمة - صلوات الله عليهم -، و كتب بيمناه الجانية الفانية، أحقر عباد الله الغني محمد باقر بن محمد تقى - عفى عنهما - حامداً مصلياً مسلماً»^١.

آثار رطوبت بر لبه برگها مشاهده می‌گردد. مهر و امضای پدر بزرگوارم مرحوم

١. انهاءات ديگری نیز از علامه مولى محمد باقر مجلى (ره) جهت بهاء الدين محمد جيلی آمده، که از آن جمله است، اجازهای که بر پشت کتاب تهذيب الاحکام شيخ طوسی (ره) آمده، نسخه شماره «٦٠١٠» همین کتابخانه که به سال ١٠٧٢ هـ. کتابت شده است.

آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه آمده است. برخی برگهای آسیب دیده ترمیم و وصالی گردیده است.

شماره نسخه: (۵۷۳۳)

*

(الأصول)

۵۱. نسخه دیگر الکافی (۵۱)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۶هـ (بخش نونویس سده ۱۴هـ)، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۰۲، تعداد سطر: ۲۰، اندازه متن: ۱۱×۱۶/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۲۶/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی تیره، مجدول، ضربی با ترنج، سرترنج و لچک ترنج، لاکه سفید زمینه طلایی با نقوش گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی؛ رقم کاتب (پایان کتاب فضل القرآن): «تم کتاب فضل القرآن و الحمد لله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً فی ۱۸ شهر ربیع الثانی سنة ۱۰۷۶».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح، نیز مقابله و حاشیه نویسی آن همانند کافی (نسخه ۵۰۵۸ همین کتابخانه) از سوی عالم بزرگ، مولی حیدرعلی بن میرزا محمد شروانی صورت گرفته است. در پایان کتاب الحجّة چنین آمده: «بلغ مقابلة بنسخة والدي العلامة رضی الله عنه و كتب فقیر عفو الله سبحانه حیدرعلی بن میرزا محمد الشروانی، عفی عنهما»؛ برگهایی از آغاز و انجام نونویس است، در آغاز همچنین فهرست ابواب و عناوین نگاشته شده است. در آغاز و انجام یادداشتی جدید در خصوص «حیدرعلی شروانی» آمده که متن آن چنین است: «الظاهر أنّ هذه النسخة ممّا استنسخها العلامة العظیم القدر المولی حیدرعلی بن المحقق المدقق المولی المیرزا محمد الشیروانی أو الشروانی، صاحب الحواشی و التحقیقات العمیقة و هذا المولی حیدرعلی کان من أصحاب العلامة المجلسی الثانی الذی هو خاله علی ابنته و أبوه کان من أصحاب المجلسی

الأول على ابنته و للعلامة المذكور على هذه النسخة المباركة حواشٍ و تحقیقات عميقة بخطّ و قد قابلها بنسخة والده العلامة المذكور قال في آخر كتاب الحجّة: بلغت مقابلة بنسخة والدي العلامة - رضی الله عنه - و كتب فقیر عفو الله سبحانه حیدر علی بن میرزا محمّد الشروانی، انتهى، و هذه النسخة فی غاية الصحّة و الاعتبار». مُهر و امضای پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در برگ آغازین نسخه، آمده است. برخی برگهای اصلی، ترمیم و وصالی گردیده است.

شماره نسخه: (۶۰۰۶)

*

(الأصول و الفروع)

۵۲. نسخه دیگر کافی (۵۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول و بخش فروع که از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب الجهاد از کتاب شریف کافی به انجام می رسد. گفتنی است پیشتر در همین نوشتار بخش دوم این اثر (از همین کاتب) به شماره ۵۳۱۱ معرفی گردید.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: میرزا محمّد بن کیجیم [محمّد باقر]^۱ تبریزی، تاریخ کتابت: [سال ۱۰۴۱ هـ]. محلّ کتابت: مشهد مقدّس - مدرسه مهتر جمال، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۳۳، تعداد سطر: ۳۰، اندازه متن: ۱۵/۵×۲۹ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶/۵×۳۹ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای تیره؛ رقم کاتب (پایان کتاب العشرة): «تمّ کتاب العشرة...» و هو هذه الأسطر بخطّ فی زمن مجاورته بمشهد المقدّس فی مدرسة مهتر جمال، أحوج المرئیین إلى ربّه الغنی میرزا محمّد ابن کیجیم التبریزی - ختم الله له بالحسنی ... - و الحمد لله ربّ العالمین».

۱. گویا نام اصلی پدر کاتب، علاوه بر شهرت وی «کیجیم»، «محمد باقر» بوده است، که همراه تاریخ کتابت آن، از روی نسخه کافی شماره ۵۳۱۱ همین کتابخانه نگارش یافت.

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد که به تفصیل ذیل نسخه ۵۳۱۱ گزارش گردید و این نسخه مکمل آن می‌باشد. مقابله این نسخه نیز با نسخه شهید ثانی (ره) از سوی کاتب در سال ۱۰۴۳ هـ در مشهد مقدس صورت پذیرفته است. همان تملکها و مهرهایی که در نسخه شماره ۵۳۱۱ پیشتر گزارش گردید، در نسخه موجود جملگی آمده است، افزون بر آن در این نسخه تملک «سلیمان بن معصوم حسینی» آمده که نسخه را به مبلغ ۵ تومان عراقی خریداری نموده است، همراه مهر بیضی «إنه من سلیمان وإنه بسم الله الرحمن الرحیم»؛ آثار رطوبت و آسیب بر برگها سرایت نموده است، که البته برخی مرمت و وصالی گردیده است. در برگ آغاز، داستان تفصیلی حضرت ایوب - علیه السلام - آمده که از زهرة الرياض نقل گردیده است. مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه آمده است.

شماره نسخه: (۶۰۰۹)

*

۵۳. نسخه دیگر الکافی (۵۳) (الأصول و الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «باب البدع و الرأی و المقایس ... الحسین بن محمد عن معلی بن محمد...»

افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی اصول و فروع و تا بخشی از کتاب النکاح از

کتاب شریف کافی را دارا می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها:

قرمز و مشکی، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۶۴، تعداد سطر:

۳۹، اندازه متن: ۱۳×۲۶ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱/۵×۳۶ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع

مشکی، عطف تیماج مشکی.

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح گردیده؛ در آغاز و قفنامه نسخه از

سوی سلطان حسین صفوی در سال ۱۱۲۶ هـ دیده میشود که نسخه را وقف مدرسه

مبارکه جدید سلطانی نموده است^۱، همراه مَهر مقرر نص شاه سلطان حسین: «بسم الله الرحمن الرحيم، کلب أمير المؤمنين كمترين سلطان حسين ۱۱۲۵»، در همان تاریخ این نسخه داخل طومار مدرسه مبارکه شده است. در آغاز همچنين تملک «موسی بن عیسی» با مَهر مربع «و آتینا من موسی سلطاناً مبیناً ۱۰۹۶»؛ در آغاز اندکی حاشیه نویسی با رموز: «ص، ق، و...» دارد. در لبه برخی برگها نشانه‌های قرمز جهت ابواب و فصول الصاق گردیده است، آثار اندک رطوبت بر برخی برگها مشاهده می‌گردد؛ مَهر و امضای پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه مشهود است.

شماره نسخه: «۶۰۱۲»

۵۴. نسخه دیگر الکافی (۵۴) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۱۳».

انجام: «... باب محمد بن یحیی عن أحمد بن محمد بن عمر بن عبدالعزیز...، قال أبو عبدالله - علیه السلام - لاتدع بسم الله الرحمن الرحيم وإن كان بعده شعراً، عدّة من أصحابنا عن أحمد بن محمد بن خالد...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الایمان و الکفر و تابخشی از کتاب العشرة از بخش اصول کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۲۴۸، تعداد سطر: ۱۸، اندازه متن: ۹×۱۶ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۴ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول، عطف مشمّع مشکی.

۱. مدرسه جدید سلطانی همان مدرسه بسیار زیبا و تاریخی چهارباغ، واقع در خیابان چهارباغ اصفهان می‌باشد؛ اینجانب حدود چهل سال گذشته به اتفاق خاله زاده‌ام، آیت الله حاج سید مهدی لاجوردی، که برای خرید نسخه‌های خطی به اصفهان رفته بودیم، چند روز در همان مدرسه در حجره مرحوم آیت الله حاج شیخ محمود سالک کاشانی از علمای سابق اصفهان و از شاگردان مرحوم پدر بزرگوارم اقامت نمودیم، این مدرسه حجره‌های بسیار تمیز و بزرگی دارد.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد با نشانه‌ای: «م ق ر، صلح، ق، ص، و...»، و نیز از کتابهایی چون: «نهایة، مصباح، و...» مطالبی آمده است؛ در آغاز، فهرستی از ابواب و فصول کتاب کافی آمده، نیز همانجا مطلبی به نقل از کتاب الغرر و الدرر سیّد مرتضی (ره) آمده است. تملک «محمد بن عبدالجواد کلباسی» به سال ۱۳۰۷ هـ. با مهر بیضی «عبدہ الراجی محمد بن عبدالجواد بن الجواد» در برگ آغازین مشهود می‌باشد. مُهر و امضای پدرم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) زینت بخش آغاز و انجام نسخه است.

شماره نسخه: (۶۲۰۹)

✱

۵۵. نسخه دیگر الکافی (۵۵) (الأصول)

آغاز: افتاده «... و زاد المعروف و مأواه الموادة و دلیله الهدی و رقیقه محبة الأخیار... باب رواية الكتب و الحدیث و فضل الكتابة و التمسک بالکتب... قلت لأبی عبدالله - علیه السلام - فی قول الله - جلّ ثناؤه - الذین یستمعون القول فیتبعون أحسنه، قال هو الرجل یسمع الحدیث فیحدث به کما یسمعه، لا یزید فیہ و لا ینقص منه...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن... نسخه موجود بخشی از کتاب العلم و العقل تا پایان کتاب العشرة است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و نسخ تحریری (دو خط)، نام کاتب: حسن بن سلیمان بن حسین بن محمد بن احمد بن سلیمان، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۳۰۶، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۲×۲۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰/۵×۲۹ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، رقم کاتب: «کتب ذلك العبد الفقیر الحقیر المعترف بالقصور و التقصیر الحسن بن سلیمان بن الحسین بن محمد بن أحمد بن سلیمان...، و ذلك فی شهر المحرّم [م] الحرام فی الثالث و العشرین خلون منه سنة ۱۰۸۲ هـ... من الهجرة، علی مشرفها السلم».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح و مقابله شده؛ در برخی برگها نشان مقابله با عبارت «ثم بلغ قراءة، وفقه الله تعالى» دارد. اندکی حاشیه نویسی دارد که بیشتر مربوط به تصحیح می‌باشد. در آغاز نسخه، دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) چنین آمده: «الكافی بخط العلامة الشیخ حسن بن سلیمان العالم الشهیر»؛ نیز در برگهای آغاز و انجام مهر و امضای معظم له دیده می‌شود. در انجام مهر بیضی «العبد حسن بن سلیمان» و عبارت: «کاتبه لنفسه العبد حسن بن سلیمان» و نیز مهر بیضی «عبد حسن بن محمد» مشاهده می‌شود. در برگ آغاز یادداشتی بوده که عمداً بریده! و سپس ترمیم نموده‌اند. رطوبت اندکی بر لبه برگها سرایت نموده است. تاریخ کتابت نسخه محو شده، لیکن با اندکی دقت خوانده می‌شود. شماره نسخه: «۶۲۷۲»

*

(الأصول)

۵۶. نسخه دیگر الکافی (۵۶)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود از آغاز تا پایان کتاب العشرة از بخش اصول کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۰۴، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۸/۵×۲۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو؛ برون: نیمه سوخت (ساغری) مشکی، مجدول به طلا با ترنج و سرترنج زمینه طلایی با نقوش گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی با لبه برگردان؛ درون: تیماج زرشکی مجدول به طلا؛ رقم کاتب: «و قد تشرفت بكتابة هذا الكتاب بعون الله الملك الوهاب ابن حاجی نوروز، محمد رضا طهرانی - اللهم اغفر ذنوبهما - و استر عيوبهما بمحمد و آلها فی ضحی يوم السبت من الشهر الثانی من السنة الثالثة من العشر الثامن من المائة الأولى من الألف الثانی من الهجرة و نسأل الله التوفیق بكتابة الفروع إن شاء الله تعالی و تقدس».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است (در هامش برخی برگها علامت «بلغ» دارد) و نیز در انجام نسخه چنین آمده: «بلغت فی خدمة جنابی والدی - دام مجده و بقاؤه - و فرغت فی خامس عشر شهر شوال المکرّم سنة ۱۱۲۵ و أنا العبد الراجی رحمة ربی الغنی، عبدالخالق الحسینی». در آغازین برگ، یک یادداشت در خصوص اسامی معصومین - علیهم السلام - که در کتاب شریف کافی نام شریفشان آمده، دیده می‌شود؛ نیز چند تملک و مهر محو شده، یک مهر بیضی «عبدالخالق بن محمد باقر الحسینی ۱۲۳۵» و یک مهر مربع «صراط علی حق نمسکه، عبده محمد شفیع ۱۱۴۲» آمده است، و در انجام نسخه نیز تکرار شده است. دارای حاشیه نویسی نیز با نشانهای «میرزا رفیعا (سلّمه الله)، ق، رع، ص، شیخ محمد، و ...» می‌باشد و نیز مطالبی از کتابهای: «قاموس، المصباح المنیر، صحاح، نهاییه، و ...» نقل شده است. دو برگ نخستین نسخه، میان سطور، با طلا دندان موشی شده و نیز یک سرلوح مختصر مذهب نیز دارد. برگهای نسخه مجدول به طلا و مشکی و نیز دارای کمند طلایی است. مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه آمده است. آثار ناچیز رطوبت در برخی برگها مشاهده می‌گردد. شماره نسخه: «۶۵۰۰»

*

(الأصول)

۵۷. نسخه دیگر الکافی (۵۷)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر آغاز تا پایان کتاب العشرة از بخش اصول کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: جعفر بن حسینی قهپایی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۳۳۱، تعداد سطر: ۲۴، اندازه متن: ۱۲×۲۳ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰/۵×۳۳ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، رقم کاتب: «تمت هذا الكتاب الموسوم بأصول الكلینی علی يد العبد الضعیف النحیف المحتاج إلى رحمة الله الباری جعفر بن

حسین القهپایی - غفرالله له و لوالديه و أحسن إليهما و إليه - فی عاشر شوال سنة ۱۰۷۲ هـ.».».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، در هامش برخی برگها علامت بلاغ «بلغ» دارد. حاشیه نویسی با نشانهای «۵، ص، ام، ن، م ح ق، حسن المشغری، ق، م، صلح (سلمه الله)، م ق ر، و...» دارد و نیز مطالبی از کتابهای: «نهایة، مصباح، تفسیر علی بن ابراهیم، و...» آمده است. آثار رطوبت بر فراز و فرود برگها مشاهده می‌گردد. در برگ آغازین چند یادداشت محو شده، همراه یک مهر بیضی ناخوانا و دو مُهر مربع «لا إله إلا الله الملك الحق المبين محمد مهدي» دیده می‌شود. در انجام نسخه یک انهاء و اجازه از مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی برای امیر دوست محمد مازندرانی با عبارات زیر آمده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء السيد الأيد الفاضل الكامل التقى أمير دوست محمد المازندرانی - وفقه الله تعالى - سماعاً و تحقيقاً و تصحيحاً في مجالس آخرها خامس شهر ذى الحجة الحرام من شهور سنة سبع و سبعين بعد الألف من الهجرة و أجزت له - دام تأييده - أن يروى ما أخذه عنى بأسانيدى المتكثرة المتصلة إلى أهل بيت الرسالة - صلوات الله عليهم أجمعين - أخذاً عليه ما أخذ على من الاحتياط فى النقل و الفتوى و كتب الخاطئ الخاسر ابن محمد تقى محمدباقر - عفى الله عن جرائمهما - و الحمد لله أولاً و آخراً و صلى الله على محمد و أهل بيته الطاهرين».

مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی - رحمت الله عليه - در آغاز و انجام نسخه دیده می‌شود. در انجام، یک برگ شامل چند یادداشت جالب توجه آمده که از آن جمله است: «قال مصنف الكتاب - رحمه الله - كلما ذكرت "عدة من أصحابنا عن أحمد بن محمد بن يحيى" فالمراد بقولى: "عدة من أصحابنا"، محمد بن يحيى و على بن موسى الكمدانى و داود بن لوزة و أحمد بن إدريس و على بن إبراهيم بن هاشم؛ و قال كلما ذكرت فى كتاب المشار إليه "عدة من أصحابنا عن أحمد بن محمد بن خالد البرقى"، فهم على بن إبراهيم و على بن محمد بن عبدالله بن أذينة و أحمد بن عبيدالله بن أمية و على بن الحسن؛ و قال كلما ذكرته فى المشار إليه "عدة من أصحابنا عن سهل بن زياد" فهم على بن محمد بن علان و محمد بن أبى

عبدالله و محمد بن الحسن و محمد بن العقيل الكليني و الحمد لله. ذكر الشيخ الطوسي - قدس الله سره - أن محمد بن يعقوب الكليني، مؤلف هذا الكتاب صنّفه في عشرين سنة و مات ببغداد في سنة ثمان و عشرين و ثلاثمائة؛ و قال النجاشي سنة تسع و عشرين و صلّى عليه محمد بن جعفر الحسيني أبو قيراط و دفن بباب الكوفة في مقبرتها و قال ابن عبدون: رأيت قبره في صراط الطائي و عليه لوح مكتوب عليه اسمه و اسم أبيه؛ ... فائدة نقلت من العلامة البهايي: أن جميع أحاديث الكليني ستّة عشر ألفاً و مائة و تسعة و تسعون حديثاً: الصحيح ٥٠٧٢، الحسن ١٤٤، الموثق ١١٧٨، القوي ٣٢٥، الضعيف ٩٤٨٥». در آغاز نسخه يك تملك بي نام با مهر بيضي «محمد شفيح محمد شفيح» آمده است.

شماره نسخه: «٦٥٤٦»

*

٥٨. نسخه ديگر الكافي (٥٨) (الأصول)

آغاز: افتاده «... لمحمد بن عليّ و لك من بعده صلوات الله عليكم أجمعين ...» باب أن الإسلام يحقن به الدم و أن الثواب على الإيمان عليّ بن إبراهيم عن أبيه عن بن أبي عمير عن الحكم بن ايمن عليّ القسم الصيرفي «...».

انجام: «عن أبي عبدالله - عليه السلام - قال كان أمير المؤمنين - عليه السلام - كثيراً ما يقول في خطبته: "أيها الناس! دينكم دينكم، فإن السيئة فيه خير من الحسنة في غيره والسيئة فيه تغفر و الحسنة في غيره لا تقبل، تمّ كتاب الإيمان و الكفر و الطاعات و المعاصي».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الإيمان و الكفر از بخش اصول کتاب شريف كافي است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاريخ كتابت: پيرامون سده ١١هـ، عنوانها و نشانيها: قرمز و مشكي، نوع كاغذ: شرقي نخودي آهار مهره زده، تعداد برگ: ١٣٤، تعداد سطر: ٢٥، اندازه متن: ١٠×١٦/٥ سانتيمتر، اندازه جلد: ١٦×٢٥ سانتيمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌اي، عطف تيماج قهوه‌اي.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است، علامتهای «بلغ»، «بلغ سماعاً و مقابله»، «بلغ سماعاً و مقابله أیده الله تعالی» دارد. دارای حاشیه نویسی با نشانهای «م

د، صالح، ص، ق، باقر، ۱۲، م ک ر (رحمه الله) و ... است. و نیز مطالبی از کتابهای: «مصباح، نهاییه، و ...» نقل شده است. در آغاز یادداشتی در خصوص نسب خلیفه ثانی، عمر بن خطاب آمده است. نیز همانجا دو تاریخ زادروز دیده می‌شود. شماره نسخه: «۷۰۲۶»

*

۵۹. نسخه دیگر الکافی (۵۹) (الأصول و الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول و نیز از آغاز فروع تا پایان کتاب الصوم کافی است؛ ادامه همین نسخه (به خط کاتب آن) در شماره ۷۰۸۸ آمده است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۵۶۲، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۱×۲۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۳/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو؛ برون: ساغری مشکی (شبه سوخت) مجدول با ترنج، سرترنج و لچک ترنج، عطف تیماج قهوه‌ای تیره؛ درون: تیماج آجری.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است؛ در هامش برخی برگها عبارت «بلغ مقابله» دارد. حاشیه نویسی با نشانه‌های: «ق، ۱۲، ص، مختار، و ...» دارد و از کتابهای: «نهاییه، فایق، و ...» مطالبی نقل گردیده است؛ آثار رطوبت و آسیب بر برخی برگها مشاهده می‌شود که بخشی از آنها وصالی گردیده است. چند برگ از انجام نسخه متن و حاشیه شده است. نسخه دارای چندین سرلوح مرصع از اواخر عصر صفوی یا اوایل قاجار است، که در سرآغاز هر یک از کتابهای کافی دیده می‌شود؛ البته برخی مذهب به گل و بوته و اندکی نگاره‌های اسلیمی طلایی، بسنده شده است. در آغاز یک وقفنامه از حاجی نورعلی به سال ۱۲۵۲ هـ با مهر هشت گوش «فاطمه بود نور چشم علی ۱۲۲۴» آمده است. برگها مجدول به طلا و مشکی و لاجورد و نیز دو برگ آغازین میان سطور، دندان موشی شده است. شماره نسخه: «۷۰۸۷»

*

(الفروع و الروضة)

۶۰. نسخه دیگر الکافی (۶۰)

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم، بدو الحجر و العلة في إسلامه، حدثني علي بن إبراهيم بن هاشم عن أبيه و محمد بن إسماعيل ... قال إن الله تبارك و تعالی لما أخذ موثيق العباد أمر الحجر فالتقمها فلذلك يقال أمانتي و ميثاقي ...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الحجّ آغاز و تا پایان کتاب الايمان و النذور و الكفارات از بخش فروع و نیز کتاب الروضة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۶۸۳، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۱×۲۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۳/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو؛ برون: ساغری مشکی (شبه سوخت) مجدول با ترنج، سرترنج و لچک ترنج، عطف تیماج قهوه‌ای تیره؛ درون: تیماج آجری.

ویژگیها: این نسخه از نظر مشخصات نسخه‌شناسی، همانند نسخه پیشین و ادامه نسخه شماره «۷۰۸۷» می‌باشد. آثار رطوبت بر فراز و لبه برگها مشهود است، برخی برگهای آسیب دیده ترمیم شده است. نسخه دارای سرلوحهای متعدد مرصع در آغاز هر یک از کتابها است؛ سایر مشخصات نسخه نیز همچون نسخه پیشین می‌باشد، چند برگ پایانی نسخه، متن و حاشیه شده است؛ برخی برگها نونویس و در دوره قاجاریه انجام شده است.

شماره نسخه: «۷۰۸۸»

*

(الفروع)

۶۱. نسخه دیگر الکافی (۶۱)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الطهارة تا پایان کتاب الجهاد از بخش فروع کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: محمد هادی بن حاجی ابراهیم خاتون

آبادی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۱۴ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۳۲۹، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۷×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی، مجدول ضربی با ترنج و سر ترنج گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی زرین، عطف و مغزی: تیماج مشکی بالبه برگردان؛ درون: زیتونی مجدول به زر؛ رقم کاتب: «قد وقع الفراغ من تسويد هذه النسخة فی يوم الأحد من شهر ربیع الثانی علی ید أحقر العباد ابن حاجی ابراهیم، محمدهادی الخاتون آبادی فی سنة أربع و مائة بعد الألف ۱۰۱۴».

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی با نشان: «س، م ق ر (سَلَّمَهُ اللهُ)، ع اه، محمّد رحیم، و ...» و نیز مطالبی از کتابهای: «مجمع البحرين، دروس، نهاییه و ...» دارد. در برگ آغازین نسخه، فهرست روایات آمده است. بخشی از حواشی در برگ پیش از آغاز نسخه نگاشته شده است. در برگ آغازین همچنین یک مُهر مستطیل با عبارت «أفوض أمری إلى الله عبده أحمد» و امانت مرحوم میرزا محمّد جعفر و نیز تملک میر محمّد باقر خلف میر محمّد مهدی و دو مهر بیضی «لا حول و لا قوه إلا بالله...» مهر و امضای پدرم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز، انجام و فواصل برخی کتابها دیده می‌شود. در انجام کتاب الحیض، یک انهاء و اجازه از مولی محمّد صالح خاتون آبادی آمده که عبارات آن چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء السيد السند الأجل الأكمل صاحب الحسب الفاخر و النسب الطاهر، جامع محامد الخصال حاوی محاسن الخلال المتخلّي عن ربة الجهل المتحلّي بحلية الفضل أميرزا عبدالرحيم بن السيد الأجل الأفضل الأكمل الأمثل سلالة النجباء و الأعظم و الأفاخم و الأكارم السيد الماجد الأوحّد الاميرزا سيد محمّد الموسوى - أدام الله تعالى - تأييده و تسديده سماعاً و تحقيقاً و تدقيقاً و تصحيحاً في مجالس آخرها اليوم المبارك يوم دحو الأرض لسنة مائة بعد الألف و أجزت له - دام توفيقه - أن يروى عنّي هذا الكتاب مع ساير الكتب الأربعة للأبى جعفرين المحمّدين الثلاثة - رضی الله تعالى - عنهم معنعناً عن الأئمة المعصومين - سلام الله و صلوته عليهم أجمعين - أخذاً عليه ما أخذ على نفسى من الاحتياط فى

النقل و الروایة، نمقه بیمناه الفاقرة الدائرة، أحوج المرربین إلى رحمة ربّه الغنی محمدصالح بن عبدالواسع الحسینی - عفی الله عن جرائمهما - و الحمدلله ربّ العالمین و صلوته علی محمد و عترته الأقدسین».

شماره نسخه: (۷۲۳۹)

*

۶۲. نسخه دیگر کافی (۶۲) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب العقل آغاز و تا پایان کتاب العشرة از بخش فروع کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: ابوالحسن بن عبدالله شیرازی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۶۸، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۰×۲۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج حنایی، ضربی، مجدول با ترنج و سرترنج، عطف تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «تم... فی شهر شوال ختم بالخیر و الإقبال سنة اثنی و ستین بعد الألف من الهجرة النبویة المصطفویة علی يد أقل خلق الله و أضعف عبادالله المرجو إلى عفو ربّه ذی المنن ابن عبدالله، ابوالحسن الشیرازی و نسخت هذا الكتاب المستطاب من نسخة صحیحة و الحمدلله أولاً و آخراً؛ تم».

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده؛ در هامش برگها عبارت «بلغ مقابله بحمدالله تعالی»، «بلغ سماعاً آیده الله تعالی» و «بلغ» آمده است. حاشیه نویسی با نشانهای «ام ن (رحمه الله تعالی)، ق، ۵، م د، ...» دارد و نیز نقل نیز مطالبی از کتابهای: «مغرب، نهایی، قاموس، غریبین، مجمل اللغة، و...» نقل شده است. در آغازین برگ یک سرلوح مرصع از عصر صفویه با زمینه لاجورد همراه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی طلایی و سبز که در میان بازوبندی آن یک ترنج طلایی که نام کتاب همراه مؤلف آن با سفیدآب نگاشته شده است. در برگ آغازین میان سطور طلا اندازی و دندان موشی شده است. برگها مجدول به طلا، لاجورد و مشکی است. آثار

رطوبت بر فراز برگهای پایانی نسخه قابل مشاهده است. مهر و امضای مؤسس بزرگوار کتابخانه، پدر عزیزم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه آمده است. در انجام متن مقابله نسخه توسط محمدشفیع بن محمد مقیم در سال ۱۰۷۸ هـ. آمله است. گویا شبیه آن متن در آغاز نسخه نیز بوده که محو گردیده است؛ لیکن نام محمدشفیع بن محمد مقیم آن دیده می‌شود. در انجام همچنین صورت اجازه عبدالکریم طبسی به محمد شفیع مذکور، با خط خوردگیهایی (گویا عمدی!) آمده که عبارات آن چنین است:

«قد قرأ المولى الحبر الخبير الشاب الناشئ [ميرزا محمد شفيع ...] أكثر هذا الكتاب على عبده المخلص الضعيف الحنيف الأسي المسيئ، عبدالكریم الطبسی قراءة يقظان محققاً معظم معانيه مستطلعاً غوامض مبانيه فأجازه أن يرويه عنه لمن شاء وأحب بطرقه المقررة عن شيوخه الكرام فى فهارسه شارطاً عليه كمال الاحتياط فيما يأتیه و يذره كما اشترط عليه و عقد عليه ان شاء الله تعالى و لا حول و لا قوه إلا بالله»؛

همچنین طی دو برگ، صورت اجازه عالم بزرگ شیعی سید ماجد بن هاشم بحرانی به عبدالکریم بن محمد طبسی در سال ۱۰۲۸ هـ. با این عبارات آمده است:

۱. «هو هذه صورة إجازة كتبها السيد السند العلامة فريد دهره و وحيد عصره، زبدة الأجلاء و قدوة الفضلاء، ذيا المناقب و المفآخر، السيد الحسيب النجيب، العامل العالم، ماجد بن هاشم البحرانى - نور الله مرقده - للمولى الفاضل الكامل الباذل العادل العلامة الأستاذ الاستناد و صاحب الكمالات البهية و الأخلاق المرضية و النفس القدسية و الصفات الملكية مولانا و أولانا و أستاذنا مولانا عبدالكریم بن محمد الطبسی، عطر الله مضجعه»؛

۲. «بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله على التشبث من الإسلام بأمتن حباله و التمسك من مذهب الأمامية بنقل رواته و رجاله و التوفيق لمعرفة مراتب أسناده و إرساله و الصلوة و السلام على خير رسله محمد و آله، و بعد فإنه لما عميت أنباء الأسناد فى هذه العصور و استولى على أهلها التقصير و القصور و غمّت أمر الرواية و اختفت أعلام الهداية و لم يبق منها بعد الحقايق إلا أدنى مراتب المجازات و لا من

طرق تحملها الستة إلا رسوم الإجازات لم يكن لطالب أحيانها و صاحب البصيرة فى أحنائها إلا التعلق برسماها و المحافظة على استبقاء اسمها فلذلك التمس منى الأخ فى الله المحبوب لوجهه المولى الكريم زين المحدثين جامع أسرار المتقدمين و المحدثين الجامع بين فضيلتى الفضل و التقى الصاعد فيهما إلى أبعـد مرتضى مولانا عبدالكريم بن محمد الطبسى المدعو بأبى الفضل القارئ، أن أجزه ما يصح لى أجازته من كتب علمائنا الأعلام خصوصاً الأصول الأربعة التى عليه المدار فى هذه الأيام فأجبتة إلى ذلك مع انقباض الباع و قصور الذرع و قصر الذراع فأقول قد أجزت له - أدام الله إلى الخير معراجه و سهل فى اقتناء الكمالات منهاجه - أن يروى عنى كتابى الحديث الذين هما العمدة فى هذه الأعصار كتابى التهذيب و الاستبصار بحق روايتى لهما إجازة عن شيخ مشايخ الإسلام زعيم الحكمة و الكلام سفير العترة الهادية - عليها السلم - مجمع متصرفات فضائل الأنام بهاء الملة و الحق و الدين محمد بن الشيخ القدوة الأسوة الراقى من الفقه و جميع فنون الإسلام إلى أرفع ذروة الحسين بن عبدالصمد الحارثى عن أبيه المذكور أنفاً عن شيخيه الجليلين فخر آل الرسول و قرّة عين الزهراء البتول الحسين بن جعفر الكركى و مشيد رفيع المبانى المخصوص من العلم و العمل بأنفس المرايا و المعانى خاتمة الفقهاء زين الدين الشهيد بالشهيد الثانى عن شيخهما الحبر الماهر و البحر الزاخر الشيخ على بن عبدالعالى الميسى عن شيخه الجليل محمد بن المؤذن الجزينى ابن عم شيخنا الشهيد عن الشيخ ضياء الدين على بن الشيخ الإمام السعيد الراجح مداد قلمه على مسفوك دمه إذا حشر الناس على صعيد منتهى رياسة الإمامية شمس الدين محمد بن مكى الشهير بالشهيد عن أبيه المذكور أنفاً و عن الشيخ الأفضل الأمثل ساكن الحرم الأمن و المتشرف بجوار أشرف الأماكن الشيخ محمد بن أحمد بن نعمه الله بن خاتون عن أبيه عن جدّه عن الشيخ الأعظم ذى الفضائل الجامعة و التحقيقات الواسعة مجدد المذهب الأمامى على رأس المائة التاسعة الشيخ على بن عبدالعالى الكركى عن شيخه الفاضل عمدة الأفاضل الشيخ على بن هلال الجزايرى عن شيخه ملك العباد أفضل النساک و الزهاد الشيخ أحمد بن محمد بن فهد الحلّى عن الشيخ الفاضل على بن الخازن الحايرى عن شيخنا الشهيد - قدس سرّه - عن عدّة من تلامذة شيخنا الأمام العلامة بحر العلوم و المعارف مفتى

الفرق و الطوائف منتهى رياسة الإمامية حجّه الملة الإسلامية جمال الملة و الحقّ و الدين أبى منصور الحسن بن يوسف بن المطهر طهر الله رسمه و قدس نفسه أشهرهم أستاذاً و أقواهم إسناداً فخر العترة عميد الحقّ و الدين عبدالمطلب بن الأعرج الحسينى و فخرالمحققين محمد بن الإمام العلامة المذكور عن شيخهما العلامة المذكور أنفاً عن شيخه محقق الطائفة المحققة المعطى كل بحث من البحوث حقّه أبى القاسم نجم الملة و الدين محمد بن جعفر بن الحسن بن سعيد - قدس لطيفه - و أجزت تشريفه عن شيخه عن نجيب الملة و الدين محمد بن جعفر بن ثمانه عن الشيخ جبرئيل بن شاذان القمى عن الشيخ الأعظم أبى على الحسن بن الشيخ الإمام ركن الاسلام الشيخ أبى جعفر محمد بن الحسن الطوسى مصنف الكتابين عن والده المذكور و بهذا الأسناد جميع تصنيفات المشايخ الذين اشتملت عليهم سلسلة الأسناد المذكور و بهذا الطريق إلى الشيخ أبى جعفر المذكور جميع تصانيف شيخه ركنى الشيعة و عمادى الشريعة علم الهدى السيد المرتضى - رضى الله عنه - و الشيخ الكبير منتهى رياسة الأصحاب أبى عبدالله المفيد بروايته عنهما و بهذا الطريق إلى الشيخ المفيد جميع مرويات الشيخ الأكبر ثقة الإسلام صدوق الفرقة الناجية بلا كلام أبى جعفر محمد بن على بن الحسين بن بابويه كتاب من لا يحضره الفقيه و غيره و الشيخ الجليل جعفر بن محمد بن قولويه و بهذا الطريق إلى ابن قولويه جميع مرويات شيخه رئيس الفقه و عميدها و متولّى إحياء الطريقة الإمامية و تجديدها أبى جعفر محمد بن يعقوب الكلينى، خصوصاً كتاب الكافى فليرو ذلك كله عنى بالطرق المذكورة سالكاً طريقة الاحتياط و الإيقان مبالغاً فى الأحكام و الإيقان متجنباً مواقع الشبهات مستعيناً بالمحكمات على المشتبهات داعياً لى فى مواقع الإقبال و القبول و مظانّ التوسّلات الكاملة بدرك السؤل قال ذلك بفمه و رقمه بقلمه الفقير ماجد بن هاشم الحسينى - عفى الله عنهما - بمنه بأوايل شهر شعبان سنة ثمان و عشرين و ألف، حامداً مصلياً مسلماً؛ نقله من خطّ يده الشريفة العبد المذنب الأثيم عند ربّه الكريم، محمد شفيع بن محمد مقيم، عفى عنهما».

شماره نسخه: «۷۲۵۶»

(الأصول و الفروع)

۶۴. نسخه دیگر الکافی (۶۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۲۶۸».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع و از کتاب الطلاق تا پایان کتاب الایمان و النذور و بخش الروضة می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۵۳ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۴۳، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۲۲×۱۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۳۲×۲۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی با ترنج و سر ترنج زمینه طلایی با طرح گل و بوته، نگاره‌های اسلیمی؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «تم کتاب الروضة... فی تاریخ غرة شهر ذی القعدة الحرام، ختم بالخیر سنة ۱۰۵۳ هـ».

ویژگیها: این نسخه در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است، نشان «بلغ» دارد. نسخه دارای حاشیه نویسی با نشانه‌ای «صلح، ق، قر، ۱۲، ص، و...» می‌باشد. یک سرلوح مرصع از عصر صفوی با زمینه طلایی و لاجورد همراه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی و بازوبندی دارد که گویا نگارگر می‌خواسته نام کتاب را در میان و روی آن بنگارد. برگها مجدول به رنگهای طلایی، لاجوردین، مشکی و قرمز است. در آغاز تملکهای «محمدکاظم بن هبة الله الرازی»، «مهدی حسینی عاملی کاظمی» همراه چند تملک محو شده دیگر به انضمام مهر مربع «رب نجنی بمحمد و علی الأربع ۱۲۳۳» دیده می‌شود. در انجام همچنین یک مهر بیضی «یا امام موسی کاظم ادرکنی ۱۰۷۷» و یک تعلیقه و یادداشت آمده که ممکن است از صدرالمتألهین نقل گردیده باشد؛ زیرا در ضمن آن آمده: «وقد بینا ذلك كله فی تعلیقاتنا علی إشارات الشيخ و...»؛ آغاز این تعلیقه مختصر که گویا در پاسخ فردی نگاشته شده، چنین است: «اعلم یا أخی هداک الله لما یحب و یرضی أن حقیقة الحق...»؛ برخی برگهای آسیب دیده ترمیم گردیده است.

شماره نسخه: «(۷۹۵۰)»

(الأصول و الفروع)

۶۴. نسخه دیگر الکافی (۶۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول و بخش فروع تا کتاب الجهاد است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: ابوالحسن بن عبدالله شیرازی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۵۴ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی (عنوان کتابها: طلایی)، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۸۷، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۲×۲۳/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۲/۵×۳۷/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «تم کتاب الجهاد...، علی يد أحوج خلق الله إلى الملك الغنی ابن عبدالله، أبو الحسن الشیرازی فی شهر محرّم الحرام لسنة أربع و خمسين بعد الألف من الهجرة».

ویژگیها: نسخه هنری بسیار نفیسی است، در آغاز کتاب اصول و آغاز کتاب فروع، چند سرلوح هنری مرصع زیبا از عصر صفوی با زمینه طلایی و لاجورد همراه گل و بوته رنگارنگ و نگاره‌های اسلیمی به رنگهای سبز (زرنگار) و طلایی است. برگها مجدول به طلا، در برگ آغازین بین سطور طلااندازی و دندان موشی گردیده است. در حاشیه تصحیح گردیده و دارای حاشیه نویسی مختصری نیز با نشانه‌ای «ق، ص، ۵، و...» می‌باشد و نیز در حواشی از برخی کتابها مانند: «نهایه، صحاح، و...» مطالبی نقل گردیده است. آسیب بر لبه برگها و همچنین رطوبت در بخش فرود و فراز برگها دیده می‌شود که البته به گونهای غیر اصولی برخی برگها ترمیم و وصال گردیده است. آنگونه که از ظاهر نسخه آشکار است، سالها در شمال ایران قرار داشته و بر اثر رطوبت تا حدودی فرسایش یافته است. روی آغازین برگ، یک وقفنامه از مولی محمد حسین بن محمد در سال ۱۲۴۵ هـ. با مهر بیضی «عبد محمد حسین» به انضمام مهر و امضای پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است. شماره نسخه: «۷۹۶۹»

(الفروع)

۶۵. نسخه دیگر الکافی (۶۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب الجهاد از بخش

فروع کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سالهای ۱۰۵۲-۱۰۵۴ هـ، عنوانها و

نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۱۸، تعداد سطر: ۱۷،

اندازه متن: ۱۱/۵×۱۶/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱×۲۶/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج

قهوه‌ای تیره با ترنج ضربی زمینه گل و بوته؛ رقم کاتب: «تم کتاب الجهاد...» فی تاریخ

ثامن شهر صفر ختم بالخیر و الظفر فی سنة ۱۰۵۴ هـ.

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است. نشانیهای

بلاغ با عبارات «بلغ» و «بلغ قراءة أیده الله تعالی» آمده، و همچنین در پایان نسخه

چنین آمده است: «ثم بلغ قراءة علی فصّح و استوضح، بلغه الله مراتب الکمال و

التقوی علی الأقران و الامتثال إینه سمیع الدعاء و كتب الفقیر إلی الله الغنی خواجه علی

بن محمد الهاشم المشهدی - غفر الله و لوالدیه و لمن له حقّ علیها و علیه - إینه جواد

کریم». در آغاز بهای نسخه «۴۶ دینار» و «یک تومان» نگاشته شده و همچنین یک

وقفنامه مختصر به نام خلیل در سال ۱۲۵۱ هـ. همراه مهر بیضی «ز حبّ علی محبوب

حق شد رجبعلی ۱۲۱۸» و نیز مهر بیضی «عبدہ الراجی رجبعلی ۱۲۲۸» دیده می‌شود.

در برگ دوم یک مهر شش گوش «ربّ اغفر لی بمحمد المصطفی» آمده است، اندکی

رطوبت در لبه برخی برگها مشاهده می‌گردد.

شماره نسخه: «۸۴۲۲»

*

(الروضة)

۶۶. نسخه دیگر الکافی (۶۶)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۰۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب شریف الکافی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مُعرب، نام کاتب: محمد مقیم بن حاجی صفی قزوینی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نازک نخودی، تعداد برگ: ۱۸۶، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۷×۱۷ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی فرسوده، عطف و مغزی: تیماج مشکی؛ درون: زرشکی؛ رقم کاتب: «تم کتاب الروضة...، قد فرغت من تسویدها و أنا العبد المذنب المفتقر إلى رحمة ربی الغنی ابن الحاجی الصفی، محمد مقیم القزوینی فی الخامس من شهر اثین و سبعین بعد الألف، اللهم اغفر لی و لوالدی و أولادی بعفوک العظیم».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی نیز با نشانیهای «ق، ص، ام، امین، ص، معصوم، قاضی، یه، و...» دارد و از کتابهایی چون: «نهایه، مصباح، مغرب، کنز، شرح، و...» مطالبی نقل گردیده است. در آغازین برگ نسخه، یادداشت‌هایی در ادعیه و فقه و نیز ابیاتی چند آمده که از آن جمله است:

«میتوان آبی بگل داد و گلاب از گل گرفت

آه سوز خویش را از سینه بلبل گرفت»
همچنین یک وقفنامه از زلیخا بنت حاجی طاهر (همسر کاتب) با مهر کاتب (به عنوان شاهد): «رب اجعلنی مقیم الصلوة» دیده می‌شود.
شماره نسخه: «۸۴۲۳»

*

۶۷. نسخه دیگر الکافی (۶۷)
آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۰۷».
انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».
گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب شریف الکافی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: مشکی (برخی عناوین نانوشته)، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۵۲، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۷×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۱/۵×۱۷ سانتیمتر، نوع

جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی فرسوده، عطف: تیماج آجری؛ درون: تیماج قهوه‌ای با ترنج و سرترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیها: نسخه در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده و حاشیه‌نویسی اندکی نیز با نشانی‌های: «ص، ق، محمد بن موسی (عفی عنه) و ...» دارد. در آغازین برگ نسخه، تملک «محمد حسین بن محمدعلی» با مهر مربع «الواثق بالله الغنی محمدحسین الحسینی ۱۱۸۷» و نیز مهرهای مربع «لا إله إلا الله الملك الحق المبين، عبده محمدحسین بن محمدباقر» و یک مهر مربع ناخوانا به انضمام چند قیمت: «شش هزار دینار قیمت مجموع اجزاء»، «دو ریال عددی یک مثقال و نیم یک هزار دینار ابتیاع شد» دیده می‌شود.

شماره نسخه: «۸۷۰۸»

*

(الروضة)

۶۸. نسخه دیگر الکافی (۶۸)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۰۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی کتاب الروضة از کتاب شریف الکافی می‌باشد. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: ابراهیم بن اسماعیل مشتهر بـ «قاضی»، تاریخ کتابت: سال ۱۱۰۸ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: فرنگی نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۲۲۳، تعداد سطر: ۱۵، اندازه متن: ۸×۱۴ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۴/۵×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی تیره با ترنج و سرترنج ضربی زمینه گل و بوته، عطف و مغزی: تیماج زرشکی فرسوده؛ رقم کاتب: «قد کتبت هذه النسخة الشريفة المباركة بعون الله تعالى بيمينى الدائرة وأنا الفقير الحقير المحتاج إلى رحمة ربه الغنى المغنى و المعتمى إلى الله الودود ابراهيم بن اسمعيل المشتهر بالقاضى؛ قد فرغت من تحرير هذا الكتاب ليلة الثلاثاء خامس شهر رجب المرجب سنة ثمان و مائة بعد الألف من الهجرة النبوية المصطفوية، على هاجرها ألف ألف التحية والسلام».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و از سوی کاتب با نسخه مولی محمدصالح

مازندرانی مقابله شده است. حاشیه نویسی فراوانی با نشانیهای «ق، ۵، ص، م ص ح (ره)، ام ن، و ...» و نیز از کتابهایی چون: «نهایه، مغرب، بیضاوی، تفسیر کبیر، مصباح، و ...» در حواشی مطالبی نقل گردیده است. در آغاز نسخه چند تملک از کاتب ابراهیم بن اسمعیل المشتهر بالقاضی با مهر بیضی سلام علی آل ابراهیم ۱۱۰۷» و محمدعلی بن جعفر الجوهری المکی الطائفی دیده می‌شود. در برگ انجام تملک «علی اکبر اصفهانی» با مهر بیضی «عبد علی اکبر ۱۱۲۱» به ضمیمه چند مهر از کاتب آمده است. در انجام عبارت بلاغ چنین آمده است: «قد قرأت و قابلت و صححت متون هذه النسخة و حواشیها عن نسخة المرحوم المغفور أفضل العلماء و المجتهدين، حاوی الفروع و الأصول جامع علوم النبویة مولانا محمد صالح المازندرانی، تغمده الله بغفرانه و أسكنه فی بحبوحة جنانه»؛ قطعه شعری در همان برگ آمده:

نامه‌ام را می‌بری قاصد، زبانی هم بگو

خامه شد فرسوده ورنه شکوه پایانی نداشت!

نیز چند فایده در ذکر نسب نبی اکرم - صلی الله علیه و آله سلم - به نقل از روضة الألباب و نکته‌های تفصیلی در باب اینکه چرا حضرت محمد - صلی الله علیه و آله و سلم - می‌فرمودند: «أنا ابن الذبیحین»، یکی حضرت اسماعیل علیه السلام و دیگری پدر شریفشان «عبدالله» بوده است. در انجام نسخه همچنین فهرست کوتاهی از چند کتاب به خط خود کاتب شده است که عبارات آن چنین است: «شرح لمعه جلدان، تفسیر قاضی جلدان جلد اول ناتمام، مغنی البیب جلد، اصول کلینی جلد، اقبال ابن طاوس جلد، فروخته شد! ... معالم اصول جلد، دعوات جلدان، ابوطالب کلیم جلد، جنگ جلد، حاشیه شرح بر تفسیر قاضی اجزاء، رساله رجعیه جلد، بیاض جلد ... تهذیب حدیث جلد، روضه جلد، من لایحضره الفقیه جلد ثانی، الفیه ابن مالک مع شرح جلد، کلام الله مجید بغلی، ایضاً تمام جلد، مصباح صغیر شرح جلد، مزاران طاوس جلد، حاشیه بر تفسیر قاضی از مال محمد حسین ... جلد، حاشیه میر بر شمسیه جلد، باب حادی عشر جلد، کافی جلد اول اصول جلد، حاشیه خطایی بر شرح مطول صغیر تلخیص جلد، ایضاً دعوات تازه بخطوط متفرقه جلد، صحیفه کامله بمزد نوشته شده جلد». در آغاز نسخه همچنین یادداشت‌های گوناگون در اسامی مختلف

حضرت محمد مصطفی - صلی الله علی و آله و سلم - و حضرت امیرالمؤمنین - علیه السلام - به زبان عبری، در وجه تسمیه روضه، در افعال العباد، نسب عمر بن الخطاب و آمده است.

شماره نسخه: «۸۷۶۱»

✱

(الروضة)

۶۹. نسخه دیگر الکافی (۶۹)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۰۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب شریف کافی می باشد؛ در پایان این نسخه عدد احادیث روضه کافی ۵۹۷ حدیث دانسته شده است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: حیدر محمد بن ملک محمد هروی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۳ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: فرنگی سفید، تعداد برگ: ۱۲۵ (۹ ب - ۱۳۶ الف)، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۹×۱۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج فرسوده؛ برون: قهوه‌ای مجدول به زر، عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای، درون: زیتونی مجدول به زر؛ رقم کاتب: «قد تمّ هذا الكتاب بعون الملك الوهاب في رابع عشر الثالث من شهر محرم الحرام سنة ثلث و تسعين بعد الألف من الهجرة النبوية على - صاعدها ألف ألف سلم و تحية - على يد العبد الفقير الضعيف المذنب العاصي المفتقر إلى غفران ربّه الغني المغني ابن ملك محمد، حيدر محمد الهروي - غفرالله لهما ذنوبهما و ستر عيوبهما بمحمد و علی و آلهما - و الحمد لله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً».

ویژگیها: نسخه نفیسی است؛ دارای سرلوح مرصع بسیار زیبا از عصر صفوی، طرح محرابی، زمینه طلایی، لاجورد و سبز (زرنگار) همراه بازوبندی مجدول به قرمز و طلا و لاجورد با انبوهی از گل و بوته الوان و نگاره‌های اسلیمی طلایی است. برگها مجدول به طلا و مشکی است و کمند کشی طلایی نیز دارد؛ نیز خارج از متن، جدولی مخصوص درج نسخه بدلها و تصحیح عبارات متن پیش بینی شده است. این نسخه علاوه بر تصحیح در حاشیه، مقابله نیز گردیده است. در برگ «۹ الف» عباراتی

طولانی در مورد مقابله و تصحیح با نسخه‌ای آمده است که صورت انهاء و اجازة مولی محمدتقی مجلسی (به خط محمد رضا بن محمد امین شربتدار) به فرزند علامه خود مولی محمدباقر مجلسی (ره) در آن آمده بود، و صورت متن آن چنین است:

«قوبل و صحح جداً مع النسخة التي قرأها العالم الفاضل النحرير نتيجة العلماء العظام و مروج أخبار أهل بيت سيد الأنام باقر العلوم - عليه السلم - على والده الفقيه العلامة المحقق المدقق سمى الجواد - عليه السلام - و كتبه فى آخرها: "بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله رب العالمين و الصلوة على سيد المرسلين محمد و عترته الطاهرين و بعد فقد قرأ عليّ الولد الأعزّ محمدباقر - أدام الله تبارك و تعالى تأييده و تسديده - هذا الكتاب قراءة فحص و تحقيق و تدقيق و تصحيح، فصحّ إن شاء الله و أجزت له أن يروى عنى الكتب الأربعة مع ساير كتب الأحاديث، سيّما هذا الكتاب بأسانيدى المتكثرة إلى مؤلفه رئيس المحدثين و ثقة الإسلام المعظم بين الخاصّ و العامّ محمد بن يعقوب الكليني - طيب الله روحه - فمن ذلك ما أخبرنى به الشيخ الأعظم بل الوالد المعظم بهاء الملة و الدين محمد العاملى عن الشيخ العلامة الفهامة عبدالعالى عن أبيه شيخ علمائنا المحققين و رئيس فضلائنا المدققين نورالدين على بن عبدالعالى عن الشيخ نورالدين على بن هلال الجزائرى عن الشيخ جمال العارفين أحمد بن فهد الحلبي^۱ عن الشيخ على الخازن الحائرى عن العلامة الفهامة السعيد الشهيد محمد بن مكى - رضى الله تعالى عنهم - حيلولة^۲؛ و ما أخبرنى به الشيخ الأجل الأعظم شيخ علماء الزمان مولانا عبدالله بن الحسين التستري عن الشيخ شمس الدين محمد عن الشيخ ضياء الدين على عن أبيه الشهيد محمد بن مكى - رضى الله تعالى عنهم - عن جماعة كثيرة من الفضلاء، منهم الشيخ فخرالدين محمد و السيد عميدالدين عبدالمطلب عن الشيخ جمال الملة و الحقّ و الدين الحسن عن الشيخ أبى القاسم نجم الدين جعفر بن سعيد و عن أبيه الشيخ سديدالدين بن مطهر عن سيدالعلماء و الفضلاء فخار بن معدّ الموسوى عن الشيخ الأعظم محمد بن إدريس

۱. در متن «الحلبى» ذکر شده که صحیح نیست.

۲. در متن به صورت «ح» آمده است.

الحلی عن الشيخ الأجل جعفر بن محمد الدوریستی^۱ عن شیخ الطائفة محمد بن الحسن الطوسی بجمیع کتبه سیمما کتابی التهذیب و الاستبصار و عن الدوریستی عن المفید عن الصدوق محمد بن علی بن بابویه القمی بکتبه سیمما کتاب من لایحضره الفقیه و عن المفید عن أبی القاسم جعفر بن محمد بن محمد بن قولویه عن رئیس محمد بن یعقوب الكلینی تغمدهم الله تعالی بغفرانه عن مشایخهم إلى الائمة المعصومین عن سید المرسلین عن الله تبارک و تعالی فلیرو الولد الأعز هذه الكتب و أخذ علیه ما أخذ علی من الاحتیاط فی النقل و الفتوی و أتمس منه أن لاینسانی حیاً و میثاً نمقه بیده الدائرة محمدتقی بن مجلسی الاصفهانی فی شهر جمیدی الأولى لسنة خمس و ستین بعد الألف الهجریة، حامداً مصلياً مسلماً و أنا العبد الضعیف المذنب المحتاج إلى رحمة ربّه الغنی الغفار ابن محمد امین، محمد رضا شربتدار عفی عنهما بمحمد و آله الأخیار سنة ثلاث و تسعین بعد الألف». پنج برگ آغازین کتاب الروضة نخست نوشته شده، سپس بنا بر عللی نامشخص رها گردیده و آنگاه مجدداً با سر لوح زیبایی، که پیشتر توصیف گردید، آغاز گردیده است. در آغاز نسخه، جدولی از اسماء الله تعالی، نیز فایده‌های در تسمیه فقها، برخی اصحاب ائمه معصومین - علیهم السلام - که روایتشان در کافی نقل گردیده و همچنین چند فایده دیگر به نقل از کشی و غیر آن، یک طریق ختم، نصابهای فقهی زکات و آمده است. نیز در برگهای آغازین چند تملک از «نجف قلی ناظر» به سال ۱۰۹۷ هـ. با مهر مربع ناخوانا، یک تملک بی نام با مهر بیضی «لا إله إلا الله الملك الحق المبين عبده الحسين ...» و نیز تملکی با عبارات: «این کتاب از سرکار عالیجاه معلماً جایگاه، امیر الأمراء العظام نتیجه الخوانین محمد علی خان بن شاهوردی خان بن حسین خان لرستان فیلی» با مهر مربع «الهی بحق نبی ولی، ببخشا گناه محمد علی ۱۱۵۰» و مهر مربع دیگر «الله محمد علی ۱۱۵۸» دیده می‌شود. مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه مشاهده می‌گردد. اندکی آثار رطوبت بر فراز برگهای آغازین نسخه مشهود است. ناگفته نماند در ضمن این مجموعه علاوه بر طب

۱. در متن «الدودنستی» آمده که صحیح نیست.

الائمة اثر حسين بن بسطام بن شاپور که فهرست گردیده، دو رساله ديگر با عناوين تفسير سورة الفاتحة و مكتوب اميرالمؤمنين - عليه السلام - به معاويه به واسطه طرماح بن عدی، پس از كتاب الروضة آمده است که متأسفانه در فهرست نسخه‌های خطی این کتابخانه (ج ۲۳، صص ۹۱-۹۲) فهرستنگار سابق، هیچ اشاره‌ای به آنها ننموده است، و حتی به اجازه‌ای هم که از مولی محمدتقی مجلسی برای فرزند علامه خود، مولی محمدباقر مجلسی نوشته و در سطور پیشین از نظر گذشت، نیز کوچکترین اشاره‌ای نکرده است!

شماره نسخه: «۸۹۱۳/۱»

۷۰. نسخه دیگر الکافی (۷۰) (الفروع)

آغاز: «بسملة، كتاب المعيشة باب دخول الصوفية على أبي عبدالله - عليه السلام - و احتجاجة عليهم فيما ينهون الناس عنه من طلب الرزق، على بن إبراهيم عن هرون...». انجام: «فدعاه أمير المؤمنين - عليه السلام - فقال صدق، فقال له مالك لا تأخذ المال و تمضى عتقه، فقال ما أخذ إلا النجوم و التي شرطت و أتعرض من ذلك لميراثه، فقال له أمير المؤمنين - عليه السلام - فأنت أحق بشرطك، تم كتاب المواريث». گزارش متن: ... نسخه موجود از كتاب المعيشة آغاز تا پایان كتاب المواريث از بخش فروع كتاب شريف كافي به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام كاتب: معالی بن بابا میر بن تاج الدین حسن حسینی، تاریخ کتابت: سال ۹۸۶ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۵۱، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۶/۵×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی با ترنج ضربی زمینه گل و بوته؛ رقم كاتب: «تم كتاب المواريث... و قد فرغ من تسويده وقت الصبح يوم الاثنين السادس و العشرين من شهر ذي الحجة سنة و ثمانين و تسعمائة، العبد الفقير... معالی بن بابا میر بن تاج الدین حسن الحسيني».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است، نشانه‌های بلاغ چنین آمده است: «ثم بلغ بحمدالله»، «ثم بلغ»، «ثم بلغ قبلاً بحمدالله» نسخه همچنین دارای

حاشیه نویسی به عربی و فارسی با نشانیهای «ق، تاج، ۵» و ... دارد و از کتابهایی چون: «کنز، نهاییه و ...» مطالبی نقل گردیده است. در آغاز نسخه مهر مرحوم مولی محمد محسن فیض کاشانی «یا محسن قد أتاک المسیئ» و همچنین مهرهای بیضی «اللهم صل علی محمد و آل محمد ۱۱۱۳» و «شفیع یحیی فی الآخره محمد و العتره الطاهرة»^۱ و در پشت برگ آغازین مهر بیضی «عبدہ الراجی احمد بن الرضا» آمده است. شماره نسخه: «(۹۰۸۱)»

*

(الأصول)

۷۱. نسخه دیگر الکافی (۷۱)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب العقل و الجهل تا پایان کتاب العشرة بر بخش اصول از کتاب شریف الکافی است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ (برخی عبارات مُعرب)، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱۰ هـ یا اوایل سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نازک نخودی، تعداد برگ: ۴۰۴ تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۲۱×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۳۱×۵/۱۸ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی تیره با ترنج ضربی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: نسخه نفیسی است که مقابله و تصحیح گردیده است؛ در آغاز، نیمه و انجام^۲ نسخه عباراتی چون: «بلغ»، «بلغ قبلاً بدقت تمام، من الفاتحة إلى هذا المقام مقابله شد!» آمده است. حاشیه نویسی با نشانیهای: «ق، م ق (رحمه الله)، آخوند مجلسی (رحمه الله)، ۱۲، م ح ق، م ق ر، فیض، و ...» دارد، و از کتابهایی چون: «نهایه،

۱. این مهر مربوط به مرحوم آیت الله حاج میرزا یحیی بن محمد شفیع بیدآبادی اصفهانی است که از علمای معروف اصفهان در اواخر سده ۱۱۳ هـ و دارای کتابخانه شخصی نفیسی بوده است؛ اینجانب از چهل سال گذشته تاکنون طی چندین مرحله نسخه‌های نفیسی از آن کتابخانه را برای کتابخانه خودمان خریداری نموده‌ام؛ نسخه موجود از جمله نسخه‌های آن مرحوم می‌باشد.

۲. در آغاز به تفصیل توضیحاتی در چگونگی مقابله نسخه با نسخه نفیسی دیگری در دارالسلطنه با تاریخ ۱۲۷۷ هـ. آمده که قابل توجه است و به جهت احتراز از تطویل، از نگارش متن آن در این کتاب‌شناسی صرف نظر گردید.

الصحاح، و...» مطالبی نقل شده است. گویا نسخه دارای سر لوحی مذهب بوده که اکنون وجود ندارد! دو برگ آغازین نسخه میان سطور طلااندازی و دندان موشی شده است. برگها مجدول به زر، قرمز، لاجورد و مشکی است. در آغاز تملک «علیمحمد بن ابراهیم الطیبی الحسینی» و «سید ابوالفضل الموسوی الجزائری» آمده است. در انجام نسخه نیز مهر بیضی «وثوق السلطان ۱۳۱۷» و یک تاریخ زادروز «محمدخان» دیده می‌شود. برخی برگهای آسیب دیده از سوی کارگزاران بخش مرمت این کتابخانه ترمیم و بازسازی شده و بخشهایی از برخی برگهای آغازین نسخه نونویس است.

شماره نسخه: «۹۱۵۹»

✱

۷۲. نسخه دیگر الکافی (۷۲) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود از آغاز کتاب الطهارة تا پایان کتاب الجهاد می‌باشد. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: روح الله بن میر محمد مهدی حسینی، تاریخ کتابت: سال ۱۱۲۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۴۳، تعداد سطر: ۲۶، اندازه متن: ۱۵/۵×۲۷ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۴×۳۷/۵، سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای متمایل به زرشکی تیره (آلبالویی) با ترنج ضریبی زمینه گل و بوته؛ رقم کاتب: «تم...» علی يد أحقر الطلاب ابن میر محمد مهدی، روح الله الحسینی فی عاشر شهر رمضان المبارك فی سنة اثنان و عشرين ومائة بعد الألف من الهجرة النبویة، صلی الله علیه».

ویژگیها: نسخه اندکی در حاشیه تصحیح گردیده است. وقفنامه‌ای به سال ۱۱۶۶ هـ از آقا محمدعلی بن مهرعلی آقا با مهر هشت گوش «مهر محمدعلی کنده بدل ۱۱۶۱ هـ» دیده میشود در آغاز نسخه برگی از یک نسخه کافی (از سده ۱۱ هـ) مشتمل بر برگ آغازین اصول کافی الصاق گردیده است. بر ظهر همان برگ وقفنامه‌ای به خط محمد بن حاج حیدر [گنجوی] به سال ۱۲۰۷ هـ. آمده است با مهر مربع «دلبنده آل

محمد و علی، فهیم» که از سوی «فهیم بن مرتضی قلی» نسخه بر کافه فقها وقف نموده است و همچنین یک فایده تاریخی که به علت اهمیت متن آن درج می‌گردد:

«این کتاب (اصول الکافی) در غزه شهر شوال سنه ۱۲۱۸هـ که قشون روسیه قلعه گنجه را در شب عید فطر مزبور قریب بصبح، نردبان گذاشته، گرفتند و اهالی گنجه را قتل عام کردند و غفران پناه جوادخان زیاد اوغلی قاجار که حاکم گنجه بود، نیز بقتل رسانیدند - اسیر شده بود، در روز سه شنبه دهم شهر رجب سنه ۱۲۱۹هـ حسین بن مرحوم آقا علی شجاع شاهسونلو از قزاق گرفته آورده بحقیق داد؛ أنا العبد ابن المرحوم حاجی حیدر، محمد الکنجوی؛ همراه مهر مربع «یا محمد ۱۱۸۹» و نیز یک تملکی از همو در سال ۱۲۰۲هـ دیده می‌شود. اندکی آثار رطوبت بر فراز برگها مشاهده می‌شود.

شماره نسخه: «۹۱۸۲»

*

۷۳. نسخه دیگر الکافی (۷۳) (الأصول)

آغاز: [«بسملة»] باب کراهیة التوقیت علی بن محمد و محمد بن الحسن عن سهل بن زیاد... قال سمعت أبا جعفر - علیه السلام - يقول یا ثابت، إن الله - تبارک و تعالی - قد کان وقت هذا الأمر فی السبعین...».

انجام: «قال سألت أبا عبدالله - علیه السلام - عن العنبر و غوص اللؤلؤ فقال - علیه السلام - علیه الخمس، کمل الجزء الثانی من کتاب الحجّة و يتلوه إن شاء الله کتاب الإیمان و الکفر، تمت».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول از کتاب شریف الکافی و از باب کراهیة التوقیت آغاز و تا پایان کتاب الحجّة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نازک آهار مهره شده، تعداد برگ: ۱۰۷، تعداد سطر: ۱۷، اندازه متن: ۷/۵×۱۳/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۲/۵×۱۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: میشن قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح و مقابله نیز شده و نشانی «بلغ»

دارد، حاشیه‌نویسی با نشانیهای «صالح، ق، م ق ر (رحمه الله)، م ص، ۵، م ن، م ح ق، ملا محمد صالح، و ...» دارد؛ و مطالبی نیز در هامش نسخه از کتابهایی چون: «کشف، وافی، مغرب، کتاب الغیبة، مجمع البیان، نهایة و ...» شده است. در آغاز، و قفنامه‌ای از «شهربانو بیگم» که تولیت نسخه را به «میر محمد رضا بن میرزا ابوالقاسم مدرّس» در سال ۱۲۱۰ هـ. و گذار نموده، آمده است. تملک‌هایی بی نام با مهرهای مربع «حسین منّی و أنا من حسین» و «سلام علی ابراهیم» و نیز مهر بیضی «ابوالقاسم الحسینی» دیده می‌شود. این نسخه نفیس از روی نسخه مرحوم مولی محمدتقی مجلسی اول نگاشته شده و در انجام صورت چند انهاء نیز آمده که عبارات آنها چنین است:

هذه صورة إجازة المرحوم ملا محمدتقی المجلسی، أنهاء السید الجلیل و العالم النبیل اللوذعی الألمعی - أدام الله تعالی تأییده - سماعاً و تحقیقاً و ضبطاً فی مجالس آخرها أو آخر شهر الله الأصب لسنة ثمان و خمسين بعد الألف، نمقه محمدتقی بن مجلسی - عفی عنهما - بمحمد و عترته القديسين؛ ثم أنهاء - أدام الله تعالی تأییده و عزّه و شرفه و سيادته - سماعاً و تحقیقاً و تدقيقاً سنة إحدى و ستين [بعد الألف] نمقه بيده الدائرة؛ ثم أنهاء السید الفاضل و العالم العامل - أدام الله تعالی تأییده و کثر فی العلماء مثله - سنة ثلث و ستين [بعد الألف].

در همان برگ انجام همچنین اجازة و انهایی از ملا محمد صالح آمده که می‌بایستی از خاتون آبادی بوده باشد، که به فرزند خود محمد حسین اجازة داده است، متن آن اجازة چنین است:

أنهاء الولد الأعزّ قرّة العين محمد حسین - أدام الله تعالی توفيقه و تأییده و تسديده - قراءة و تحقیقاً و تدقيقاً فی مجالس آخرها أو وسط الشهر المبارك ربيع الأول لسنة إحدى و عشرين بعد المائة و الألف و أجزت له أن يروى عنّي ما جاز لي روايته من الأخبار المروية عن الأصحاب العصمة؛ سلام الله عليهم أجمعين و كتب أبوه الخاسر الخاطئ محمد صالح.

شماره نسخه: «(۹۲۵۶)»

۷۴. نسخه دیگر الکافی (۷۴) (الفروع)
 آغاز: افتاده «... و أبسط فيه بساطاً فإذا فعلت ذلك فقد قضيت ما عليك ... باب الأجمال في الطلب محمد بن يحيى عن أحمد بن محمد...».
 انجام: «باب ما يجب على أهل الذمة من الحدود...، و قال بعضهم يضرب ثلاثة حدود و قال بعضهم يفعل به كذا و كذا فأمر المتوكل بالكتاب إلى...» افتاده.
 گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع و مشتمل بر کتاب المعيشة یا کتاب الحدود می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: روح الله بن میر محمد مهدی حسینی، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۴۷، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۱۱/۵×۱۶ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۲۶ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع قهوه‌ای روشن، عطف و گوشه: تیماج قهوه‌ای تیره.
 ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است؛ عبارات بلاغ چنین است: «بلغ سماعاً»، «بلغ سماعاً أيده الله تعالى». حاشیه نویسی (برخی به زبان فارسی) با نشانیها: «كذا أفاد الأستاذ، ق، أمير معز الدين الحسيني (طول الله عمرها و أحسن حالها)، ص، میر حسن (ره)، و...» دارد و مطالبی از کتابهایی چون: «مصباح المنیر، مغرب، نهاییه، و...» نقل گردیده است. در پایان کتاب المعيشة انهایی به خط همان معزالدین حسینی دیده می شود که کتاب را نزد پدرش به پایان برده، با این عبارات: «بلغ سماعاً أيده الله تعالى و قراءة عند أستاذی و والدی العلامة - متع الله المحدثین بطول بقائه - اللهم اجعلنا من الذين طوّلت عمره و حسنت عمله إلى مائة و عشرين سنة بحق الأئمة». آثار رطوبت و وصالی در بیشتر صفحات مشاهده می گردد، لیکن متن آسیب ندیده و خواناست.

شماره نسخه: (۹۴۰۱)

*

۷۵. نسخه دیگر الکافی (۷۵) (الأصول و الروضة)
 آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول و روضه کتاب الکافی است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمد شفیع محمود بن علی اکبر نائینی محمدی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۹ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۵۶، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۸×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضربی نقش گل و بوته؛ رقم کاتب: «تم کتاب الروضة... علی ید العاصی المذنب المفتقر إلی عفو ربّه الکریم الغنی محمد بن محمود بن علی اکبر النائینی المحمّدی فی منتصف شهر ذی حجة الحرام من شهور سنة ۱۰۶۹ تسع و ستین و ألف من الهجرة النبویة، علی مهاجرها ألف ألف تحية».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی حاشیه نویسی نیز (گاه به فارسی) با نشانیهای «ق، ۱۲، ص، میرزا محمد، ۵، رف ی ع، س، و...» دارد. و همچنین مطالبی از کتابهای چون: «نهایه، زوزنی، مغرب، کنز، صحاح، و...» نقل شده است. در آغازین برگ نسخه فوایدی از روایات و نیز مراد از «ابو جعفر، ابوالحسن و...» از اسامی امامان - علیهم السلام - و تبیین معانی و مفهوم آنها و نیز تملک «محمد بن محمد شفیع» (فرزند کاتب) بامهر مربع «محمد بن محمد شفیع» و یادداشتی در تاریخ ۱۱۰۱ هـ. که به ابوطالب (برادرزاده) هبه کرده، دیده می‌شود. آثار و ضالی و ترمیم در برگهای آغازین مشهود است.

شماره نسخه: «۹۶۲۴»

*

۷۶. نسخه دیگر الکافی (۷۶) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمد علی بن شاه بیک مازندرانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۷ هـ.، محل کتابت: مدرسه جدّه اصفهان، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۷۷، تعداد سطر: ۲۲، اندازه متن:

۱۹×۱۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۱۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی با روکش پارچه با نقش ترمه الوان؛ رقم کاتب: «تم کتاب العشره... قد فرغ من تسویده العبد اصفهان صانها الله عن الحدّثان فی مدرسه جدّه الکبری فی رابع عشر شهر شعبان بعون الملک المّان سنة سبعة و سبعین بعد الألف من الهجرة و الحمد لله ربّ العالمین». ویزگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است؛ نشان بلاغ به صورت «بلغ»، «بلغ آید الله تعالی» دارد. روی برگها حاشیه نویسی دیده می شود که با نشانیهای: «ق، ص، م ق ر (مدّظله)، م ح ق، و...» آمده است و مطالبی از کتابهایی چون: «نهایه، مصباح، راموز، وافی، مجمع البیان، شرح نهج البلاغه، و...» نقل شده است. در آغازین برگ نسخه، فوایدی روایی، شرح حال مختصری از «محمد بن جریر بن رستم طبری املی» از امامیه، نکته‌هایی از «سید رضی الدین محمد حسینی آوی»^۱، مجاور مشهد در خصوص استخاره و دعای دردسر و دعایی برای بقای فرزند و چند فائده دیگر آمده است. در پایان کتاب الدعاء (برگ ۳۵۴ الف) و کتاب العشره (برگ ۳۷۵ الف) دو انهاء و اجازه از مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی آمده که متن آنها چنین است:

۱. «بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء المولى الأولى الفاضل البارع التقى الذكى مولانا محمدعلى - وفقه الله تعالى - سماعاً و تصحيحاً و ضبطاً فى مجالس آخرها بعض أيام شهر رجب الأصب سنة سبع و سبعین بعد الألف من الهجرة المقدسة و أجزت - أدام تأييده - أن يروى ما أخذه عنى بأسانيدى المتصلة إلى مؤلفى الكتب المعتبرة رضى الله عنهم أجمعين و كتب المذنب محمدباقر بن محمدتقى، عفى عنهما بالنبى و آله المقدسين»؛

۲. «بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء المولى الفاضل الصالح التقى الذكى مولانا محمد

۱. «آوی» منسوب به «آوه» است که شهرکی بین قم و ساوه است. آوه در سده‌های ۸-۹ هجری قمری شهری بزرگ و آباد بوده و عالمان بزرگی از آن شهر پا به عرصه وجود نهاده‌اند از همان زمانهای قدیم اهالی آوه شیعه و اهالی شهرستان ساوه، سنی بوده و در طول تاریخ با یکدیگر در حال مخصمه بوده‌اند. بیشتر زمینهای آوه وقف مرقد مطهر مولی امیرالمؤمنین علی علیه السلام است و تولیت آنها با خاندان محترم «خلیلی» بوده است که تا پنجاه سال گذشته امرتولیت آن با مرحوم آیت الله حاج شیخ عزیز خلیلی، پدر همسر امام موسی صدر بوده است. ظاهراً عواید حاصله از املاک موقوفه آوه طی وقفنامه می‌بایست صرف مرقد مطهر مولی حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام در نجف اشرف شود.

علی المازندرانی وفقه الله تعالی سماعاً و تحقیقاً و ضبطاً فی مجالس آخرها خامس شهر ذی الحجة الحرام من شهور سنة سبع و سبعین و ألف من الهجرة النبوية علی هاجرها و آله ألف ألف صلوة و تحية و اجزت له - دام تأييده - أن يروى عنى هذا الكتاب و ساير كتب الأخبار المأثورة عن الائمة الأطهار - صلوات الله عليهم - بأسانیدی المتکثرة المتصلة إلى مؤلفیها - رضوان الله عليهم - علی ما أوردته فی المجلد الخامس و العشرين من کتاب بحار الانوار و كتب بیمنه الدائرة أفقر عباد الله إلى رحمة ربّه الغنی محمد باقر بن محمد تقی - غفر الله لهما - حامداً مصلياً مسلماً.

در انجام نسخه فوائدی مشتمل بر مراد مصنف کافی از "عدة من أصحابنا عن أحمد بن ..."، سال رحلت مؤلف کلینی به نقل از شیخ طوسی و ...، فایده‌ای به نقل از شیخ بهایی در تعداد احادیث حسن و ضعیف و ... کافی، فایده‌ای درباره «ربیع بن خیشم» و چند فایده دیگر آمده، نیز روی برگ دوم یک مهر بیضی «اللهم صل علی محمد و آل محمد ۱۳۰۲» دیده می‌شود. آثار رطوبت و وصالی روی برگهای نسخه مشاهده می‌گردد!

شماره نسخه: «۹۸۷۳»

*

(الأصول)

۷۷. نسخه دیگر الکافی (۷۷)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب العقل و الجهل آغاز و تا پایان کتاب العشرة

از بخش اصول کتاب شریف الکافی به انجام می‌رسد.

۱. این نسخه کافی از جمله نسخه‌های کتابخانه شخصی مرحوم فخرالدین نصیری امینی از مجموعه داران نسخه‌های و آثار فرهنگی ارزشمند بوده است. اینجانب او را از سال ۱۳۴۰ش می‌شناختم و معمولاً هنگام خرید نسخه‌های خطی در کتابفروشی شمس در تهران رقابتی سخت با یکدیگر داشتیم. متأسفانه چند سال پیش در تهران درگذشت و نسخه‌های خطی خود را به دخترش داده بود. اینجانب نسخه‌های نفیس بسیاری را از کتابخانه آن مرحوم و پس از وی نیز از دیگران برای کتابخانه خودمان خریداری نموده‌ام. در هر یک از مجلدات فهرست نسخه‌های خطی این کتابخانه بزرگ که تاکنون چاپ و منتشر گردیده است، یک یا چند نسخه از کتابخانه آن مرحوم وجود دارد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۴۰ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۷۹، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۱/۵×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی، عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای؛ درون قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «تم کتاب العشرة، بحمدالله و حسن توفیقه و يتلوه كتاب الطهارة إن شاء الله في الخامس من شهر رجب ۱۰۴۰هـ».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی نیز با نشانیهای: «ق، ص، م ص ح، من علماء العامة، ام ق، ۵، لمحزّره محمد صالح، و...» دارد و نیز مطالبی از کتابهای: «نهاية، فائق، مغرب، و...» نقل گردیده است. آثار وصالی و اندکی رطوبت در برخی برگها مشاهده می‌گردد. برگ نخستین نونویس است. در میان برگهای نسخه اوراق مربوط به حواشی الصاق گردیده است.

شماره نسخه: «۱۰۰۷۳»

✱

۷۸. نسخه دیگر الکافی (۷۸) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۶۰۲».

انجام: «قال نعم وعدتها من النصراني إذا أسلمت عدّة الحرّة المطلّقة ثلاثة أشهر أو ثلاثة قروء فإذا انقضت عدتها فليتزوّجها إن شاءت، ثم كتاب الطلاق».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع کافی و از کتاب الجهاد تا پایان کتاب الطلاق را دارا می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ تحریری، تاریخ کتابت: سال ۱۰۱۳ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۲۴، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۳×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قهوه‌ای مجدول ضربی با ترنج و سرترنج ضربی زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی؛ عطف تیماج قهوه‌ای روشن؛ درون: زرشکی؛ رقم کاتب: «تم کتاب الجهاد... و الحمدلله على الإتمام.... في ليلة عرفة من ثلث عشر وألف».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، علامت بلاغ در پایان کتابهای الجهاد و الطلاق چنین آمده است: «بلغ و الحمد لله رب العالمین» اندکی حاشیه نویسی دارد با نشانهای «ق، ۵، و...» و از کتابهایی چون: «مکارم الاخلاق، نهاییه، و...» مطالبی نقل شده است. در انجام برگی الصاق گردیده که در آن تقویم و ساعات شرعی ماه مبارک رمضان سال ۱۲۹۸ هـ. به افق اصفهان آمده است.

شماره نسخه: (۱۰۰۸۱)

*

۷۹. نسخه دیگر الکافی (۷۹) (الأصول)

آغاز: «بسملة، باب طينة المؤمن و الكافر، علی بن إبراهيم عن أبيه عن حماد بن عيسى عن ربعی بن عبدالله عن رجل...، قال الله عزّ و جلّ خلق النبيين من طينة عليين قلوبهم و ابدانهم و خلق قلوب المؤمنين من تلك الطينة».

انجام: «يا أيها الناس دينكم، دينكم فإنّ السيئة فيه خير من الحسنه في غيره و السيئة فيه تغفر و الحسنه في غيره لا تقبل و الحمد لله رب العالمين و صلّى الله على سيّدنا محمّد و آله الطيبين الطاهرين».

گزارش متن: ... نسخه موجود از باب طينة المؤمن و الكافر آغاز و تا باب في تفسير عقوبات الذنوب و تعدادی باب نوادر از کتاب الكفر و الايمان بخش اصول کتاب شريف كافي به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام كاتب: لطف الله بن تاج الدين شورزن بازواری، تاريخ كتابت: سال ۱۰۶۰ هـ.، عنوانها و نشانها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۲۲، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۹/۵×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره فرسوده و آفت دیده مجدول با ترنج و سرترنج زمينه گل و بوته و نگاره‌های اسليمی، عطف: تیماج قهوه‌ای فرسوده؛ رقم كاتب: «قد فرغت هذا الكتاب...، الفقير الحقير...، لطف الله ابن تاج الدين شورزن البازواری في يوم السبت من شهور الجمادى الأولى موافق أبان ماه قديم سنة ۱۰۶۰، اللهم اغفر لهما... و السلام».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، نشان «بلغ» دارد؛ حاشیه نویسی

بسیاری با نشانیهای «۱ ه م، ۵، ص، ا م ل، م ص، و ...» دارد، برخی حواشی به فارسی است و از کتابهایی چون: «نهایة، ایضاح، کنز اللغة، مکارم الاخلاق، و ...» مطالبی نقل شده است. برخی برگهای نسخه آفت دیده است، روی آغازین برگ چند یادداشت از جمله روایتی در خصوص میثم تمار و چگونگی شهادتش، روایاتی در فضل صلوات اوّل وقت و انتظار حلول وقت صلاة و اجر آن، صلوات تحیت مسجد و ... آمده است. در برگ دوم وقفنامه‌ای به سال ۱۲۵۴ ه. از «یعقوب بن مقیم درزی بارفروشی مازندرانی»^۱ آمده که تولیت آن به مجتهد الزمان حاج ملامحمد نسلابعد نسل واگذار شده است. مهرهای بیضی «عبدہ الراجی یعقوب»، «اللهم صلّ علی محمد و آل محمد»، و مهر بیضی «عبدہ الراجی محمد ۱۲۴۲» و یک تملک و مهر محو شده دیده می‌شود. شماره نسخه: «۱۰۴۲۲»

*

۸۰. نسخه دیگر الکافی (۸۰) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۰۴۲۲».

انجام: «باب المستضعف ...، عن أحمد بن محمد بن الحسين بن سعيد عن فضالة عن أيوب عن عمر بن أبان قال و سألت ...» افتاده.

۱. این نسخه اصول کافی از جمله نسخه‌هایی است که در خاندان یکی از عالمان مشهور بابل مازندران به نام «شیخ محمد (حمزه) بن مقیم شریعتمدار بارفروشی (بابلی) مازندرانی» که در نیمه سده ۱۳ ه. می‌زیسته، قرار داشته است؛ ظاهراً آن مرحوم نسخه‌های خطی نفیس بسیاری داشته و خود، فرزندان و نوادگانش، آنها را وقف نموده‌اند؛ از جمله این خاندان «مولی یعقوب بن مقیم درزی بارفروشی (بابلی) مازندرانی» (برادر شریعتمدار) می‌باشد که بر پشت آغازین برگ تمامی نسخه‌ها، وقفنامه وی آمده است. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، اینجانب نسخه‌های خطی یاد شده را که در اختیار فردی کاسب از نوادگان آن عالمان برجسته مقیم بابل قرار داشت و از مرحوم والد بزرگوارم رحمت الله علیه خواسته بود که آن مجموعه را برای کتابخانه خریداری نمائیم، بحمدالله یکجا خریداری نمودم. تعدادی نسخه بسیار نفیس و کهن در میان آنها وجود داشت، از جمله نسخه‌ای از کتاب بصائر الدرجات محمد صفار قمی، مورخ ۵۹۵ ه. اینجانب این مجموعه را که بالغ بر سیصد و اندی نسخه خطی بود و چنانچه خریداری نکرده بودیم، آنگونه که در جریان امر قرار داشتیم، خریدارانی پیگیر جدی آن بودند که آنها را پس از خرید به خارج از کشور منتقل نمایند. سپس خداوند بزرگ را که موفق شدم این مجموعه را همچون بسیاری دیگر از مجموعه‌ها، خریداری و بدین سان از خروج آنها از کشور جلوگیری نمایم.

گزارش متن: ... نسخه موجود از باب طینه المؤمن و الکافر آغاز و تا باب المستضعف کتاب الإیمان و الکفر از بخش اصول کتاب شریف الکافی به انجام می‌رسد.
گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: روح الله بن میر محمد مهدی حسینی، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۰۷، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۸×۱۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی با روکش پلاستیکی رنگین.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است؛ نشان بلاغ به صورت «بلغ أفاض الله تعالى علیه» دارد. اندکی دارای حاشیه نویسی است، که با نشان «صلح» رمزگذاری شده و از کتابهایی چون: «نهایة و ...» مطالبی نقل گردیده است. برگها مجدول به مشکی، قرمز، سبز (زنگار)، زرد (زعفرانی) و دارای کمندکشی به رنگ قرمز می‌باشد. در آغازین برگ یک مهر بیضی محو شده دیده می‌شود. برگ پایانی نسخه از حیث کاغذ و خط با برگهای دیگر متفاوت است. گرچه آن هم بخشی از کتاب الکافی و برگی از کتاب العشرة می‌باشد، ولی به نظر کهن تر می‌نماید. در برگ نخست همچنین یک مهر بیضی محو شده مشاهده می‌گردد. هامش برگ انجام ابیاتی در مدح حضرت امیرالمؤمنین علی (ع) آمده است:

رونقی کان دین پیغمبر گرفت	از امیرالمؤمنین حیدر گرفت
لافتی إلا علی از مصطفی است	وز خداوند جهانش هل اُتی است
چون نبی موسی، علی هارون بود	گر برادرشان نگویی چون بود؟
هر دو هم و هم دم آمده	موسی و هارون همدم آمده
قلب قرآن، قلب قرآن اوست	وال من والاه اندر شأن اوست
مرتضی رو، تو مکن بر خود قیاس	زآنکه درحق غرق بخوان حقشناس
ای پسر تو بی نشانی از علی	عین و لام و یا بُد از علی

شماره صفحه: «۱۰۴۸۸»

*

(الأصول و الروضة)

۸۱ نسخه دیگر الکافی (۸۱)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الأصول و کتاب الروضة از کتاب شریف الکافی می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: فضل الله بن حسینی نائینی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۴۴، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۱۳×۲۳/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱×۳۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قرمز، عطف و گوشه: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «تم کتاب الروضة...، علی يد العبد الأقل فضل الله بن حسینی النائینی فی شهر صفر سنة ۱۰۶۲ اثین و ستین و ألف و صلی الله علی محمد و آله المعصومین».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده است و حاشیه نویسی (گاهی به فارسی) با نشانیهای «م ق ر، لح، ۲، و...» دارد و مطالبی از کتابهایی چون: «کنز، بحار، وافی، و...» نقل گردیده است. برگها مجدول به طلا، لاجورد، قرمز و مشکی است. در آغازین برگ نسخه، یک سرلوح مرصع محرابی و بازوبندی دارد که در جوف آن با شنگرف نام کتاب و مؤلف آن را نگاشته‌اند، سرلوح مجدول به طلا، لاجورد و مرکب مشکی است و دارای طرحهای اسلیمی طلایی و گل و بوته الوان و بازوبندی هم زمینه لاجورد با طرحهای اسلیمی و گل و بوته آذین بندی شده است. آثار رطوبت و ترمیم در برگهای نسخه مشهود است. در آغازین برگ، چند تملک و یادداشت با مهرهای بیضی «العبد علی رضا» و یک مهر محو شده و فوایدی در تحویل شمسی و... و مطالبی منقول از علامه مولی محمدباقر مجلسی و دیگران آمده است. در برگ «۱۵۹ الف» تملک «مولی محمد خاوری ابن آخوند مولی احمد» آمده، در انجام عبارت مقابله چنین آمده است: «قد فرغت من المقابلة و التصحیح لهذا الكتاب المبارك بتوفیق الله و عنایته فی سابع عشرین شهر صفر من شهر ثمان و ستین و ألف و أنا الراجی إلى عفو ربّه الغنی...^۱ الحسنی الحسینی». در انجام همچنین چند یادداشت با دو مهر مربع «سید محمد الموسوی الحسنی الحسینی ۱۰۱۹» آمده است. شماره نسخه: «۱۰۵۶۳»

✱

(الروضة)

۸۲ نسخه دیگر الکافی (۸۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۸۳۴».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب اصول کافی است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: عبدالوهاب بن محمدآمین خادم استرآبادی، تاریخ کتابت: سال ۱۱۳۳ هـ.، محل کتابت: استرآباد، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۱۹۸، تعداد سطر: ۱۷، اندازه متن: ۱۸ × ۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۴/۵ × ۱۸ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زیتونی مجدول، ضربی، با ترنج و سرترنج لاکه زمینه سفید و طرحهای اسلیمی؛ دارای لبه برگردان؛ رقم کاتب: «تم...» کتبه العبد الفقیر إلى الله الغنی عبدالوهاب بن محمدآمین الخادم الاسترآبادی الأنصاری، للولد الأعز الأرشد محمد معصوم الخادم لروضة الرضویه - علی ساکنها آلاف سلام و تحية - ...، و فرغ منه عصر يوم الخميس سابع و عشرين من شهر محرم الحرام سنة ثلث و ثلاثين و مائة بعد الألف فی بلدة استرآباد صانها الله تعالی عن الظلم و البغی و الفساد... الحمد لله رب العالمین».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و نسخه بدلها در هامش آمده است؛ دارای اندکی حاشیه نویسی (گاهی به فارسی) با نشانیهای: «ق، ص، بدرالدین و...» و مطالبی از کتابهایی چون: «نهایة، مغرب، مصباح، و...» نقل شده است. در آغاز یادداشت کاتب جهت فرزندش چنین آمده است: «محمد معصوم خادم روضه رضوی مشهد، علیه آلاف التحية و الثناء» همراه مهر مربع «أفوض أمری إلى الله، عبده عبدالوهاب» و مهر بیضی «أفوض أمری إلى الله عبده محمد حسینی» و نیز یک مهر مربع «العبد علی رضا ۱۱۱۰» وجود دارد که در واقع مهرهای مالکان نسخه است؛ مهر کاتب نسخه در انجام نیز تکرار شده است؛ مهر و امضای پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه مشاهده می گردد.

شماره نسخه: «۱۰۶۵۹»

(الأصول)

۸۳ نسخه دیگر الکافی (۸۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۹۲۵۶».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول از کتاب شریف کافی و از کتاب العقل و الجهل آغاز و تا پایان کتاب الحجّة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: محمّد عسکر بن علیرضا تولمی الاصل ساکن مسجد کیاب^۱، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: مشکى، نوع کاغذ: شرقی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۱۱۱، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۸/۵×۱۶/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶×۲۳/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکى با ترنج ضربی زمینه گل و بوته؛ رقم کاتب: «کمل...، علی ید اقلّ خلق الله عملاً و أكثرهم زللاً محمّد عسکر بن علی رضا المرحوم تولمی الاصل ساکن مسجد کیاب و السلام».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی حاشیه نویسی با نشانیهای «ق، ملا خلیل، ص، و...» دارد؛ مطالبی از کتابهایی چون: «شرح [ملاخلیل] صراح، و...» نقل گردیده است. در آغاز و انجام نسخه مهر بیضی «عبدہ الراجی محمّد...» و نیز مهر و امضای پدرم حضر آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است. برگهای آسیب دیده از سوی متخصصان بخش مرمت این کتابخانه بزرگ ترمیم گردیده است. نسخه شماره: «۱۰۶۷۵»

*

(الأصول)

۸۴ نسخه دیگر الکافی (۸۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول از کتاب شریف الکافی است. گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: محمّد رضا فندرسکی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۰ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکى، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ:

۱. «کیاب» روستائی از دهستان «وزرا» می‌باشد که در بخش «دستگرد» خلجستان قم واقع شده و حدود ۵۰۰ تن سکنه دارد. بخش خلجستان در مسیر قم به اراک و در چهل کیلومتری قم واقع شده است.

۳۲۸، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۱×۱۷ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی، مجدول ضربی با ترنج و سرترنج و لچک ترنج لاک‌ی زمینه گل و بوته و طرح‌های اسلیمی؛ عطف: تیماج مشکی؛ رقم کاتب: «تم کتاب العشرة...، فی شهر رجب المرجب سنة ستین بعد الألف، العبد الأقل محمد رضا فندرسکی».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است، نشان بلاغ «بلغ» در هامش آمده است. و حاشیه نویسی با نشانیهای «ق، ج، ه، م (مدظله)، م د بخطه، م ح ق، بخطام ن، ر ف ی (دام ظلّه العالی) و ...» دارد و مطالبی از کتابهایی چون: «نهایه، شرح، و ...» نقل شده است. در آغازین برگ تملکی بی نام با تاریخ ۱۱۸۹ هـ. آمده است. آثار ناچیزی از رطوبت بر برخی برگهای نسخه مشهود می باشد. در انجام نسخه یک مهر مربع «الواثق بالله الغنی ابوالحسن بن محمد الحسینی ۱۳۱۷» آمده است. مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام دیده می شود. در انجام همچنین یادداشتی به سال ۱۲۷۶ هـ. در خصوص اوزان شرعی آمده است.

شماره نسخه: «۱۰۷۲۶»

*

(الفروع)

۸۵ نسخه دیگر الکافی (۸۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۱۵».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الصوم تا پایان کتاب المعیشه از بخش فروع کتاب شریف الکافی است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ و نستعلیق، تاریخ کتابت: سال ۹۸۹ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۹۱، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۲×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۴ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی فرسوده، مجدول با ترنج لاک‌ی زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی و سیمرخ و دارای لبه برگردان.

ویژگیها: نسخه نفیسی است، در حاشیه تصحیح شده و دوبار مقابله گردیده است نشانیهای: «بلغ سماعاً وفقه الله تعالی فی رجب سنة ۱۰۶۰ هـ»، «بلغ»، «بلغ ثانیاً»، «بلغ

ثانیاً ۲۰ شهر ذی القعدة سنة ۱۰۷۴هـ.)) آمده است؛ نسخه اندکی حاشیه نویسی با نشانیهای: «ص، ق، و خ ل (سَلَّمَه الله)) دارد و از کتابهایی چون: «نهایة، صافی، و ...» در هاشم مطالبی نقل گردیده است؛ مَهر و امضای پدرم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه مشاهده می‌گردد. تملک آخوند مولی محمّدباقر در برگ آغاز آمده است.

شماره نسخه: «۱۰۹۳۷»

✱

۸۶ نسخه دیگر الکافی (۸۶) (الفروع و الروضة)

آغاز: «بسملة، کتاب الديات، باب القتل حدّثنی علی بن إبراهیم عن أبيه عن ابن أبي عمير عن علی بن عقبه عن أبي خالد ...، قال قلت لأبي جعفر - عليه السلام - قول الله - عزّ و جلّ - من أجلّ ذلك كتبنا ...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الديات، کتاب الشهادات و کتاب القضايا و کتاب الايمان و النذور و الکفارات از بخش فروع کتاب شریف کافی و کتاب الروضة می‌باشد و نیز برگی از کتاب الحدود در آغاز این نسخه باقی مانده است!

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ تحریری، نام کاتب: محمّدباقر بن محیی الدین موسوی حسنی حسینی علوی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۱۴هـ.، محل کتابت: مدرسه رضویّه شیراز، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۸۶، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۲×۱۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، مجدول ضربی؛ رقم کاتب: «تم ...»، کتبه العبد الفقیر إلى الله الغنی محمّدباقر بن محیی الدین الموسوی الحسنی الحسینی العلوی و فرغ منه ضحوة يوم السبت سابع رجب المرجب من شهر أربع عشر و ألف فی المدرسة الرضية الرضویّة بدارالملک شیراز صانها الله عن الإعواز حامداً لله و مصلياً علی النبی و آله و سلّم تسليماً».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است و علامت بلاغ به صورت «و الحمد لله بلغ مقابلة» آمده است؛ آثار رطوبت در نزدیکی لبه برگها دیده می‌شود.

دارای حاشیه‌نویسی است و با نشانی‌های «ق، ص، و...» رمزگذاری گردیده است و از کتابهایی چون: «نهایه، قاموس، و...» مطالبی نقل گردیده است.
شماره نسخه: «۱۱۰۱۶»

*

۸۷. نسخه دیگر الکافی (۸۷) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «باب النوادر عدّة من أصحابنا عن أحمد بن محمد بن محمد بن ابی عمیر وراه قال، قال أبو عبد الله - عليه السلام - إذا أبعدت بأحدكم الشقة و نأت به الدار...» افتاده.
گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع کتاب شریف کافی و از کتاب الطهارة آغاز و تا اواخر کتاب الحجّ به پایان می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ تحریری، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۱۶، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۲/۵×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۱۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضربی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، نشان بلاغ به صورت «بلغ» و «الحمد لله بلغ مقابله» آمده است. حاشیه نویسی با نشانی‌های: «ق، ص، س، و...» دارد و از کتابهایی چون: «نهایه، شرح مشکات، و...» مطالبی نقل شده است. آثار ناچیزی از رطوبت بر فراز برگها دیده می‌شود. در آغاز تملک «مسیح بن محمد سعید [تهرانی]»^۱

۱. ایشان مرحوم آیت الله حاج میرزا مسیح تهرانی از علمای برجسته تهران و نیاکانشان از منطقه نور مازندران به تهران کوچ نموده‌اند، از جمله معاریف آنان مرحوم آیت الله حاج میرزا ابوالفضل کلاتر است که جدّ همسر حضرت امام خمینی (ره) بوده‌اند. این خاندان نسخه‌های خطّی نفیسی افزون بر سیصد نسخه داشتند که از طریق ارث به مرحوم آیت الله حاج میرزا محمد تقی، پدر همسر امام خمینی (ره) رسیده بود. اینجانب قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، آن مجموعه را برای این کتابخانه خریداری نمودم؛ جالب است که اصل سند ازدواج حضرت امام خمینی (ره) که به سال ۱۳۴۸ هـ انجام شده در مجموعه فوق وجود داشت و مهور به مهر علمای بزرگ تهران، از جمله حضرات آیات: سید ابوالقاسم کاشانی، سید احمد لواسانی، سید هادی افجهای، سید مرتضی پسندیده (برادر حضرت امام) و نیز امضاء و مهر امام خمینی می‌باشد. هم‌اکنون این سند در گنجینه این کتابخانه بزرگ به نمایش گذاشته شده است.

در تاریخ ۱۲۳۸ هـ. آمده است. پیش از آغاز کتاب الزکوة مهر بیضی «و من یتوکل علی الله فهو حسبه» سه بار تکرار شده است.

شماره نسخه: «۱۱۰۲۱»

✱

۸۸ نسخه دیگر الکافی (۸۸) (الأصول)

آغاز: «بسملة، آخریناً أبو جعفر محمد بن یعقوب قال حدّثنا عدّة من أصحابنا... عن أبي جعفر - عليه السلام - قال لما خلق العقل استنطقه ثمّ قال أقبل فأقبل، ثمّ قال له أدبر فأدبر، ثمّ قال و عزّتی و جلالی لما خلقت خلقاً هو أحبّ إلى منک...».

انجام: «باب ذکر الله عزّ و جلّ كثيراً عدّه من أصحابنا عن سهل بن زیاد... عن أبي عبدالله - عليه السلام - قال ما من شیء إلا و له حدّ ینتهی إليه إلا الذکر فلیس له حدّ ینتهی إليه فرض الله - عزّ و جلّ - الفرایض فمن أراهنّ فهو حدّهنّ و شهر...» افتاده. گزارش متن: ... نسخه موجود بخشی از کتاب العقل و الجهل و نیز قطعهای از کتاب الحجّة از اصول کتاب شریف الکافی را دارا می باشد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۳ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۳ (۳۱۱ الف - ۳۳۴ ب)، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۱۰×۲۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۳۳ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مایل به زیتونی.

ویژگیها: مُهر و امضای مرحوم پدر بزرگوارم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در انجام نسخه مشاهده می گردد.

شماره نسخه: «۱۱۲۲۴/۲۳»

✱

۸۹ نسخه دیگر الکافی (۸۹) (الفروع و الروضة)

آغاز: افتاده «... عدّة من أصحابنا عن أحمد بن محمد عن علی بن الحکم عن عبدالله بن یحیی الكاهلی، قال سمعنا أبا عبدالله - عليه السلام - يقول أتیت ماء و فيه قلة...».

انجام: «باب أنّ من السعادة أن تكون معیشة الرجل فی بلدة، عدّة من أصحابنا عن

أحمد بن محمد عن عثمان بن عيسى ابن مسكان عن بعض أصحابه قال، قال علي بن الحسين - عليهما السلام - أن من سعادة المرء... افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الطهارة آغاز و تا اواخر کتاب التجارة از بخش فروع الكافي و نیز کتاب الروضة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ و نستعلیق (چند گونه)، نام کاتب: حاجی بن خمیس بن سیف‌الدین بن حسن بن حسین بن ولی‌الدین نجفی، تاریخ کتابت: سال ۹۹۳ هـ. (بخش نو نویس پیرامون سده ۱۳ هـ.)، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی و فرنگی سفید و آبی، تعداد برگ: ۶۵۲، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۲۳×۱۳ سانتیمتر، اندازه جلد: ۳۰×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی مشکی؛ مغزی: تیماج قهوه‌ای فرسوده؛ عطف: مشمّع قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «تم... و کتب العبد حاجی خمیس النجفی، حامداً مصلیاً مسلماً مستغفراً» (پایان کتاب الاطعمة و الأشربة، برگ ۲۶۸ الف) و نیز: «تم... بحمدلله... و کتب العبد حاجی بن خمیس بن سیف‌الدین بن حسن بن حسین بن ولی‌الدین النجفی، حامداً مصلیاً مسلماً مستغفراً، فی الیوم الأوّل من جمیدی الأولى سنة ۹۹۳ هـ و الحمدلله وحده فی المشهد المقدّس العزوی علی مشرفها أفضل السلم و التحية و الحمدلله وحده» (پایان کتاب الإیمان و النذور و الکفارات).

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح و دوبار مقابله شده است: «بلغ قبلاً» و «بلغ قراءة أيده الله تعالى»، «ثم بلغ ثانياً بحمدالله تعالى». حاشیه نویسی با رموز: «ض، ص، س، ق، و... دارد و از کتابهای چون: «مصباح، نهاية، و...» مطالبی نقل شده است. در پایان کتاب الروضة (برگ ۴۰۵ ب) انهاء و اجازه‌ای از امیر شرف‌الدین علی بن حجّت الله حسنی حسینی شولستانی نجفی (استاد مولی محمدتقی مجلسی) برای سیّد فیض الله بن عبدالقاهر حسینی نجفی آمده و متن آن چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم و به تفتی و توکلی؛ قد قرأت هذا المجلد من هذا الكتاب العظيم الرتبة الكثير الفوائد علی شیخی و أستاذی الفاضل المحقق و النحریر المدقق العلامة الجامع للمعقول و المنقول، حاوی الفروع و الأصول، العامل بكل ما يقتضيه الشريعة النبویة المصطفویة قدوة المجتهدين و سند علماء الإلهیین و المتشرّعين قرّة

عینی جدّه خاتم النبیین و نقاوة ذریة والده سیّد الوصیین هادی الوری شمس الضحی بدرالدجی آیت الله العظمی^۱ الموقّق من عندالله و المؤید بتأییدالله السیّد السند فیض الله بن السیّد الجلیل الحسیب النسیب السیّد عبدالقاهر الحسینی النجفی نسباً و مولداً...^۲ سلّمه الله عن مکاره الدارین و نشر علیه رحمته فی النشاطین بحقّ سیّد الکونین و إمام الثقلین و بعد أن قرأت الجلد الأوّل من هذا الكتاب علی شیخی و سیّدی و سندی و من علیه اعتمادی أيضاً فی نقل الأحادیث و المسائل الشرعیة قدوة العلماء و المتبحّرين و سند الفضلاء المحقّقین جامع المعقول و المنقول العاجز عن إدراک کمالاته العقلیة أولوا

الألباب و العقول أستاذ البشر و العقل الحادی عشر المؤید من الله الواحد الأحد میرزا محمّد بن علی الاسترآبادی - دام ظلّه العالی - مدّة مرور الأيام و اللیالی لیستفید العلماء و الفضلاء من تحقیقاته و تدقیقاته و فوائده الجلیلة و قد قرأت علیه کتاب جامع الأقوال ... الذی من ... - مدّ ظلّه العالی - ... قراءة كلّ ... علیه كثيراً من تفسیر آیات أحكامه فی مكة المعظمة زاده ها الله شرفاً و تعظیماً و قابلت هذا المجلّد بنسخ متعدّدة منها نسخة شیخی و أستاذی السیّد السند فی ... و أنّ زمان المقابلة و القراءة علیه - مدّ ظلّه العالی - مدّة مديدة آخرها يوم الأربعاء ثامن شهر رمضان المبارك من شهر سنة ثلث و عشرين و ألف من الهجرة النبویة و قد قرأت علیه و قابلت بکتابه قبل الاشتغال بهذا الكتاب كلّ

کتاب تهذیب الحدیث و أكثر کتابی الشرایع و القواعد و قد أجاز لی بعد قراءة هذا الكتاب علیه نقل جمیع مرویّاته و مقروّاته و مسموعاته معقولاً و منقولاً من مشایخه...، فی شرح اثنی عشریة... الشیخ حسن - قدّس سرّه - ... کتاب المختلف ... و شرح رسالة... فی الأصول... غیره... لتجريد... بالأجازة التي كتبها سلّمه الله فی

۱. اطلاق «آیت الله العظمی» در متن این اجازة، که زمان صدور آن به سالهای سده ۱۱ هـ باز می‌گردد، نشان می‌دهد که آنگونه نیست که استعمال آن اختصاصاً به عنوان مثال از زمان آیت الله العظمی بروجردی (ره) معمول شده باشد، بلکه استفاده از آن عنوان برای علمای جلیل القدر و بزرگ شیعه حداقل از سده ۱۱ هـ و چه بسا پیش از آن نیز معمول بوده است.
۲. نقطه چین‌ها از متن افتاده است.

ورقتین فی آخر کتاب تهذیب الحدیث و بعد قراءه هذا الكتاب عليه و شفقتة علی هذا الخادم الداعی بإجازة نقل فوائده قرأت علیه کل کتاب من لا يحضره الفقيه و قدراً معتدلاً به من کتاب المختلف و قراءه کل هذه الأشياء علیه - دام فیضه - إلى يوم القيام كانت فی المشهد المقدس الغروی - علی مشرفه أفضل التحية و الثناء من الخالق الأحدى - فصَحَّ هذا الكتاب و کل ما قرأت علیه بحمدالله إلا ما زاع عنه النظر و حسر عنه البصر و أنا العبد المذنب

الفقير المحتاج إلى رحمة الله الغنی شرف الدين علی بن حجّت الله الحسنی [الحسینی] الشولستانی النجفی نسباً و مولداً و توطناً لفاً و و نشراً مرتباً غفرالله لمن يتوجه إلى المذنب الفقير و والديه و لا ينساهم من دعاء المغفرة و الرضوان فأنا كثير الحاجة إليها و إن الله لا يضيع أجر المحسنين».

برگهای نسخه اشفتگی و پراکندگی بسیار دارد. آثار رطوبت، مرمت و وصالی در برگها مشاهده می‌گردد. در آغاز فهرستی از کتابها و ابواب کتاب الکافی آمده است. قلم خوردگیهایی در متن مشاهده می‌شود. ناگفته نماند شرح حال مجیز «امیر شرف الدین علی بن حجّت الله شولستانی» در طبقات اعلام الشيعة (قرن ۱۱ هـ). صص ۳۹۹ - ۴۰۰ آمده است.

شماره نسخه: «۱۱۲۲۵»

*

۹۰. نسخه دیگر الکافی (۹۰) (الفروع و الروضة)

آغاز: افتاده «... قال الماء كله... بن سنان عن... علی بن إبراهيم عن أبيه عن عبدالله بن المغيرة عن بعض أصحابنا عن أبي عبدالله - عليه السلام - قال الكر من الماء...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر تمام بخش فروع و کتاب الروضة است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (چند خط)، نام کاتب: محمدرضا بن محمدمقیم تبریزی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۷ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۵۵۲، تعداد سطر: ۳۰، اندازه متن: ۱۶×۲۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۳۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع مشکی، عطف: تیماج مشکی؛ رقم

کاتب: «تم کتاب الروضة...، علی ید اضعف عباد الله الغنی بل تراب أقدامهم و أقدام...، محمد رضا بن محمد مقیم التبریزی - غفر الله لهما و ذنوبهما و ذنوب جميع المؤمنین آمین رب العالمین -...، شهر صفر المبارک سنة ۱۰۶۷ هـ.»

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است، با عبارات «بلغ قبلاً بعون الله تعالی»، «بلغ سماعاً أیده الله تعالی» و «بلغ»؛ حاشیه نویسی نیز دارد که با نشانی های «ق، ص، ۵، میر محمد باقر الداماد، ۱۲، ام ن (رحمه الله) س، و...» رمزگذاری شده است و از کتابهایی چون: «مصباح المنیر، نهاییه، تقریب، دروس، مغرب، جوامع طبرسی، ایضاح الاشتباه، شرح مشکات، ذکری، و...» مطالبی نقل گردیده است. در آغاز و قفنامه‌ای از سید جعفر قاضی در سال ۱۲۶۷ هـ. با مهر بیضی «اللهم صل علی محمد و آل محمد» آمده است؛ نیز مهر بیضی «یا امام زین العابدین أدرکنی» در آغاز و برگهای میانی نسخه درج شده است؛ همچنین یک مهر بیضی «عبدہ محمد صادق الحسینی» دیده می شود. برگها رطوبت و آفت دیده، لیکن به متن آسیب نرسیده و خواناست، برخی برگها وصالی و ترمیم گردیده است. در برگ «۲۷۹ الف» مهر مربع «یا من هو فی شرفه عزیز» چهار بار تکرار شده است.

شماره نسخه: «۱۱۲۳۲»

*

(الروضة)

۹۱. نسخه دیگر الکافی (۹۱)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۰۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۱۵۶، تعداد سطر: ۱۸، اندازه متن: ۹×۱۵/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، مجدول به زر؛ درون: قهوه‌ای روشن؛ عطف: تیماج قهوه‌ای. ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی (گاهی فارسی) با نشانیهای: «ق، یه، ص، ف، م ق ر، فتأمل، و...» دارد؛ مطالب نیز از کتابهایی چون: «مصباح، تفسیر

علی بن ابراهیم، توحید صدوق و ...» نقل گردیده است. در آغازین برگ نسخه مهر «محمدتقی بن محمد مهدی (۱۲۲۵)» و نیز مهر «دارالکتب الاسلامیه مؤسس شیخ محمد آخوندی، بازار سلطانیه تهران» آمده که مشخص می‌گردد، این نسخه سالهای گذشته در تملک مرحوم آخوندی قرار داشته و بعدها به این کتابخانه بزرگ انتقال یافته است.

شماره نسخه: (۱۶۶۱)

✱

۹۲. نسخه دیگر الکافی (۹۲) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «باب حدّ الجوار؛ علی بن ابراهیم... عن ابي جعفر - عليه السلام - قال حدّ الجوار أربعون داراً من كلّ جانب من بين يديه و من خلفه و عن يمينه و عن شماله؛ باب حسن الصحابة و حقّ الصاحب في السفر؛ محمد...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الحجّ آغاز و تا اواخر کتاب العشرة از کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ و نستعلیق (چند قلم)، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱هـ (بخش نونویس از سده ۱۳هـ)، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۷۲، تعداد سطر: ۲۴، اندازه متن: ۱۹×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول با ترنج و سر ترنج ضربی زمینه گل و بوته با نگاره‌های اسلیمی.

ویژگیها: این نسخه در حاشیه تصحیح گردیده و مقابله شده است؛ علامت «بلغ» دارد که گاه به صورت «بلغ سماعاً ائده الله تعالی» آمده است. دارای حاشیه نویسی با نشانیهای «ق، ص، ض، م ح ق (ره)، م د (سلمه الله) و ...» بوده و نیز از کتابهایی چون: «صراح، صحاح، و ...» در هامش مطالبی نقل شده است. برخی تعلیقه‌ها به فارسی است. برخی برگها ترمیم و وصالی شده است. چند برگ نخستین، نونویس شده؛ در آغاز یادداشتی مربوط به سال ۱۲۴۴هـ. که در دارالسلطنه هرات نگارش یافته و در کنار آن تعویذات چندی دیده می‌شود. نسخه دارای یک وقفنامه مربوط به سال ۱۲۷۸هـ. از

حاجی ملا محمد حسین مشهور به صالح می‌باشد؛ که نسخه را بر کافه مؤمنین وقف نموده است. در برگ «۱۱۸ الف» چند مُهر، از جمله مُهر بیضی «لإله إلا الله الملك الحق المبين عبده ... الله» مشاهده می‌گردد.

شماره نسخه: «۱۱۶۶۸»

✱

۹۳. نسخه دیگر الکافی (۹۳) (الفروع)

آغاز: نهمچون نسخه شماره ۸۳۲.

انجام: «باب المحرم يقبل امرأته و ينظر إليها بشهوة أو غير شهوة...» عن أحمد بن محمد بن أبي بصير عن بعض أصحابنا...».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل فروع کتاب شریف کافی و از کتاب الطهارة تا بخشی از کتاب الحج را دارا می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نازک، تعداد برگ: ۲۰۸، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۱۸×۵/۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی، مجدول با ترنج و سرترنج، ضربی؛ عطف: پارچه.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی با نشانی های: «ک، ق، م ق ر (دام ظلّه)، ام ن، و ...» دارد و نیز مطالبی از کتابهایی چون: «کنز، مغرب، نهاییه، و ...» شده است. برگ پایانی نونویس است. در آغاز نسخه سند نوشته مرحوم آیت الله العظمی سید محمد حجّت کوهکمری^۱، (مؤسس مدرسه حجّتیّه قم) آمده که در نجف اشرف نگاشته‌اند. برخی برگهای آغازین نسخه وصالی و ترمیم گردیده است. در آغاز تملک «ملاجعفر» با مُهر مربع ناخوانا دیده می‌شود.

شماره نسخه: «۱۱۶۷۳»

✱

۱. این نسخه از جمله نسخه‌های خطی کتابخانه شخصی مرجع فید مرحوم آیت الله العظمی سید محمد حجّت کوهکمری، از مراجع ثلاث گذشته قم بوده است.

(الفروع)

۹۳. نسخه دیگر الکافی (۹۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۵۳۰۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب الجهاد از بخش

فروع کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ متمایل به ثلث، نام کاتب: ملک محمد بن حاج خواجه محمد خسروشاهی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۹ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۰۵، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۱۱/۵×۲۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۲ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی؛ عطف: تیماج مشکی؛ رقم کاتب: «الحمد لله كما هو أهله...، أنا الذي عصاك متعمداً...، يا رب العالمين قد فرغ من كتابت الروايات الشريفة والأحاديث النبوية - صلى الله عليه وآله - الفقير الحقير إلى الله الغني القدير ملك محمد بن الحاج خواجه محمد الخسروشاهی، في ثالث شهر ربيع الأول سنة تسع وستين وألف من هجرة النبي، عليه ألف صلوة وألف سلم وعلی آله».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی حاشیه نویسی نیز با نشانیهای: «ص، حسن (طاب ثراه)، ۵، و...» دارد و مطالبی از کتابهای چون: «مصباح، نهاییه، مغرب، و...» نقل گردیده است. در آغاز و قفناهای از بانو «خدیجه بنت حاجی علی اکبر» به سال ۱۲۷۷ هـ. همراه مهر بیضی «محمدعلی بن...» و همچنین تملک علی حسینی تبریزی خسروشاهی با مهر بیضی «عبدہ الراجی علی الحسینی» نیز تملک آقا شیخ هادی و بهای نسخه «هشت قران» و یک تملک بی نام با مهر مربع «العبد المذنب زین العابدین» آمده است. در انجام نسخه همچنین چند تملک آمده که عبارتند از: «زین العابدین حاجی آقا رضا» در سال ۱۲۲۵ هـ. (همانند تملک سابق) و نیز یک تملک محو شده «محمد حسین بن میرزا محمد صالح الحسینی...» به سال ۱۱۰۱ هـ. در قصبه خسروشاه؛ تملکی نیز با مهر بیضی پیش گفته «محمدعلی بن...» دیده می‌شود.

شماره نسخه: «۱۱۷۲۳»

(الأصول)

۹۵. نسخه دیگر الکافی (۹۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب اصول از کتاب شریف کافی و از کتاب العقل و الجهل آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۱۷ هـ.، عنوانها و نشانیها: نانوشته (عناوین بخش نونویس: قرمز)، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۶۵، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۹/۵×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۲۸/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی، مجدول، ضربی با ترنج، سرترنج و لچک ترنج؛ درون: مشکی؛ رقم کاتب: «تمت الكتاب بعون الملك الوهاب تحريراً فی تاریخ شهر ذی القعدة سنة ۱۰۱۷ هـ».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی با نشانی‌های: «۱۲، ۱۲۵»، نسیمی (عفی عنه)، ۱۳، ۱۲، و، امین (ره) و... دارد. آثار رطوبت در برگهای نخستین نسخه مشاهده میشود. وقفنامه‌ای در آغاز با تاریخ ۱۱۲۵ هـ. آمده است، همراه مهر محرابی ناخوانا: «... صفی ... نسب عالم ... زنده ...». از برگ ۳۳۵ تا پایان نسخه، برگها در سده ۱۲ هـ. نونویس است. در انجام عبارت «ملاحظه شد» با تاریخ ۱۱۳۰ هـ. و مهر بیضی ناخوانا آمده است.

شماره نسخه: «۱۱۹۴۰»

*

(الفروع)

۹۶. نسخه دیگر الکافی (۹۶)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «فقال أمير المؤمنين - صلوات الله عليه - الحمد لله الذي لم أكن عنده منسياً الحمد لله الذي أثبتني عنده في صحيفة الأبرار و الحمد لله ذي الجلال و الإكرام؛ تمّ كتاب الصوم و الاعتكاف و يتلوه كتاب الحجّ إن شاء الله».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب الصوم از بخش فروع کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نازک نخودی، تعداد برگ: ۲۷۰، تعداد سطر: ۱۸، اندازه متن: ۱۶×۱۹/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۴×۱۷ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی، مجدول، درون: زرشکی.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی با نشانیهای: «۱۲، ق، ص، م، ق، ک، ن، م، ت، ق، ۸، ۵، م، ک، و...» دارد. عناوین مطالب در هامش با قرمز درشت نوشته شده است. اسامی عبدالعلی و آخوندی در برگ نخست آمده است. در برگ انجام دو مَهر بیضی «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ مُحَمَّدٌ مُحَمَّدٌ حَسَنٌ» دیده می‌شود. فهرستی از ابواب و عناوین کتاب در آغاز نسخه آمده است.

شماره نسخه: «۱۲۱۶۲»

۹۷. نسخه دیگر الکافی (۹۷) (الأصول)

آغاز: افتاده «... و أمر منه لا يتجاوزونه، محمد بن يحيى و الحسين بن محمد ... (برگ ۴ الف) باب الأمور التي توجب حجّة الإمام - عليه السلام -...».

انجام: «علی بن ابراهیم عن ابيه عن ابن أبي عمير عن محمد بن إسحق بن عماد عن أبي الحسن موسى - عليه السلام - في الظهور التي فيها ذكر الله - عزّ و جلّ -؛ تمّ الكتاب...».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخشی از اصول کتاب شریف کافی، شامل باب ۶۱ از کتاب الحجّة و تا اواخر کتاب الدعاء به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ درشت، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۴۸، تعداد سطر: ۱۵، اندازه متن: ۱۱×۱۷ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۴ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی سبز روشن، با ترنج و سر ترنج، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده و حاشیه نویسی با نشانیهای: «۵، م، ق، ر (مدّظله)، ق، ۸، و...» دارد و از کتابهایی چون: «ایضاح، تاج، و...» مطالبی نقل شده است. در پایان کتاب الکفر و الإیمان (۳۱۴ الف) عبارتی آمده که نشان می‌دهد بخشی از حاشیه

نویسی از مرحوم «ابوطالب بن ابوتراب» است که به امر سید بدرالدین نوشته شده است: «لقد حشيتُ هذا الكتاب المستطاب لأبي جعفر محمد بن يعقوب الكليني طوبى له و حسن مآب و أنا الواثق بالله الواهب الغالب ابن الحاج أبى تراب دام ظلّه ابوطالب، إجابة لأمر السيد الحسين النبيل الجليل سيد بدرالدین، حشر مع آباءه الائمة الطاهرين، صلوات الله عليهم أجمعين و لعنة الله على أعدائهم إلى يوم الدين»؛ آثار رطوبت در برخی برگهای پایانی نسخه مشاهده می‌شود. در برگ آغاز، دو تملک با تاریخ ۱۳۶۶ هـ. در نجف اشرف و ۱۲۷۱ هـ. با مهر بیضی: «عبدہ الراجی أسدالله بن محمد باقر الموسوی» (فرزند حجة الاسلام سید محمد باقر شفتی) و یک تملک نیز روی برگ (۱۹۵ الف) «حاجی بن خانقلی خراسانی» دیده می‌شود. شماره نسخه: «۱۲۱۶۹»

*

۹۸. نسخه دیگر الکافی (۹۸) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول از کتاب شریف کافی و از کتاب العقل و الجهل آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام می‌رسد. گزارش نسخه: نوع خط نسخ زیبا، نام کاتب: محمد مهدی بن محمد تقی اصفهانی، تاریخ کتابت: سالهای ۱۳۲۴ - ۱۳۲۳ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، طلایی و لاجورد، نوع کاغذ: ترمه آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۰۳، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۱۹/۵ × ۱۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۸ × ۱۷/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول به نقره کمرنگ؛ رقم کاتب: «قد فرغت من تسویده و تحریره فی يوم السبت الثالث شهر شعبان المعظم سنة ۱۳۲۴ أربع و عشرين و ثلثمائة بعد الألف من الهجرة النبوية المصطفوية على يد العبد الأقل الجاني ابن محمد تقی، محمد مهدی الإصفهانی - غفرالله ذنوبه - قد أشر بكتابة هذا الكتاب الوافی و الأصول الکافی ممن یتمئل إشارته و یفترض طاعته ذو شرف باذخ و مفخر شامخ مستحسن القول و الفعل مستجمع الأبهة و الإجلال بدیع المعانی و البیان بلیغ القلم و اللسان صاحب

الجود و الكمال و منبع العزّ و الجلال ذوالمجد القديم و الفيض العميم الذي عنت أحاديث كماله إلى الارتفاع و انتهت بالسند العالي مسانيد إفضاله من غير إنقطاع ذالهمّة الرفيعة في ترويح الشريعة و هو ملاذ الأعالى و الأدنى مقرب الخاقان و مؤتمن السلطان آقا ميرزا رضاخان مستوفى گركانى - زيد مجده و دام بقاؤه - و أرجو من الله تعالى أن يكون كما تعلق به باله الشريف و خاطره اللطيف، يا ربّ العالمين فى سنة ١٣٢٤هـ».

ویژگیها: این نسخه نفیس از اواخر دوره قاجاریه است که به درخواست میرزا رضا بن نصرالله خان مستوفی خراسان کتابت شده؛ در حاشیه آن برخی نسخه بدلها آمده است. «اسامی شریفه معصومین، علیهم السلام» با آب طلا، «ابواب» به لاجورد و «راویان» اصلی احادیث به شنگرف نگارش یافته است. این نسخه را جهت تذهیب آماده ساخته بودند که به علت نامشخص، انجام نگرفته و صرفاً برگهای (۷ الف ۱۴ ب) مجدول به طلا، مشکی و لاجورد بوده و نیز کمندکشی طلایی شده است. قسمت فرودین دو برگ پایانی نسخه اندکی رطوبت دیده است. چهار برگ آغازین فهرستی از عناوین و ابواب کتاب آمده است. در پایان جزء ثانی و نیز پایان کتاب الحجّه رقمهای متعددی از سوی کاتب آمده که جالب توجه است. در پایان نسخه برگه الحاقی آمده به خط میرزا رضا مستوفی - که نسخه برای او نوشته شده - و شاهزاده ناصرالدین میرزا ارسال داشته است.

شماره نسخه: «۱۲۱۸۳»

*

(الأصول)

۹۹. نسخه دیگر الكافی (۹۹)

آغاز: افتاده «... و الاستضاء بنوره فى معادن أهل صفوته و مصطفى أهل خیرته فأوضح الله بائمة الهدى...؛ أمّا بعد فقد فهمت یا أخی ما شکوت من اصطلاح أهل دهرنا على الجهالة و توازرهم... کتاب العقل و الجهل...».

انجام: «کتاب الطهارة، باب ظهور الماء...؛ محمد بن یحیی بن عن أحمد بن محمد عن البرقی عن ابن سنان عن إسمعیل بن جابر قال سئل...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول از کتاب شریف کافى و از کتاب

العقل و الجهل آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام رسیده و نیز اندکی ناچیز از بخش فروع و از کتاب الطهارة را دارا می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: عبدالله بن علی اسدی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۲۶ هـ. محل کتابت: مکه مشرفه، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی نخودی، تعداد برگ: ۳۲۸، تعداد سطر: ۳۱، اندازه متن: ۱۱/۵×۲۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی با ترنج ضربی همراه با مغزی و عطف: تیماج زیتونی؛ درون: قرمز مجدول زرین؛ رقم کاتب (۲۷۴ب): «وقع من کتاب الکافی، کتاب الإیمان و الکفر و المعاصی الفراغ من تسویده علی ید أقلّ عباد الله و أحوجهم إلى رحمة الله العبد المذنب غرقان ببحر الخطایاء الذنوب ...، العبد الراجی، رحمة الله الداعی للمؤمنین عبدالله ابن الشیخ علی الأسدی فی مكة المشرفة - زادها الله شرفاً و تعظیماً - فی أول غرة شهر صفر ختم بالخیر و الظفر بتاريخ سنة ألف و ستة و عشرين بعد الهجرة النبویة - علی صاحبها أفضل الصلوة و السلام و التحیة - یوفی الله لنا و لکم أحسن النیة».

ویژگیها: نسخه نفیسی است در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است با عبارات «بلغ»، «بلغ مقابله»، «بلغ سماعاً أیده الله تعالی»، «بلغ قراءة أیده الله تعالی»؛ حاشیه نویسی با نشانیهای: «ص، ق، م ح ق، یب، ام ن، ۵، و ...» دارد و از کتابهای چون «نهاية و ...» مطالبی نقل شده است. در آغازین برگ چند یادداشت گوناگون از جمله فهرستی از برخی عناوین و ابواب کتاب آمده است. در پایان کتاب العشرة، یادداشتی از شرف الدین ابراهیم بن قوام الدین محمد الحسنی الحسینی النسابة در دارالفضل شیراز (از علمای نیمه نخست سده ۱۱ هـ.) آمده است که به نظر می‌رسد کار مقابله نسخه از سوی وی انجام گرفته است، و الله العالم. برخی واژهها نیز به فارسی ترجمه شده است. شماره نسخه: (۱۲۲۰۴)

*

۱۰۰. **نسخه دیگر الکافی (۱۰۰)**
آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».
انجام: «عن أبی عبدالله - علیه السلام - قال إذا کان النصف من شعبان نادى منادٍ

من الأفق الأعلى زائری قبر الحسین أرجعوا مغفوراً لكم ثوابكم علی ربکم و محمد نبیکم؛ تم، کتاب الحجّ من کتاب الکافی و یتلوه إن شاء الله تعالی، کتاب الجهاد، رزقنا الله الجهاد فی خدمة ولی الجهاد».

گزارش متن: ... نسخه موجود بخش فروع از کتاب الطهارة آغاز تا پایان کتاب الحجّ از کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ (دو خطّ)، نام کاتب (نیمه دوم): کلب علی الکاتب، تاریخ کتابت: سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز (بیشتر نانوخته)، نوع کاغذ: شرقی نازک نخودی، تعداد برگ: ۱۷۹، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۲۷×۱۵/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۴۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج و سرترنج ضربی، زمینه گل و بوته، رقم کاتب: «تمّت الکتاب فی ید الضعیف النحیف کلب علی الکاتب».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، نشانیهای بلاغ به صورت: «بلغ أفاض الله تعالی علیه» آمده است. در پایان کتاب الصلوة آنها و اجازه‌ای از مرحوم مولی محمدتقی مجلسی اول به شیخ علی نقی آمده که متن آن چنین است:

«أنهاه المولی الفاضل العالم الکامل جامع المعقول و المنقول الشیخ علی نقی -أدام الله تعالی تأییده - سماعاً و تحقیقاً و تدقیقاً فی مجالس آخرها أوایل شهر الله الأصبّ رجب لسنة أربع و ستین بعد الألف الهجریة و أجزت له -أدام الله توفیقه - أن یروی عنی هذا الکتاب مع سایر کتب الأحادیث بأسانیدی المتکثرة إلى أربابها معنعناً عن الأئمة المعصومین - صلوات الله علیهم أجمعین -؛ نمقه بيمينه الدائرة أحوج المربوبین إلى رحمة ربّه الغنی محمدتقی بن مجلسی و الحمد لله ربّ العالمین و الصلوة علی سید المرسلین محمد و عترته الأصفیاء الطاهرین».

این نسخه دارای حاشیه نویسی با نشانیهای: «م ح ق ره، م د علی الفقیه، ق، ب ه قدس سره العزیز)، اب (مدّ ظلّه العالی)، محمدتقی (مدّ ظلّه) و ...» دارد و از کتابهای چون: «مصباح، حبل المتین، و ...» مطالبی نقل شده است؛ آثار رطوبت در بیشتر برگها دیده می‌شود، لیکن به متن نسخه آسیبی نرسیده است. برخی ترمیمها و وصلیها در برگهای نسخه مشاهده می‌گردد.

شماره نسخه: «۱۲۴۰۷»

۱۰۱. نسخه دیگر الکافی (۱۰۱) (الأصول)

آغاز: «بسملة، کتاب التوحید، حدوث العالم و قدمه، أخبرنا أبو جعفر محمد بن یعقوب قال حدّثنی علی بن إبراهیم بن هاشم عن أبيه عن الحسين بن إبراهیم عن یونس بن عبدالرحمن عن علی بن منصور قال قال لی هشام بن الحكم كان، بصر زنديق...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب التوحید آغاز و تا پایان کتاب العشرة از بخش اصول کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ ه.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۲۴، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۹/۵×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۶ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی، با ترنج و سرترنج ضربی زمینه طلایی همراه نقوش و طرحهای اسلیمی و گل و بوته، دارای لبه برگردان، عطف: تیماج قهوه‌ای روشن؛ درون: زیتونی.

ویژگیها: نسخه نفیسی است؛ در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده؛ نشانیهای بلاغ به صورت: «بلغ سماعاً إن شاء الله تعالی»، «بلغ أیده الله تعالی» آمده است. حاشیه نویسی با نشانی‌های: «س، ق، م ح ق، محسن (دام فیضه)، م ن، ۱۲، و...» دارد و از کتابهایی چون: «جوامع الجامع، مصادر، نهاییه، صراح، و...» مطالبی نقل شده است. آثار رطوبت در برگهای نسخه قابل مشاهده می‌باشد. برگها مجدول به طلا، لاجورد و مرکب مشکی است، برگ آغازین و پایانی نونویس شده که افتادگی برگهای آغاز و انجام نسخه، با این برگ تکمیل شده است. در آغازین برگ نسخه دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است و عبارات آن چنین است:

«کتاب أصول الکافی لثقة الإسلام محمد بن یعقوب کلینی و النسخة نفیسة، فی هوامشها حواش من صاحب الوافی و قد کتبت فی حیوته (ره) و من نفاستها أنها قرئت علی بعض العلماء و فی الهوامش إنهاء آته و بلاغاته فلیغتنم قدرها؛ حرره العبد المستکین المضطهد من أیدی الحُساد المتسمین بسمة أهل العلم! شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۶۷هـ.»

شماره نسخه: «۱۲۸۴۲»

۱۰۲. نسخه دیگر الکافی (۱۰۲) (الفروع و الروضة)
 آغاز: افتاده «... بن سلمة، قال: كانت عندي المرأة تصف هذا الأمر و كان أبوها
 لذلك و كانت سيئة الخلق و كنت أكره طلاقها لمعرفتي بإيمانها...؛ باب أن الناس
 لا يستقيمون على الطلاق إلا بالسيف...».
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الطلاق تا پایان کتاب الایمان و النذور و
 الکفارات از بخش فروع و نیز کتاب الروضة از کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمدحسین بن سید محمدشاه حسینی
 مرعشی شوشتری، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ:
 شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۱۵، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۲۱×۱۰/۵ سانتیمتر،
 اندازه جلد: ۳۰×۱۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی با ترنج ضربی زمینه نقش گل
 و بوته و نگاره‌های اسلیمی؛ رقم کاتب (۲۲۸ب): «کتبه العبد المذنب ابن سید
 محمدشاه [محمدحسین] الحسيني المرعشي الشوشتری فی تاریخ منتصف شهر
 رجب المرجب سنة اثني و ستين و ألف من الهجرة».

ویژگیها: این نسخه در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، نشانیهای بلاغ با
 عبارات: «ثم بلغ قراءة، أيده الله تعالى»، «بلغ»، «ثم بلغ سماعاً أيده الله تعالى» آمده
 است. نسخه دارای حاشیه نویسی مختصر با نشانیهای: «ق، ص» می‌باشد و از کتابهای
 چون: «المصباح، نهاية، كنز، و...» مطالبی نقل شده است. آثار چربی و رطوبت و آسیب در
 برگهای نسخه قابل مشاهده است. برگ انجام نسخه نونویس است. وقفنامه‌ای در آغازین
 برگ از سوی حاجی محمدحسن مجتهد مربوط به سال ۱۲۳۸ هـ. دیده می‌شود.
 دستخط پدرم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی در برگ آغاز نسخه چنین آمده است:
 «کتاب فروع الکافی للکلینی بخط العلامة السيد محمدحسین بن محمدشاه
 الحسيني المرعشي المتوفى بعد ۱۰۶۹ هـ. بقليل و هو من أقرباء العلامة الشهيد القاضي
 نورالله الشهيد المرعشي التستري، صاحب إحقاق الحق؛ حرره شهاب الدين
 الحسيني المرعشي النجفي ۱۳۹۰ هـ.».
 شماره نسخه: «۱۳۰۳۶»

(الأصول و الروضة)

۱۰۳. نسخه دیگر الکافی (۱۰۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول و روضه کتاب کافی است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمدزمان بن شیخ پیر عالی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۵۶ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی ضخیم آهار مُمهره زده، تعداد برگ: ۳۷۶، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۱۱/۵×۲۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۳۱/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی، مجدول با ترنج و سرترنج، عطف: قهوه‌ای، دارای لبه برگردان؛ درون: زیتونی؛ رقم کاتب (برگ ۲۸۷ الف): «تم کتاب العشرة...» و قد وقع الفراغ من تسویده ضحوة يوم الثلاثاء ثالث عشر شهر رمضان سنة ۱۰۵۶ هـ. [علی ید] الفقیر الحقیق المحتاج محمدزمان ابن شیخ پیر عالی».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است و عبارت مقابله علاوه بر عباراتی چون: «بلغ»، «ثم بلغ قبلاً أئده الله تعالى» و «ثم بلغ سماعاً أئده الله تعالى»، عبارات مصحح و مقابله کننده نسخه چنین آمده است: «قد وفَّقنی الله سبحانه للنظر فی هذا فاتحته إلى خاتمته مصححاً مقابلاً حال ما قرأه علی بعض الطلاب و جملة من الأصحاب و أنا العبد الراجی عفو ربّه، جمال الدین محمد بن محمد رضا بن حسن بن یحیی بن أحمد الحسینی الأعرجی الحلّی أصلاً و المشهد الرضوی مولداً و محتداً و كان ذلك النظر فی قصبة خبوشان صینت عن سوانح الحدّان و بلغ النظر و المقابلة و الكفر و المطالعة أقصاها يوم الأحد السادس من شهر ربيع الأول سنة تسع و ثمانین و مائة بعد الألف من الهجرة و الحمد لله وحده». حاشیه نویسی با نشانهای «م و، د، م، ق، و...» دارد و دستخط و تملک مرحوم آیت الله سیّد عبدالله برهان المحقّقین سبزواری، از مشایخ اجازه^۱ پدر عزیزم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)

۱. اجازه ایشان برای پدر بزرگوارم را به انضمام زندگینامه وی در کتاب المسلسلات که در دو جلد بزرگ چاپ و منتشر شده است، آورده‌ام. آن مرحوم تعدادی اندک نسخه خطی داشت و برخی از آنها را اینجانب برای این کتابخانه بزرگ خریداری نمودم.

به سال ۱۳۴۸ هـ. در آغاز و انجام نسخه مشهود است، مهر بیضی کوچک «نور دو چشم حسین» در انجام آمده است.

شماره نسخه: «۱۳۰۸۵»

*

۱۰۴. نسخه دیگر الکافی (۱۰۴) (الأصول)

آغاز: افتاده «... علی بن عباس الجراذینی عن الحسن بن راشد عن یعقوب بن جعفر الجعفری... (۲ الف) باب العرش و الكرسي... (۱۴ الف) کتاب الحجّة باب الاضطرار إلى الحجّة، علی بن ابراهیم عن ابيه عن العباس بن عمرو...».

انجام: «تمّ الجزء الثاني من كتاب الكافي و يتلوه بمشيئة الله و عونہ الجزء الثالث و هو باب كراهية التوقيب و الحمد لله وحده و صلّى الله على سيّدنا محمد و آله...».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول و از اواخر کتاب التوحيد آغاز و تا پایان کتاب الحجّة از کتاب شریف کافی به پایان میرسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۹ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۵۵، تعداد سطر: ۲۰، اندازه متن: ۱۷×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۹ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج سبزه با ترنج ضربی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: نسخه بسیار نفیسی است، در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، در هامش نشانیهای بلاغ به صورت «بلغ» دیده میشود. حاشیه نویسی با نشان: «صلح(ره)، م ق (مدّ ظلّه العالی)، م ق ر (سلّمه الله)، فیض (رحمه الله)، رف ع (رحمه الله)، ا م ن (رحمه الله)، ق، و...» دارد و نیز در هامش از کتابهایی چون: «وافی، مجمع البیان، و...» مطالبی نقل گردیده است. نسخه‌ای که با آن مقابله شده، گویا از آن مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) بوده است، در حاشیه برگ پایانی چنین آمده است: «کذا فی نسخه خاتم المجتهدین شیخ الإسلامی - أدام الله تعالی ظلال إفضاله» و اجازه و انهاّتی در هامش و برگ پایانی نسخه از مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) آمده است که عبارات آنها چنین است:

۱. «بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاه المولى الصالح الفالح المتوقد الذكى مولانا محمدفاضل القمى - وفقه الله تعالی للأرتقاء على أعلامدارج الكمال فى العلم و

العمل - سماعاً و تصحيحاً و ضبطاً في مجالس آخرها ثاني عشر شهر ربيع الثاني من سنة ثمان و تسعين بعد الألف الهجرية فأجزت له رواية ما أخذه عنى بأسانیدی المتكثرة المتصلة إلى أرباب العصمة - صلوات الله عليهم و كتب بيمينه الجانية الفانية أفقر العباد إلى عفو ربّه الغني محمد باقر بن محمد تقی حامداً لله تعالى مصلياً على النبي و آله مسلماً عليهم» (برگ ۱۴ الف)؛

۲. «بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء الأخ في الله المبتغى لمرضاته تعالى المولى محمد فاضل القمي - وفقه الله سبحانه لمرضيه - سماعاً و تصحيحاً و ضبطاً في مجالس آخرها سلخ شهر ذي القعدة الحرام سنة ثمان و تسعين بعد الألف الهجرية فأجزت له رواية عنى بأسانیدی المتصلة إلى المؤلف العلامة - قدس الله روحه - و كتب بيمينه الجانية الفانية أفقر العباد إلى عفو ربّه الغني محمد باقر بن محمد تقی عفى عنهما حامداً مصلياً مسلماً» (برگ ۳۳ ب)؛

۳. «بسم الله الرحمن الرحيم؛ أنهاء المولى الفاضل الصالح الفالح الذكي الألمعي مولانا محمد فاضل القمي - وفقه الله تعالى للعروج على أعلا مدارج الكمال في العلم والعمل و صانه عن الخطاء و النخل - سماعاً و تصحيحاً و ضبطاً و تدقيقاً ما علقت عليه من الفوائد فأجزت له - دام تأييدها - أن يروى عنى هذا الكتاب المستطاب و ساير الكتب الأربعة لأبي جعفرين المحمدين الثلاثة بطرقى المتكثرة المتصلة إليهم - رضوان الله عليهم - مراعياً لشرائط الرواية طالباً أقصى مدارج الدراية داعياً لى و لمشايخي في مأن الأجابة و كتب بيمينه الجانية الفانية أفقر العباد إلى عفو ربّه الغني محمد باقر بن محمد تقی - عفى الله عن جرائمهما - في غرة شهر جميدى الأولى من سنة مائة و ألف من الهجرة و الحمد لله أولاً و آخراً و صلى الله على سيد المرسلين محمد و عترته الأنجيين الأكرمين» (برگ ۱۵۵ الف).

چهار مهر بزرگ بيضى با عبارات: «على نقى بن علي رضا الموسوى الحسينى ۱۱۶۵»، در برگ پایانی مشاهده می گردد. آثار ناچیزی از رطوبت و ترمیم برخی برگها مشهود است. مهر مربع صاحب اجازه در برگ ۴۴ الف دیده میشود: «العبد محمد فاضل ۱۰۹۹». شماره نسخه: «۱۳۳۱۱»

(الأصول)

۱۰۵. نسخه دیگر الکافی (۱۰۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «فقال يا رسول الله و الذي بعثك بالحق نبياً لغشى قلبي شيء من ذكرك حتى ما استعت أن ...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول و اندکی نیز از بخش روضه کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: پیرنور، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۳۶، تعداد سطر: ۲۸، اندازه متن: ۱۱ × ۲۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹ × ۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج سبز، با ترنج ضربی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: نسخهای نفیس است؛ در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است و به خط علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) بلاغ دارد: «بلغ سماعاً أيده الله تعالى» و این اثر از لحاظ هنری بسیار ارزشمند می باشد، در آغاز نسخه روی برگ نخست، یک سرلوح محرابی مرصع زیبا از عصر قاجار با زمینه طلا و لاجورد که حاوی گلهای ریز الوان، مجدول به طلا، لاجورد، قرمز و مرکب مشکی است، برگها مجدول به طلا، لاجورد و مشکی است و نیز دارای کمندکشی طلایی می باشد. نسخه دارای حاشیه نویسی نیز می باشد که با نشانیهای: «ص، ام، ن، ق، م، ن، ۱۲، م ح ق، و ...» رمزگذاری شده است و از کتابهایی چون: «مصباح المنیر، نهاییه، و ...» مطابی نقل گردیده است. روی آغازین برگ دستخط مرحوم محدث نوری، «حاج میرزا حسین»، صاحب مستدرک الوسائل چنین آمده است: «هذا لو يباع بوزنه ذهباً... و كيف لا يكون كذلك و جامعه ثقة الإسلام و قد ألفه في دارالسلام بمحضر من السفارة الكرام الذين كانوا يجدون طريقاً لكشف المهام بلقاء الحجة - عليه و على آباءه آلاف التحية و السلام - و مصححه نقاد أثار الأئمة الأطهار و غواص بحار الأنوار الذي ملأ تصانيفه الأكناف و الأقطار و عكف عليها الخواص و العوام في القرون و الأعصار و كاتبه قبله الكتاب، المعروف بجودة الخط و عذوبته و حسنه و حلاوته "پيروز" - أسكنه الله دار السرور - فمن صاحبه، فليحمد الله تعالى و يسأله دوام التوفيق بالانتفاع بهذا المصاحب الذي هو خير رفيق، حرره بيده الدائرة الجانية العبد

المذنب المسیئ خادم آثار أهل البيت - عليهم السلام - حسين بن محمدتقی النوری الطبرسی، فی غزوة ربيع الولادة من سنة ۱۳۰۲هـ. بخشی از برگهای آسیب دیده، مرمت و وصالی گردیده است. برخی برگها نونویس می‌باشد.
شماره نسخه: «۱۳۳۱۳»

*

۱۰۶. نسخه دیگر الکافی (۱۰۶) (الفروع)
آغاز: «بسملة، کتاب الزی و التجمل و المروة، باب التجمل و إظهار النعمة، محمد بن یحیی عن أحمد بن محمد عن القسم ...، قال أمير المؤمنين صلوات الله [عليه] إن الله جميل و يحب الجمال و يحب أن يرى أثر نعمة على عبده ...».
انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۰».
گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع و از کتاب الزی و التجمل آغاز و تا پایان کتاب الایمان و النذور و الکفارات از کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.
گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: ضیاء الدین محمد بن شاه مرتضی کاشانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۳۵ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۸۶ (۱۴۰ ب - ۳۲۵ الف)، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۹×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، با ترنج ضربی؛ دارای لبه برگردان؛ رقم کاتب: «قد تم ...» علی يد أضعف عباد الله ضياء الدين محمد بن شاه مرتضی القاسانی غفر الله له و لوالديه و لجميع المؤمنين و المؤمنات فی تاریخ یوم الخميس رابع عشر شهر جمادی الثاني سنة ۱۰۳۵ هـ.».
ویژگیها: این نسخه ارزشمند و نفیس به خط برادر فیض کاشانی (مولی محمد محسن بن مرتضی) است که اندکی از شرح حال وی در مقدمه کتاب معادن الحکمة^۱ درج

۱. کتاب معادن الحکمة فی مکاتیب الائمة - عليهم السلام -، تألیف مولی محمد علم الهدی بن مولی محمد محسن فیض کاشانی است که سالهای گذشته حسب الامر پدر بزرگوارم برای نخستین بار بر اساس نسخه اصل به خط مؤلف موجود در این کتابخانه بزرگ، با رساله‌ای در ترجمه احوال مولی محمد علم الهدی و خاندان وی با عنوان هدیه ذوی الفضل و النهی بترجمه علم الهدی از تألیفات پدر عزیزم، مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، چاپ و منتشر گردید؛ این کتاب نیز دومین بار چند سال گذشته از سوی دفتر انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم چاپ شده است.

گردیده است. تصحیح این نسخه در حواشی نیز به خط هموست، بخشی از برگ نخست کتاب از بین رفته سپس از سوی متخصصان بخش مرمت این کتابخانه بزرگ ترمیم و وصالی گردیده است. آثار رطوبت اندک در برگهای نسخه مشاهده می‌گردد. شماره نسخه: «۱۳۶۰۶/۶»

*

۱۰۷. نسخه دیگر الکافی (۱۰۷) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع کتاب شریف کافی و از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: عبدالوهاب بن تاج الدین حسن [کاشانی] تاریخ کتابت: (پایان کتاب الحج) سال ۱۰۷۴ هـ ..، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی سفید، تعداد برگ: ۳۱۷، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۱×۲۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۲۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی مجدول، درون: زیتونی؛ رقم کاتب: «تم کتاب العشرة بحمد الله و حسن توفيقه في الساعة الآخرة من اليوم الآخر من شهر ربيع الأول على يد أفقر عباد الله إلى ربّه الكريم عبدالوهاب بن تاج الدین حسن، اللهم وفقني للعمل بمضمونه و اجعله وسيلة لمغفرتي بحق محمد العربي و عليّ الوصيّ الائمة الرضیّ و الحمد لله ربّ العالمين،

کتبت و لست أدري حال عمري طویل أم قصیر ربّ فاغفر

و کفر سیّئاتی یوم حشری فإنی فی عذابک لست أصبر...!.

ویژگیها: نسخه نفیسی است که از سوی کاتب بر استادش علامه امیر عبدالرزاق

رضوی کاشانی سال ۱۰۸۳ هـ خوانده شده است و متن آن چنین می‌باشد:

«... قرأت ما فی هذا المجلّد من أجزاء کتاب الکافی جمیعاً من أوّله إلى آخره علی المولیّ الأعظم الأفخم المجتبیّ المکرّم المصطفیّ المعظم حاوی المعقول و المنقول جامع الفروع و الأصول الّذی لم یزل فی تحویل الکمال فما زال أنا فأنأ - زاد کمالاً

۱. ادامه رقم کاتب متن انهاء وی است که در بخش ویژگی‌های نسخه اشاره شده است.

علی کمال - حتی جمع من العلوم ما لایسعه مقدرة البشر و لایخطر علی قلب ذی خطر من العربیة و الأدبیة و العقلیة و الثقلیة و الهندسة و الریاضیة و المعارف الحقیقیة و غیرها مما لایحصی کثرة الکریم الأصل و النسب الشریف الحسب زیدة السادة العظام الکرام امیر عبدالرزاق بن امیر محمدیوسف الرضوی - غفر الله والده و وصل إلى روحه شابییب رحمته و طول فی عمره و مدّ ظلّه علی رؤس المتعلّمین بل علی مفارق العالمین لأنّه کالشمس فی عموم النفع للخلائق غیبیةً و حضوراً - و قد وقع الفراغ من القراءة و کتب هذا یوم الاثنین

الثالث و العشرین من شهر ذی القعدة الحرام حجة ثلث و ثمانین و ألف و أنا عبدالأله التوّاب عبدالوهاب، ربّ زدنی و ألحقنی بالصالحین برحمتک یا أرحم الراحمین». در برگ انجام ذیل انهاء و اجازة فوق، دستخط پدروم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است و عبارات آن چنین است:

«إجازة العلامة الأمیر عبدالرزاق ابن الأمیر محمدیوسف الرضوی الکاشانی لتلمیذة المولی عبدالوهاب بن تاج الدین حسن الکاشانی علی ظهر نسخة من فروع الکافی و قرئها علیه».

در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است؛ علامت بلاغ به خط کاتب در برخی برگها قابل مشاهده است و برخی عبارات آن چنین است: «بلغ بحمدالله سبحانه تصحیحاً و قراءة» و «بلغ». و حاشیه نویسی نیز با نشانی های: «یق، ص، ق، ع ر ق (مدّ ظلّه)، و ...» دارد و از کتابهای چون: «وافی، نهاییه، و ...» مطالبی نقل شده است. چند تملک و مهر محو شده در برگ نخستین دیده می شود، بر پشت برگ انجام دو تملک، یکی از «محمد رضا بن اسماعیل حسینی کاشانی» به سال ۱۳۱۷ هـ. با مهر بیضی «محمد رضا بن اسماعیل الحسینی ۱۳۱۵»، دیگری از «سیّد محمد علی حائری» آمده است.

شماره نسخه: «۱۳۶۶۵»

*

۱۰۸. نسخه دیگر الکافی (۱۰۸)

(الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۵۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع کتاب شریف کافی و از کتاب النکاح آغاز و تا پایان کتاب الایمان و الذور و الکفارات به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ (برخی احادیث مُعرب و عناوین ابواب ثلث)، نام کاتب: محمد موسی بن محمد عیسی حسینی مرعشی شوشتری، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۲ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز (برخی عناوین طلائی)، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۰/۲۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۳۲ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی، مجدول، ضربی با ترنج و سرترنج زمینه گل و بوته؛ رقم کاتب: «تم کتاب الروضة ... علی ید اضعف عباد الله الغنی ابن محمد عیسی، محمد موسی الحسینی المرعشی الشوشتری - غفر الله له ولوالديه بحق محمد و آله - فی یوم الخمیس شهر اثنی عشر شهر رجب المرجب سنة ۱۰۷۲ هـ».

ویژگیها: نسخه‌ای است نفیس و ارزشمند؛ در حاشیه تصحیح و مقابله شده است؛ کار تصحیح و مقابله و حاشیه‌نویسی از ابوطالب بن ابوتراب (یا) ابوتراب بن ابوطالب بوده که در پایان نسخه با این عبارات اشاره نموده است: «وقد وقع الفراغ من حاشیة هذه الأوراق علی ید المسیئ الخاطئ الخاسر القاصر عن نیل المطالب الحاج أبو تراب بن أبیطالب - عفی الله عن جرائمهما و حشرهما مع الاثمتهما - یوم الأربعاء الخامس من شهر رجب الأصب من شهور سنة ثمان و مائة بعد الألف مضت من الهجرة النبویة - علی هاجرهما و آله ألف ألف صلوة و تحیة - و لقد رقمتها علی غایة الاستعجال مع صنوف الاشتغال و توزع البال بأنواع الكفر و الخیال فالمرجو من إخوانی فی الدین أن لا ینسانی بعد وفاتی فی الخلوات و مواضع الاستجابات و الحمد لله ... الحمد لله رب العالمین»، «بلغ قبلاً بمقابلة العبد الضعیف الواثق بالله الواهب الغالب ابن الحاج أبی تراب، أبوطالب، عفی عنهما». برخی حاشیه نویسی‌ها با نشانی‌های «ک، م ق ر (دام ظلّه) و مطالبی از کتابهای: «مسالك الأفهام، مصباح المنیر، مفتاح الفلاح، دروس، فایق، و ... نقل گردیده است. آثار شدید رطوبت بر فراز برگها مشاهده می‌گردد. برگهای آسیب دیده ترمیم گردیده است. ۶۸ برگ نخستین نسخه حدود ۳۰ سال پس از کتابت سایر بخشهای نسخه، نونویس شده است. در آغازین برگ کتاب، اجازه‌ای به خط مرحوم مولی محمدحسن بن حاج معصوم قزوینی

حائری (درگذشته به سال ۱۲۴۰ هـ.) که در تاریخ ماه رجب سال ۱۱۱۳ هـ. (به نظر می‌رسد ۱۲۱۳ هـ. بوده باشد) برای مولی صدرالدین محمد بن مولی محمد رضا تبریزی نگاشته شده است و عبارات آن چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم و به ثقتي، الحمد لله رافع درجات العلماء و مفضل مدادهم على و دماء الشهداء و الصلوة على محمد المبعوث للشریعة الغراء و آله و عترته الهداة الأمناء ما أقلت الغبراء و أظلت الخضراء و بعد فقد استجازني الولد العزيز ذوالفهم الصائب و الذهن الثاقب الفطن الذكي و الندس الألمعی ذوالفطنة الوقادة و القریحة النفاذة المولی صدرالدین محمد بن المرحوم المبرور المولی محمد رضا التبریزی - وفقه الله للعروج إلى معارج الفضل و الإفضال و الإرتقاء إلى مدارج العز و الكمال - و بعد أن قرأ علی نبذاً من المباحث الأصولية و المسائل الفقهية سيما كتابي المعمول في الأصول المسمى ب تنقيح المقاصد الأصولية في شرح ملخص الفوائد الحائرية و كتابي آخر المسمى ب مصابيح الهداية في شرح البداية، قراءة محب^۱ و تحقیق و فکر و تدقیق فأجزت له - وفقه الله تعالى - أن يروى عنی ما صححت لي روايته بواسطة مشايخنا - الكرام عن الائمة عليهم السلام - من كتب الحديث المشهورة المنسوبة إلى مصنفیها الأعلام - أعلى الله مقامهم في دار المقام - و غيرها من الكتب الحديث الغير المشهورة إذ ظهر عليه منى الاعتماد و الاستجماع لشرايط القبول و الاستفتاء مشترطاً عليه ما اشترطه عليه مشايخي الكرام من التمسك بالاحتياط فإن به يعرف المرء يوم المرور على الصراط و أسئله أن لا ينساني في مظان الإجابات عن صالح الدعوات و كتب بيمناه الدائرة فقير عفوّ ربّه في الآخرة أقلّ طلبه العلوم المستجیر برحمة ربّه القيوم، محمد حسن بن المرحوم الحاج معصوم القزوينی أصلاً الحائری مسكناً و موطناً في شهر رجب المرجب من شهور السنة الثالثة عشر بعد المئة^۲ [المأتين] و الألف من الهجرة النبوية على هاجرها ألف سلام و تحية»؛

همراه این اجازہ، مهر بیضی ایشان با تاریخ ۱۳۱۴ هـ و مهر مربع «مهدي بن علی الحسينی ۱۳۱۰» آمده و در پایان بیشتر کتابهای کافی این مهر نیز تکرار شده است؛ دو

۱. چنین خوانده می‌شود.

۲. با توجه به تاریخ درگذشت قزوينی (۱۲۴۰ هـ) به نظر می‌رسد این تاریخ اشتباه باشد!

تملک بینام یکی با مهر گرد «صدرالدین ... ۱۲۱۴»، که می‌بایست از مجاز باشد و نیز تملک بی نام دیگری با مهر مربع کوچک «عبده محمد باسم ۱۱۵۹» آمده است. همچنین چند خطبه عقد نکاح در این برگ آمده است. شماره نسخه: «۱۴۲۵۸»

*

۱۰۹. نسخه دیگر الکافی (۱۰۹) (الفروع و الروضة)
 آغاز: افتاده «... إِنَّ اللَّهَ - جَلَّ وَ تَقَدَّسَ - أَمْرٌ بِخِلَافِ مَا عَمَلُوا بِهِ فَصَارَ أَمْرُهُ نَاسِخًا لِفَعْلِهِمْ...» (برگ ۲ الف) باب فی معنی الزهد علی بن ابراهیم عن ابيه عن النوفلی عن السکونی عن ابي عبدالله - علیه السلام - قال قلت ما الزهد فی الدنيا...»
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب المعیشتة و همچنین کتاب النکاح (با اندکی افتادگی) آغاز و تا پایان کتاب الایمان و الذنور و الکفارات و کتاب الروضة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ (بخش نونویس سده ۱۳ هـ)، عنوانها و نشانیها: قرمز (عناوین اوایل نانوشته)، نوع کاغذ: شرقی نخودی حنایی (نونویسها: فرنگی سفید) تعداد برگ: ۴۲۸، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۱۰/۵ × ۲۴ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸ × ۳۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج و سرترنج ضربی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: نسخه‌ای است نفیس و ارزشمند، در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است؛ نگارش، تصحیح و مقابله از سوی عالم ربانی شیخ حسین مشغری [عاملی] صورت گرفته و نسخه را وی سه بار نزد میرزا محمد استرآبادی (صاحب رجال) به سال ۱۰۲۷ هـ. در مکه مکرمه خوانده و تصحیح نموده با چنین عبارات: «استکتب هذا الكتاب المستطاب وقابله من أوله إلى آخره علی ما ذکر وأكثره ذلك فی خدمة الأستاذ ومن كتبه المصححة المعتمدة أعني نزیل بیت الله، و المجاور فی حرم الله المغفور المرحوم مولانا میرزا محمد الاسترآبادی - رحمه الله - الفقیر حسین بن حسن المشغری العاملی، فكان ذلك فی مكة المشرفة - زادها الله شرفاً و تعظيماً -، تحريراً

فی سنة ۱۰۲۷؛ «بلغ مقابلاً و قبلاً مرةً ثالثة سنة ۱۰۲۷»، «بلغ قبلاً»، «بلغ مقابلاً» عبارات اخیر متعدّد در هامش برگها آمده است. کتاب المعیشه در سده ۱۳ هـ نونویس گردیده است. آثار رطوبت بر بخش فرودین برگها مشاهده می‌شود و برخی برگهای آسیب دیده نیز ترمیم و وصالی گردیده است. در برگ انجام نسخه، تملک «علی محمد بن حاتم همدانی با مهر بیضی «علی محمد بن حاتم» و یک مهر مدور «هو المالک من الکتب المملوکه ۱۲۹۵» نیز آمده است.

شماره نسخه: «۱۴۸۲۰»

✱

۱۱۰. نسخه دیگر الکافی (۱۱۰) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول از کتاب شریف کافی و از کتاب العقل و الجهل آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام می‌رسد. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۶ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی نازک، تعداد برگ: ۳۰۰، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۹×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷×۲۹ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی آبی، عطف و گوشهها: تیماج قرمز؛ رقم کاتب: «تمت ...، فی يوم الجمعة من الشهر ذی الحجة الحرام سنة ۱۰۸۶ من الهجرة النبویة - صلی الله علیه و آله و سلم - و الحمد لله رب العالمین».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده، نشان «بلغ» دارد، و حاشیه نویسی به خط مرحوم علامه نهاوندی و نیز به نقل از علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) دارد. دستخط پدرم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در این خصوص چنین آمده است: «کتاب أصول الکافی، نسخه مصححة و علیها تعالیق من العلامة المعاصر الحاج الشیخ محمد النهاوندی نزیل مشهد الرضا - علیه السلام - صاحب التفسیر المعروف بخطه، شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۹۱ق». حواشی دیگری نیز با نشانیهای «م ح م د، ۵، ۱۲، ق، کمال الدین، ص، لمحررها محمد بن حسین (برگ

۶۱ ب)، رف ی، و ...» دارد، و مطالبی از کتابهایی چون: «نهایة، مصباح، و ...» نقل گردیده است. در پایان عبارتی آمده از فردی به نام «نورالدین بن ابی راشد» که در سال ۱۳۴۹ هـ. مبحث متاجر را به پایان برده، سپس نزد آقای اخوی کفایه را آغاز نموده است. آثار رطوبت اندکی بر لبه برخی برگها مشاهده می‌شود. در آغازین برگ تملکی بی نام با مهر بیضی «سید حسین بن سید محمد الحسینی ۱۲۴۰» آمده است. شماره نسخه: «(۱۴۸۴۰)»

*

۱۱۱. نسخه دیگر الکافی (۱۱۱) (الأصول و الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «باب فی أرواح الکفار علیّ عن أبیه عن بن أبی عمیر ... عن أبی عبد الله علیه السلام قال سألته عن أرواح المشرکین فقال فی النار یعدّون یقولون ربّنا لا تقم لنا الساعة...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب العقل و الجهل تا پایان کتاب العشرة از بخش اصول کتاب شریف کافی و کتاب الطهارة تا اواخر کتاب الجنائز از بخش فروع کافی را دارا است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۸۰، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۲۱×۱۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: ساغری مشکی فرسوده؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیها: نسخهای نفیس است، در حاشیه تصحیح شده و حاشیه نویسی بسیاری با نشانیهای «مولانا عبدالرزاق (رحمه الله تعالی)، ع ر ق (ره)، ص ح، رف ی ع، ص ق، و ...» دارد. در هامش نسخه، از کتابهایی چون: «اساس، قاموس، نهایة، و ...» مطالبی نقل شده است؛ نسخه مقابله شده، از جمله با نسخه مولی عبدالرزاق قمی، در حاشیه برگ (۶۹ ب) چنین آمده است: «بلغت المقابلة إلى هنا مع نسخة؛ قوبلت مع نسخة الفاضل النحریر مولانا عبدالرزاق القمی، رحمه الله» و عبارت بلاغ (سماع) آن به خطّ مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی، چنین آمده است: «بلغ سماعاً أیده الله تعالی».

در برگ «۲۰ ب» انهایی از سوی مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی به میرزا اسماعیل صادر شده که متن آن چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء المولى الفاضل الذكى الألمعى ميرزا إسمعیل -وفقه الله تعالى لمرضیه - سماعاً و تصحیحاً و ضبطاً فى مجالس آخرها بعض أيام شهر صفر سنة ثلث و ثمانین بعد الألف و الحمد لله أولاً و آخراً و صلى الله على محمد و آله و كتب الفقير محمدباقر بن محمدتقى، عفى عنهما».

شماره نسخه: «۱۴۸۴۴»

✱

۱۱۲. نسخه دیگر الكافی (۱۱۲) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع از کتاب شریف کافى و از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی زرد، تعداد برگ: ۱۷۹، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۲۱×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج و سرترنج ضربی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است. نشان بلاغ دارد با عبارات: «بلغ»، بلغت مقابلته بحسب الجهد و الطاقة إلا ما زاغ عنه البصر و حسر عنه النظر و الله الموفق»، «تمت المقابلة فى العشر الأول من شهر جمادى الأولى سنة أربعة عشر و ألف من ...؛ حرره العبد حبيب الله [بن] على الطوسى، عفى [عنهما] که چنین برمی آید نسخه دوبار مقابله گردیده است. یادآوری میشود که حبيب الله طوسى از مشايخ سيد حسين بن حيدر کرکی بوده است (بنگرید به: الروضة النضرة: ص ۱۳۲). دارای حاشیه نویسی با نشانی‌های: «ق، ع ر ق، ۱۲، ص، و ...» است و نیز کتابهایی چون: «وافى، صحاح، نهاية، مدارک، و ...» مطالبی نقل گردیده است. لبه آسیب دیده برگها ترمیم و وصالی شده است. در آغاز نسخه یادداشت‌هایی در مورد رجال کافى، اوزان و مقادیر،

طریق روایت کلینی (ره)، یک تاریخ ولادت (میر محمدباقر بن محمدعلی) در سال ۱۰۷۱ هـ.، یک تملک محو شده، تملک حبیب الله بن علی الطوسی (مقابله کننده) و تملک جلال‌الدین محمد بن حبیب الله با مهر بیضی «الملک لله»، مهر بیضی «فضل الله بن صدرالدین الموسوی» و چند مهر بیضی از پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام و فواصل کتاب آمده است. ده برگ پایانی سده ۱۳ هـ. نونویس گردیده است.

شماره نسخه: «۱۵۲۹۲»

*

۱۱۳. نسخه دیگر کافی (۱۱۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۵۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۰».

گزارش متن: نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع کتاب شریف کافی و از کتاب النکاح آغاز و تا پایان کتاب الایمان و الندور و الکفارات به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمد اشرف بن محمد بن حسین انصاری، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۴ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۵۵، تعداد سطر: ۳۰، اندازه متن: ۱۱/۵ × ۲۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰ × ۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج: برون؛ قهوه‌ای، مجدول به زر با ترنج و سرترنج زمینه طلایی و نقوش گل و بوته؛ درون: قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «قد تمّ، هذا الكتاب بعون الملك الوهاب على يد الفقير الحقير المحتاج إلى رحمة الله الملك الباری ابن محمد بن الحسين، محمد اشرف الأنصاری، غفر الله ذنوبهم، فی سلخ شهر محرّم الحرام سنة أربع و ستین بعد الألف».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، نشانی‌های مقابله چنین آمده است: «بلغ»، «بلغ قراءة أیده الله تعالی»، «بلغ من أوله إلى هنا بعون الله، نسأل الله التوفیق لنا و لكم لما یحبّ و یرضی»؛ اندکی حاشیه نویسی نیز دارد و از کتابهایی چون: «نهاية و...» در هامش مطالبی نقل شده است. برگها مجدول به قرمز و لاجورد است. در آغازین برگ نسخه یک تملک بی‌نام مربوط به سال ۱۱۲۴ هـ. با مهر مستطیل «المذنب معزّ

الدین محمد الحسینی (۱۱۲۱) و نیز یک تملک با مُهر بیضی محو شده و همچنین یک تملک از محمد علی مازندرانی با مُهر بیضی ناخوانا آمده است. آثار رطوبت بر لبه فرودین برگها مشاهده می‌گردد.

شماره نسخه: « ۱۵۳۴۰ »

✱

۱۱۴. نسخه دیگر الکافی (۱۱۴) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: اسماعیل بن سالم نجفی، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ. محل کتابت: نجف اشرف، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۳۲۷، تعداد سطر: ۳۲، اندازه متن: ۱۳/۵×۲۶ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۲×۳۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی، عطف و مغزی: قهوه‌ای روشن؛ رقم کاتب: «تم بحمدالله تعالی علی العبد الذلیل بین یدی ربّه الجلیل الراجی لرحمته و غفرانه تراب أقدام المؤمنین إسمعیل بن سالم النجفی فی النجف الأشرف و الحمد لله وحده».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، عبارات مقابله (بلاغ) چنین است: «بلغ و بلغ قبلاً بعون الله تعالی»، نسخه موجود با نسخه یکی از شاگردان علامه مولی محمد باقر مجلسی (ره) از سوی عبدالله بن احمد قاضی در سال ۱۰۹۵ هـ. مقابله شده، که عبارات آن چنین است: «هو، قابلت و صححت هذه النسخة الشريفة المباركة مع النسخة التي كان في زماننا يعول عليها و كان صاحب النسخة المذكورة من تلاميذ الفاضل المجلسي - أطال الله عمره - و كتب الفقير عبدالله بن أحمد القاضي في سنة ۱۰۹۵ من الهجرة النبوية المصطفوية، على هاجرها ألف سلام و تحية». حاشیه نویسی با نشانی‌های: «ق، عن شیخ بهایی، فیض، ص (ره)، ۱۲، رفیعا (ره) رف ع، صلح، م ق ر، و...» دارد و نیز مطالبی از کتابهای چون: «وافی، نهاییه، مغرب، و...» نقل گردیده است. در حاشیه برگ (۵۶ الف) یک تعلیقه از رفیع الممالک (گویا از اعیان و رجال

عصر ناصری) آمده است. در برگ آغاز تملک رفیع الممالک مذکور و نیز تملکی بی نام با مهر بیضی «زین علی الشریف الموسوی ۱۱۴۲» و همچنین تملکی محو شده با مهر بیضی «یا معز کلّ ذلیل ۱۱۳۰» و چند یادداشت آمده است؛ آثار رطوبت و ترمیم در برگها دیده می شود.

شماره نسخه: «۱۵۳۴۶»

*

۱۱۵. نسخه دیگر الکافی (۱۱۵) (الفروع و الروضة)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۳۶۰۶/۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر دو بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب الزی و التجمل آغاز و تا پایان کتاب الایمان و النذور و الکفارات و نیز کتاب الروضة به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: کلبعلی بن فرج الله گلپایگانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی نخودی، تعداد برگ: ۱۶۹، تعداد سطر: ۳۱، اندازه متن: ۱۱×۲۴/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۳۶ سانتیمتر، نوع جلد: چوبی! با روکش کاغذ خاکستری، عطف و گوشهها: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «تم کتاب الروضة...، قد فرغت بعون الله - تبارک و تعالی - من کتابه هذه النسخة المباركة الشريفة الكافية لأموال الدنيا والآخرة في ظهر يوم الجمعة سابعة عشر من شهر رجب المرجب سنة اثنتا وثمانين بعد الألف من الهجرة النبوية علي صاحبها ألف التحية وخدمة لمخلصي وأخي في الله... وأرجو من أطفاف أخوان المومنين أن يذكروني بالحين عند مطالعتها ومقابلتها وأنا الفقير الذليل المذنب المحتاج إلى رحمة الله الغني ابن فرج الله گلپایگانی، عفی عنها بالنبی و آله».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی حاشیه نویسی دارد که بیشتر مربوط به تصحیح می باشد. در آغازین برگ نسخه تملک حسین بن علی اردکانی و مهر مربع «العبد المذنب محمد رضا ۱۲۱۹» و نیز دستخط پدر عزیزم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با عبارات زیر آمده است: «قطعه [ای] از فروع کافی و روضه؛

شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی؛ در بغداد اکتیاب شد ۱۳۴۰ هـ.». مهر امضای معظم له نیز در آغاز و انجام نسخه مشاهده می‌گردد. این نسخه مدتی به امانت بوده، چنانکه در آغاز آمده است: «امانت حضرت آیت الله مرعشی قم»^۱. برخی برگها و صالی و ترمیم شده است.

شماره نسخه: «۱۵۳۵۷»

*

۱۱۶. نسخه دیگر الکافی (۱۱۶) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۱۵».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع کافی از آغاز کتاب الطهارة تا پایان کتاب المعیشة می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (دو خط)، نام کاتب (مکمل): ابراهیم حسینی نجفی [نیشابوری] تاریخ کتابت: [سال ۱۰۸۸ هـ.] [عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۴۳۵، تعداد سطر: ۲۰، اندازه متن: ۱۸×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی ضربی با ترنج و سرترنج ضربی زمینه گل و بوته؛ رقم کاتب: «قد استکتب بعضها [بکتب] بعضها بیمنه الدائرة...، ابراهیم الحسینی النجفی...».

۱. مرحوم حاج شیخ محمد آخوندی هنگامی که در حال انتشار دوره اصول، فروع و روضه کافی بود، نسخه‌های بسیار نفیس آن را از مرحوم پدر بزرگوارم به امانت می‌گرفت و پس از رفع حاجت آنها را صحیح و سالم به معظم له تحویل میداد، همچنین هنگامی که بحارالانوار علامه مجلسی را در بیش از یکصد جلد منتشر می‌ساخت؛ تمامی نسخه‌های نفیس آنها را به ویژه نسخه‌ها اصل آن را، که تا آن زمان تعدادشان از ده نسخه تجاوز نمی‌کرد، از مرحوم پدرم به امانت اخذ می‌کرد و پس از تصحیح، نسخه‌ها را مسترد می‌نمود. مرحوم پدر عزیزم هر فرد که از ایشان نسخه‌های خطی درخواست می‌نمود، بدون درنگ آنرا در اختیار قرار می‌دادند و حتی رسید اخذ نمی‌کردند. خودشان بارها به اینجانب می‌فرمودند: "تعدادی از نسخه‌های بسیار نفیس که در اختیار داشتم و به راحتی در اختیار همگان قرار می‌دادم، چون رسید از آنان نمی‌گرفتم، فراموش می‌کردم و پس از گذشت یک یا چند سال برخی از آنان نسخه را مسترد نمی‌نمودند و بدین سان مفقود گردید و ندانستم نزد چه کسی است!"

ویژگیها: نسخه نفیسی است که خط مبارک مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) در برخی مواضع آن آمده است؛ در حاشیه تصحیح و مقابله نیز شده است؛ نشان بلاغ «بلغ» دارد. حاشیه نویسی نسبتاً زیادی با نشانیهای «داود الحسینی، ۱۲، م ق، ص، ق، م ک (ره)، ۵، ع اه، م ق ر (مدظله) و...» دارد. و نیز مطالبی از کتابهایی چون: «وافی، صراح، غایه، ارشاد، مصباح المنیر، دروس، و...» نقل شده است. در انجام کتاب المعیشتة (پایان نسخه) انهاء و اجازه‌ای از مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی به ابراهیم حسینی نیشابوری آمده است، و عبارات آن چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، أنهاء السيد الأيد النجيب الحسيب الأديب الأريب الفاضل الكامل العلامة التقى الذكي الألمعي ميرزا ابراهيم الحسيني النيشابوري، كثر الله أمثاله وأصلح الله أحواله، سماعاً و تحقيقاً و تصحيحاً في مجالس عديدة آخرها عاشر شهر جميدى الأولى لسنة ١٠٨٨ فأجزت له - دام تأييده - رواية كل ما صححت لي روايته بأسانيد المتكثرة المتصلة إلى أرباب العصمة - صلوات الله عليهم - و كتب الحقيير محمدباقر بن محمدتقي - عفى عنهما - حامداً مصلياً مسلماً».

در انجام نسخه همچنين خط محمدباقر رضوی با اين عبارت آمده: «اين كتاب فروع كافي زياد از حد اوراق شده بود چون خط مجلسی ره در مواضع عديده آن بصورت اجازه بود، در اصلاح آن فرو گذاشت نشد و أنا العبد...» و مهر بیضی «محمد باقر الرضوی ۱۳۰۶» نیز در زیر آن دیده می شود. برخی برگهای نسخه نو نویس است که از سوی سید ابراهیم نیشابوری تکمیل گردیده است.

شماره نسخه: «۱۵۸۹۵»

*

۱۱۷. نسخه دیگر الكافی (۱۱۷) (الأصول)

آغاز: «همچنین نسخه ۳۰۲».

انجام: «همچنین نسخه ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول کتاب شریف کافي و از آغاز تا پایان کتاب العشرة را دارا است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ ه، عنوانها و نشانیها:

قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعدادبرگ: ۳۵۵، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۹/۵×۱۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی تیره، مجدول فرسوده.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و با نشان «بلغ»، مقابله شده است، حاشیه نویسی نیز با نشانی‌های «سید بدرالدین، بدر، ص، ۵، ق، ۱۱، م ق (رحمه الله) و...» دارد و مطالبی از کتابهایی چون: «مصباح المنیر، کنز، مختار الصحاح، و...» در هامش نقل شده است. آثار چربی بر فراز برگهای نخستین مشاهده می‌گردد. در آغاز تملک و وقفنامه نسخه از سید [محمد] تقی بن محمدصادق موسوی در سال ۱۱۱۹هـ که تولیت آن به امیر محمدامین موسوی واگذار شده است. همچنین در آغاز تسبیحی جهت ایام البیض و فایده‌ای در توصیف کتاب شریف کافی به خطی جدید دیده می‌شود. در انجام چند یادداشت درباره ابواب کافی و نیز فایده‌های با چنین مطالبی آمده: «فایده، نقلت من خط مولانا قاسم علی أنه نقل من خط العلامة - رحمه الله - أن جمیع أحداث الکلینی ستّة عشر ألفاً و مائة و تسع و تسعون حدیثاً، الصحیح: ۵۵۷۲، الحسن: ۱۴۴، الموثق: ۱۱۷۸، الضعیف: ۱۴۸۵»؛ در ضمن لبه برخی برگهای نسخه اندکی آسیب دیده است.

شماره نسخه: «۱۵۸۹۸»

*

(الأصول)

۱۱۸. نسخه دیگر الکافی (۱۱۸)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۶».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۶۹».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب الصلوة تا پایان کتاب العقیقه را دارا است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: علی بن محمد بن صدرالدین محمد حسینی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۵۸هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی ضخیم، تعداد برگ: حدود ۴۰۰، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۰×۲۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی، مجدول، با ترنج و سرترنج، ضربی،

زمینه طلایی همراه نگاره‌های اسلیمی؛ دارای لبه برگردان؛ درون: زیتونی؛ رقم کاتب: «تم کتاب العقیقة والحمد لله رب العالمین... علی ید أضعف عبدالله علی بن محمّد عیسی بن صدرالدین محمّد الحسینی فی تاریخ سادس عشرین شهر رمضان المبارک سنة ثمان و خمسين و ألف من الهجرة النبویة، صلی الله علیه و آله و سلم».

ویژگیها: نسخه‌ای است بسیار نفیس، در حاشیه تصحیح و مقابله شده است. عبارت مقابله افزون بر «بلغ» در فواصل برگها در انجام نسخه چنین آمده است: «قوبلت من أولها إلى آخر کتاب العقیقة مع نسخه كثيرة الغلط»؛ برخی از تعلیقه‌ها و حواشی نیز از شیخ علی از نوادگان شهید ثانی است، همچنین حاشیه‌ای که در ضمن کتاب الحج، اول باب الخروج إلى منی و نیز مطلبی در خصوص حضرت شهربانو بنت یزدگرد سوم و مادر حضرت علی بن الحسین، - علیها السلام - آمده و حاشیه نویسی دیگری نیز به خطوط مختلف آمده که نشانه و رموز آنها چنین است: «ق، ه، ص، ۱۲، م، د، ه، و...» نیز مطالبی از کتابهایی چون: «نهایة، مصباح المنیر، و...» نقل گردیده است؛ در انجام نسخه از مرحوم شیخ علی بن محمّد بن حسن بن زین الدین عاملی در سال ۱۰۸۳ هـ اجازه‌ای به خط خودش آمده که برای محمّدباقر الموتی نگاشته و متن آن چنین است:

«بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله رب العالمین و صلواته علی خیر خلقه محمّد و آله الطاهرين و بعد فقد أجزت للأخ فی الدین الفاضل الكامل الذکی مولانا محمّدباقر الشهير بالموتی - أدام الله توفيقه و سهل إلى كل خير طريقه و ختم لنا و له بالحسني و بلغه فی الدارين المقام الأسنى - إجابة لالتماس من هذا الضعيف أن يروى عنّي كتب الحديث المشهورة بين علمائنا - قدّس الله أرواحهم - بطرقی إلى مصنّفیها أحسن الله جزائهم و شكر سعيهم و عنائهم و طرقی إليهم كثيرة يعلم من إجازات جدی المبرورین الشيخ زین الملة و الدین و ولده الحسن - قدّس الله روحیها و نور ضریحهما و ها أنا مورد طریقاً منها تيمناً و تبرکاً فأقول إنی أرویها سماعاً للبعض و إجازة للجميع عن شیخی الأجلین السید نورالدین و الشيخ نجیب الدین عن شیخیهما الأوحدي الشيخ حسن و السید محمّد بن أبی الحسن عن عدّة منهم السید نورالدین علی بن الحسین بن أبی الحسن و الشيخ عزالدین بن عبدالصمد بحق روايتهم عن جدی المبرور العالم الربانی الشهير بالشهيد الثاني - قدّس الله أرواحهم - جميعاً عن

شیخه نورالدین علی بن عبدالعالی عن الشيخ شمس الدین محمد بن المؤذن الجزینی عن الشيخ ضیاءالدین علی ابن شیخنا الشہید الأول عن والده عن الشيخ فخرالدین أیطالب محمد بن الشيخ الإمام العلامة جمال الملة و الدین الحسن بن یوسف بن المطهر عن والده -رضی الله عنهم - عن شیخه المحقق نجم الدین أبی القسم جعفر بن الحسن بن یحیی بن سعید عن السید شمس الدین فخر بن معد الموسوی عن الشيخ أبی الفضل شاذان بن جبرئیل القمی عن الشيخ العماد أبی جعفر محمد بن أبی القسم الطبری عن الشيخ أبی علی الحسن بن الشيخ السعید أبی جعفر محمد بن الحسن الطوسی عن والده - رضی الله عنهم - جميعاً عن الشيخ الإمام المفید محمد بن محمد بن النعمان عن الشيخ أبی القسم جعفر بن محمد بن قولویه عن الشيخ الجلیل محمد بن یعقوب الكلینی و عن الشيخ المفید عن الشيخ الصدوق أبی جعفر محمد بن علی بن بابویه - قدس الله روحه - فقد أجزت له حرسه الله أن یروی عنی ما ذکر بالشروط المقررة للروایة من الأخذ بالاحتیاط و التوقف عند الشبهات و تقوی الله فی ذلك و غیر ذلك ممّا هو مقرر فی الإجازات راجياً منه إجرائی علی صحیفه خاطره العاطر و ضمیره المنیر فی مظانّ الإجابات و محالّ الإنابات؛ کتبه أقلّ العباد غریق بحر ذنبه و راجی رحمة ربّه علی بن محمد بن الحسن بن زین الدین العاملی تجاوز الله عن سیئاتهم بمحمد و آله الطاهرین، - صلوات الله علیهم أجمعین - فی سادس عشر شهر جمادی الثانیة سنة ۱۰۸۳هـ و قد أجزت له -أیده الله - أيضاً أن یروی عنی ما ألفته و علّفته علیها من شرح اللمعة و کتاب الدر المنظوم و کتاب الدر المنتور و حواشی الفقیه و المعالم و غیر ذلك من الفوائد و التعليقات». در آغازین برگ تملک «محمد مؤمن...» در سال ۱۱۴۲هـ با مهر بیضی «حبیب المؤمن فی الدارین ۱۱۴۰» و نیز تملک عبدالغفور دیده می شود. پشت برگ آغاز مهر مربع مرحوم آقا محسن عراقی^۱:

۱. مرحوم آیت الله حاج آقا محسن عراقی «اراکی» از عالمان برجسته اراک و شهرهای تابعه آن بوده‌اند. وی تعدادی نسخه خطی داشت که پس از رحلت بازماندگانش به فروش رساندند، نسخه موجود از جمله آنها می باشد. یادآوری می گردد در زمانهای گذشته منطقه اراک عالمان بسیار برجستهای داشته که بیشتر آنان در نجف اشرف تحصیل نموده‌اند و به آنها عراقی می گفتند همچون: مرحوم آیت الله العظمی حاج شیخ ضیاءالدین عراقی و نیز همان مرحوم حاج محسن عراقی. در گذشته کشور عراق را «عراق عرب» و اراک و شهرهای همجوار آن را «عراق عجم» می نامیدند.

«این کتاب از متملکات و جزو کتابخانه احقر محسن الحسینی است ۱۳۲۲» آمده است. در برگ انجام افزون بر مهر بیضی پیشگفته، یک مهر بیضی کوچک هم دیده میشود با عبارت: «محمد زکی الحسینی ۱۲۴۱». شماره نسخه: «۱۵۸۹۶»

*

(الأصول و الفروع)

۱۱۹. نسخه دیگر الکافی (۱۱۹)^۱

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «... نصلی فی مسجد السهله فقال ابو عبدالله علیه السلام و فعل فقال لا فجاه...». گزارش متن: ... این نسخه حاوی بخش اصول و بخشی از فروع شامل کتاب الصلوة از کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: سعدالله بن محمد حافظ قمی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۵۶هـ، عنوانها و نشانیها: عناوین و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۵۵۶، تعداد سطر: ۲۱، اندازه جلد: ۲۵/۵ × ۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی، ضربی، با ترنج ضربی؛ عطف: تیماج قهوه‌ای؛ درون: قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است، علامت «بلغ» دارد؛ حاشیه نویسی دارد. برگهای آسیب دیده‌ی نسخه ترمیم گردیده است. شماره نسخه: «۴۱۶۲ موقت»

*

(الروضة)

۱۲۰. نسخه دیگر الکافی (۱۲۰)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۰۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۶۹».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر کتاب الروضة از کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ زیبا، تاریخ کتابت: پیرامون سده‌ی ۱۲هـ، عنوانها

۱. از اینجا به تعداد ۲۰ نسخه کافی، به علت جابجایی به ساختمان و مخزن جدید و نیز عدم شماره گذاری، در حال حاضر دسترسی به داده‌های بیش‌تر از مقدار ثبت شده، میسر نگردید.

و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۹۱، تعداد سطر: ۲۸، اندازه جلد: ۱۸/۵×۳۱/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قرمز، ضربی با ترنج و سرترنج، مجدول. ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده؛ داری یک سرلوح مرصع از اواخر عصر صفوی است؛ برگها مجدول به زر، شنگرف، مشکی و لاجورد می‌باشد. یک مهر مربع «عبدالله» دارد.

شماره نسخه: «۴۱۸۷ موقت»

✱

۱۲۱. نسخه دیگر الکافی (۱۲۱) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۹۰۸۱».

انجام: «... و لیس فیها ... قد مکثت عنده حتی صارت رخوة ... و قال له ...» افتاده. گزارش متن: ... نسخه موجود بخشی از فروع کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۳۲، اندازه جلد: ۲۰×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد. در آغازین برگ تملکی همراه مهر بیضی «محمدعلی بن محمدجعفر» آمده است.

شماره نسخه: «۴۵۷۵ موقت».

✱

۱۲۲. نسخه دیگر الکافی (۱۲۲) (الفروع)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۸۱۰».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب الحجج به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: حسن علی استرآبادی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۳۵هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۳۴، اندازه جلد: ۲۴/۵×۳۹ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج سبز با ترنج و سرترنج ضربی.

ویژگیها: نسخه حاشیه نویسی دارد. دستخط مرحوم پدرم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز نسخه آمده است.
شماره نسخه: «۴۶۱۰ موقت»

*

۱۲۳. نسخه دیگر الکافی (۱۲۳) (الأصول)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۱۸۹۶».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش اصول از کتاب شریف کافی و از کتاب العقل آغاز و تا کتاب الحجّة به پایان می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: محمدعظیم بن حاجی ابوالمحمد نیشابوری، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۵هـ، محل کتابت: امامزاده محمد المحروق^۱، عنوانها و نشانیها: قرمز و درشتتر از متن، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۴۷، تعداد سطر: ۲۰، اندازه جلد: ۱۸/۸×۲۰/۷ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع، عطف: تیماج قهوه‌ای. ویژگیها: نسخه دارای حاشیه نویسی است، برخی برگها آسیب دیده؛ در آغاز مهر و تملک «محمدتقی بن محمد تبریزی مامقانی» و دو مهر دیگر با تاریخ ۱۲۷۶هـ آمده است. یادداشتهای گوناگونی در آغاز وجود دارد. فهرست مطالب کتاب در آغاز ثبت گردیده است.

شماره نسخه: «۵۰۰۰ موقت»

*

۱۲۴. نسخه دیگر الکافی (۱۲۴) (الفروع)

آغاز: «بسملة، باب بدأ الحجر و العلة فی استلامه، حدّثنی علی بن ابراهیم بن هاشم

عن ابيه و ... قال إنّ الله - تبارک و تعالی - لما أخذ موثیق العباد أمر الحجر ...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۱۵».

۱. مرقد مطهر امامزاده محمد محروق در بارغ بزرگ و با صفائی در حومه نیشابور قرار دارد که سالهای گذشته تعمیر و بازسازی جدی شده است. در این باغ قبر عمر خیّام و بسیاری دیگر از بزرگان، همچون قبر مرحوم غفاری کاشانی معروف به «کمال الملک» نقاش بسیار مشهور و چیره دست قرار گرفته است.

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب الحجّ آغاز و تا پایان کتاب المعیشتة به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: ابوالاشرف جعفر رکاوندی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۰هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و درشتتر از متن، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۳۳، تعداد سطر: ۲۲، اندازه جلد: ۱۹/۵×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با لچک ترنج ضربی.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی نیز دارد. در برگ آغازین وقفنامه‌ای از حاجی صالح با دو مهر بیضی وجود دارد. بنا به نوشته‌ی کاتب به جز نسخه موجود، مجلّداتی از بخش اصول و روضه از کتاب شریف کافی را نیز کتابت کرده است.

شماره نسخه: «۵۰۱۴ موقت»

✱

۱۲۵. نسخه دیگر الکافی (۱۲۵)
 (الفروع)
 آغاز: «کتاب الصّید باب صید الکلب و الفهد؛ حدّثنا أبو محمد هارون بن موسی التلعکبری قال حدّثنا أبو جعفر...»
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».
 گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخشی از فروع کتاب شریف کافی و از کتاب الصید تا پایان آن و نیز شامل کتاب الروضة است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: محمدسمیع بن حاجی فرامرزدزاری، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۰هـ، محلّ کتابت: قراچه داغ دودانگه، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۹۹، تعداد سطر: ۲۵، اندازه جلد: ۱۸/۵×۳۳/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد؛ در آغاز نسخه چند تملک دیده میشود. برخی برگهای نسخه ترمیم گردیده است.

شماره نسخه: «۵۰۲۷ موقت»

✱

۱۲۶. نسخه دیگر الکافی (۱۲۶) (الفروع)
 آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۱۵».
 گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب الطهارة آغاز و تا پایان کتاب المعیشة به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: بهاء‌الدین حافظ بن محمد تقی حافظ رازی، تاریخ کتابت: ۱۰۹۳ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۲۶، اندازه جلد: ۱۸/۵×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع، عطف: تیماج مشکى.
 ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ در برگ آغاز چند تملک از افراد مختلف آمده است.

شماره نسخه: « ۵۰۵۱ موقت »

*

۱۲۷. نسخه دیگر الکافی (۱۲۷) (الأصول)
 آغاز: افتاده «... الكتاب فيه البيان و التبيان قراناً عربياً غير ذی عوج لعلهم يتقون».
 انجام: «... باب محمد بن يحيى عن أحمد بن محمد بن علي بن الحكم عن عبد الملك بن عطيه عن أبي الحسن - عليه السلام -...».
 گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول از کتاب شریف کافی است.
 گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی (سمرقندی)، تعداد سطر: ۲۳، اندازه جلد: ۱۵/۵×۲۷ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای.
 ویژگیها: در حاشیه تصحیح و حاشیه نویسی دارد. افتادگی از آغاز نسخه به نظر میرسد یک برگ بیشتر نباشد.

شماره نسخه: « ۵۰۵۵ موقت »

*

۱۲۸. نسخه دیگر الکافی (۱۲۸) (الفروع)
 آغاز: افتاده «... باب الماء الذى فيه قلة و الماء الذى فيه الجيف و الرجل يأتى...».

انجام: «...إنكار المنكر بالقلب، علی بن ابراهیم عن ابيه عن ابن أبي عمير عن يحيى الطويل صاحب المقرئ عن أبي عبدالله - عليه السلام - ...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع از کتاب شریف کافی و از کتاب الطهارة (باب سوم) آغاز و تا کتاب الجهاد (با بیست و نهم) به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز (بیشتر نانوشته)، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۲۰، اندازه جلد: ۱۹×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی، عطف: تیماج مشکی.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد. چند برگ آغازین نسخه آسیب دیده و برخی نیز رطوبت دیده است. در برگ نخست یک وقفنامه از میرزا عبدالکریم با تاریخ ۱۲۴۱هـ آمده است. چند مهر مربع در برگهای میانی نسخه مشاهده می‌گردد.

شماره نسخه: « ۵۰۶۱ موقت »

✱

۱۲۹. نسخه دیگر کافی (۱۲۹)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۹۰۸۱».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۰».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع کتاب شریف کافی و از کتاب المعیشة آغاز و تا پایان کتاب الایمان و الذور و الکفارات به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۲۵، اندازه جلد: ۱۳×۲۳ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای فرسوده.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد. وقفنامه‌ای از مرحوم «یعقوب بن مقیم بارفروشی مازندرانی» و نیز وقفنامه دیگری با تاریخ ۱۲۲۳هـ و مهر بیضی «اللهم صلّ علی محمد و آل محمد» دارد. برخی برگها آسیب دیده و نیاز به ترمیم و بازسازی دارد.

شماره نسخه: « ۵۱۰۴ موقت »

✱

۱۳۰. نسخه دیگر الکافی (۱۳۰)
 آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۵۳۲».
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۰».
 گزارش متن: ... نسخه موجود بخش فروع کتاب شریف کافی است و از کتاب النکاح آغاز و تا پایان کتاب الایمان و الذور و الکفارات به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب (دو تن): ۱. زکریا بن عبدالله ۲. سید احمد بن مصطفی حسینی خوانساری، تاریخ کتابت: سالهای ۱۰۵۵-۱۰۵۶هـ و ۱۳۴۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و درشتتر از متن، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۲۵-۲۸، اندازه جلد: ۲۱×۳۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی، عطف: تیماج مشکی.
 ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده و حاشیه نویسی دارد. در آغاز نسخه تملک «محمدعلی بن شاهوردی» با تاریخ ۱۲۰۵هـ و نیز تملک «محمدعلی بن محمد الکشمیری» آمده است.
 شماره نسخه: «۵۲۹۶ موقت»

*

۱۳۱. نسخه دیگر الکافی (۱۳۱)
 آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».
 انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۴».
 گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی تمامی ابواب بخش اصول و نیز کتاب روضه از کتاب شریف کافی است.
 گزارش نسخه: نوع خط: نسخ چلیپا، نام کاتب: میرزا محمدعبدالعظیم بن محمدحسین حافظ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۳هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۲۳، اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۰/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی، عطف: تیماج مشکی.
 ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده؛ در آغاز فهرست مطالب کتاب آمده است. در انجام نسخه یادداشتهای گوناگونی از جمله حرزی دیده می‌شود.
 شماره نسخه: «۵۴۹۲ موقت»

*

۱۳۲. نسخه دیگر الکافی (۱۳۲) (الفروع)
 آغاز: «بسملة، كتاب العتق و التدبير و المكاتبه، باب ما لا يجوز ملكه من القرانات، محمد بن يحيى عن أحمد...»
 انجام: «قال لا يخلد في السجن إلا ثلاثة الذي يمثل و المرأة... الإسلام و السارق بعد قطع اليد و الرجل...»
 گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخشی از فروع کتاب شریف کافی است که از کتاب العتق و التدبير و المكاتبه آغاز و تا اواخر کتاب الحدود به انجام می‌رسد.
 گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۱۴هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۲۳، اندازه جلد: ۱۹/۵×۲۶/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای.
 ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد. برگ انجام نونویس است.

شماره نسخه: « ۵۸۱۸ موقت »

*

۱۳۳. نسخه دیگر الکافی (۱۳۳) (الفروع)
 آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۳۲».
 انجام: «... أبوعلی الأشعری عن محمد بن سالم عن أحمد بن النضر...»
 گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخشی از فروع کتاب شریف کافی و تنها مشتمل بر کتاب الطهارة می‌باشد.
 گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق، تاریخ کتابت: سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۲۳، اندازه جلد: ۲۲×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذ آبی با ترنج ضربی، مجدول، عطف تیماج قرمز.
 ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و دارای حاشیه نویسی است، در برگ آغاز اجازه‌ای آمده؛ نسخه اندکی رطوبت دیده است.

شماره نسخه: « ۵۸۴۱ موقت »

*

(الفروع)

۱۳۴. نسخه دیگر الکافی (۱۳۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول از کتاب شریف کافی و از آغاز کتاب تا پایان کتاب العشرة می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمدصادق بن حاجی حسین استرآبادی، تاریخ کتابت: سال ۱۱۱۰هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد سطر: ۲۶، اندازه جلد: ۲۰×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج عسلی، فرسوده، ضربی با ترنج، مجدول؛ عطف: پارچهای قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده است.

شماره نسخه: «۵۸۴۴ موقت»

*

(الأصول و الفروع)

۱۳۵. نسخه دیگر الکافی (۱۳۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۶۹».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول و نیز بخش فروع کتاب شریف کافی است که از کتاب الصلاة آغاز و تا پایان کتاب العقیقه به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: میر جعفر بن میر عبدالله، تاریخ کتابت: سال ۱۰۵۹هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۸۸، تعداد سطر: ۳۵، اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۹ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی، عطف: چرم مشکی.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده و حاشیه نویسی دارد. در آغاز وقفنامه‌ای با تاریخ ۱۲۴۲هـ با یک مهر «محمد بن یحیی» آمده است.

شماره نسخه: «۶۴۵۲ موقت»

*

(الأصول)

۱۳۶. نسخه دیگر الکافی (۱۳۶)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۰۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش اصول کتاب شریف کافی است و از آغاز کتاب العقل و الجهل آغاز و تا پایان کتاب العشرة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب (بخشهای نونویس): محمدعلی بن عبدالله بن یوسف نائینی، تاریخ کتابت: نیمه دوم سده ۱۱ه؛ سال ۱۲۷۹ه (بخشهای نونویس: برگهای ۱۳۷-۱۴۸ و ۲۰۹-۲۳۸ و نیز برگ پایانی)، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۳۲۷، تعداد سطر: ۲۳، اندازه جلد: ۱۹×۳۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده است؛ سه مهر بیضی «یحیی بن محمدعلی» در آغاز مشاهده می‌گردد. در آغاز همچنین وقفنامه‌ای با تاریخ ۱۲۸۷ه آمده است.^۱
شماره نسخه: «۶۴۵۵ موقت»

*

(الفروع)

۱۳۷. نسخه دیگر الکافی (۱۳۷)

آغاز: افتاده «... باب متعة المطلقة علی ابن ابراهیم عن ابيه عن ابي عمیر ...».

انجام: «... جعلنا موالی مما ترک الوالدان و الأقربون قال إنما عنی بذلك أولى

الأرحام فی الموارث ...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی بخش فروع از کتاب شریف کافی است و از مبحث طلاق آغاز و تا اواخر کتاب الوصایا به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سده ۱۱ه، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۹۶، تعداد سطر: ۲۳، اندازه جلد: ۲۰×۲۷ سانتیمتر، نوع جلد: چرم قرمز.

۱. این نسخه را محمدعلی بن ملا عبدالله نائینی (کاتب برگ‌های نونویس) بر حضرت ولی عصر(عج) در سال ۱۲۸۷ه وقف نموده و تولیت آنرا برای خویش، سپس بر اولاد ذکورش نسل‌به‌نسل قرار داده است.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد؛ برخی برگها رطوبت دیده است.

شماره نسخه: « ۶۴۷۱ موقت »

✱

۱۳۸. نسخه دیگر الکافی (۱۳۸) (الأصول و الفروع)
 آغاز: افتاده « ... من عرف هذا الأمر فقد فرج عنه لانتظاره؛ علی بن ابراهیم عن صالح بن السندی ... ».

انجام: « ... علی بن ابراهیم عن ابيه عن ابن أبي عمير عن معاوية ... » افتاده.
 گزارش متن: ... نسخه موجود از کتاب الحجّة آغاز و تا پایان کتاب الدعاء از بخش اصول کتاب شریف کافی به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۰۳، تعداد سطر: ۲۵، اندازه جلد: ۲۶×۵/۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع زرشکی تیره.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی نیز دارد. در آغاز یادداشتی از مرتضی شفیعی اردستانی به سال ۱۳۶۹ ش آمده و در آن این نسخه را به این کتابخانه بزرگ اهداء نموده است!

شماره نسخه: « ۶۴۹۲ موقت »

✱

۱۳۹. البضاعة المزجاة = شرح روضة الکافی (حدیث - عربی)
 از: محمدحسین بن قاریاغدی (درگذشته: بعد از سال ۱۰۹۸ هـ)

۱. مرتضی شفیعی اردستانی از جمله تاریخ نگاران پرکار معاصر است که در مورد زادگاهش مقالات، جزوات و کتابهای بسیاری تألیف کرده است. وی هر کتاب یا جزوهای را که می‌نویسد بدون درنگ اصل آن را به این کتابخانه بزرگ اهداء می‌کند؛ چنانچه روزی افرادی بخواهند مجموعه‌ای به نام «اردستان‌شناسی» بنویسند می‌بایست از مجموعه‌ای در موضوعات مختلف اردستان که تاکنون آقای شفیعی اردستانی نوشته‌اند و نسخه‌های اصلی آن در این کتابخانه بزرگ موجود می‌باشد، استفاده کنند و نیازی به صرف و فرصت بسیار ندارد. نسخه موجود که در بالا گزارش شده از جمله نسخه‌های اهدایی ایشان به این کتابخانه بزرگ می‌باشد.

آغاز: «بسملة، الحمد لله الناشر في الخلق فضله و الباسط فيهم بالوجود يده نحمده على ما كان و نستعينه من أمرنا على ما يكون و نسأله المعافاة في الأديان...».

انجام: «... و في هذه الآية؛ ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجاً مما قضيت في أمر الوالي و يسلموا لله الطاعة تسليماً شرح السند ضعيف قوله...» ناتمام.

گزارش متن: شرحی است بر روضه كتاب شريف كافي با عناوين «متن شرح» كه حاصل تراوشهای فكري و آموخته‌های شارحان از استادان خویش می باشد؛ شارح در این شرح نخست متن كامل حديث را آورده و سپس با اشاره به میزان اعتبار آن، به شرح فرازهای غامض آن پرداخته است؛ بنا به گفته صاحب الذریعه این شرح در ۱۴ محرم سال ۱۰۹۸ هـ. به انجام رسیده است؛ شارح در آغاز شرح خود فهرست مفصلي از موضوعات روضه، بر مبنای شماره احادیث در ۳۰ باب به شرح زیر تنظیم نموده است: الباب الأول فی الخطب، الباب الثاني فی الوسائل، الباب الثالث فی النصائح و المواعظ و كلمات موجزات لرسول الله - صَلَّى الله عليه و آله، الباب الرابع فی القصص و الحكایات السلف، الباب الخامس القراءات و تفسير الآيات، الباب السادس فضل أهل البيت و موالاتهم و محبتهم، الباب السابع النصيحة للمؤمن و رعاية حرمة، الباب الثامن الامتحان و الاختبار، الباب التاسع التواضع و النهی عن الممارات، الباب العاشر ذم التقليد و الشبهه، الباب الحادي عشر ذكر جماعة من الممدوحين و المذمومين و المستضعفين، الباب الثاني عشر فی الاحتجاج و حجج الله على عباده، الباب الثالث عشر فی الحسب و النسب، الباب الرابع عشر المداراة و التقية و التستر و المعاشرة، الباب الخامس عشر الطيرة و العدوى، الباب السادس عشر الاستخارة، الباب السابع عشر فی السفر و ما يتعلق به، الباب الثامن عشر فی النجوم، الباب التاسع عشر فی المطر و أسبابه، الباب العشرون فی الرياح و أصنافها، الباب الحادي و عشرون فی الزلزلة و سببها، الباب الثاني و العشرون فی أصناف المخلوقات، الباب الثالث و العشرون فی النوم و الأحلام و تعبیر الرؤيا، الباب الرابع و العشرون فی الطب و الأمراض و المعالجات، الباب الخامس و العشرون الحرز و العوذة و الأدعية، الباب السادس و العشرون فی النوادر، الباب السابع و العشرون فی الأخبار عمّا هو آتٍ، الباب الثامن و العشرون فی ظهور

القائم (عج)، الباب التاسع و العشرون في أحوال القيامة و أحوالها، الباب الثلاثون في وصف الجنة و النار.

نسخه موجود شامل شرح حديث أول تا حديث ۲۰۹ روضه كتاب كافي مي باشد. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاريخ كتابت: پيرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانيها: قرمز، نوع كاغذ: فرنگي، تعداد برگ: ۲۵۵، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۲×۲۳ سانتيمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۰ سانتيمتر، نوع جلد: تيماج قهوه‌اي.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی دارد با نشان «منه، منه» (عفی عنه)، ق، هدی و نکاتی از شرح ملا صالح مازندرانی با نشان «صالح» آمده است. در برگ نخست مهر بیضی «محمد بن زین العابدین الموسوی» آمده است؛ آغاز و انجام نسخه به مهر پدرم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) مزین می باشد، برخی برگها اندکی رطوبت و آسیب دیده است.

منابع: الذریعة: ج ۳، ص ۱۲۷ و ج ۱۳، ص ۲۹۶؛ معجم المؤلفین: ج ۹، ص ۲۴۸. شماره نسخه: «۷۶۹۲»

*

(حدیث - فارسی)

۱۴۰. ترجمه اصول کافی

از: شیخ عباس بن احمد خوانساری (درگذشته سال ۱۳۳۵هـ)

آغاز: «بسملة، الحمد لله رب العالمين و صلى الله على خير خلقه محمد و آله أجمعين و لعنت الله على أعاديهم و ظالميهم و غاصبي حقوقهم و منكري فضائلهم أجمعين إلى يوم الدين؛ أما بعد چنین گوید أضعف عباد الله و أحقر تراب المحصلين ... لهذا بر این بنده عاصی حسب الامر لازم الاتباع سرکار شریعت مدار ... شیخ محمدتقی - دام ظلّه العالی لازم گردید که آنرا بلغت فارسی ترجمه نمایم ...».

انجام: «... عرض کرد مداومت نمودم بر دعائیکه مرا تعلیم فرمودید خدا دیونم را ادا نمود و غم را بر طرف گردانید».

گزارش متن: ترجمه تحت اللفظی و روانی است از اصول کافی که احادیث به سلیقه مترجم گزینش شده و سلسله سند احادیث نیز حذف گردیده است، ترجمه جلد نخست آن در روز شنبه بیست و سوم صفر المظفر سال ۱۲۹۶هـ. به پایان رسیده

است. مرحوم سید مصلح الدین مهدوی در کتاب تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در دو قرن اخیر (ج ۱، ص ۳۷۰) این کتاب را از آثار شیخ محمدتقی اصفهانی مشهور به «آقا نجفی» برشمرده است؛ لیکن بنابر آنچه مترجم خود در مقدمه آورده، این ترجمه به دستور آقا نجفی، استاد مترجم، صورت گرفته است.

گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق، نام کاتب: نسخه اصل به خط مؤلف، تاریخ کتابت: سال ۱۲۹۶ هـ، عنوانها و نشانیها: مشکى، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۲۱۲، تعداد سطر: ۱۸-۲۰، اندازه متن: میانگین ۱۷×۱۳ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۳×۱۸/۸ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج سبز با ترنج ضربی؛ رقم کاتب (برگ ۷۵ الف): «قد تمّ المجلد الأول من الکافی فی یوم السبت الثالث و العشرین من الصفر المظفر فی سنة الستّ و التسعین و مائین بعد الألف من الهجرة النبویة، علی هاجرها ألف ألف سلام و ألف ألف تحية».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده و در برخی از موارد، متن قلم خوردگی دارد، مهر و امضای پدر عزیزم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغازین برگ نسخه آمده است. حاشیه نویسی دارد که بیشتر مربوط به تصحیح نسخه است.

منبع: ضیاء الأبصار فی ترجمة علماء خوانسار: ج ۲، ص ۲۵۹.

شماره نسخه: «۵۴۴۶/۱»

*

۱۴۱. توضیح الکافی

(حدیث - فارسی)

از: محمدقاسم بن محمدرضا شریف (درگذشته بعد از سال ۱۱۱۸ هـ)

آغاز: «بسمله، محدثان نعم متوالیه و ذاکران ممن متتالیه را زبان طاقت کجا قدرت اداء شکر منعم ذوالجلال و محسن بی مثالی باشد ... و بعد چون کتاب کافی ...».

انجام: «و چنان نیست که آن آب علت ایمان و طاعت او باشد. باینجا ختم شد جزو اول از توضیح کافی به دست مؤلفش غبار قدم طالبان ایمان و هدی محمدقاسم بن محمدرضا، در ماه [جمادی] الأولى سنه هزار و صد و هیجده هجری والحمدلله و الصلوة علی محمد و آله».

گزارش متن: شرحی است بر احادیث باب ایمان و کفر کتاب کافی با عناوین «حدیث، ترجمه و توضیح» که به دستور شاه سلطان حسین صفوی نوشته شده است؛

مؤلف در مقدمه ابیاتی از سروده‌های خود را ذکر نموده است. تألیف نخستین جلد این کتاب در ماه جمادی الاول سال ۱۱۱۸ هـ به انجام رسیده است. نسخه موجود ۷ باب اول کتاب الایمان والکفر را دارا است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ زیبا، تاریخ کتابت: سال ۱۱۱۸ هـ، عنوانها و نشانیها: شنگرف، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۷۷، تعداد سطر: ۱۸، اندازه متن: ۹×۲۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶×۲۸ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج مجدول؛ برون: سفید؛ درون: زیتونی؛ عطف: تیماج قهوه‌ای؛ مغزی، زیتونی.

ویژگیها: حاشیه نویسی با نشان «منه» دارد؛ در حاشیه تصحیح و مقابله شده است؛ علامت بلاغ دارد. برگها مجدول به قرمز، مشکی و طلایی؛ نسخه به خط نسخ زیبای یکی از خوشنویسان عصر صفوی در زمان حیات شارح کتابت شده است. در آغاز و انجام نسخه مهر صنوبری «بسم الله الرحمن الرحیم، کلب امیرالمومنین سلطان حسین ۱۱۱۶»^۱ به چشم می‌خورد، روی برگ نخست دستخط پدر عزیزم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با این عبارات آمده است: «بسمه تعالی شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۸۰ بیلدة قم المشرفة».

شماره نسخه: «۵۲۹»

✱

۱۴۱. حاشیه الکافی

(حدیث - عربی)

از: رفیع الدین محمد بن حیدر حسینی طباطبایی مشهور بـ «رفیعی نائینی» (درگذشته سال ۱۰۸۲ هـ)

آغاز: «بسملة، الحمد لله رب العالمین ... قوله المحمود لنعمته المعبود لقد رته لما كان إنعامه باعثاً لأن یحمد شکرأ لما وقع و قدرته علی ما یشاء ...».

انجام: «و أمر إقامة الإمام بعقول ناقصة حایزة عن طریق الهدی بایره بسلوک مسلک الهلکة و الروی».

۱. این مهر بادامی شکل، مربوط به شاه سلطان حسین صفوی است ه نسخه را از محل نمای حمام واقع در اصفهان وقف نموده است؛ متأسفانه فقط ۶ سطر پایانی این وقف نامه در پشت آغازین برگ نسخه آمده، و بقیه آن ساقط شده است؛ این مهر در پایان نسخه نیز مشهود است.

گزارش متن: حاشیه ایست بر بخشهایی از اصول کافی با عناوین «قوله قوله» جهت توضیح مطالب و بیان احتمالات برخی از احادیث. صاحب الذریعه به نقل از معارج الاحکام میگوید حواشی ملارفعاً را شاگرد وی «امیر معصوم بن محمدفصیح حسینی تبریزی» گردآوری نموده و خطبه‌ای بدان افزوده است و در پاره‌ای موارد حاشیه‌ای نیز بر تعلیقات استاد نگاشته است. این حاشیه در سال ۱۳۸۲ش با تحقیق و تصحیح محمدحسین درایتی از سوی انتشارات دارالحدیث در قم به چاپ رسیده است. این اثر در برخی مصادر با عنوان شواهد الاسلام به مولی محمدرفیع گیلانی مشهور به «رفیعا» (درگذشته پس از سال ۱۱۰۶هـ) نیز نسبت داده شده است، البته به نظر می‌رسد صحیح همان باشد که آوردیم. نسخه موجود از ابتدای شرح خطبه کافی آغاز و تا باب ۱۵ از کتاب الحجّة به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ: نسخ، نام کاتب: سرور بن عبدالله، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۵۴، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۷×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳/۵×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی، عطف: تیماج مشکی؛ رقم کاتب: «و قد انتهت کتابة العبد الفقیر سرور بن عبدالله فی شهر ذی القعدة الحرام سنة ۱۰۹۲هـ».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است، در انجام عبارت مقابله به صورت «مقابله شد» آمده است؛ در برگ نخست اشعاری از خاقانی و مولوی و همچنین تملک «محمدعلی بن محمدرفیع بن محمدابراهیم بن محمدرفیع بن محمدعلی بن میرزا سید مرتضی ابن میرزا ابوالحسن ابن میرزا رفیع، معروف به رفیعا» به سال ۱۳۴۸هـ آمده است، در برگ دوم تملک «محمد مجاهد» به سال ۱۳۵۳هـ که به مبلغ «شش هزار [دینار]» آن را در قم خریداری نموده و همچنین تملک «علی نقی با مهر بیضی «لا االه الا الله الملك الحق المبین عبده علی نقی» و تملک «عنایت الله بن عبدالکافی شهدادی نائینی» به تاریخ دیماه جلالی ایت ایل ۱۱۴۳ با مهر مربع «المذنب عنایت الله» و همچنین مهر بیضی «محمدباقر بن محمدتقی الموسوی ۱۲۲۰» آمده است. و در آغاز نسخه مهر مربع «الواثق بالله الغنی محمد مهدی الحسنی الحسینی» دیده می‌شود، برگ اول و دوم نسخه،

مجدول به مشکى و طلايى مى‌باشد؛ در انجام نسخه نيز مهر «المذنب عنايت الله» دوبار تکرار شده است.

منابع: الذريعه: ج ۶، ص ۱۸۴؛ طبقات اعلام الشيعة: ج ۵، ص ۲۲۶؛ ريحانة الأدب: ج ۶، ص ۱۲۷.

شماره نسخه: «۱۵۷۹»

*

۱۴۲. نسخه ديگر حاشية الكافى (۲)

آغاز: «الحمد لله خالق الأشياء بلا أصول أزليّة و كافي مهمّات البرايا بالقدرة الصمديّة الذى دلّ بذاته على ذاته ... و بعد فهذه تعليقات دقيقة ... قوله المحمود لنعمته المعبود بقدرته لما كان إنعامه ...».

انجام: «قوله قلت حقاً علينا أن نسألکم ... أى يجب عليكم الجواب عمّا نسألکم كما يجب علينا السؤال عمّا لانعلم ممّا يجب معرفته علينا ...» افتاده.

گزارش متن: ... اين نسخه حاوى شرح كافي و از آغاز تا باب ۲۰ كتاب الحجّة است. گزارش نسخه: نوع خطّ نستعليق، نام كاتب: محمّدباقر حسيني (برگ ۵۴ الف)، تاريخ كتابت: اواخر سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانيها: قرمز، نوع كاغذ: شرقى، تعداد برگ: ۱۴۱، تعداد سطر: ۲۰، اندازه متن: ۷×۱۶ سانتيمتر، اندازه جلد: ۱۳/۵×۲۶ سانتيمتر، نوع جلد: تيماج سبز با ترنج ضربى.

ويژگيها: نسخه ايست نفيس و در عصر حيات محشّى كتابت شده است؛ حاشيه نويسى دارد با نشان «ه، د، وافى، منه، ميرمعصوم، ع ل، شيخ على (ره) و ...» در برگ ۵۴ الف نيز حاشيه‌هاى در بين كتاب صحافى شده و در پايان آن چنين آمده: «من إفادات المحقق مولانا محمّدباقر الخراسانى، كتبه الفقير إلى عفو ربّه الغنى محمّدباقر الحسينى من شهر سنة ۱۰۸۵ هـ». همچنين در برگ نخست، يادداشتى چنين: «اين كتاب از جمله هفتاد و سه جلد كتابيست كه المحتاج إلى رحمة ربّه الغنى ... محمّدباقر بن محمّدعلى الحسينى ... به تفصيل و شروطى كه در ظهر جلد اول تهذيب الاحكام ... شهر ذىحجة الحرام سنة [۲۲۱۱ آمله]»، با مهر بيضى «محمّدباقر الحسينى ۱۱۱۹» ديده مى‌شود. برخى برگها رطوبت ديده؛ دستخط اينجانب، با عبارت «بتاريخ

۱۳۴۲/۱۱/۱۴ ه. ش. ابتیاع گردید؛ محمود الحسینی المرعشی، طهران» در آغاز نسخه آمده است.

شماره نسخه: «۳۴۵۹»

*

۱۴۳. نسخه دیگر حاشیه الکافی (۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۴۵۹».

انجام: «طرق تناول العلوم كثيرة كالتدحان لتناول الماء و جميع الطرق شريفة ...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی شرح خطبه کافی تا باب ۱۹ کتاب الحجّه است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نستعلیق، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ ه، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۷۴، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۶/۵×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضربی. ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی با نشان‌های «ع، ل، ع» (سلمه الله تعالی)، معصوم، منه، و ...» دارد که از خود محشّی نقل گردیده است. در آغازین برگ نسخه، مُهر بزرگ دایره‌ای: «فمن بدّله بعد ما سمعه فإِنما اسمه علی الذین یبدّلونه، إنّ الله سمیع علیم، واقفه مع دزّال الدین الحسینی ۱۱۴۷» که منظور از وی میرزا معزالدین محمد وزیر می‌باشد. مهر و امضای پدرم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه آمده است. آثار رطوبت در برگهای نسخه مشهود است.

شماره نسخه: «۳۷۴۸»

*

۱۴۴. نسخه دیگر حاشیه الکافی (۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۵۷۹».

انجام: «قوله اتّقوا فراسة المؤمن ... فهو من المتوسّمین و السبیل فیهم مقیم». گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی شرح خطبه کافی تا باب ۲۸ کتاب الحجّه است.

گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق زیبا، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۵۱، تعداد سطر: ۱۵، اندازه متن: ۱۳×۶ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۱۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی مجدول با ترنج و سرترنج طلایی.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، نشان «بلغ» دارد؛ حاشیه نویسی از مرحوم مولی خلیل بن غازی قزوینی با نشان «لراقمه خلیل» دارد. در برگ نخست تملک محمد مدعو به خلیل قزوینی همراه با مهر مربع «العبد خلیل...» و وقفنامه‌ای از ملا محمدامین با تولیت محمد صالح بن محمد برغانی و اولاد وی به سال ۱۲۴۳هـ و مهر مستطیل «افوض امری الی الله عبده محمد امین الشریف» آمده است. همچنین در آغاز و چند موضع دیگر نسخه، مهر بیضی با نشان «بسم الله الرحمن الرحیم انه من سلیمان ۱۰۷۸» دیده می‌شود؛ آغاز و انجام نسخه نیز به مهر پدر عزیزم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) مزین می‌باشد. برخی برگها، رطوبت و آسیب دیده و حاشیه تعدادی از برگها مرمت گردیده است؛ در برگ آغازین نسخه یادداشتی از «عبداللهی»^۱ آمده که نسخه و حواشی آن به خط ملا خلیل قزوینی شارح اصول کافی، است. شماره نسخه: «۶۳۴۲»

*

۱۴۵. نسخه دیگر حاشیه الکافی (۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۵۷۹».

انجام: «و منهم من شقاوته بمعاونة أعدائه و نصرتهم و محبتهم...» افتاده.

۱. مرحوم احمد علی عبداللهی از مردمان کرمان و سالها به عنوان معاون اداره ثبت اسناد و املاک قم انجام وظیفه می‌کرد. وی به تدریج با نسخه‌های خطی آشنا شد و پس از بازنشستگی با شتاب بیشتر به خرید و فروش نسخه‌های خطی پرداخت، مغازه‌های نیز در خیابان چهارمردان قم تهیه کرده بود و در آن به جز فروش نسخه‌های خطی، به اجناس عتیقه و عقیق، ظروف چینی و بلور قدیم، سکه‌های کهن و غیر آنها نیز می‌پرداخت. اینجانب تعداد بسیاری از نسخه‌های خطی نفیس را از آن مرحوم برای کتابخانه خریداری نمودم؛ سرانجام وی در پی یک بیماری صعب‌العلاج درگذشت. جادارد از آن مرحوم نیز که به کتابخانه ما خدماتی ارائه نموده، تشکر و قدردانی نمایم؛ زیرا افرادی چون ایشان به شهرها و روستاها عزیمت می‌کردند و نسخه‌های خطی را فراچنگ می‌آوردند و مستقیماً آنها را توسط اینجانب به کتابخانه ما به فروش می‌رساندند؛ «روانش شاد».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی شرح خطبه کافی تا باب ۱۹ از کتاب الحجة است. گزارش نسخه: نوع خطّ نستعلیق، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز (نیمه دوم نسخه عناوین نانوشته)، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۱۷ (۱۰۶ اب - ۳۲۲ ب)، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۵/۵×۱۴ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای. ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ اندکی حاشیه نویسی دارد با نشانهای «ق، منه (رحمه الله تعالی)»، که به نقل از مؤلف درج شده است. آثار چربی و رطوبت به برگ‌های نسخه سرایت نموده است. شماره نسخه: «۷۱۲۱/۲»

۱۴۷. حاشیه الکافی

(حدیث - عربی)

از: نظام‌الدین احمد بن زین‌العابدین حسینی علوی عاملی (درگذشته پس از ۱۰۵۴هـ) آغاز: «الحمد لله الذى أنطق لسان العقل بحسن ثنائه و تمجیده و صبغ نظام الوجود و من أحسن من الله صبغة على نمط اقرّ بلسان حاله ... أمّا بعد فيقول ... ما فى كتابى العقل و التوحيد من الكافى من خبايا الرموز و خفاء الكنوز و لعمرک أنّه هو الشافى الوافى لمن تناول الحكمة ...».

انجام: « اللهم أخرجنا من ظلمات القومى الحسّية و اللذات البهيمية إلى نور نهار العرفان و صبح صادق الإيقان فإنّ منبتك تتم الصالحات و برحمتك تنزل البركات». گزارش متن: حاشیه‌ای با عناوین «قال اقول» بر کتاب شریف کافی (بخش اصول) است؛ مرحوم آقا بزرگ تهرانی در الذریعة این حاشیه را با عنوان مستقلی نیاورده است و در ضمن حاشیه سید بدرالدین احمد به آن اشاره نموده است و نیز همو در ترجمه احوالش در طبقات اعلام الشیعة و هم در حاشیه الکافی را به عنوان یکی از آثار مترجم، نیاورده است؛ بنا به نوشته عبدالنبی قزوینی در تتمیم أمل الأمل وى تعصّب شدیدی نسبت به مرحوم میر داماد داشته است و عمده آثار علمی او نیز متأثر از همین تعصّب است که باعث کاستی جایگاه و بهای آن شده است. نسخه موجود حاشیه بر خطبه کافی تا پایان کتاب التوحید می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۰هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۳۰ (۱۴۱ ب - ۳۷۰ الف)، تعداد سطر: ۱۵، اندازه متن: ۶×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳×۱۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قرمز، رقم کاتب: «تمت بعون الملك الوهاب في شهر محرم الحرام سنة ستين و ألف من الهجرة المباركة».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده است، نشان «بلغ» دارد؛ دارای حاشیه نویسی است با نشان «محمد علی» و «صلح (ره)» و «مح دل ی»؛ در برگ نخست نسخه، مهر مربع «بسم الله الرحمن الرحيم» و در برگ «۱۷۱» نیز مهر بیضی «عبده... ابن محمد علی الحسینی» و همچنین در پشت برگ «۲۲۸» مهر بیضی «... محمد علی...» و در پشت برگ «۲۵۶» مهر بیضی ناخوانای دیگر دیده می‌شود. برخی برگهای نسخه آسیب دیده و لبه‌ی برخی از آنها نیز مرمت گردیده است. در هامش کتاب ۳ رساله تحریر گردیده است که متأسفانه فهرست‌نگار سابق این کتابخانه آنها را فهرست نموده است؛ هر سه رساله فارسی است و نام دو رساله از مجموع سه رساله، عبارتند از: مرآة المحققین شیخ محمود شبستری دیگری حسن و دل محمد بن یحیی سیبک فتاحی نیشابوری، و نام و مؤلف رساله سوم نیز بایستی تحقیق و بررسی شود. در انجام نسخه، چند دعا جهت درمان بیماریها آمده است.

منابع: الذریعة: ج ۶، ص ۱۸۱، طبقات أعلام الشيعة: ج ۵، ص ۲۷، أعيان الشيعة: ج ۲، ص ۵۹۳، تتمیم أمل الأمل: ص ۶۲، کارنامای پژوهشی ده ساله مرکز تحقیقات دارالحدیث: ص ۱۱۴.

شماره نسخه: «۲۸۴۹/۲»

*

۱۴۸. حاشیة الكافی = تعليقات على الكافی (حدیث - عربی)

از: سید بدرالدین بن احمد حسینی عاملی (درگذشته پس از سال ۱۰۶۰هـ)

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... و بعد فهذه تحقیقات أنيقة و تدقیقات رشيقة علّقها السید الجلیل المحقق المدقق... قوله بعد ما أصرّوه، أى صدره بمعنی منعه حقه من التوحید، حاشیة أخرى هو بالصّاد المهملة و لا يجوز أن يكون بالمعجمة و معناه بعد ما أصرّوه، أى جعلوا الله ضدّاً...».

انجام: «قوله عليه السلام و لأتمه الباحثی ترفع السین، ای لا تکتب... كما تکتب فی غیر بسم الله الرحمن الرحیم، بل یوصل الباء بالسین لرفع السین علیها فبعث علی تحسین اللفظة».

گزارش متن: حواشی پراکنده‌ای است با عناوین «قوله قوله» که «سید محمدتلی موسوی» آنها را گردآوری نموده است و در ابتدای کتاب نیز به نام محشی تصریح دارد، لیکن مرحوم آغا بزرگ تهرانی در الذریعة در صحت انتساب این حاشیه به مؤلف مذکور تردید نموده و احتمال می‌دهد که حواشی از نظام‌الدین احمد بن زین‌العابدین علوی عاملی باشد و شاید به همین دلیل در طبقات اعلام الشیعة نیز به این اثر در ترجمه سید بدرالدین اشاره ننموده است. نسخه موجود شامل حواشی بر کتاب العقل و العلم از بخش اصول کتاب شریف کافی می‌باشد. این اثر به سال ۱۳۸۳ ش از سوی انتشارات دارالحدیث در قم به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، نام کاتب: شیخ حسن قزوینی^۱ مشهور به «خوشنویس» (که از روی نسخهای به خط محمد موسوی تلی، کتابت نموده است)، تاریخ کتابت: پیرامون نیمه دوم سده ۱۴هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: رنگی زرد، تعداد برگ: ۱۳۶ (۱ ب - ۱۳۶ ب)، تعداد سطر: ۱۷، اندازه متن: ۶/۵×۱۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳×۱۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قرمز، رقم کاتب (مستنسخ عنه): «قد فرغت من جمیع حواشی الأصول من خطه الشریف قدس الله روحه سنة ۱۰۹۴هـ و المسئول من الله أن یوفقنی لجمع حواشی الفروع فی محل آخر

۱. مرحوم شیخ حسن قزوینی معروف به «خوشنویس» از جمله چهار خوشنویسی است که مرحوم پدر بزرگوارم حدود پنجاه سال گذشته آنها را اجیر نموده بودند تا نسخه‌های نفیس مورد نظرشان را کتابت کنند، زیرا در آن روزگار تصویر و میکروفیلم وجود نداشت. این نسخه را کاتب، حسب الامر پدرم از روی نسخهای مورخ ۱۰۹۴هـ به خط «محمد موسوی تلی» که به عنوان امانت نزد معظم له بوده، پیرامون نیمه سده ۱۴هـ استنساخ نموده است. متأسفانه چون از فضل و کمال بی‌بهره بود، نوشته‌هایش دارای اغلاط بسیاری است. آن مرحوم در یکی از حجرات صحن مطهر حضرت معصومه - سلام الله علیها - در حجره‌ای که شاعره معروف خانم پروین اعتصامی در آن مدفون است، در قم، همه روزه به کتابت اشتغال داشت. سرانجام وی حدود سی سال گذشته در پی یک بیماری طولانی درگذشت.

و أنا الفقير إلى الله القوى محمد الملقب بالتلى الموسوى و الحمد لله رب العالمين و الصلوة على خير خلقه محمد و آله أجمعين».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس که با یک واسطه از روی خط شارح کتابت گردیده است، حاشیه نویسی نیز دارد و حواشی نیز با واسطه از روی خط مؤلف کتابت شده و کاتب قبلی در ابتدای نسخه می نویسد: «حاشیه‌هایی که بدون نام، به خط مؤلف بود، با علامت ۲ مشخص نمودم»؛ در ابتدای نسخه دستخط پدر عزیزم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) به سال ۱۳۷۹ هـ در مورد مؤلف و آثار وی آمده که عبارات آن چنین است:

«کتاب الحاشیة علی الکافی لثقة الإسلام الكلینی و الحاشیة للعلامة السید بدرالدین بن أحمد الحسینی العاملی الأنصاری سکن طوس مشهد الرضا - علیه السلام - كما العالم المحدث الجلیل قال فی الأمل: له حاشیة لطیفة علی أصول الکافی و شرح الاثنی عشریة الصومیة و شرح الاثنی عشریة الصلواتیة لشیخنا البهائی و شرح علی زبدة شیخنا البهائی فی الأصول و رسالة فی حجیة خبر الواحد و استقصی فیها الأدلة و تتبع الأخبار فی ذلك و لم یدع شیئاً مما یمکن الاستدلال به إلى أن قال و توفی بطوس و كان مدرّساً بها و هو من المعاصرين و لم أره و لكن رویت عن تلامذته عنه عن شیخنا البهائی و نقل من شعره أبیاتاً الخ؛ و قال أنه فرع من شرح الاثنی عشریة ۱۰۲۵ هـ انتهى؛ حرّره الراجی شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی؛ أقول و رأیت بخطه الشریف إجازة علی شرح الفقیه و الحمد لله، ۲۵ صفر ۱۳۷۹ هـ».

منابع: الذریعة: ج ۶، ص ۱۸۱، طبقات أعلام الشیعة: ج ۵، ص ۷۸، موسوعة طبقات الفقهاء: ج ۱۱، ص ۵۷، كشف الحجب و الاستار: ص ۱۸۴، فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه: ج ۳، ص ۴۲۲.

شماره نسخه: «(۲۸۴۹/۱)»

*

۱۴۹. حاشیة الکافی = التعلیقة علی کتاب الکافی (حدیث - عربی)

از: میر داماد، محمدباقر بن محمد حسینی مرعشی استرآبادی (درگذشته سال

(۱۰۴۱ هـ)

آغاز: «قوله رحمه الله تفرّد بالملکوت الملکوت فعلوت من الملک، کالرهبوت من الرهبة و الرغبوت من الرغبة و الجبروت من الجبر...».

انجام: «و قد حَقَّقنا حاله و صحّة حدیثه فی الرواشح و العلامة فی المنتهی قد عدّ حدیثه صحیحاً فالطریق صحیح، قوله عدّة من أصحابنا عن جعفر بن محمد بن محمد بن مالک قد وثقه الشیخ فی کتاب الرجال و قال یضعفه قوم».

گزارش متن: حاشیه‌ایست با عناوین «قوله رحمه الله - قوله عليه السلام» بر بخش اصول از کتاب شریف کافی که علاوه بر مباحث فلسفی، نکات لغوی و رجالی نیز مورد توجه محشی بوده است. این حاشیه آنگونه که در انجام اثر هم بدان اشارت رفته غیر شرح اصول کافی موسوم به الرواشح السماویة می‌باشد. این اثر به سال ۱۴۰۳ هـ با تحقیق پژوهشگر فرزانه سید مهدی رجایی در قم به چاپ رسیده است؛ نسخه موجود مشتمل بر شرح خطبه کافی تا ابتدای کتاب الحجّة می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: نیمه نخست سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۱۴ (۲ ب - ۱۱۵ ا ب)، تعداد سطر: ۱۵، اندازه متن: ۹×۱۴ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۱۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول.

ویژگیها: نسخه‌ایست نفیس، در حاشیه تصحیح گردیده؛ و اندکی حاشیه نویسی دارد با نشان «سمع»، «بخطّه»، «منه» و «منه دام ظلّه» و...؛ نیز چند یادداشت از جمله الخطبة الوسيلة امیرالمؤمنین - علیه السلام - به خطّ نستعلیق در بین برگها درج گردیده و در انجام نیز یک برگ یادداشتی به خطّ نستعلیق آمده که کاتب آن مهدیقلی و تاریخ آن ۱۴ صفر سنه ۱۰۹۶ هـ می‌باشد. در برگ نخست و قفنامه‌ای از سبط مرحوم میرداماد، محمد اشرف بن محمد عبدالحسیب الحسینی به تاریخ ۱۰۹۶ هـ، همراه مهر مربع «عبده محمد اشرف الحسینی» و تملک محمد باقر حکیم به سال ۱۲۵۵ هـ و همچنین دستخط مبارک پدر بزرگوارم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با عبارت: «هذا خطّ العلامة المیر محمد اشرف بن عبدالحسیب بن أحمد سبط المحقّق الداماد، له کتب، منها فضائل السادات؛ شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی» آمده است؛ در برگ دوم، مهر مستطیل «الواثق بالله الغنی عبده صدرالدین الحسینی ۱۱۴۵» و مهر بیضی «عبده صدرالدین الموسوی» و تملک مرتضی بن احمد

الحسینی الرشتی با مهر مستطیل «المتوکل علی الله عبده [مرتضی] الحسینی» و مهر «عبده محمداشرف الحسینی» و نیز تملک عبدالله بن محمدرضا بن محمدباقر دیده می‌شود، پارهای از برگها اندکی رطوبت دیده است.

منابع: الذریعة: ج ۶، ص ۱۸۲، طبقات اعلام الشیعة: ج ۵، ص ۶۷.

شماره نسخه: «۴۲۶۳/۱»

✱

۱۵۰. نسخه دیگر حاشیه الکافی (۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۴۲۶۳/۱».

انجام: «و ذلك متضمن للحکم لهما بالثقة و الصحة و من ليس له درجة في المعرفة من القاصرين يزعم أن إسمعیل بن مزار غیر معروف و لا مذكور في كتب الرجال...» افتاده. گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر شرح خطبه کافی از آغاز تا ابتدای کتاب الحجّة می‌باشد با این تفاوت که این نسخه، حدود ۲ برگ از انجام افتادگی دارد. گزارش نسخه: نوع خطّ نستعلیق تحریری، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: مشکى، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۱۳ (۵ - ۱۱۷ الف)، تعداد سطر: ۱۵، اندازه متن: ۸×۱۴ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۱۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده؛ اندکی حاشیه نویسی دارد، با نشان‌های «منه رحمه الله»، «احمد رحمه الله تعالى»، «س م ی مدّ ظلّه»، «شیخ علی» و ...؛ در برگ قبل از آغاز، فهرست کتب کتابخانه عبدالله بن محمدکاظم اصفهانی به تاریخ ۱۰ شعبان ۱۱۳۲ همراه با مهر مربع «أئی عبدالله آتانی الکتاب» آمده است و بعد از آن چند بیت منسوب به حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام با مطلع:

«عجبت لجازع باک مصاب بأهل أو حمیم ذی اکتساب»؛

آمده، همچنین یک بیت از حکیم سخن، سنایی غزنوی:

«عاشقان در دمی دو عید کنند عنکبوتان مگس قدید کنند!»

و توضیحی بر آن بیت از نظر صوفیه و بعد از آن حکایتی از میرداماد در مورد کشف و شهودی که در روز جمعه ۱۴ شعبان ۱۰۲۳هـ بر او اتفاق افتاده، نگاشته شده

است. مهر مربع «بسم الله الرحمن الرحيم» و مهر عبدالله (پیشگفته) نیز دیده می‌شود. در برگ ششم مهر و امضای پدر عزیزم حضرت آیت الله العظمی مرعشی دیده می‌شود، برگها آسیب دیده سپس مرمت گردیده است. شماره نسخه: «۶۳۳۹»

*

۱۵۱. نسخه دیگر حاشیه الكافی (۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۴۲۶۳/۱».

انجام: «باب البداء و فيه ستة عشر حديثاً... قال النجاشي... كان وجهاً في أصحابنا قارياً فقيهاً لغوياً راويةً و كان حسن العمل...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی تعلیقات مرحوم میرداماد و از شرح ابتدای اصول کافی تا باب البداء از کتاب التوحید است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۳ (۵۴ب - ۵۶ب)، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۸×۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۴×۱۴ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده؛ در برگ نخست دو مهر مربع با نشان «ابراهیم الرضوی» و مهر بیضی ناخوانا دیده می‌شود؛ همچنین در حاشیه برگ ۴۵ مهر بیضی «مصطفی... آمده است، برگهای مجموعه رطوبت و آسیب دیده است.

شماره نسخه: «۶۴۶۱/۱»

*

۱۵۲. حاشیه الكافی = تعلیقات علی أصول الكافی (حدیث - عربی)

از: میرزا محمدمین بن محمدشریف استرآبادی (درگذشته سال ۱۰۳۶هـ)،

گردآوری و تنظیم: مولی خلیل بن غازی قزوینی (درگذشته سال ۱۰۸۹هـ)

آغاز: «الحمد لله رب العالمين... أمّا بعد فهذه حواشٍ علی الكافی لأبی جعفر

محمد بن یعقوب الكلینی الرازی...».

انجام: «باب الدعاء قوله عن واضحة أي عن سنّ ظاهرة بالضحك؛ تمّ ما رأينا من

حواشی مولانا محمدآمین - رحمه الله - فی هامش کتابه و کتبنا ما کان فیه سنده و ما هو بخطّ الیه و ما ظنناه أنه خطّه قدیماً حین قرأته علی أستاذہ و لم یکن فی آخره سند لاله و لا لغيره والله أعلم».

گزارش متن: حاشیه مختصری است با عناوین «قوله - قوله» بر اصول کافی که ملا خلیل قزوینی (درگذشته سال ۱۰۸۹ هـ) صاحب الصافی و الشافی، به سال ۱۰۵۷ هـ آنها را در مکه مکرمه از روی خط میرزا محمدآمین استرآبادی گردآوری نموده و رموزی را نیز در آن به کار برده است؛ وی به این مطالب در مقدمه اشاره نموده است. باید افزود که این حاشیه غیر از شرح اصول کافی استرآبادی است که وی در الفوائد المدنیة از آن یاد کرده است. این اثر به سال ۱۳۸۱ ش در دفتر هشتم میراث حدیث شیعه (صص ۲۲۹-۴۱۰) از سوی پژوهشگر فاضل، شیخ علی فاضلی به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۰ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۴۴ (۱ ب - ۴۴ الف)، تعداد سطر: ۲۰، اندازه متن: ۸×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی با ترنج و سرترنج، عطف و حاشیه: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس که در عصر ملا خلیل (گردآورنده حاشیه) کتابت شده است و در حاشیه تصحیح مقابله گردیده؛ نشان «بلغ» دارد. در ابتدای نسخه، وقفنامه‌ای با مَهر بزرگ مدوّر «میرزا معزالدین محمد وزیر» به خطّ معزالدین الحسینی در سال ۱۱۴۷ هـ آمده است. برخی از برگهای نسخه اندکی رطوبت و آسیب دیده است.

منابع: الذریعة: ج ۶، ص ۱۸۱، طبقات أعلام الشیعة: ج ۵، ص ۵۶، ریاض العلماء: ج ۵، ص ۳۵.

شماره نسخه: «۴۵۹۴/۱»

*

۱۵۳. نسخه دیگر حاشیه الکافی (۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۴۵۹۴/۱».

انجام: «همچون نسخه شماره ۴۵۹۴/۱».

گزارش نسخه: نوع خطّ نستعلیق، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ هـ، عنوانها و

نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۳۴ (۷۵ ب - ۱۰۸ اب)، تعداد سطر: ۲۲، اندازه متن: ۹/۵×۱۶/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۵×۲۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول، عطف: تیماج مشکی.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده؛ و حاشیه نویسی نیز دارد، نام میرزا محمد استرآبادی - رحمه الله - در برخی حاشیه‌ها دیده می‌شود که ممکن است، خود محشی و شارح اثر بوده باشد. مهر و امضای پدرم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی - رحمت الله علیه - در انجام نسخه آمده؛ برخی برگها رطوبت و آسیب دیده است.

شماره نسخه: «۶۶۶۵/۴»

✱

۱۵۴. حاشیه الكافی

(حدیث - عربی)

از: یکی از شاگردان میرداماد (سده ۱۱هـ)

آغاز: «الحمد لله المحمود لنعمته یعنی أن نعمة الواجب - جل شأنه - تامة ... و فی بعض النسخ بدل اللام الباء و حينئذ يكون الباء للسببية و التعليل ...».

انجام: «به فی الإشارات علی ما رموه به و لقد أوفينا حقَّ الفحص هناک فارجع إليه».

گزارش متن: حاشیه‌ایست با عناوین «قوله - قوله» بر بخش اصول کتاب شریف کافی و محشی خود را از شاگردان محمدباقر داماد حسینی مرعشی دانسته و در برخی موارد توضیح بیشتر را به صحائف و تعلیقات فلسفی خویش ارجاع می‌دهد، گرچه در این حاشیه مشرب فلسفی محشی به خوبی مشهود است، لیکن از دیدگاه رجالی و لغوی نیز غفلت ننموده و در موضع خود به قدر کافی بدان پرداخته است. نسخه موجود حاوی حاشیه از آغاز خطبه کتاب تا باب الروح از کتاب التوحید است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: مشکی، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۵۱ (۱۳۹ الف - ۱۸۹ الف)، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۸×۱۴/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی مجدول با ترنج و سرترنج ضربی.

ویژگیها: این نسخه در حاشیه تصحیح گردیده است. لبه برگهای آسیب دیده ترمیم شده است. مهر و امضای پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در انجام نسخه آمده است.

شماره نسخه: «۸۷۴۶/۷»

✱

۱۵۵. الدرر المنظوم من کلام المعصوم (ع) = شرح أصول الكافی

(حدیث - عربی)

از: شیخ علی بن محمد بن حسن بن زین الدین عاملی اصفهانی مشهور به «شیخ علی صغیر» (درگذشته سال ۱۱۰۳هـ)

آغاز: «أصح الأخبار سنداً وأعلها وأحسن الآثار متناً أعلها وأوثق الأحاديث معنی وأقواها... و بعد فیقول غریق بحر ذنبه و راجی عفو ربّه...؛ قوله الحمد لله المحمود لنعتمه، جمعت هذه الفقرة بين معنى الحمد و الشکر...».

انجام: «و الصفح فمن ظهرت له عشرة أو زلة مأمول و الدعاء ممن نظر فيه مسئول و الحمد لله وحده و صلواته علی خیر خلقه محمد و آله الطاهرين صلوات الله و سلامه علیهم أجمعين».

گزارش متن: حاشیه‌ایست نسبتاً مفصل با عنوان «قوله - قوله» بر بخش اصول کتاب شریف کافی که در سال ۱۰۶۱هـ از جلد نخست آن، «شرح کتاب العقل و العلم» به پایان برده است و شرح کتاب التوحید را به جلد بعدی رهنمون ساخته است. این حاشیه به سال ۱۳۸۴ش با تحقیق محمدحسین درایتی از سوی انتشارات دارالحدیث در قم به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۱۸، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۱/۵×۲۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۳۰/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع مشکی، عطف: تیماج مشکی. ویژگیها: نسخه‌ایست نفیس، حاشیه نویسی‌هایی دارد به خط محشی و نیز با نشان‌های «منه»، «منه دام عزه»، «منه دام ظلّه»، «منه دام تائیده» منقول از خط مؤلف، آمده است؛ در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده؛ و نشان بلاغ در میان نسخه به صورت

«بلغ» و در انجام با عبارت «قابل هذا الكتاب ممن يعتمد على مقابلته فصّح سوى ما زاغ عنه البصر و كتبه أقلّ العباد على بن محمّد العاملي، سامحه الله تعالى» آمده است. در آغازین برگ نسخه دستخط شارح، در معرفّی این اثر دیده می‌شود که ذیل آن، پدرک مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) یادداشتی چنین مرقوم فرموده‌اند: «خطّ العلامة الشيخ علی حفيد الشهيد الثاني» نیز در همان برگ تملک میرزا محمّد همدانی به سال ۱۳۰۲ هـ همراه مهر بیضی «امام الحرمین» دیده می‌شود و معظمّ له در ذیل آن چنین نگاشته‌اند: «خطّ امام الحرمین الهمدانی نزیل الكاظمیة و هو من مشایخ والدی فی الروایة و له كتب منها فصوص الیواقیت؛ حرّره شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی». در انجام نسخه نیز مهر بیضی امام الحرمین تکرار شده و یادداشتی از مرحوم محمّد حسین مشکوة به سال ۱۳۶۴ هـ دیده می‌شود که زیر عبارت مقابله مؤلف نگاشته‌اند؛ بخشی از برگ‌های نسخه رطوبت دیده است.

منابع: الذریعة: ج ۶، ص ۷۹ و ج ۸، ص ۷۹، طبقات أعلام الشيعة: ج ۵، ص ۴۰۴ و ج ۶، ص ۵۳۶، الأعلام: ج ۵، ص ۱۴، ریاض العلماء: ج ۴، ص ۱۹۷.
شماره نسخه: «۱۶۴۷»

*

۱۵۶. نسخه دیگر الدر المنظوم من کلام المعصوم علیه السلام (۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۶۴۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۱۶۴۷».

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ زیبا، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: شنگرف، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۱۱۱، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۸×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۶/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی مجدول با ترنج و سرترنج طلائی، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس که از روی نسخه اصل و در عصر مؤلف کتابت شده و در حاشیه تصحیح و بان نشان «بلغ قبلاً» مقابله گردیده، و عبارت تصحیح و مقابله آن به خط کمال‌الدین بن حیدر عاملی در انجام نسخه چنین آمده است: «بسم الله الرحمن الرحيم ميرزا خاتم بيكا - اّدام الله عزّه و علاه - بلغ مقابله و تصحيحاً بعون الله من

نسخه الأصل فصیح إن شاء الله إلا ما زاغ عنه النظر فی أوقات متعدّدة آخرها يوم الخميس و هو الرابع و العشرون من شهر جمیدی الأولى من شهور سنة خمس و تسعين و ألف و كتب الفقیر إلى الله سبحانه کمال‌الدین بن حیدر بن نورالدین الحسینی العاملی داعياً لصاحبه زبده الوزراء العظام و فخر ذوی المجد و الاحترام المشار إليه أعلاه المستکتب الكتاب بأمره و المقابل لأجله - أدام الله دولته و أعلا کلمة بمحمّد و آله، علیهم السلام». برگها مجدول به مشکى و طلائی است، مهرهای مربع «الراجی بهاء‌الدین حسن بن محمّد» و «اسمعیل ... محمّد الحسنی ...» در آغاز نسخه دیده می‌شود. برگها مجدول به طلا و مشکى است و برخی که آسیب دیده، مرمت شده است. شماره نسخه: «۳۵۷۴»

*

۱۵۶. الرواشح السماویة فی شرح أحادیث الإمامیة (حدیث - عربی)

از: میرداماد، محمدباقر بن محمّد حسینی مرعشی استرآبادی (درگذشته سال ۱۰۴۱هـ)

آغاز: «الحمد لله ربّ العالمین حمداً ینبغی لکرم و وجهه و یلیق لعزّ جلاله زنة عرشه و عدد علمه و مدار کلماته ... أما بعد فإنّ أحوج المربوبین و أفقر المفتاقین إلى رحمة ربّه...».

انجام: «فإذن لا یعقل اختلاف الاستثناء من النفی و الإثبات فی مخالفة حکم الصدر بحسب اختلاف النسبتین النفسیة و الخارجیة فلیتیقن و منها مفهوم العدد؛ هذا آخر ما صنّف فی هذا الباب».

گزارش متن: شرحی ناتمام بر برخی مشکلات و معضلات مستفاد از احادیث کتاب شریف کافی است که در ۳۹ راسحه نگارش یافته است. شارح نخست خطبه کتاب شریف کافی را شرح نموده، سپس ۳۸ راسحه در علوم حدیث و یک راسحه در اصول فقه می‌آورد و آنگاه به شرح احادیث مشکل هر باب می‌پردازد؛ بنابراین گفته مرحوم آقا بزرگ در الذریعة (ج ۱، ص ۲۵۷) نسخ موجود شرح کتاب العقل و الجهل و کتاب التوحید تا باب البیان و التعریف و لزوم الحجة موجود می‌باشد و مشخص نیست میرداماد بقیه احادیث کافی را نیز شرح نموده است یا خیر؟ این کتاب نخستین

بار به سال ۱۳۱۱ هـ به صورت سنگی در تهران و سپس در سال ۱۴۰۵ هـ از سوی انتشارات کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) به چاپ رسیده است؛ در هر دو کتاب چاپی و نسخ خطی موجود در این کتابخانه تنها شرح خطبه و نیز ۳۹ راسحه بعد از آن آمده است. فهرست تفصیلی رواشح سی و نه گانه کتاب الرواشح السماویة فی شرح أحادیث الإمامیة به شرح زیر می‌باشد:

(۱) اقسام اولیه حدیث: «صحیح، قوی، موثق، حسن و ضعیف» و بیان اصطلاحاتی مانند: سند، اسناد، حدیث متواتر و واحد؛ (۲) نظر اهل سنت درباره تعریف حدیث و نقد آن؛ (۳) طبقات سه گانه اجماع؛ (۴) درباره ابراهیم بن هاشم؛ (۵) درباره روایات عبدالعظیم حسنی؛ (۶) درباره ابواسحاق ثعلبه بن میمون؛ (۷) درباره عبدالله بن بکیر؛ (۸) درباره ابو عیسی محمد بن هارون الوراق؛ (۹) درباره اسماعیل بن ابی زیاده سکونی؛ (۱۰) جرح و تعدیل (۱)؛ (۱۱) جرح و تعدیل (۲)؛ (۱۲) جرح و تعدیل (۳)؛ (۱۳) بحث درباره اصطلاح مجهول؛ (۱۴) اصحاب روایت و اصحاب ملاقات؛ (۱۵) درباره صفوان بن یحیی؛ (۱۶) مراسیل ابن ابی عمیر؛ (۱۷) روش نجاشی در نقل؛ (۱۸) درباره حمدان بن احمد؛ (۱۹) درباره محمد بن اسماعیل راوی فضل بن شاذان؛ (۲۰) تفاوت مشیخه و شیخه و شیخان و...؛ (۲۱) درباره محمد بن احمد علوی؛ (۲۲) درباره اعمش کوفی؛ (۲۳) درباره حسین بن علی بن سفیان؛ (۲۴) درباره بررسی واژه های «سعی»، «غی» و «رشد»؛ (۲۵) درباره سوید بن قیس و ذوالیدین و ذوالثدیة؛ (۲۶) درباره ابن سنان؛ (۲۷) درباره ضابطه های نسبت راویان به شهرها؛ (۲۸) صیغه های نقل حدیث؛ (۲۹) بحثی درباره اصول اربعمائه؛ (۳۰) تفاوت تخریج و تخرج در اصطلاح علم رجال، فقه، اصول و حدیث؛ (۳۱) جرح و تعدیل (۴)؛ (۳۲) جرح و تعدیل (۵)؛ (۳۳) جرح و تعدیل (۶)؛ (۳۴) جرح و تعدیل (۷)؛ (۳۵) تعیین ابن غضایری؛ (۳۶) اقسام پنجگانه حدیث (۱)؛ (۳۷) اقسام پنجگانه حدیث (۲)؛ (۳۸) تفاوت بین حدیث قدسی، قرآن و احادیث نبوی؛ (۳۹) اقسام حکم عقل.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمدباقر بن محمد بیهودی قاینی خراسانی (به قرینه رساله سوم این مجموعه)، تاریخ کتابت: سال ۱۲۴۵ هـ، عنوانها و نشانیها: (نانوشته)، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۷۶ (ب - ۷۶)، تعداد سطر:

۲۱، اندازه متن: ۹×۱۴/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۵/۵×۲۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکى با ترنج و سرترنج، عطف: تیماج مشکى؛ رقم کاتب: «قد فرغت من تسويد هذه الرسالة فى يوم الخميس من شهر رجب المرجب فى سنة ۱۲۴۵هـ».

ویژگیها: نسخه در حاشیه تصحیح شده؛ روی برگ نخست تملک فرهاد میرزا^۱ به سال ۱۲۸۳هـ و روی برگ ۴۳ نیز حاشیه‌ای به خط وى به سال ۱۲۸۳هـ دیده می‌شود، فهرست رساله‌های مجموعه برگ در نخست با مهر بیضی «عبد محمد...» آمده است. منابع: الذریعة: ج ۱۱، ص ۲۵۷؛ طبقات أعلام الشيعة: ج ۵، ص ۶۷؛ حکیم استرآباد میرداماد: صص ۴۵ و ۱۴۸؛ فهرست کتابخانه مجلس شورى اسلامى: ج ۹، ص ۳۹ و ج ۱۰، ص ۱۱۳۹؛ فهرست کتابهای چاپى عربى: ص ۴۹۲؛ فهرستگان نسخه‌های خطى حدیث و علوم حدیث شیعه: ج ۱، ص ۴۹.

شماره نسخه: «۷۳۷۱/۱»

*

۱۵۷. نسخه دیگر الرواشح السماویة فى شرح أحادیث الإمامیة (۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۷۳۷۱/۱».

انجام: «همچون نسخه شماره ۷۳۷۱/۱».

گزارش نسخه: نوع خط نسخ زیبا، نام کاتب: اسماعیل بن علی خوانساری، تاریخ کتابت: سال ۱۲۹۵هـ، محل کتابت: تهران، عنوانها و نشانیها: مشکى، نوع کاغذ: فرنگى، تعداد برگ: ۱۲۳، تعداد سطر: ۱۷، اندازه متن: ۱۴×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷/۵×۲۳ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشكى، رقم کاتب: «حرره العبد الاثم الجانى المحتاج إلى رحمة ربّه البارى إسمعیل بن علی الخوانساری ۱۲۹۵هـ».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده است، در برگ نخست شرح حال کوتاهی از میرداماد و دو رباعى فارسى از وی آمده است و نیز در پشت آن عبارت: «مجموع این

۱. حاج فرهاد میرزا قاجار معتمدالدوله، از رجال خوشنام و محقق عصر قاجار و عموی ناصرالدین شاه بوده است. وی به کتاب و نسخه‌های خطی سخت علاقه داشت و در کتابخانه شخصی وی نسخه‌های بسیار نفیس و ارزشمندی وجود داشته است. او چند کتاب تألیف کرده و تعدادی از آنها چاپ و منتشر شده است؛ از جمله کتاب قمر در مقتل و کتاب زنبیل و غیر آنها. اینجانب موفق شدم طی مدتی افزون بر چهل سال نسخه‌های خطی بسیار نفیس آن را طی چندین مرحله برای این کتابخانه بزرگ خریداری نمایم.

نسخه شریفه که دو بیست و بیست و شش صفحه است در طهران دادم نوشتند محمدحسن حسینی منشی اسرار) و همچنین ابیاتی از ملا عبدالله کرمانی متخلص به امانی در ماده وفات میرداماد (۱۰۴۰هـ) دیده می‌شود که ظاهراً تمامی آن به خط محمدحسن حسینی منشی اسرار می‌باشد:

فغان از جور این چرخ جفاکش	کز و گردد دل هر شاد نا شاد
ز اولاد نبی دانای عصری	که مثلش مادر ایام کم زاد
محمدباقر داماد کزوی	عروس فضل و دانش بود دلشاد
خرد از ماتمش گریان شد و گفت	عروس علم دین را مرده داماد

شماره نسخه: «۸۸۵۳»

✱

۱۵۸. نسخه دیگر الرواشح السماویة فی شرح أحادیث الإمامیة (۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۷۳۷۱/۱».

انجام: «همچون نسخه شماره ۷۳۷۱/۱».

گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق، نام کاتب: عبدالوهاب بن محمدتقی خیارجی قزوینی، تاریخ کتابت: سال ۱۲۷۲هـ، محل کتابت: مدرسه جدّه کوچک اصفهان، عنوانها و نشانیها: مشکى، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۷۶ (۹۹ ب - ۱۷۶ الف)، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۱۰×۱۶ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶×۲۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای باترنج؛ رقم کاتب: «قد فرغتُ أعنی عبدالوهاب القزوينی الخیارجی ولد جناب آخوند ملا محمدتقی الخیارجی من استنساخ هذه النسخة الشریفة فی یوم الخمیس من آیام الأسبوع فی شهر ثامن شوال المکرّم بعد الظهر فی سنة ۱۲۷۲هـ فی دارالسلطنة اصفهان فی مدرسة الجدة الملقبة بجدة کوچک، اللهم اغفر له و لوالديه بالنبي و عترته».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده است، حاشیه نویسی دارد با نشان «عبده الشفیع الموسوی»، «ص ص»، «محمدعلی نوری» «منه (ره)» و «سمع عنه (ره)»، که تمام آنها به خط کاتب می‌باشد؛ نیز مطالبی از کتابهائی چون: «صراح اللغة، شرح منهاج، دروس، و...» نقل شده است.

شماره نسخه: «۹۰۷۸/۱۳»

✱

۱۵۹. نسخه دیگر الرواشح السماویة فی شرح أحادیث الإمامیة (۴)

آغاز: «فیهما ضوابط فی النسبة الهمدانی فی الرجال من أصحاب أمير المؤمنین - علیه السلام - إلى أصحاب أبی عبدالله الصادق - علیه السلام - بإهمال الدالّ بعد المیم...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۷۳۷۱/۱».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر راشحه‌های ۲۷-۳۹ کتاب است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمد مهدی بن الله وردی اصفهانی، تاریخ کتابت: سال ۱۱۲۴ هـ، عنوانها و نشانیها: (نانوشته)، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۰، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۹/۵×۱۵/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی، رقم کاتب: «فرغت من تحریره فی عشر الأوّل من ذی حجّة الحرام سنة ۱۱۲۴ هـ علی يد أقلّ العباد ابن الله وردی، محمد مهدی اصفهانی، غفر الله لهما و أحسن إليهما بمحمد و آله الطاهرين».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده؛ برخی برگها رطوبت و آسیب دیده؛ برفراز برگها رمز «امع» وجود دارد که شاید منظور عبارت «یا امیر المؤمنین علیه السلام» بوده باشد. در آغاز نسخه دستخط پدر عزیز، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) به سال ۱۳۹۰ هـ در مورد کتاب و مؤلف آن چنین آمده است:

«کتاب الرواشح السماویة لسید المتألّهین و قدوة فلاسفة الشيعة مولانا المير محمد باقر الداماد الحسينی المرعشی الإسترآبادی أستاذ صدر المتألّهین صاحب کتاب الأسفار و النسخة نفیسة بخطّ العلامة المولی محمد مهدی اصفهانی من تلامیذ مولانا المجلسی صاحب البحار و كان من العلماء المقتولین فی بلدة إصفهان بيد الأفاغنة الأشرار المهاجمین علی بلاد ایران؛ شهاب‌الدین الحسينی النجفی ۱۳۹۰ هـ».

شماره نسخه: «۱۰۰۳۸»

*

۱۶۰. الشافی فی شرح الکافی

(حدیث - عربی)

از: مولی خلیل بن غازی قزوینی (درگذشته سال ۱۰۸۹ هـ)

آغاز: «الحمد لله ربّ العالمین و الصلوة و السلام علی محمد و آله المعصومین أمّا

بعد فیقول الفقیر إلى الغنی المغنی خلیل ... کتاب التوحید هذا الكتاب الثاني من کتاب الکافی لثقة الاسلام ... اعلم ما نذکره فی مقام تفسیر متشابهات القرآن أو متشابهات الأحادیث أبدأ احتمال أو نقل ...».

انجام: «إذا أراد بعبد خيراً أمر ملكاً فأخذ بغضه فأدخله في هذا الأمر طائعاً أو كارهاً عبارة عن التوفيق؛ تم کتاب التوحید من الکافی و يتلوه كتاب الحجّة في الجزء الثاني...». **گزارش متن:** شرحی است مزجی و مفصل بر کتاب شریف کافی که به دستور مرحوم خلیفه سلطان حسین بن محمد حسینی آملی ملقب به سلطان العلماء نگاشته شده است، شروع آن در سال ۱۰۵۷هـ در مکه معظمه بوده است، لیکن متأسفانه شارح موفق به اتمام آن شرح نشده و بنا به نوشته صاحب الذریعة تا پایان ابواب طهارت را شرح نموده است. نسخه موجود جزء اول و در شرح خطبه و کتاب العقل و از شرح کتاب التوحید کافی است که نگارش آن در سال ۱۰۵۷هـ در مکه مکرمه آغاز گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمد قاسم بن نورالله حسینی طالقانی، تاریخ کتابت: سال ۱۱۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، (برخی نانوشته) نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۷۳، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۷×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قرمز مجدول؛ رقم کاتب: «وکان الفراغ منه علی يد الضعیف المحتاج... ابن نورالله، محمد قاسم الحسینی الطالقانی ... فی یوم الاثنين الثامن من شهر صفر ختم بالخیر و الظفر من شهر سنة ۱۱۱۲هـ».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده؛ و حاشیه نویسی دارد، با نشانیهای «منه»، «محمد مهدی (سلمه الله)» «باقر (رحمه الله)»، «محمد باقر (رحمه الله)»، «محق (رحمه الله)» و «حاج علی اصغر (سلمه الله تعالی)» دارد؛ در نیمه دوم نسخه، عناوین مطالب در متن نگاشته نشده است، در انجام مهر بیضی: «لا إله إلا الله الملك الحق المبين محمد كاظم (۱۱۴۹) دیده می شود. برخی برگهای نسخه اندکی رطوبت و آسیب دیده است.

منابع: الذریعة: ج ۱۳، صص ۵-۶؛ طبقات أعلام الشیعة: ج ۵، صص ۲۰۳-۲۰۴؛

فهرستگان نسخه های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه: ج ۴، ص ۱۶۳.

شماره نسخه: «۲۳۳۴»

۱۶۱. نسخه دیگر الشافی فی شرح الکافی (۲)

آغاز: «الحمد لله على ما وفقنا للتمسك بالتقلين و لم يجعلنا من الذين نسوا عترة نبيهم في أفكارهم في الفروع أو أحد الأصولين فاجتنبنا البدعة و لزمننا المهيعة و صلى الله ...».

انجام: «على الأخير بمعنى الذنب و يؤيد الأولين رواية البرقي في المحاسن إلى غيرها؛ تمّ كتاب العقل و الحمد لله ربّ العالمين و يتلوه كتاب التوحيد».

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: نیمه دوم سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۲۱، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۹×۱۷ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج حنایی، عطف: تیماج مشکوی.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس که در حیات مؤلف کتابت شده و قلم خوردگی هایی نیز دارد. در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است؛ نسخه دو بار با نشان های «بلغ» و «بلغ ثانیاً» و در انجام با عبارات «قوبل إلى هنا في ذي القعدة سنة ستين و ألف» و «ثمّ قوبل و صحّح في مجالس آخرها يوم الثلاثاء الثالث عشر من رجب سنة ستّ و سبعين و ألف هجرية حامداً مصلياً» مقابله شده است. نسخه دارای حاشیه نویسی است، که برخی به خطّ شارح و برخی دیگر با نشان های «ه» و «منه» آمده است. در آغاز نسخه مهر مربع بزرگ با نشان «... عاقبت شد بخیر...» و در برگ دوم تملّکی با نام «محمد بن معزالدین محمد الحسینی» با مهر مربع «عبد محمد الحسینی» و در آغاز کتاب مهر چهارگوش ناخوانای «المذنب...» و همچنین مهر بیضی پدر عزیزم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز و انجام نسخه دیده می شود. و در انجام ابیاتی در ۲۶ بیت به چشم می خورد که مطلع آن چنین است:

ندارم آرزوی جز تو یاری تویی فریاد رس در هر دیاری
از این محنت رهانم ای شه دین بتو دل بسته ام ای دین و آیین

شماره نسخه: (۳۷۸۶)

۱۶۲. نسخه دیگر الشافی فی شرح الکافی (۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۷۸۶».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۸۶».

گزارش متن: ... نسخه موجود جزء اول کتاب و شرح کتاب العقل می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق زیبا، نام کاتب: محمدابراهیم رازی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۳ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۲۳۵، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۸×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۵×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول، عطف: مشمّع قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «بتاریخ اواسط سنه ثانیه از عشر سابع از مائه اولی بعد از الف که خاطر خورشید مظاهر مهر مآثر بندگان نواب سپهر رکاب اشرف همایون که زمان دولتش بدولت صاحب الزمان علی - صلوات الله الملك الرحمن - متصل گردد ... نزهتگاه مازندران ... بنابر سوابق خادمی و مخدومی شرف دریافت ملازمت کثیر المسرت لازم البهجت ... عالیشان قدوه اهل عرفان و اسوه متعبدان و زاهدان ... میرزا محمدتقی دولت‌آبادی مشرف گشته بود، از ادراک الطاف و اعطاف نمایان میل آن خاطر دریا مقاطر ... نسخه شافی شرح کافی که از نتایج طبع وقاد و ذهن نقاد بندگان عظیم الشان خلیل الرحمن أعلم العلماء زیده الفقهاء ... بخط شکسته این بی بضاعت ... در اوائل شهر ربیع ثانی از شهور سنه ثالث از عشر سابع از مائه اولی بعد از الف، صورت اختتام یافت؛ نمّقه آبق الآثم محمدابراهیم الحاجی الرازی».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس که در حیات شارح کتابت شده، اندکی حاشیه نویسی دارد با نشان «ه» و در حاشیه تصحیح گردیده و با نشان «بلغ» مقابله شده؛ و عبارت مقابله در پایان نسخه چنین آمده است: «أحمده و أصلی علی محمد و آله، قبل هذه النسخة المباركة مع الأصل أم النسخ في مجالس حضرت في بعضها مقابلة تصحيح و إمعان نظر من صاحبها الموفق للعلم و العمل میرزا محمد صفی - آدم الله تعالی توفیقاته و أمده بتأیداته - و کتب هذا الأحرف الشارح خلیل بن الغازی القزوینی فی بلدة طهران فی جمادی الأول سنة ثلث و ستین بعد الألف». نسخه دارای یک پیشانی مذهب در آغاز کتاب، برگها مجدول به رنگهای لاجورد، مشکی، قرمز و طلایی و

برخی از حواشی نیز مجدول به مشکى و طلايى مى‌باشد، در برگ نخست چند تملک از محمد قاسم بن عبدالقادر...؛ على قلى بيک، «شيخ خليل بن شيخ جمال و محمد مهدى حسيني»، با مهر بيضى «عبد محمد مهدى بن [حسن] حسيني» و چند مهر محو شده و همچنين يك مهر محو شده ديگر در انجام آمده است؛ برخى برگها رطوبت و آسيب ديده، سپس مرمت گرديده است؛ برخى از حواشى در برش نابجا از بين رفته است، يادداشتى نيز در انجام نسخه محو گرديده است.

شماره نسخه: «۴۸۲۵»

✱

۱۶۳. نسخه ديگر الشافى فى شرح الكافى (۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۷۸۶».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۸۶».

گزارش متن: ... نسخه موجود جزء نخست و شرح كتاب العقل مى‌باشد و ادامه آن در نسخه شماره «۶۰۰۳» همين كتابخانه، آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاريخ كتابت: اواخر سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانيها: قرمز، نوع كاغذ: شرقى نخودى، تعداد برگ: ۱۳۴، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۸×۸/۵ سانتيمتر، اندازه جلد: ۱۶×۲۵/۵ سانتيمتر، نوع جلد: تيماج زرشكى با ترنج ضريبى.

ويژگيها: در حاشيه تصحيح و مقابله شده است، نشان «بلغ» دارد و در انجام نشان مقابله چنين آمده است: «قوبل و صحح مع نسخة مرّ عليها الشارح مراراً و فى هوامشها خطّه - رحمه الله - فى مجالس آخرها عصر يوم الأربعاء أوسط (۱۸) شهر ذيقعدة الحرام سنة ۱۰۹۳ على يدى العبد الجانى رفيع الحسينى الطالقانى»؛ برگ نخست، نونويس شده؛ برخى برگها رطوبت و آسيب ديده، سپس مرمت گرديده است؛ مهر و امضاي مرحوم پدرم، آيت الله العظمى مرعشى نجفى (ره) در آغاز و انجام نسخه مشاهده مى‌گردد.

شماره نسخه: «۶۰۰۲»

✱

۱۶۴. نسخه دیگر الشافی فی شرح الکافی (۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۲۳۳۴».

انجام: «همچون نسخه شماره ۲۳۳۴».

رقم مؤلف: «... و نسأله التوفیق لإتمام شرح کله حقّ الشرح و كان الفراغ منه علی يد مؤلفه فی سلخ ذی الحجة سنة سبع و خمسين و ألف هجرية فی مکة شرفها - الله تعالی و صلّی الله علی محمد و آله...».

گزارش متن: ... نسخه موجود جزء دوم و شرح کتاب التوحید است، بخش اول این شرح، به شماره ۶۰۰۲ پیش تر از نظر گذشت. شارح، از تالیف این بخش به سال ۱۰۵۷ هـ. در مکة مکرّمه فارغ شده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۴ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۳۹، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۸×۵/۸ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج؛ رقم کاتب: «والفراغ من تسويده يوم الاثنين السادس والعشرين من شهر محرّم الحرام سنة ۱۰۹۴ هـ».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و مقابله شده و نشان «بلغ» دارد، در انجام عبارت مقابله چنین آمده است: «قوبل و صُحِّح بقدر الجهد و الطاقة إلا ما زاغ عنه البصر و حسر عنه النظر مع أمّ النسخ نسخة مرّ علیها الشارح - رحمه الله - مراراً و فی هوامشها خطّه الشريف فی مجالس آخر قبل زوال يوم الثلاثاء ۱۳ شهر صفر سنة ۱۰۹۴ هـ» نسخه دارای اندکی حاشیه نویسی دارد با نشان «منه» که از خود محشّی نقل گردیده است؛ آغاز و انجام نسخه به مهر پدرم، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) مزین می‌باشد، برخی برگ‌ها رطوبت و آسیب دیده سپس مرمت گردیده است.

شماره نسخه: «۶۰۰۳»

※

۱۶۵. نسخه دیگر الشافی فی شرح الکافی (۶)

آغاز: «الحمد لله ربّ... أمّا بعد فيقول الفقير إلى الغنى المغنى خليل بن الغازی

القزوينی - عفا الله عنهما و عن أسرتهما - لما أمرت ب الشافی فی شرح الکافی ...

کتاب الطهارة هي بفتح المهملة ... الأول باب طهور الماء، الثاني ...؛ الباب الأول باب طهور الماء، الطهور بفتح المهملة مصدر باب نصر و حسن ...».

انجام: «الباب السادس باب استبراء الحائض ... فإن خرج على رأس القطنه مثل رأس الذباب دم عبيط لم تطهر وإن لم يخرج فقد طهرت، تغتسل و تصلى».

گزارش متن: ... نسخه موجود از آغاز کتاب طهارت تا حدیث نخست از باب ششم کتاب الحيض را دارا است، شارح در روز پنجمشنبه یازدهم شعبان سال ۱۰۸۹هـ از شرح کتاب طهارت فارغ گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مُعرب، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ و ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۹۵، تعداد سطر: ۱۷، اندازه متن: ۱۴×۷ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۱۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زرشکی مجدول، درون: تیماج زیتونی مجدول، عطف مقوایی زرد.

ویژگیها: نسخه‌ایست نفیس دارای یک سرلوح زیبای مرصع از عصر صفوی با زمینه طلایی و لاجورد و نقش گل و بوته، برگها مجدول به طلا، مشکی و لاجورد و کلمات دارای اعراب، در حاشیه تصحیح و با نشان «بلغ» مقابله گردیده است. در برگ نخست عبارت «یا کبیکج» و چند تملک با این عبارات: «مالکه الأقل علی الاسلام»، «مستعار من الشیخ الاسلام و أنا العبد الخاطی رضا بن جناب السید محمدمهدی الحسنی الحسینی الطباطبایی» و «استعرت من اخي شیخ علی مع حاشیه داود و أنا محمد البصری و کتبتهما فی دفتری» و مهر مدور با نشان «جعفر الموسوی» آمده است. در ابتدای نسخه یادداشتی از میرزا عبدالله با مهر مربع «یا محمد» دیده می‌شود؛ همچنین مهر مربع ناخوانای دیگری در آغاز و انجام آمده؛ برخی برگها اندکی آسیب دیده است.

شماره نسخه: «۹۹۵۴»

*

۱۶۶. نسخه دیگر الشافی فی شرح الکافی (۷)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۷۸۶».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۷۸۶».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر جزء اول و شرح کتاب العقل می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۰۹، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۹/۵×۲۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج و سرترنج؛ عطف و مغزی: تیماج زرشکی.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده است. در آغاز نسخه فهرستی شامل کتابهای آخوند ملا علی مراد خویی دیده می‌شود. در برگ نخست، یادداشت تملک مرحوم آیت الله محمدامین صدرالاسلام خویی^۱ به سال ۱۳۴۶هـ در تهران با مهر بیضی بزرگ وی با نشان «من كتب الأقل محمدامین الخویی النجفی ۱۳۳۸» آمده که در برگ سوم و یک برگ قبل از برگ پایانی نیز تکرار شده است؛ تملک دیگری از نورالدین^۲ بن نعمت‌الله جزایری به سال ۱۱۱۱هـ. در اصفهان در آغاز نسخه آمده است. آغاز و انجام نسخه نیز به مهر پدر بزرگوارم، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) مزین می‌باشد، برگ‌ها اندکی رطوبت و آسیب دیده‌اند. یک تملک بی‌نام با مهر بیضی محو شده نیز در ابتدای نسخه آمده است.

شماره نسخه: «۱۰۷۴۱»

*

۱۶۷. شرح أصول الكافی (حدیث - عربی)

از: سید اسماعیل بن محمدباقر حسینی خاتون‌آبادی^۳ (درگذشته سال ۱۱۱۶هـ)
 آغاز: «الحمد لله الذی جوده حدیث کل ناطق و إحسانه فتق آثار عمل کل راتق ...
 أمّا بعد فقد كنت فی عنفوان الشباب إلى أوان الشیب ... قوله اخترع الأشياء إنشأً و
 ابتدعها ابتداءً بقدرته و حکمته ...».

۱. مرحوم آیت الله محمد امین صدرالاسلام خویی فرزند مرحوم آیت الله حاج میرزا یحیی امام جمعه خوئی است؛ آن مرحوم کتابخانه بسیار نفیسی داشت و چند سال قبل نسخه‌های خطی آنرا که در اختیار فرزند ایشان بود، توسط زنده یاد، استاد ممتاز دانشگاه، مرحوم دکتر عباس زریاب خوئی به این کتابخانه بزرگ اهداء نمودند.

۲. سید نورالدین بن سید نعمت‌اله جزایری شوشتری از عالمان نیمه نخست سده ۱۲هـ است.

۳. وی از شاگردان ملا رفیعا نائینی و ملا رجبعلی تبریزی بوده است و در کتاب، از استادان خود به «قال الاستاذ رفیع العلماء» و «الاستاد المرجب مولانا رجبعلی» تعبیر می‌کند.

انجام: «... و فيها الكلام و النزاع إذا الكلام في بطلان الرؤية العينية التي تكون بآلة البصر أو ما يقوم...» ناتمام.

گزارش متن: شرح مفصلی است با عناوین قوله قوله بر بخش اصول از کتاب شریف کافی که در آن نظریات مرحومان ملاصدرا و فیض کاشانی را مورد نقد قرار داده و از آنان به ترتیب «شارح قدیم» و «شارح جدید» تعبیر نموده و در برخی موارد، نکات رجالی و سندی احادیث را نیز مورد بررسی قرار داده است. وی در این کتاب به اثر دیگر خود که در تحقیق جنود خمس و سبعین به زبان فارسی نگاشته شده، اشاره می‌کند، بنابر آنچه در فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آستان قدس رضوی (اهدایی رهبری) آمده، تاریخ تألیف کتاب، سال ۱۱۰۴ هـ بوده است. نسخه موجود حاوی شرح کتاب العقل و التوحید تا باب نهم آن است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب (بخش نخست): احمد حسینی، تاریخ کتابت: سالهای ۱۳۱۱-۱۳۱۰ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۲۶۶، تعداد سطر: ۱۷، اندازه متن: ۱۶×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۲×۱۶/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول؛ رقم کاتب: «در عصر یوم الغدیر من شهر ذی الحجّة الحرام از سال سیصد و ده هجری بعد الالف ختم شد (پایان کتاب العقل) حرّرفی یوم العاشوراء من شهور [سنة ۱۱۳۱] هـ؛ أنا الراجی إلى رحمة ربّه أحمد الحسینی» (پایان کتاب توحید).

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده، برخی برگها اندکی رطوبت دیده است؛ به نظر می‌رسد بخش دوم کتاب به خط کاتبی دیگر کتابت شده است والله اعلم.
منابع: الذریعة: ج ۱۳، ص ۹۵؛ طبقات أعلام الشیعة: ج ۶، ص ۶۰؛ فهرست هزار و پانصد نسخه خطی اهدایی رهبری به کتابخانه آستان قدس رضوی: ص ۱۴۶؛ موسوعة مؤلفی الإمامیة: ج ۷، ص ۷۰، فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران: ج ۱۶، ص ۴۲۱.

شماره نسخه: «۲۵۴۹»

۱۶۸. شرح الکافی « شرح اصول کافی » شرح کتاب التوحید (حدیث - عربی)

از: مولی نظرعلی بن محسن گیلانی (درگذشته پس از سال ۱۲۰۶ هـ)

آغاز: «فبقول: قال المصنّف طاب ثراه كتاب التوحيد، اعلم أنّك ستعلم أنّ للتوحيد معانٍ متعدّدة... فقال باب حدوث العالم وإثبات المحدث، أقول ظنّني أنّ إثبات الواجب ممّا لا يحتاج إلى بيان كيف و هو على كلّ شيء شهيد...».

انجام: «هذا آخر ما أردنا من شرح الروايات و تأويل الأحاديث و الآيات مع نهاية تشويش البال و كمال الاستعجال... و لا تخرجنا إلى يوم الحسرة حسيراً إذ لا نجد من دونك نصيراً؛ كتب بيمنه الجانية الفانية الجاني نظرعلی بن محسن الجیلانی - عفی الله عنه و عن والديه - فی غرة شهر ربيع الثاني سنة ۱۲۰۶».

گزارش متن: شرحی است متوسط و مزجی بر کتاب توحید اصول کافی با استفاده از مبانی کلامی و فلسفی و در برخی موارد به نکات رجالی نیز اشاره نموده است. بنابر آنچه در انجام کتاب آمده، گویا مؤلف قصد شرح نمودن بقیه ابواب کتاب را نیز داشته است که بر اساس منابع موجود، نسخه‌ای از شرح بقیه ابواب کافی از وی یافت نگردید و بسیاری از ارباب تراجم نیز در ذیل آثار وی، نامی از شرح الکافی او نبرده‌اند.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق، نام کاتب: نسخه اصل به خط مؤلف، تاریخ کتابت: سال ۱۲۰۶ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی آبی، تعداد برگ: ۱۸۷، تعداد سطر: ۲۰ ۲۵، اندازه متن: ۹/۵×۱۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷×۲۲ سانتیمتر، نوع جلد: میشن مشکی فرسوده.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، در حاشیه تصحیح شده؛ حاشیه نویسی با نشان «منه» به نقل از مؤلف دارد. پشت برگ ۱۴۷ چنین آمده است: «در حین استکتاب این جزء از کتاب، ... تن در تب و دل در تاب و اخلاط اربعه در اضطراب بودند که آله باصره را تاب دیدن ... قوه عاقله را طاقت گردیدن ... العذر عنه کرام الناس مقبول، در عشر آخر ربيع الأول ۱۲۰۶». روی برگ آغاز و انجام نسخه مهر و امضای پدر عزیزم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است، برگهایی از آغاز نسخه

آسیب دیده است. روی آغازین برگ، چند یادداشت کوتاه و اشعاری از «صادق قزوینی» نیز دیده می‌شود.

منبع: طبقات أعلام الشيعة (قرن ۱۳هـ): ج ۳، صص ۵۸۶-۵۸۷.

شماره نسخه: «۱۱۱۴۴»

✱

۱۶۹. شرح أصول الكافي (حدیث - عربی)

از: احمد بن کمال شریف شیرازی^۱ (درگذشته پس از سال ۱۱۱۷هـ)

آغاز: «الحمد لله الذي جعل عن مطارح أضواء الفكر جلاله و ارتفع عن مواقع أنوار النظر كماله ... أما بعد فيقول أحوج خلق الله و أفقرهم إلى عفو ربّه اللطيف ابن كمال...».

انجام: «و قد عرفت أنّ المراد بالقدر تعلّق الإرادة ... قوله و القضاء هو الإبرام و إقامة العين أي هو أحكام المراد و إقامة عينه أي إيجاد ...» ناتمام.

گزارش متن: شرحی است مزجی بر سه کتاب «العقل و الجهل، فضل العلم و کتاب التوحید» از بخش اصول کتاب شریف کافی که حاصل تلفیق تعلیقات پراکنده مؤلف در ایام تحصیل می‌باشد، وی در این شرح، که متأثر از شرح صدرالمتألهین بر اصول کافی می‌باشد، به جز پرداختن به نکات فلسفی و کلامی و نیز بهره‌گیری از آیات و روایات، از نکات ادبی نیز سود جست و در برخی موارد به آنها اشاره نموده و لکن از پرداختن به مباحث رجالی و سند احادیث پرهیز کرده و مباحث مذکور را به آثار علمای این فن ارجاع می‌دهد. باید افزود که شرح کتابهای العقل و فضل العلم به سال ۱۱۱۷هـ در شیراز به انجام رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: نسخه اصل به خط مؤلف، تاریخ کتابت: سال ۱۱۱۷هـ (نیمه نخست کتاب)، محل کتابت: شیراز، عنوانها و نشانیها: مشکى، نوع کاغذ: شرقی، تعدادبرگ: ۲۳۹، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: میانگین ۱۸×۱۵ سانتیمتر، اندازه

۱. مرحوم آغا بزرگ تهرانی در الذریعة: ج ۱۳، ص ۱۵۴ گوید، احتمال دارد این کمال‌الدین حسین، سبط مولی محمد تقی مجلسی باشد. این احتمال با توجه به تصریح شارح در دو مورد به «ابن کمال» و لقب «شریف شیرازی» بدون اشاره به کمال‌الدین حسین لقب «استرآبادی» پدر، بسیار ضعیف می‌نماید. و الله اعلم.

جلد: ۲۲×۲۴/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن با ترنج و سرترنج ضربی، مجدول؛ با لبه برگردان؛ رقم مؤلف: «و کتب المؤلف الشارح بيده الجانية و آله الفانية في دارالعلم شيراز، شرح كتاب العقل و فضل العلم من الكافي في شهر ربيع المولود سنة سبع و عشر و مائة بعد الألف ... مستغفراً، أحمد بن كمال الشريف الشيرازي».

ویژگیها: حاشیه نویسی بسیاری از مؤلف، مربوط به تصحیح کتاب و قلم گیری‌های فراوان دارد، در برگ نخست دستخط پدر عزیزم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با این عبارات آمده است: «الشرح على أصول الكافي للعلامة المولى أحمد الشريف ابن كمال الدين و قد فرغ من جزئه الأول في سنة ۱۱۱۷هـ» و «أرسل إلى الذريعة»^۱، که دانسته نشد این داده‌ها به دست مرحوم آقا بزرگ تهرانی (ره)، صاحب الذریعة رسیده است یا نه؟ به هر تقدیر به این نسخه در الذریعة اشاره نشده است؛ برخی برگ‌ها آسیب دیده است.

منابع: الذریعة: ج ۱۳، ص ۱۵۴؛ أعيان الشيعة: ج ۲، ص ۶۰۱؛ موسوعة مؤلفی الإمامية: ج ۴، ص ۴۳۶؛ طبقات أعلام الشيعة: ج ۵، ص ۳۶ و ج ۶، ص ۴۰؛ نشریه نسخه‌های خطی: ج ۳، ص ۵۵.

شماره نسخه: «۲۳۴۷»

*

(حدیث - عربی)

۱۷۰. شرح اصول الكافي

از: حسام‌الدین محمد صالح بن احمد مازندرانی «طبرسی» (درگذشته سال ۱۰۸۶هـ)
 آغاز: «يا عالم الدقائق و السرائر و يا ملهم الحقايق على الضمائر لك الحمد على ما أعطيتنا من دقائق الأسرار ... و بعد فيقول المفتقر إلى رحمة ربه الغنى محمد صالح الطبرسي إنني بعد ما شرحت ما تقدم من الكافي شرحاً أقبل عليه العالمون و ركن إليه

۱. در تدوین و تألیف کتاب ارزشمند الذریعة، مرحوم پدر بزرگوارم سهم بسزایی داشته‌اند، زیرا هر نسخه نفیسی را که تهیه می‌کردند بی‌درنگ مشخصات آنرا برای مرحوم آقا بزرگ تهرانی ارسال می‌داشتند؛ در جای جای الذریعة به این موضوع اشاره شده است. مشخصات هر نسخه‌ای را که برای آن مرحوم می‌فرستادند بر فراز برگ آغازین هر کدام، عبارت «أرسل إلى الذریعة» را با خط خود مرقوم می‌نمودند، نسخه موجود نیز از جمله آن نسخه‌ها می‌باشد.

العارفون ... سألني بعض إخواني في الدين و من له جدّ في طلب اليقين أن أكتب فيما بقي منه حاشية مبيّنة لغوامض الكتاب معللاً بأن الشرح على ذلك المنوال موجب لغاية الإطناب فأجبتة في مسئوله و أسعفته بمأموله و شرعت في كتاب الحجّة و شرعت في كتاب الحجّة على تلك الحجّة طالباً من الله الدراية و منه الهداية في البداية و النهاية ... قوله باب الاضطرار إلى الحجّة ...».

انجام: «عدمها باعتبار المغفرة و عدم القبول؛ هذا آخر ما أردنا شرحه من كتاب الإيمان و الكفر و يتلوه كتاب الدعاء إن شاء الله تعالى و الحمد لله ربّ العالمين و صلّى الله على خير خلقه محمّد و آله الطيّبين الأخيار الأنجيين».

گزارش متن: شرحی است مزجی و مبسوط بر بخش اصول کتاب شریف کافی و نیز بخش روضه و نیز سه کتاب «زکاة، صوم و خمس» از بخش فروع کافی^۱ این کتاب در تهران توسط انتشارات اسلامیّه و با تصحیح مرحوم استاد علی اکبر غفاری، دوست دیرینم، در سالهای ۱۳۸۲-۸۸ هـ به چاپ رسیده است. نسخه موجود از شرح ابتدای کتاب الحجّة آغاز و تا انتهای کتاب ایمان و الکفر به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ زیبا، نام کاتب: محمّد صادق بن محمّد علی ابهری جی [اصفهان] تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۷ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۴۲۵، تعداد سطر: ۲۹، اندازه متن: ۲۶×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۳۷×۲۴/۵ سانتیمتر «قطع رحلی سلطانی»، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قرمز، مجدول، فرسوده، عطف: تیماج زرشکی تیره؛ درون: مشکی؛ رقم کاتب (پایان کتاب الحجّة): «قد فرغت من تسویده يوم الجمعة رابع شهر شعبان المعظم من شهر سنة سبع و ستین بعد الألف (پایان بخش اول)، کتبه العبد الحقیر الفقیر كثير التقصیر ابن محمّد علی، محمّد صادق ابهری جی [اصفهان]».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، حاشیه نویسی دارد با نشان «ه»، «ح»، «اسمعیل»، «میرزا محمد»، «مصطفی»، «قاضی»، «وافی» و نیز حواشی به فارسی با نشان «خلیل» دارد که طبق یادداشت آغاز نسخه، این حواشی به خطّ ملاخلیل قزوینی می‌باشد. در

۱. فروع کافی را فرزند مؤلف، محمّد هادی مازندرانی شرح نموده است.

برگ نخست و قفنامه‌ای به سال ۱۲۵۲ هـ از حاج سید محمد بن میر محمد علی معروف به میرزا کوچک کتاب فروش حسب وصیت میرزا جلال‌الدین آمده و طی آن، این کتاب را وقف عموم طلاب علوم دینی نموده است، بر فراز برگ آغازین، مهر مربع «المتوکل علی الله محمد مؤمن الموسوی» و دو مهر بیضی ناخوانا دیده می‌شود، برخی برگها آسیب دیده است، در آغازین برگ، برگی الصاق شده که عریضه‌ای است مختصر به حضور یکی از عالمان و بزرگان به خط مرحوم شهید دکتر بهشتی (ره) نگاشته شده است.

منابع: الذریعة: ج ۱۳، ص ۹۷؛ ریحانة الأدب: ج ۵، ص ۱۴۶؛ فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه: ج ۴، ص ۴۱۴.

شماره نسخه: «۲۷۲۴»

*

۱۷۱. نسخه دیگر شرح أصول الكافی (۲)

آغاز: «کتاب الإیمان و الکفر، قدم الإیمان لأنه الأصل و الأهمّ و المقصود لأنه وجودی و الکفر عدمی كما قيل ...، قوله باب طينة المؤمن و الکافر فی النهاية طينة الرجل خلقه و أصله طانه الله علی طينة ...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۲۷۲۴»

گزارش متن: نسخه موجود حاوی شرح کتاب الايمان و الکفر از کتاب کافی است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: محمد مهدی بن محمد رشید شیرازی، تاریخ کتابت: سال ۱۱۰۸ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۲۳۶، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۳×۲۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول با ترنج و سرترنج، رقم کاتب: «قد وقع الفراغ من كتابة هذه النسخة الشريفة فی الثاني من العشر الثالث من أيام الشهر الرابع من شهور السنة الثامن بعد المائة و الألف من هجرة النبویة ... و أنا العبد الأقل ابن محمد رشید، محمد مهدی شیرازی، ربنا اغفر لی ...».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده است، در آغاز نسخه دستخط پدرم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) چنین آمده است: «يعبر فی مورد يقال

المصنّف في الروضة، فيظهر منه أنه تعليقة على الكافي» در چند جاد حاشیه ابیاتی به فارسی آمده و متأسفانه بخشی از مصرع دوم آن ابیات هنگام برش نابجای صحافی، افتاده است. از جمله برگ ۱۳۴ الف:

مردمان غافل اند از عقبی همه گویی بختگان ...
 ضرر و غفلتی که می‌ورزند چون بمیرند آنگاه ...

شماره نسخه: «۳۲۳۷»

*

۱۷۲. نسخه دیگر شرح أصول الكافي (۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۲۷۲۴».

انجام: «قال اغسلها إن كانت غير مذكاة ...، تمّ كتاب العشرة، بحمد الله و حسن توفيقه و يتلوه كتاب الطهارة إن شاء الله تعالى».

گزارش متن: ... نسخه موجود از شرح ابتدای کتاب الحجّة آغاز تا انتهای کتاب العشرة به پایان می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ زیبا، تاریخ کتابت: سالهای ۱۰۸۸-۱۰۸۷ هـ، عنوانها و نشانیها: مشکى و قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۳۶۴، تعداد سطر: ۳۲-۳۵، اندازه متن: ۲۰×۱۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۳۱×۱۹ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: زیتونی، عطف و مغزی: تیماج، سبز روشن؛ درون: زرشکی، مجدول به طلا و دارای لبه برگردان؛ رقم کاتب: «و قد فرغت من تسويد هذا الكتاب بعون الملك الوهاب في تاريخ تاسع شهر ذى القعدة الحرام سنة ثمان و ثمانين بعد [ال]الف من الهجرة النبوية و أنا العبد الأقل المحتاج إلى الله الباری محمد هاشم بن محمد كاظم الإصفهانی ...».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، حاشیه نویسی دارد، با نشان «منه (ره)»، در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است، نشان «بلغ» در بیشتر برگها آمده است؛ عناوین برخی از بابها به خطّ محمد هادی بن محمد صالح فرزند مؤلف در حاشیه آمده است. این نسخه نفیس از سوی فرزند مؤلف مقابله گردیده، و عبارات آن در پایان برخی کتابها چنین است: «قوبل مع النسخة التي هي بخط المصنّف طاب ثراه في مجالس آخرها أواخر شهر ذیحجة الحرام من شهور سنة ۱۰۸۷؛ نمّقه بيميناه الدائرة العبد الفقير الحقيير

الخاطئ الجانی محمد هادی بن محمد صالح المازندرانی» (در پایان کتاب الحجّة)؛ «قد قوبل هذا المجلّد مع النسخة التي بخطّ والدي المحشّي - طاب ثراه - في مجالس آخرها ٢٤ شهر ذیحجة الحرام من شهور سنة ١٠٨٨؛ كتبه بيمينه الدائرة العبد الفقير المحتاج إلى رحمة ربّه محمد هادی» (انجام کتاب الايمان و الكفر)، «بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله ربّ العالمين ... و بعد فيقول الفقير الحقير الطالح الجاني محمد هادی بن محمد صالح المازندرانی، مؤلّف هذا الشرح أني قد قابلت هذا المجلّد مع نسخة مصحّحة كانت بخطّي و إملاء والدي - طاب ثراه و جعل الجنة مأواه - و المجلّدات السابقة عليه تمام شرح أصول الكافي، أعني شرح كتاب العلم و شرح كتاب التوحيد و شرح كتاب الحجّة و شرح كتاب الايمان و الكفر مع أصول مصحّحة أكثرها بخطّ والدي على التفصيل الذي كتبه في آخر كلّ مجلّد إلا شرح كتاب العلم و بعض من شرح كتاب الايمان و الكفر فإنه قد قابلهما من عليه غاية الاعتماد و نحن قد بدلنا فيها نهاية، الوسع و الاجتهاد فإن كان فيها باقياً من الغلط أثر فمن السهو و الغفلة الذين هما من لوازم البشر أو من الطرف الذي هو من خواصّ البصر حسب الأمر النوّاب المستطاب ... أعني الخان بن الخان بن الخان ... حسين على خان لازالت أطنا دولته معقودة بأوتاد العزّد ... كتبت هذه الأحرف في شهر محرّم الحرام من شهور سنة تسع و ثمانين و ألف من الهجرة النبويّة - على هاجرها ألف تحيّة و على أهل بيته المعصومين» (پایان نسخه). بر فراز برگ نخست مهر مربع «المؤمن حيّ في الدارين» و تملک «محمد علی بن عبدالحقّ حسینی» به سال ١١٦٠ هـ و چند تملک و مهر محو شده آمده است؛ همچنین مهر بیضی با نشان «لا إله إلا الله الملك الحقّ المبين محمد رفيع»، در برگ ١٠٩ و نیز در انجام نسخه آمده است، آثار اندکی از رطوبت بر فراز برگها مشاهده می گردد؛ برخی برگهای آسیب دیده مرمت گردیده است.

شماره نسخه: (٣٢٤٢)

*

١٧٣. نسخه دیگر شرح أصول الكافي (٤)

آغاز: «نحمدك يا مروج عقول العارفين بمظاهر كمالك ليلاً و نهاراً و نشكرک يا مفرّج قلوب السالكين بزواهر جلالک سرّاً و جهاراً و نشهد أن لا إله إلا أنت ... أمّا بعد

فبقول المفتقر... إني قد رسمت على جميع أبواب الكافي تعليقات و رقمت على جميع فنونه تحقيقات... بسم الله الرحمن الرحيم، ابتداءً باسمه...».

انجام: «و اعتمد برأيه و رأى من أضلّه فعليه لعنته الله و الملائكة و لعنة اللاعنين و صلّى الله على محمد نبيه و آله الطاهرين و كتب فى آخره بقول المفتقر إلى الله... إني قد فرغت من شرح كتاب العقل و فضل العلم من الكافي فى ۱۴ شهر صفر سنة ۱۰۶۳ هـ و يتلوه شرح كتاب التوحيد إن شاء الله تعالى و تقدس اللهم و فنى الإتمام و اهدنى إلى مقاصده و مرامه بحق محمد و آله الطاهرين».

گزارش متن:... نسخه موجود حاوی کتاب العقل و فضل العلم است که در ۱۴ ماه صفر سال ۱۰۶۳ هـ شارح آن را به پایان برده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمد هاشم بن محمد ابراهیم حسینی سمنانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۴ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۵۸، تعداد سطر: ۲۰، اندازه متن: ۱۷×۹/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۱۸ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «و حرر هذه الأحرف العبد الوثائق على رحمة ربّه الغنى محمد هاشم بن محمد ابراهیم الحسينى السمنانى فى خامس شهر صفر سنة أربع و ثمانين بعد ألف - من الهجرة و وهبتها - لولدى الفاضل الصالح مير محمد ابراهیم، - أدام الله توفيقاته».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، در حاشیه تصحیح گردیده و با نشان‌های «بلغ»، «بلغ مقابلة»، «بلغ بعونه»، «بلغ قبلاً» و «بلغ مقابلة و ضبطاً و تصحیحاً بعونه تعالى» مقابله شده است. در برگ نخست تملکى با مهر مربع «الواثق بالله الغنى عبده أحمد الحسينى ۱۱۲۲» آمده است، در انجام نسخه یادداشتى به تاریخ ۱۲۹۴ هـ. وجود دارد که عبارت آن چنین است: «تاریخ التألیف مع تاریخ الكتابت ۳۱ سنة و تاریخ التألیف مع سنة ۱۲۹۴ هـ، ۲۳۱ سنة بناءً على ذلك زمان التألیف إلى زماننا هذا سنة ۱۲۹۴ هـ، ۲۳۱ سنة». لبه برخی برگها رطوبت و آسیب دیده است.

شماره نسخه: «۵۴۹۵»

۱۷۴. نسخه دیگر شرح أصول الكافي (۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۲۷۲۴».

انجام: «إذا بلغه و لم يبلغ حدّ الجبر لأنّ الجبر عندنا منفيّ كمل الكتاب العقل و التوحيد من كتاب الكافي يتلوه كتاب الحجّة الجزء الثاني من كتاب الكافي تصنيف الشيخ أبي جعفر محمّد بن يعقوب الكليني، رحمه الله تعالى».

رقم شارح: «اتفق الفراغ من شرحه في يوم الخميس و هو أوّل يوم من شهر رمضان المبارك من شهور سنة أربع و ستين بعد ألف من الهجرة النبويّة، صلّى الله عليه و آله».

گزارش متن: ... نسخه موجود پراگندگی دارد، در اوّل آن کتاب الحجّة، سپس یک کراسه حدود ۵۰ برگ مربوط به غزوات پیامبر اسلام - صلّى الله عليه و آله و سلّم -، از کتاب بحار الانوار (بخشهایی از ج ۲۲-۲۱) قرار گرفته و آنگاه در بخشی، اندکی از پایان کتاب التوحيد نیز آمده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۲۲۲، تعداد سطر: ۳۱ و ۳۵، اندازه متن: میانگین ۱۳/۵×۲۵/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰/۵×۳۲ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و بانشان «بلغ قبلاً» مقابله شده است. در انجام، عبارت «فراغ آخوند ملا خلیل از شرح توحيد کافي در بیست و چهارم محرم سنه هزار و شصت و شش، و در شعبان هزار و شصت و چهار شاه عباس ثانی وارد قزوین شده، و فراغ ملا خلیل از کتاب عقل و علم در بیست و هشتم محرم شصت و پنج شده» آمده است.

شماره نسخه: «۷۹۳۹»

*

۱۷۵. نسخه دیگر شرح أصول الكافي (۶)

آغاز: «كتاب الدعاء؛ الدعاء بالضمّ و المدّ، الرغبة إلى الله تعالى و منه دعوت فلاناً ناديته و هو رفع مکارهها ... قوله إنّ الذين يستكبرون عن عبادتي سيدخلون جهنّم داخرين، أي صاغرین ذلیلین».

انجام: «بیعت الله - عزّ و جلّ - رجلاً منّا أهل البيت و هو المهدي المنتظر الموجود عندنا و بوجوده قامت الدنيا و هم يقولون أنه سيوجد في آخر الزمان؛ تمّ کتاب الروضة من الکافی و هو آخره و الحمد لله ربّ العالمین».

گزارش متن:... نسخه موجود حاوی شرح کتاب الدعاء، فضل القرآن، کتاب العشرة و کتاب الروضة از کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: سلطان محمد بن رفیع‌الدین محمد اصفهانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۷ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۶۸، تعداد سطر: ۳۵، اندازه متن: ۱۰/۵×۲۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قرمز، مجدول با ترنج و سرترنج طلائی بانقش گل و بوته، عطف: تیماج زرشکی، مغزی: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «قد فرغ من تسویده فی سلخ شهر ذی حجّة الحرام من شهور سنة ۱۰۸۷ سبع و ثمانین بعد ألف علی يد الفقیر الحقییر سلطان محمد ابن رفیع‌الدین محمد اصفهانی».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، در حاشیه تصحیح و با نشان «بلغ» مقابله گردیده است، برگها مجدول به طلا و مشکی و نیز دارای دو سر لوح مرصع با زمینه طلائی و نقش گل و بوته در برگ نخست و آغاز شرح کتاب الروضة آمده است، برخی برگها اندکی رطوبت و آسیب دیده، سپس مرمت گردیده است. در انجام نسخه یک برگ حاوی یادداشت و فوایدی است. از جمله در خصوص استحباب قرار دادن قرطاسی حاوی شهادت چهل مؤمن در تأیید ایمان متوفی و نهادن آن قرطاس در کفن میت و ذکر فایده‌ای از مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) مربوط به سال ۱۰۷۰ هـ. که در روز آدینه در مسجد جامع اصفهان بر منبر بیان شده است. چند بیت شعر عربی در مدح و وصف حضرت امیرالمؤمنین علی، علیه‌السلام که از شیخ رجب بُرسی نقل گردیده:

أهل النهی عجزوا عن وصف حیدرة و العارفون بمعنی حبه تاهوا
 إن أدعیه بشراً فالعقل یمنعنی و أخشی الله من قولی هو الله
 و ترجمه آن به فارسی:

أهل خرد بمدح شه کشور هدی گردیده‌اند عاجز و حیران مدعی
 ای پادشاه کشور امکان چه گویمت کز طور عقل هست برون منزلت مرا

گر خوانمت بشر نگذارد مرا خرد بترسم از خدا که نگویم تویی خدا
 و یا ترجمه فارسی کلام ابن ابی‌الحدید در وصف امیرالمومنین علی علیه السلام:
 از نهان و از مکان و از مقولات و عرض
 نور او بالاتر است و گشته آنها را غرض
 جسم او را با عناصر کی توان تشبیه کرد
 مثل خود دانستن او را هست نامش از مرض
 شماره نسخه: «۸۶۸۱»

*

۱۷۶. نسخه دیگر شرح اصول الکافی (۷)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۸۶۸۱».

انجام: «قوله فی الظهور ای الجلود...؛ تمّ الكتاب العشرة بحمدالله و حسن توفيقه
 و يتلوه كتاب الطهارة إن شاء الله تعالى».
 گزارش متن: ... این نسخه حاوی شرح کتاب الدعاء، کتاب فضل القرآن و کتاب
 العشرة از کتاب شریف کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۵ هـ، عنوانها و نشانیها:
 قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۸۹، تعداد سطر: ۳۰، اندازه متن:
 ۱۲×۲۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۹ سانتیمتر، نوع جلد: مقوایی فرسوده با
 روکش کاغذی سبز کم رنگ با ترنج و سرترنج و لچک ترنج، عطف: تیماج
 قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «کتبه و تحریره الثامن و العشرون شهر ربیع الأول سنة
 ۱۰۹۵ هـ».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده، و اندکی حاشیه نویسی دارد با نشان «منه (طاب
 ثراه و جعل له أحسن مثواه)» و «(۲۶)». همچنین در آغازین برگ تملک عباس بن حسن
 بلاغی نجفی، حسین و جعفر اولاد شیخ عباس البلاغی النجفی و تملک حسین بن
 شیخ عباس و محمدعلی بن مظفرحسین، با مهر بیضی «عبدہ محمدعلی» آمده و در
 زیر آنها دستخط پدرم، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) چنین آمده
 است: نخط العلامة الشيخ عباس البلاغی النجفی جدّ شيخنا الأستاذ العلامة الشيخ

محمد جواد البلاغی^۱. در انجام نسخه نیز تملک حسین بن ابراهیم بن حسین الحسنی الحسینی آمده است. این نسخه به سال ۱۲۱۵ هـ در کربلائی معلی برای ملا محمد کرمانشاهی ابن احمد ساکن تهران خریداری شده و بیع نامه همراه مهر بیضی «حسین منی و انا من حسین» در برگ آغاز آمده است. اندکی آثار رطوبت و چربی بر روی برگ‌ها سرایت نموده است.

شماره نسخه: «(۱۲۲۰۱)»

✱

۱۷۷. نسخه دیگر شرح أصول الكافی (۸)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۵۴۹۵».

انجام: «همچون نسخه شماره ۵۴۹۵».

رقم مؤلف: «يقول المفقر إلى الله ... قد فرغت من شرح كتاب العقل و فضل العلم من الكافی فی رابع عشر شهر صفر سنة ثلث و ستين بعد ألف و يتلوه شرح كتاب التوحيد إن شاء الله تعالى».

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب (دو تن): ۱. محمد صالح طالقانی، ۲. محمد بن زین العابدین مرعشی طبیب^۲، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۸ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۵۴۳، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۳×۷ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۱۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی؛ رقم کاتب: «تم بقلم محمد صالح الطالقانی فی أوایل شهر صفر من شهر سنة ثمان و ثمانین و

۱. مرحوم آیت الله شیخ محمد جواد بلاغی نجفی، یکی از عالمان برجسته شیعه و آثار بسیار ارزشمندی تألیف نموده است، از جمله کتاب آلاء الرحمن، ایشان یکی از استادان و نیز از مشایخ اجازه پدر بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) بوده‌اند.

۲. وی از سادات مرعشی شوشتر و از نوادگان مرحوم علامه قاضی نورالله شوشتری مرعشی شهید به سال ۱۰۱۹ هـ بوده است؛ بیشتر سادات مرعشی در خوزستان، مازندران، رفسنجان، دماوند، قزوین، آذربایجان و قم متوطن می‌باشند. جدّ اعلائی سادات مرعشی، «سید علی مرعش» بوده که از شهر «مرعش»، واقع در مرز میان ترکیه و سوریه به ایران آمده و کلیه سادات مرعشی در ایران از نسل وی می‌باشند. سید علی مرعش، از نوادگان حضرت امام زین العابدین علیه السلام می‌باشد. باید افزود که شهر مرعش هم اکنون نیز آباد و در خاک ترکیه قرار دارد.

ألف من الهجرة (برگ ۲۹۶ الف)، تمت كتابة أربعة أجزاء الأواخر بقلم سيد محمد بن زين العابدين الحسيني المرعشي الطيب في أوائل شهر ربيع الثاني سنة ۱۰۸۸ هـ. (پایان نسخه).

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، در حاشیه تصحیح و با نشان بلغ قبلاً مقابله گردیده است. اندکی حاشیه نویسی دارد با نشان «صدر» و «ق»؛ چهار جزء پایانی کتاب به خط محمد بن زين العابدين حسينی مرعشی طیب می باشد. در برگ نخست دستخط مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با عبارت: «شهاب‌الدین الحسينی المرعشی النجفی» آمده است. تملک محمدتقی الحسينی به تاریخ رمضان ۱۱۴۷ هـ. که نسخه را در دارالسلطنه قزوین ابتیاع نموده است، تملک محمدتقی بن محمد شفیع الحسينی با مهر بیضی «محمدتقی بن محمد شفیع الحسينی ۱۱۳۸» و همچنین یادداشت تملکی به سال ۱۲۴۱ هـ. با مهر مستطیل «محمدتقی ابن حسن الحسينی» آمده است. در اوایل نسخه قلم خوردگی هایی در متن دیده می شود. شماره نسخه: «۱۳۹۰۲»

*

۱۷۸. شرح أصول الكافي (حدیث - عربی)

از: صدرالدین محمد بن ابراهیم شیرازی «ملاً صدرا» (درگذشته سال ۱۰۵۰ هـ)
 آغاز: افتاده «... قائمة و المروى عنهم معصومون عن الخطأ و النسيان مطهرون بتطهير الله عن الغلط و العصيان... (برگ ۲ الف) باب العقل و الجهل حدیثی شیخی و استادی و من علیه استنادی فی العلوم النقلیة عالم عصره و شیخ دهره بهاء الحق و الدین محمد العاملی الحارثی الهمدانی - نور الله قلبه بأنوار القدسیة - عن والده الماجد المکرّم و شیخه الممجد المعظّم الشیخ الفاضل الكامل حسین بن عبدالصمد - أفاض الله علی روحه الرحمة و الرضوان و أسکنه دار الجنان - عن شیخه الجلیل و أستاذة النبیل عماد الإسلام و فخرالمسلمین زین الملة و الدین العاملی - طاب ثراه و جعل الجنة مثواه - عن الشیخ المعظّم المفخّم و المطاع المؤید المکرّم عالی النسب سامی اللقب المجدّد للمذهب علی بن عبدالعالی الکرکی - قدّس الله روحه - عن الشیخ الورع الجلیل بن هلال الجزایری عن الشیخ العالم العابد أحمد بن فهد الحلّی

عن الشيخ علي بن الخازن الحايري عن الشيخ الفاضل النحرير الكامل السعيد الشهيد محمد بن مكّي - أعلى الله رتبته -؛ ح و عن الشيخ زين الملة و الدين عن الشيخ الفاضل التقى علي بن عبدالعال الميسى - روح الله روحه بالفيض القدسي - عن الشيخ السعيد محمد بن داود المؤذن الجزيني عن الشيخ الكامل ضياء الدين علي عن والده الأفضل الأكمل المحقق المدقق الجامع بين الفضيلتين رتبة العلماء و درجة الشهداء الشيخ شمس الدين محمد بن مكّي - رفع الله قدره و أكمل في سماء الرضوان بدره -؛ ح و أخبرني سيدي و سندی و استادی و استنادي في المعالم الدينية و العلوم الإلهية، السيد الأجل الأنور العالم المقدس الأزهر الحكيم الإلهي و الفقيه الرباني سيد عصره و صفوة دهره الأمير الكبير و البدر المنير علامة الزمان أعجوبة الدوران المسمى بمحمد الملقب بباقر الداماد الحسيني - قدس الله عقله بالنور الرباني - عن أستاذه و خاله المكرّم المعظم الشيخ عبدالعالی - رحمه الله - عن والده السامي المطاع المشهور اسمه في الآفاق و الإصقاع للشيخ علي بن عبدالعالی المذكور مسنداً بالسند المذكور و غيره إلى الشيخ الشهيد محمد بن مكّي - قدس سره - عن جماعة من مشايخه: منهم الشيخ عميد الدين عبدالمطلب الحسيني و الشيخ الأجل العلامة آية الله في الأرض جمال الملة و الدين أبي منصور الحسن بن مطهر الحلّي - قدس الله روحه - عن شيخه المحقق رئيس الفقهاء و الأصوليين نجم الملة و الدين أبي القاسم جعفر بن الحسن بن سعيد الحلّي عن السيد الجليل النسابة فخار بن معد الموسوي عن شاذان بن جبرئيل القمي عن محمد بن أبي القاسم الطبري عن الشيخ الفقيه أبي الحسن عن والده الأجل الأكمل شيخ الطائفة محمد بن الحسن الطوسي نور الله مرقده؛ ح و عن العلامة جمال الملة و الدين عن أستاذه أفضل المحققين سلطان الحكماء و المتكلمين خواجه نصير الملة و الحكمة و الحقيقة و الدين محمد الطوسي - روح الله روحه بالنور القدسي - عن والده محمد بن الحسن الطوسي عن السيد الجليل فضل الله الراوندي عن السيد المجتبي بن الداعي الحسيني عن الشيخ الطوسي عن الشيخ الأعظم الأكمل المفيد محمد بن محمد بن نعمان الحارثي - سقى الله ثراه - عن الشيخ الأجل ثقة الإسلام و قدوة الأنام محمد بن علي بن بابويه القمي - أعلى الله مقامه - عن أبي القاسم جعفر بن قولويه

عن الشيخ الجليل ثقة الإسلام سند المحققين أبي جعفر محمد بن يعقوب الكليني - نور الله مرقده و نظم الله قدره - ... عن أبي جعفر - عليه السلام - قال لما خلق الله العقل، استنطقه ...».

انجام: «ولهذا ورد في حديث غسل الجمعة أنه سنة واجبة؛ تم كتاب العقل و العلم و الحمد لله رب العالمين، أقول و له الحمد و الشكر على توفيقه لإتمام شرح هذا الكتاب و الهامة المعاني و الرموز... و الصلوة و السلام على محمد و آله ...».

رقم شارح: «و كتب المؤلف الشارح بيده الجانية و آله الفانية في شهر أربع و أربعين سنة بعد الألف حامداً مصلياً مستغفراً محمد بن إبراهيم المشتهر بصدر الشيرازي، أوتى كتابهما بيمينهما بحق محمد و آله الطاهرين».

گزارش متن: شرح مفصل فلسفی بر بخش اصول کتاب کافی است؛ شارح در این شرح به نکات رجالی و سند روایات نیز پرداخته است. نسخه موجود حاوی شرح کتاب العقل و فضل العلم (با اندکی افتادگی از مقدمه) می باشد که به سال ۱۰۴۴ هـ به پایان رسیده است. شارح در مقدمه شرح کافی، طریق روایتی خود را آورده که متن آن پیشتر از نظر گذشت. این اثر نخستین بار به سال ۱۲۸۲ هـ در تهران به صورت سنگی و بار دیگر همراه مفاتیح الغیب وی و سرانجام با تصحیح و تعلیقات محمد خواجویی در سال ۱۳۶۶ ش در تهران به چاپ رسیده است. این اثر همچنین از سوی خواجویی به فارسی نیز ترجمه شده و به سال ۱۳۶۹ ش در تهران منتشر گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، نام کاتب: نسخه اصل به خط مؤلف (شارح)، تاریخ کتابت: سال ۱۰۴۴ هـ، عنوانها و نشانیها: سنگرف، نوع کاغذ: شرقی نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۲۵۴، تعداد سطر: میانگین ۲۰، اندازه متن: ۱۷×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۵/۲۶×۵/۱۹ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه ایست بسیار نفیس و تمام آن به خط مؤلف (شارح) همراه با حواشی و تعلیقات آن مرحوم با نشان «منه» و «منه (عفی عنه)» نگاشته شده، در حاشیه نشان تصحیح دارد که از سوی شارح صورت گرفته است و نیز مقابله گردیده با نشان «بلغ» که مربوط به روایات کافی خواهد بود. در آغاز و انجام نسخه، مهر

مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است، برخی برگ‌ها اندکی رطوبت دیده است.

منابع: الذریعة، ج ۱۳، صص ۹۹-۱۰۰؛ فهرست کتابهای چاپی عربی (مشار): ص ۵۴۱. شماره نسخه: «۴۳۲۲»

✱

۱۷۹. نسخه دیگر شرح أصول الكافی (۲)

آغاز: «الحمد لله الذي جلّ عن مطارح أضواء الفكر جلاله و ارتفع عن مواضع أنوار النظر كماله... أما بعد فيقول... اعلّموا إخواني المؤمنين و أصحابي الصالحين هذاكم الله إلى مسلك المتقين أنّ السعادة ربّما يظنّ أنّها الفوز باللذات الحسيّة...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۴۳۲۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود شرح کتابهای العقل و فضل العلم از کتاب کافی است. گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ه، عنوانها و نشانیها: شنگرف، نوع کاغذ: فرنگی نخودی ضخیم، تعداد برگ: ۱۹۶، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۴×۲۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰/۵×۳۰/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول با ترنج و سرترنج، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس همراه با حاشیه نویسی با نشان «ابوالحسن»؛ در حاشیه تصحیح گردیده، و در سال ۱۰۸۳ه از روی نسخه‌ای به خطّ شارح توسط ابوالحسن بن عبدالله خلخالی مقابله گردیده و عبارت مقابله آن در انجام نسخه چنین آمده «بلغت المقابلة من أول الكتاب إلى آخر الكتاب مع نسخة الأصل التي كانت بخطّ المصنّف - قدّس الله سرّه الشريف بأنوار القدسيّة فصیح إن شاء الله تعالى بقدر الوسع و الطاقة إلا ما زاغ عنه البصر و المأمول من الناظر فيه إصلاح ما وجده سقيماً فإن الله لا يضيع أجر المحسنين، أنا العبد المحتاج إلى رحمة ربّه الفاني أبو الحسن بن عبدالله بن إسماعيل الخلخالی مولداً و الأردبيلي منشأ - غفر الله ذنوبهم و ستر عيوبهم بحقّ الحقّ و أهله و صلّى الله على محمّد و آله الطاهرين و سلّم تسليمأً كثيراً فى سنة ۱۰۸۳ه من الهجرة، على هاجرها ألف تحيّة و سلام». در برگ نخست، مهر هشت گوش «یا رفیع الدرجات» و تملک ابوالحسن بن عبدالله خلخالی به سال ۱۰۷۶ه همراه با مهر

بیضی «یا ابالحسن ادرکنی» و تملک عباسقلی به تاریخ ۱۲۴۴هـ با مهر بیضی «لا إله إلا الله الملك الحق المبين عبده عباسقلی» و تملک محمدصادق بن محمدطاهر حسینی همراه با مهر مربع «محمدصادق بن محمدطاهر الحسینی ۱۱۱۵» که آن را به فرزندش علی اکبر حسینی بخشیده است با مهر بیضی «علی اکبر الحسینی ۱۱۲۵»، همچنین دستخط پدرم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در ذیل آن چنین آمده است:

«خط العلامة الميرزا محمدصادق بن العلامة الميرزا محمدطاهر حفيد العلامة سلطان العلماء و خليفة السلطان الحسيني المرعشي صاحب الحواشي المعالم و شرح اللمعة؛ حرره شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي». نیز تملک دیگری با مهر مربع «أفوض أمری الله عبده...» و یادداشتی به تاریخ ۱۱۵۲هـ و یادداشت دیگری به سال ۱۱۴۵هـ با مهر بیضی «محمدصادق بن محمدطاهر الحسینی» آمده است، فراز برگ‌های نسخه رطوبت دیده است.

شماره نسخه: «۷۷۴۷»

✱

۱۸۰. نسخه دیگر شرح أصول الكافي (۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۷۷۴۷».

انجام: «تم کتاب العقل و التوحيد من کتاب الكافي و يتلوه كتاب الحجّة ... و لايعاملنا بما نستحقّه من المقت بسبب العصيان و تفضل علينا بما هو أهله من العفو و الغفران و التجاوز و الإحسان بمنّه و كرمه و سعة رحمته و جود».

گزارش متن: ... نسخه موجود شرح کتابهای العقل، فضل العلم و کتاب التوحيد است. گزارش نسخه: نوع خط شکسته نستعلیق، نام کاتب: مهر علی، تاریخ کتابت: ۱۲۱۴هـ، محل کتابت: کاظمین، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۴۰۷، تعداد سطر: ۲۴، اندازه متن: ۱۵×۸/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۴×۲۱/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی؛ رقم کاتب: «اتفق الفراغ من الاستنساخ فی ضحوة يوم السبت من أيام شهر ذیقعده الحرام شهور سنة ۱۲۱۴ فی مشهد کاظمین علی مشرفه ألف سلام و ألف تحية و أنا العبد الجانی الآثم المسکین مهر علی غفر الله له و لوالديه و لمن دعانا الخیر - الحمد لله علی إتمامه و الصلوة علی خیر إنامه محمد و آله».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه‌نویسی از «ملاخلیل، علامه مولی محمد باقر مجلسی، عبدالرزاق کاشانی، میر مصطفی نقرشی و سید علیخان مدنی» دارد. در آغاز نسخه، فردی با عباراتی، شارح (ملاصدرا) را قدح نموده است! شماره نسخه: «۸۸۳۱»

*

۱۸۱. نسخه دیگر شرح أصول الكافی (۴)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۷۷۴۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۴۳۲۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود شرح کتاب العقل والجهل و کتاب فضل العلم است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمد رضا بن آقانجف دشتکی، تاریخ کتابت: سال ۱۲۱۹ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۲۵۹، تعداد سطر: ۲۴، اندازه متن: ۹/۵×۲۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو؛ برون: ساغری مشکی؛ درون: تیماج زرد تیره؛ رقم کاتب: «تمت هذه النسخة الشريفة على يد الفقير المذنب الراجي ابن آقا نجف، محمد رضا دشتکی فی شهر ربیع الثانی سنة ۱۲۱۹ تسع و عشر و مائین بعد الألف، علی هاجرها ألف التحية و التسليم و الحمد لله رب العالمین».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و با نشان «بلغ المقابلة» و «بلغ المقابلة إلى آخره الحمد لله رب العالمین» مقابله شده است، برخی برگها رطوبت دیده است. در آغاز نسخه تملک «سید عباس ابوترابی»^۱ و «رضا استادی»^۲ روی برگ آغازین آمده است. شماره نسخه: «۱۱۲۰۰»

*

۱. مرحوم آیت الله سید عباس ابوترابی، از عالمان متدین قزوینی مقیم قم و پدر بزرگوار مرحوم سید علی اکبر ابوترابی بوده است که سالیان طولانی در عراق به اسارت ارتش بعثی درآمد بود؛ متأسفانه پدر و پسر هنگام عزیمت به مشهد مقدس چند سال گذشته بر اثر تصادف خودرو، به دیار باقی شتافتند.
۲. این نسخه از جمله نسخه های خطی موجود نزد آیت الله رضا استادی بوده است که سالهای گذشته اینجانب آن مجموعه را برای این کتابخانه بزرگ خریداری نمودم؛ بسیاری از آنها در جلد های چاپ شده فهرست نسخه های خطی کتابخانه گزارش شده است.

۱۸۲. نسخه دیگر شرح أصول الكافي (۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۷۷۴۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۴۳۲۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود شرح کتاب العقل و الجهل و کتاب فضل العلم است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۶۴، تعداد سطر: میانگین ۲۵، اندازه متن: میانگین ۱۳×۲۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: ساغری مشکی. ویژگیها: نسخه ایست نفیس در عصر شارح کتابت شده، دارای حاشیه نویسی با نشان «منه»، «منه (مدّ ظلّه)» منقول از خط شارح «م ق ر» و «ه» می باشد؛ در حاشیه تصحیح شده و قلم خوردگی هایی نیز دارد و با نشان های «بلغ سماعاً آیده الله تعالی»، «وقع المقابلة»، «صحّ المقابلة بعونه تعالی»، «بلغ قبلاً» مقابله گردیده است، در پشت برگ ۱۸ حاشیه ای دارد با نشان «م ق ر» به نقل از مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) در انجام حاشیه آمده است: «و تمام القول فیهما موكول إلى کتابنا الكبير»، که گمان می رود منظور ایشان مرآة العقول بوده باشد. در چند مورد مهر بیضی «هو الرحيم» و در برگ ۱۴۹ مهر بیضی «پیرو دین محمد علی» آمده است. در آغاز و انجام نسخه مهر مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است، برخی برگ ها رطوبت و آسیب دیده، در برگ آغازین همچنین چند فایده منقول از حضرت امیرالمومنین - علیه السلام - و نیز یک بیت عربی منسوب به آن بزرگوار و یک رباعی نیز با نام «محبی الدین» دیده می شود، برگ نخست نونویس شده است. در برگ های (۶۷ الف و ۱۰۵ ب) چند مهر بیضی کوچک «هو الرحيم ۱۱۴۴» تکرار شده است. شماره نسخه: «۱۲۱۸۹»

*

۱۸۳. نسخه دیگر شرح أصول الكافي (۶)

آغاز: افتاده «... بنفی أو إثبات فلاجل ذالک لما سأل - علیه السلام - الزندیق القایل بنفی الصانع... (برگ ۱۶ الف)، باب إطلاق القول بأنه شیء و هو الباب الثانی من کتاب التوحید و فيه سبعة أحادیث، الحدیث الأول محمد بن یعقوب...».

انجام: «الحديث العاشر الحسيني بن محمد عن معلى ... قال أبو جعفر يا أباحمزه يخرج أحدكم فراسخ فيطلب لنفسه دليلاً وأنت بطريق السماء الجهل منك بطرق الأرض فاطلب لنفسك دليلاً؛ الشرح، نبّه - عليه السلام - وجوب طلب الإمام و الاهتداء ...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود تقریباً از ابتدای شرح کتاب التوحید تا باب العرش و الكرسي است و نسخه شماره «۱۳۵۲۹» که در صفحات بعد گزارش شده در واقع ادامه آن و از باب الروح آغاز و تا باب الجبر و التفویض به انجام می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق و شکسته نستعلیق، نام کاتب: محمد محسن بن محمد علم الهدی بن فیض کاشانی «متخلص به وفا»، تاریخ کتابت: اواسط سده ۱۲ هـ.، عنوانها و نشانیهها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۱۷۱، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۸×۱۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۴×۲۲ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، در حاشیه تصحیح شده، و از برگ ۱۳۴ به بعد از روی خط مصنف کتابت شده است: «من هذه الورقة نقلت من خط المصنف، قدس الله روحه». باید افزود که کاتب نسخه از نوادگان (سبط) شارح (مولی صدر) می‌باشد و خود نیز از علما و ادباء و صاحب تألیفات چندی می‌باشد و شرح حال او در مقدمه کتاب معادن الحکمة آمده است، یادداشتی از محمد جعفر بن محمد ابراهیم کاشانی، مشهور به علامه فیضی^۲ در سال ۱۳۶۸ هـ. در آغاز نسخه آمده است. اندکی

۱. مرحوم مولی محمد محسن فیض کاشانی داماد مرحوم صدرالمآلهین بوده است، بنابر این کاتب نسخه محمد محسن وفا، نوه مرحوم علامه فیض کاشانی و نیز از نوادگان ملاً صدرا به شمار می‌آید.
۲. مرحوم آیت الله علامه فیضی واپسین روحانی خاندان فیض کاشانی بوده و در نیمه دوم سده ۱۴ هـ درگذشته است. در خاندان فیض کاشانی بیش از ۲۰۰ عالم بزرگ از اواخر سده ۱۱ هـ تا سده ۱۴ هـ وجود داشته است، متأسفانه پس از درگذشت آخرین روحانی این خاندان علمی بزرگ، علامه فیضی، اکنون یک روحانی در این خانواده وجود ندارد! مرحوم علامه فیضی وارث بیشترین نسخه‌های نفیس خطی مرحوم علامه فیض کاشانی و فرزندان و نوادگانش بوده است. اینجانب تعدادی از نسخه‌های نفیس آن را که به فرزند آن مرحوم ابو محمد فیض رسیده بود، برای کتابخانه خودمان خریداری نمودم. از جمله آنها نسخه اصل کتاب معادن الحکمة فی مکاتیب الأئمة علیهم السلام بود که بر اساس آن نسخه، حسب الامر پدر بزرگوارم و با مقدمه مفصل ایشان در تهران چاپ و منتشر گردید؛ همچنین دومین چاپ آن با همان مقدمه مرحوم پدرم، از سوی انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چند سال پیش منتشر گردید.

حاشیه‌نویسی دارد؛ مهر و امضای پدر بزرگوارم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در آغاز نسخه و برگ (۹۷ب) دیده می‌شود. برگ‌های آسیب دیده مرمت گردیده است.

شماره نسخه: «۱۳۴۹۱»

✱

۱۸۴. نسخه دیگر شرح أصول الكافی (۷)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۷۷۴۷».

انجام: «والله وليّ الهداية و الفضل قال الشيخ... هذا آخر كتاب العقل و الحمد لله...». گزارش متن: ... نسخه موجود تا پایان شرح کتاب العقل و ادامه نسخه پیشین است. گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق، نام کاتب: محمد محسن^۱ بن مولی محمد علم الهدی ابن فیض کاشانی «متخلص به وفا»، تاریخ کتابت: سال ۱۱۴۳ هـ، محل کتابت: قمصر کاشان، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۱۸۴، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۸×۱۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۴×۲۱/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «هكذا وقعت العبارة في النسخ التي رأيناها و لو قال هذا آخر باب العقل لكان أوفق هذا آخر كلام جدنا صدر العرفا و المتألهين...؛ قد فرغ العبد المذنب المسيئ محمد المدعو بمحسن ... من كتب هذا الجزء من هذا الكتاب في الرابع و العشرين من شهر صفر ... بقرية قمصر من قري قاسان ...؛ في سنة ۱۱۴۳ هـ ثلث و أربعين و مائة و ألف».

۱. مولی محمد محسن از نوادگان مولی محمد محسن فیض کاشانی و فرزند ایشان، مولی محمد علم الهدی می‌باشد. شرح حال وی و دیگر خاندان فیض در مقدمه کتاب معادن الحكمة فی مكاتیب الاثمة عليهم السلام که بر اساس نسخه اصل موجود در این کتابخانه تصحیح و چاپ شده، آمده است. نسخه موجود از جمله نسخه‌هایی است که اینجانب قبل از پیروزی انقلاب با تعدادی دیگر از آثار این خاندان علمی در شهرستان کاشان از یکی از نوادگان فیض برای کتابخانه خریداری نمودم. این نسخه را میرزا ابوتراب بن نصیرالدین سلیمان بن مولی محمد علم الهدی با یکصد نسخه خطی دیگر از آثار خاندان فیض کاشانی بر اولاد ذکور خود وقف نموده و متن وقف نامه با خط مهر بیضی میرزا ابوتراب در پشت برگ آغازین نسخه نگاشته شده است. ضمناً نسخه بعدی در این مجموعه به شماره «۱۳۵۲۹» نیز به خط همان مولی محمد محسن وفا است.

ویژگیها: نسخه‌ایست نفیس، اندکی حاشیه نویسی دارد به خط کاتب، با نشان «منه»، «من خطّه» و «نقلت من خط مصنفه، قدس سرّه»؛ در حاشیه تصحیح گردیده است، یادداشتی از کاتب مبنی بر اینکه نسخه را برای خودش کتابت نموده و وقفنامه ابوتراب بن نصیرالدین سلیمان بن مولی محمد علم الهدی بن محمد محسن فیض کاشانی، همراه با مهر بیضی «ابوتراب الفیضی ۱۱۸۵» و مهر مربع «یا محسن اغفرلی بمحمد علم الهدی» که ظاهراً از کاتب است، در برگ آغازین نسخه آمده است. شماره نسخه: «۱۳۵۰۷»

*

۱۸۵. نسخه دیگر شرح أصول الكافی (۸)

آغاز: افتاده «... البشر و سایر الأنبياء أبوالبشر الأب الجسماني للنبي و سایر البشر كما قيل ... الحديث الثالث ۳۴۶ محمد بن يحيى عن أحمد بن محمد الشرح لما كان النفخ في اللغة...».

انجام: «برگ ۱۲۰ الف) باب الجبر و القدر و الأمر بين الأمرين و هو الباب التاسع و العشرون من كتاب التوحيد ... على عكس ما اشتهر بين الجمهور و أكثر الناس بحيث إذا حاولوا أن يثبتوا توحيد ...» افتاده.

گزارش متن: نسخه موجود از شرح باب ۲۰ کتاب التوحيد آغاز و تا باب ۲۹ کتاب التوحيد به انجام می‌رسد. این نسخه نیز ادامه دو نسخه پیشین است، که به خط مولی محمد محسن «وفا»، از نوادگان شارح، و علامه فیض کاشانی (ره) می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق و شکسته نستعلیق، نام کاتب: محمد محسن بن مولی محمد علم الهدی بن فیض کاشانی «متخلص به وفا»، تاریخ کتابت: اواسط سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۱۳۳، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۸×۱۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۵×۲۲ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج.

ویژگیها: نسخه‌ایست نفیس، در حاشیه تصحیح گردیده است؛ اندکی حاشیه نویسی از کاتب نسخه دارد؛ نسخه را وی از روی نسخه اصل به خط شارح کتابت نموده است. یادداشتی از محمدجعفر بن محمد ابراهیم کاشانی مشهور به علامه

فیضی به سال ۱۳۶۹ هـ در انجام آمده است، بخش‌هایی از نسخه، رطوبت، آسیب و آفت دیده، سپس مرمت گردیده است.

شماره نسخه: «۱۳۵۲۹»

*

۱۸۶. نسخه دیگر شرح اصول الکافی (۹)

آغاز: افتاده «... بقوله، بمنهج أى الطرق الواضحة... أما بعد فقد فهمت يا أخی ما شكوت من اصطلاح أهل دهرنا أى تصالحمهم و توافقهم من قولهم اصطلاحوا و تصالحووا إذا تراضوا و لم تخاصموا... (برگ ۱۰ الف) كتاب الحجّة...».

انجام: «همچون نسخه شماره ۴۳۲۲».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی شرح کتاب العقل و الجهل از کتاب کافی است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق (احادیث: نسخ)، نام کاتب: محمد صالح الشریف ابن شریف‌الدین حسینی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۳ هـ، محل کتابت: بلده قم، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی نخودی، تعداد برگ: ۲۵۴، تعداد سطر: ۲۲، اندازه متن: ۹/۵×۱۷/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۶ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «قد فرغ من تسوید هذا الكتاب المستطاب الفقیر الحقیر الطالح الراجی إلى عفو ربّه محمد صالح الشریف ابن شریف‌الدین حسینی فی بلدة قم صانها الله عن التلاطم يوم السبت الثامن عشر شهر شوّال سنة ثلث و سبعین بعد الألف، اللهم اغفر له و لوالديه بمحمد و آله الطیبین الطاهرین: جمادی چند دادم جان خریدم بحمدالله عجب ارزان خریدم!»

ویژگیها: این نسخه در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی دارای حاشیه نویسی با نشان «م، مایل، و...» است.

شماره نسخه: «۱۵۳۷۹»

*

۱۸۷. شرح روضة الکافی = شرح الکافی (حدیث - عربی)

از: مولی محمد صالح بن احمد مازندرانی (درگذشته سال ۱۰۸۶ هـ).

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی أشرف المقربین محمد و آله

الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ فيقول المحتاج إلى رحمته ربِّه الغنى... إني بعد ما فرغت من شرح أصول الكافي و... الروضة و هي في اللغة البستان...».

انجام: «إنَّ الدنيا لا تذهب حتَّى يبعث الله - عزَّ و جلَّ - رجلاً منَّا أهل البيت و هو المهدي المنتظر الموجود عندنا و بوجوده قامت الدنيا و أنه سيوجد في آخر الزمان، تم...».

گزارش متن: شرحی است مزجی بر کتاب روضه کافی که به تصریح شارح در مقدمه، بعد از شرح اصول کافی و قبل از شرح فروع آن، به درخواست برخی اکابر و افاضل نوشته شده است. این اثر به تصحیح مرحوم استاد علی اکبر غفاری و مقدمه‌ی مرحوم علامه متفکر استاد فرهیخته آیت الله میرزا ابوالحسن شعرانی همراه شرح اصول کافی از سوی انتشارات اسلامیة به سال ۱۳۸۸ هـ در تهران به چاپ رسیده است. **گزارش نسخه:** نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمدعلی بن عبداللطیف رازی، تاریخ کتابت: ۱۱۴۹ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۵۳، تعداد سطر: ۳۱، اندازه متن: مختلف، اندازه جلد: ۲۵ × ۱۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «و قد فرغت من تسويد هذه النسخة الشريفة الكاملة المباركة في عصر ليلة الجمعة على يد العبد الحقير الفقير المحتاج إلى رحمة ربِّه الغنى ابن المرحوم المغفور محمدعلی بن عبداللطیف الرازی فی شهر السابع و العشرين من شهر جمیدی الثاني سنة ۱۱۴۹».

ویژگیها: این نسخه تصحیح شده و اندکی حاشیه نویسی دارد که با نشانهای «محمدهاشم الموسوی (عفی عنه) و «حسنعلی ابن الشارح (ره)» آمده؛ از کتابهای چون: «قاموس، کنز اللغه و...» مطالبی نقل گردیده است. در برگ نخست دستخط کاتب با عبارت «کتبته لنفسی، نمّقه محمدعلی» با مهر مربع «رفعنا و مکاناً علیاً» دیده می‌شود؛ تملک محمداسمعیل حسینی به سال ۱۱۹۸ هـ با مهر بیضی «محمداسمعیل بن محمدباقر الحسینی» آمده است که نشان می‌دهد نسخه را به مبلغ «دو تومان و صد دینار» از فردی به نام «آقا محمد علاقه‌بند» خریده است. همچنین دستخط پدرم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در دو جا با این عبارات آمده است: ۱. «بسمه تعالی هذه النسخة من النفائس أي شرح روضة الكافي للعلامة المولى

محمد صالح المازندرانی صاحب الحاشیه علی المعالم و فی هوامشها فی بعض الموارد إفادات من العلامة الحاج میرزا محمد هاشم الجهارسوقی الإصفهانی صاحب کتاب أصول آل الرسول و هو من مشایخ مشایخنا و کذا علی ظهر النسخة تملک العلامة المیر محمد اسماعیل الخاتون آبادی الثانی؛ شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی؛ ۲. «مِنْ مَنْ مِنْ مَنْ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى عِبِيدِهِ، شَهَابُ الدِّينِ الْحُسَيْنِيِّ الْمُرْعَشِيِّ النُّجْفِيِّ». برخی برگ‌ها رطوبت و آسیب دیده که برخی از آنها مرمت گردیده است. منابع: الذریعة: ج ۱۳، ص ۲۹۷؛ فهرستگان حدیث و علوم حدیث شیعه: ج ۴، ص ۴۲۰.

شماره نسخه: «۴۰۱۷»

✱

۱۸۸. نسخه دیگر شرح روضة الكافی (۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۴۰۱۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۴۰۱۷».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ یا اوایل سده ۱۲ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۵۲۴، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۱۸×۵/۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی با ترنج.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح و با نشان «بلغ» مقابله گردیده است، در برگ نخست تملک بی نام با مهر بیضی «عبده عبدالجواد بن محمد علی ۱۱۶۰» آمده است. برخی برگ‌ها از جمله در برگ ۶۵، مهر بیضی «ادرنکی یا امام جعفر ۱۰۸۴» آمده که ممکن است سالها پس از کتابت نسخه ممهور شده باشد. همچنین در برگ اول عبارت «لطلبه ملا عبدالکریم بجهة سابع ربیع الثانی نوشته ۱۱۲۳» آمده است؛ برخی برگ‌ها رطوبت و آسیب دیده که از سوی متخصصان بخش مرمت این کتابخانه بزرگ ترمیم گردیده است.

شماره نسخه: «۹۶۲۹»

✱

۱۸۹. شرح فروع الکافی = شرح الکافی

(حدیث - عربی)

از: سید هاشم نجفی (سده ۱۲هـ.).

آغاز: افتاده «... إذا لم یکن قدر کثر لم ینجسه کل شیء لأن غایة ما فی الباب إثبات نقیض الثانی عند إثبات نقیض الاوّل... أحمد بن إدیس عن محمد... قال الکسر من الماء ألف و مائتا رطل...» (۳ الف) باب الماء الذی فیہ قلّة و الماء الذی فیہ الحیف...
انجام: «باب المرأة یرتفع طمسها من علّة... فإن ما یقع من المرأة بالجناية علیها یمکن أن یمکن مبدئاً للنشو كما یمکن عدمه لكن... قبل الجناية مما یشعر...» افتاده.
گزارش متن: شرح مفصلی است بر فروع کافی که در شرح هر حدیث به میزان اعتبار آن، گفته‌های فقیهان پیشین و در موارد بسیار به نظریات مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی (ره) نظر افکنده است؛ شارح در این شرح با عناوین «السند اللغّة» به شرح حدیث پرداخته و با عنوان «المتن» به گفته‌های بزرگان فقه اشاره نموده است. وی در برگ ۸ عبارت «و أجاب عنه جدّی» را آورده که نشان می‌دهد جدّ وی یکی از فقیهان عصر خود بوده است. نسخه موجود تقریباً از اوّل شرح کتاب الطهارة آغاز و تا اواخر مبحث حیض به انجام می‌رسد. این احتمال وجود دارد که این اثر تألیف «سید هاشم بن محمد حطّاب» (در گذشته سال ۱۱۶۰هـ.) بوده باشد، زیرا در معجم رجال الفکر و الادب فی النجف در ضمن شرح حال وی، از شرح وی بر اصول کافی نیز نام برده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: نسخه اصل به خطّ مؤلف، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: مشکى، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۱۴۱، تعداد سطر: ۱۷، اندازه متن: ۱۱×۱۵/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶×۲۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج حنایی.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس و منحصر بفرد؛ در حاشیه تصحیح گردیده است، روی برگ آغاز نسخه رساله کوتاهی در اوزان و مقادیر معمول و مرسوم در عراق، به قلم عبدالنبی بن حاج علی کاظمی به سال ۱۰۹۲هـ. آمده با آغازی چنین: «بسملة و الحمد لله ربّ العالمین... و بعد فقد سئلنی بعض الصالحین عما تمسّ الجاحة إلیه کثیراً من المقادیر الشرعیة...»، همراه یادداشت تملک وی: «هذا الكتاب من تصانیف

السید هاشم المشهور بالزهد و الصلاح من متملکات الحقیق عبد‌النبی بن الحاج علی الکاظمی» دیده می‌شود و نیز به خطی دیگر زیر آن نوشته‌اند: «عبد‌النبی پدر میرزا محمد اخباری مقتول است»، از آنجا که نام پدر عبد‌النبی، عبدالصانع است، این مطلب به نظر صحیح نمی‌رسد. متأسفانه این رساله را فهرست‌نگار سابق کتابخانه، از قلم انداخته است! ابتدای نسخه مزین است به دستخطی از پدر عزیزم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در معرفی کتاب و ارسال اطلاعات و داده‌های کتابشناسی و نسخه‌شناسی آن به مرحوم آغا بزرگ تهرانی جهت ثبت در الذریعة که چنین آمده است: «فقه سید هاشم نجفی بخط خودش، أرسل إلى الذریعة». مهر مربع «یأتی من بعدی إسمه أحمد» در آغاز و انجام آمده؛ همچنین چند مهر از جمله مهر مربع «اللهم صل علی محمد و آل محمد»، «عبدالرحیم ۱۲۳۳» و «أفوض امری إلى الله عبده سلیمان» و مهر بیضی «عبده عبدالرحیم» [۱۲۶۰]، «یا محمد»، «عبدالمجید» و «... اصلان... ۱۲۹۲» در انجام نسخه آمده است؛ برخی برگ‌ها اندکی رطوبت و آسیب دیده‌اند، در برخی موارد قلم خوردگی‌هایی در متن کتاب به چشم می‌خورد.

منابع: طبقات أعلام الشیعة: ج ۶، صص ۸۰۸ و ۸۱۲؛ معجم رجال الفکر و الأدب فی النجف خلال ألف عام: ج ۲، صص ۶۸۱-۶۸۲.

شماره نسخه: «۸۵۴۱»

*

(حدیث - فارسی)

۱۹۰. الصافی فی شرح الکافی

از: مولی خلیل بن غازی قزوینی (درگذشته سال ۱۰۸۹ هـ).

آغاز: «حمداً لجاعل الصلوة عماد الإسلام تعظیماً للصلوة علی محمد و آل محمد -علیهم الصلوة و السلم - و بعد چون نواب همیون اشرف اقدس اعلی...».

انجام: «شرح این آخر کتاب صلوة است از کتاب کافی از ابوجعفر کلینی رحمه‌الله و سپاس راست و درود کناد الله تعالی بر محمد و آل او... در عقب آن می‌آید کتاب الزکوة».

گزارش متن: شرحی است مزجی و مفصل بر کتاب شریف کافی که شارح در سال ۱۰۶۴ هـ در محله دیلمیه قزوین به نام شاه عباس ثانی به تألیف آن پرداخته است. این شرح که بعد شرح عربی ناتمام وی الشافی فی شرح الکافی نگارش یافته و بعد از ۲۰

سال به انجام رسیده؛ وی در این شرح نخست به تعداد ابواب و احادیث هر باب اشاره کرده و از متن روایت‌ها با عنوان «اصل» و از توضیح آنها به عنوان «الشرح» تعبیر نموده است. از ویژگیهای بارز این شرح توجه بیش از حد شارح به نکات ادبی و لغوی احادیث است. این کتاب نخستین بار به سال ۱۳۲۳ هـ. در هفت جلد و در دو مجلد رحلی به صورت سنگی در لکهنو - هند^۱ به چاپ رسیده است. نسخه موجود شرح «کتاب الصلاة» است که در ماه رجب سال ۱۰۷۰ هـ. آغاز و در ماه جمادی الثانی سال ۱۰۷۱ هـ. به انجام رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق (ترجمه و شرح) و نسخ معرب (متن روایات)؛ تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۳ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی سفید ضخیم، تعداد برگ: ۲۸۰، تعداد سطر: ۲۶، اندازه متن: ۱۲×۲۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹/۵×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی مجدول با ترنج و سرتنج زمینه مذهب همراه با لبه برگردان دو رو تیماج مشکی، عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخه‌ایست نفیس دارای یک سرلوح مرصع زیبا از عصر قاجار با زمینه طلایی و لاجورد و نقش گل و بوته رنگارنگ، برگها مجدول به لاجورد، قرمز، مشکی و طلایی است، در حاشیه تصحیح گردیده و با نشان «بلغ» و «بلغ ثانیاً» دو بار مقابله شده و نشان‌های نخستین بلاغ تذهیب شده است. وقفنامه‌ای از یوسف آقا با تولیت امیرمحمد حسینی خاتون‌آبادی در برگ نخست آمده است، برخی برگ‌ها اندکی رطوبت و آسیب دیده، و لیکن متن اصلی سالم مانده است.

منابع: الذریعة: ج ۱۵، ص ۴؛ طبقات أعلام الشيعة: ج ۵، ص ۲۰۳؛ فهرست کتابهای چاپی فارسی: ج ۳، ص ۳۳۷۰.

شماره نسخه: « ۱۸۹۰ »

۱. در کشور پهناور هند که زمانی، زبان فارسی افزون بر دوست سال زبان رسمی آن کشور به شمار می‌آمد، کتابهای فارسی فراوانی از آثار علمای شیعه در آن منطقه به چاپ رسیده است. در کتابخانه بزرگ پدر عزیزم کتابهای کهن بسیاری از مطبوعات هند وجود دارد که برخی از آنها در هیچیک از کتابخانه‌های داخل کشور وجود ندارد.

۱۹۱. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۲)

آغاز: «بسملة...^۱ و الصلوة علی سید العالمین و الآخرین محمد و آلہ الذین اذهب الله عنهم الرجس و طهرهم تطهیراً... ابن الغازی القزوینی بیارسی توفیق الهی و فرمان واجب انقیاد...».

انجام: «شرح: در سوره جمعه چنین آمده است:؟ إن الموت الذى تفرون منه فإنه ملائیکم؟... و ضمیر مستتر راجع بموت است یا راجع بالله تعالی است و بنابر او اسناد مجازیست یعنی روانیست...» افتاده.

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی شرح کتابهای طهارت و حیض و جنائز است. شارح در شوال سال ۱۰۶۹ هـ. آن را آغاز نموده و طبق نسخه «۹۳۷۷» در ۲۳ رجب ۱۰۷۰ هـ. از آن فراغت حاصل کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق (شرح) و نسخ مُعرب (روایات)، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۰۹، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۱۱/۵×۲۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی مجدول با ترنج، سرترنج و لچک زمینه گل و بوته رنگارنگ و مرصع.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس که در عصر شارح کتابت شده است، در حاشیه تصحیح گردیده و با نشان «بلغ» و عبارت «بلغ قبلاً مع الأصل أم النسخ و صحح بقدر الجهد و الطاقه فی مجالس آخرها أو آخر شهر صفر سنة ۱۰۹۱» مقابله شده است. در برگ نخست تملک و مهر بیضی «محمود بن علینقی الحسن الحسینی الطباطبائی» و تملک دیگر «میر... بن میر محمد مؤمن» و رطوبت و آسیب دیده و سپس مرمت گردیده است. یک برگ از انجام نسخه افتاده است.

شماره نسخه: «۱۹۰۳»

*

۱. چند کلمه از آغاز نسخه افتاده است و آغاز اصل آن اثر چنین است: «بسملة، الحمد لله رب العالمین حمداً کثیراً و الصلوة...»

۱۹۲. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۸۹۰».

انجام: «همچون نسخه شماره ۱۸۹۰».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی شرح کتاب صلاة از کتاب شریف کافی می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (احادیث: نسخ معرب)، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ هـ یا اوائل سده ۱۲ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۳۲۶ (۱ ب - ۳۲۶ الف)، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۱×۲۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰×۳۰ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج با ترنج و سرترنج مذهب با لبه برگردان؛ برون: قهوه‌ای تیره؛ درون: زرشکی، عطف: قهوه‌ای روشن.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده و با نشان «بلغ» و عبارت «قوبل مع الأصل و صحح إلا ما زاغ عنه البصر العبد المذنب محمد زکی فی الخمیس غره شهر محرم الحرام ۱۱۲۶»، از روی نسخه اصل به خط شارح مقابله گردیده است، مهر مربع مقابله کننده با نشان «یا أزکی الأزکیاء» نیز در انجام کتاب آمده است. همچنین در پشت و روی برگ نخست و دوم، مهر مربع «عبدہ الراجی محمد مهدی بن عبد الجواد ۱۲۹۴» و مهر بیضی «محمد هاشم ۱۳۱۲» دیده می‌شود؛ درون جلد یادداشت چند تملک از ملا اسماعیل و ملا علی بن ملا محمد زکی آمده است. برخی برگ‌ها اندکی رطوبت و آسیب دیده است و برگهایی از آغاز و انجام مرمت گردیده است. همچنین در برگ آغاز چند یادداشت گوناگون از جمله در خصوص برخی محاسبات تجاری که در آن واحد پول را «روپیه» عنوان نموده‌اند، که نشان می‌دهد این نسخه مدتی در شبه قاره هند یا عراق تحت مستعمره دولت سلطنتی بریتانیای کبیر بوده، که «روپیه» در آن کشورها، همچون عراق مدتی رایج بوده است.

شماره نسخه: «۲۲۲۲/۱»

۱۹۳. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۴)

آغاز: «الحمد لله الذي قال في كتابه: ؟ قل ما يعبا بكم ربّي لولا دعاؤكم؟ و وسم الصلوة... و بعد چون نواب همیون اشرف و چهار کتاب که جزء کتاب کافیت بتاریخ جمادی الثانیة سال هزار و شصت و هشت هجری و علی الله التوکل؛ اصل: کتاب الدعاء، شرح: این کتاب احادیث متعلقه بطلب... در این کتاب شصت باب است...».

انجام: «تمام شد کتاب عشره که کتاب هفتم از کتابهایست که جزء کافی... و بعد از آن می آید ان شاء الله تعالی کتاب الطهارة که اول کتب فروع کافیت».

گزارش متن: ... نسخه موجود شامل شرح کتاب الدعاء، فضل القرآن و کتاب العشرة می باشد. کتاب الدعاء در ماه جمادی الثانی سال ۱۰۶۸ هـ آغاز و در ماه ربیع الثانی سال ۱۰۶۹ هـ به انجام رسیده است، کتاب فضل القرآن در ماه ربیع الثانی سال ۱۰۶۹ هـ شروع و در روز ۲۳ ماه جمادی الثانی سال ۱۰۶۹ هـ به پایان رسیده است و شرح کتاب العشرة نیز در ماه جمادی الاول سال ۱۰۶۹ هـ از سوی شارح آغاز و در روز ۲۵ ماه جمادی الثانی سال ۱۰۶۹ هـ در شهر قزوین از آن فراغت یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (روایات: نسخ مُعرب)، نام کاتب: مظفر علی بن غضنفر علی نیاسری^۱ کاشانی، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۹ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۲۵۹، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۲/۵×۲۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱×۲۹/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج سبز با ترنج؛ رقم کاتب: «تمّ الکاتب الفقیر إلى الله الغنی مظفر علی بن غضنفر علی النیاسری و هی قرية من نواحی دارالمؤمنین الکاشان عفا الله...، فی یوم الخمیس الثانی و العشرین من شهر شعبان المعظم من شهور سنة ثمان و تسعین و ألف هجرية حامداً مصلياً مسلماً».

ویژگیها: این نسخه احتمالاً در حیات شارح کتابت شده است. در حاشیه تصحیح گردیده؛ بنابر دستخطی که از مرحوم پدرم، حضرت آیت الله العظمی مرعشی

۱. نیاسر روستای بیلاقی بسیار زیبایی در حومه کاشان می باشد؛ در این روستا چند اثر تاریخی جالب وجود دارد، از جمله تالار نیاسر، آبشار نیاسر و غار نیاسر. در این روستا همچون قمصر، بیشتر مردم به شغل گلاب گیری اشتغال دارند.

نجفی (ره) در آغاز نسخه آمده، کاتب یکی از شاگردان شارح بوده است: «النسخة كلها بخط المولى مظفر على الكاشاني النياسري من تلاميذ الشارح، شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي».

شماره نسخه: «۴۵۷۹»

✱

۱۹۴. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۵)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۱۹۰۳».

انجام: «تمام شد کتاب حیض از کتاب کافی و سپاس الله راست که صاحب کل اختیار هر کس و هر چیز است».

گزارش متن: ... نسخه موجود شرح کتاب طهارت و کتاب حیض است که شارح آن را در سال ۱۰۷۰ هـ. به پایان برده است.

گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق و نسخ معرب (متن روایات)، نام کاتب: خیرالدین بن علی افضل، تاریخ کتابت: اوائل سده ۱۲ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۸۹، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۸×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۹ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح، و از سوی کاتب با نسخه اصل به خط شارح، مقابله شده است و علاوه بر نشان «بلغ» و «بلغ قبلاً» در انجام کتاب طهارت و کتاب حیض به آن اشاره نموده است، عبارت مقابله در انجام نسخه چنین آمده است: «قوبل مع الأصل أم النسخ و صحح إلا ما زاغ عنه البصر في يوم الإربعاء الأحد عشر من ذي الحجة الحرام من سنة خمس عشر ومائة بعد الألف - اللهم طيب ثري شارحه بمحمد و آله - العبد خیرالدین بن علی أفضل»، در آغاز نسخه وقفنامه‌ای از حاجی محمدابراهیم بن حاجی افضل بیک قزوینی به سال ۱۱۱۷ هـ. آمده و طی آن تعدادی کتاب را وقف نموده؛ برخی برگ‌ها اندکی رطوبت و آسیب دیده و برخی نیز آغشته به چربی شده‌اند.

شماره نسخه: «۴۵۹۰»

✱

۱۹۵. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۶)

آغاز: «هو الله ولیّ کلّ نعمه یا هو، یا من لا هو الا هو، صلّ علی محمد و آله ... داعی دولت قاهره خلیل بن الغازی القزوینی مأمور شد ب صافی شرح کافی ...، اصل: کتاب التوحید، شرح: این کتابیست ...».

انجام: «یعنی تمام شد کتاب عقل و سپاس خدائی را که صاحب اختیار هر کس و هر چیز است و بعد از کتاب عقل، کتاب توحید است.».

گزارش متن: ... نسخه موجود پراکنندگی دارد و حاوی شرح خطبه کافی و بخشی از کتاب العقل و بخشی نیز از کتابهای فضل العلم و التوحید است. شارح در سال ۱۰۶۵ هـ. از شرح آن فراغت حاصل نموده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نستعلیق و نسخ معرب (متن روایات)، نام کاتب: نسخه اصل به خطّ شارح، تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۵ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۹۳، تعداد سطر: ۱۸، اندازه متن: ۱۸×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۹×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول.

ویژگیها: نسخه‌ایست بسیار نفیس، و اصل به خطّ مؤلف (شارح)، دارای قلم خوردگیهای بسیار می‌باشد. در حاشیه تصحیح و با نشان «بلغ» مقابله گردیده است، رطوبت و آسیب دیده است و برخی از برگهای آن مرمت گردیده است، در آغاز و انجام نسخه مهر پدرم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده است، در انجام تملک «میر محمدسعید» نیز دیده می‌شود.

شماره نسخه: «۷۲۵۱»

✱

۱۹۶. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۷)

آغاز: «بسملة، الحمد لله الذی جعل الصوم جنة من النار ... و صلّی الله علی محمد و آله الأبرار و بعد چون داعی دولت قاهره ... مأمور شد از جانب همایون اقدس اعلی، بشرح کتاب کافی کتاب الصیام ...».

انجام: «یعنی با آخر رسید کتاب صوم، بحمد الله تعالی و عطای او ... و حمد الله راست که صاحب کلّ هر کس و هر چیز است.».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر شرح کتاب صوم می‌باشد که در ماه ربیع الآخر سال ۱۰۷۳ هـ. آغاز و در دهم شعبان همان سال به انجام رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و نسخ معرب (متن روایات)، نام کاتب: اسحق بن تاریقلی قاجار، تاریخ کتابت: سال ۱۰۷۳ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی زرد، تعداد برگ: ۱۶۲، تعداد سطر: ۲۲، اندازه متن: ۱۶×۸ سانتیمتر، اندازه متن: ۱۶×۸ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قهوه‌ای روشن، مایل به زرد، مجدول با ترنج و سرترنج زمینه گل و بوته، با لبه برگردان؛ درون: دارچینی؛ عطف و گوشه‌ها: تیماج قهوه‌ای؛ رقم کاتب: «تمت هذا الكتاب في تاريخ يوم الاثنين من شهر ... رمضان المبارك سنة ثلث و سبعين و ألف ... إسحق بن تاریقلی قاجار، غفرالله ذنوبهما ...

این نوشتن تا بماند یادگار
من نمانم خط بماند روزگار

ویژگیها: در زمان شارح کتابت، و در حاشیه تصحیح گردیده است، تملکی محو شده در آغاز نسخه آمده؛ در برگ دوم و قفنامه‌ای از «سید محمد بن میر محمدعلی معروف، به حاج میرزا کوچک کتاب فروش» [در اصفهان] به سال ۱۲۵۲ هـ. آمده است.

شماره نسخه: «۷۶۵۱»

*

۱۹۷. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۸)

آغاز: «الحمد لله رب العالمین ... أما بعد چون فقیر حقیر ... تعالی منهما بیاری توفیق الهی و فرمان واجب الانقیاد اعلیحضرت ظلّ الهی ... اصل: کتاب الطهارة ...».

انجام: «یعنی تمام شد کتاب جنائز از کتاب کافی ... سپاس الله راست که صاحب کلّ اختیار هر کس و هر چیز است و بعد از آن می‌آید کتاب الصلوة ...».

گزارش متن: ... نسخه موجود شرح کتاب طهارت است که شارح روز یکشنبه ۲۳ ماه رجب سال ۱۰۷۰ هـ. آن را به پایان برده و به شاه عباس ثانی تقدیم نموده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۰۹۳ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۹، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۱۶/۵×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۷ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکی فرسوده سوخته با ترنج و سرترنج زمینه گل و بوته، عطف: تیماج مشکی؛ درون: زرشکی، رقم کاتب: «تحریر یافت بتاریخ سلخ ذیقعه سنه ۱۰۹۳».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده، نیمه دوم کتاب فاقد نشان تصحیح می‌باشد؛ حاشیه‌نویسی دارد با نشان «ه»، برگ دهم نونویس شده است، تملک «محمدحسین» در انجام آمده است. برخی برگ‌ها رطوبت و آسیب دیده و برخی از آن‌ها مرمت گردیده است. در برگ نخست یادداشتی ظاهراً به خطی یکی از رجال عصر صفوی با این عبارت: «شرح کلینی ... داخل ... مبارک گردید» با تاریخ ۱۰۹۴ هـ. و همراه با مهر بیضی محو شده آمده است.

شماره نسخه: «۹۳۷۷»

✱

۱۹۸. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۹)

آغاز: «الحمد لله رب العالمین ... و بعد چون فقیر ... مأمور شد بشرح کافی ...، اصل: کتاب الزی و التجمل و المرؤة ...».

انجام: «یعنی این آخر کتاب زی و تجمل و مرؤه است و لاحق می‌شود آنرا کتاب الدواجن و سپاس الله راست که صاحب کل اختیار هر کس و هر چیز است».

گزارش متن: ... نسخه موجود شرح کتاب الزی و التجمل می‌باشد که در روز شنبه ۲۲ ماه صفر سال ۱۰۷۸ هـ. آغاز و در روز پنج‌شنبه ۷ ماه جمادی‌الثانی همان سال به انجام رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (احادیث: نسخ مُعرب)، تاریخ کتابت: سال ۱۰۸۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۱۵۰، تعداد سطر: ۱۹، اندازه متن: ۱۶×۱۰/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۶×۱۹ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع سبز، عطف: تیماج قرمز؛ رقم کاتب: «قد فرغ من تسویده یوم الخمیس السابع عشر من شهر رمضان المبارک من شهور سنة واحد و ثمانین و ألف هجرة النبویة، صلی الله علیه، هزاران درود و هزاران سلام ز ما بر محمد و آلش تمام

ویژگیها: در حیات شارح کتابت شده، در حاشیه تصحیح و با نشان «بلغ مقابله» مقابله گردیده، برخی برگ‌ها رطوبت و آسیب دیده است.

شماره نسخه: «۹۳۹۷»

✱

۱۹۹. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۱۰)

آغاز: «الحمد لله... و بعد چون فقیر حقیر خلیل بن الغازی القزوینی عفا الله عنه و عن والديه و عن أسرته مأمور شد بـ صافی شرح کافی... که مشتمل است بر سی و سه کتاب...؛ اصل: کتاب الديات...».

انجام: «این آخر کتاب الإیمان و الذور و الکفارات است سپاس الله راست در اول و آخر و درود کند الله بر مهتر ما محمد نبی و آل او بهمگی».

گزارش متن: ... نسخه موجود مشتمل بر شرح کتاب دیات، شهادت، قضایا و کفارات است که آغاز شرح کتاب دیات روز شنبه دوازدهم محرم الحرام سال ۱۰۷۹ هـ. و پایان کتاب کفارات دوشنبه ۲۲ ماه جمادی الاولی همان سال بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ (احادیث: نسخ معرب)، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۲۷۷، تعداد سطر: ۲۰، اندازه متن: ۱۸×۱۱ سانتیمتر، اندازه جلد: ۵/۲۶×۵/۱۹ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی با ترنج ضربی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح شده و با نشانیهای «بلغ»، «بلغ مقابلة» مقابله گردیده است، عبارت «قوبل من اول کتاب الديات إلى آخر کتاب الشهادت مع نسخة الأصل و صحح بقدر الجهد و الطاقة إلا ما زاغ عنه البصر و الحمد لله رب العالمين» در انجام کتاب الشهادت آمده است. تملک محمد علی بن محمد شریف همراه با مهر بیضی «الهی بحق نبی ولی ببخشا گناه محمد علی» در آغاز نسخه و تملک محمد حسن امام جماعت شهر نطنز در رمضان المبارک سال ۱۳۳۱ هـ. با مهر بیضی «محمد حسن بن محمد تقی ۱۳۱۲» و تملک دیگر با مهر بیضی ناخوانا در انجام آمده است.

شماره نسخه: «۹۸۵۲»

*

۲۰۰. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۱۱)

آغاز: «الحمد لله الذى جعل الكعبة البيت الحرام قياماً للناس و مثابة و أمناً و الصلوة و السلام على محمد أفضل من بؤاه الله مكان البيت...».

انجام: «تمام شد کتاب حجّ بمدد الله تعالی و نیکویی توفیق او و لاحق می‌شود آنرا کتاب جهاد إن شاء الله تعالی».

گزارش متن: ... نسخه موجود شرح کتاب الحج از بخش فروع کتاب شریف کافی می‌باشد که شارح آن رادر ماه شعبان سال ۱۰۷۲ هـ. آغاز نموده و در روز پنجشنبه سلخ ذی قعدة سال ۱۰۷۵ هـ. آن را به پایان برده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ: نسخ (احادیث: نسخ مُعرب)، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ هـ یا اوایل سده ۱۲ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی، تعداد برگ: ۳۱۸، تعداد سطر: ۲۶، اندازه متن: ۱۲×۲۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۷×۲۷ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای فرسوده با ترنج و سرترنج که در میان آن نوشته شده «یا سلطان ابوالحسن علی بن موسی الرضا [علیهما السلام]».

ویژگیها: این نسخه در حاشیه تصحیح شده است، روی برگ نخست تملک آیت الله رضا استادی و نیز تملک با مهر بیضی «یا حبیب قلوب العارفين ۱۳۱۲» دیده می‌شود، برخی برگ‌ها رطوبت و آسیب دیده و نیاز به مرمت دارد.

شماره نسخه: «۱۰۳۰۴»

✱

۲۰۱. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۱۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۷۶۵۱».

انجام: «همچون نسخه شماره ۷۶۵۱».

گزارش متن: ... این نسخه حاوی شرح کتاب الصوم از بخش فروع کتاب کافی است. **گزارش نسخه:** نوع خطّ: نسخ (احادیث: نسخ مُعرب)، تاریخ کتابت: اواخر سده ۱۱ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۳۷، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۷×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸×۲۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی دارای لبه برگردان، عطف: تیماج حنایی.

ویژگیها: نسخه ایست نفیس و ظاهراً در حیات شارح کتابت شده است، حاشیه نویسی دارد به فارسی و عربی با نشان «محسن (عفی عنه)» و «حسین (عفی عنه)» و در حاشیه تصحیح شده و با نشان «بلغ» و عبارات «بلغ مطالعة سلخ شهر رمضان

«۱۱۱۷» و «بلغ قبلاً من أوله إلى آخره مع أمّ النسخ في مجالس آخرها يوم الثلاثاء الخامس والعشرين من شهر رجب المرجب سنة سبع و مائة و ألف هجرية بلغ الرموز، كتبه محمد حسين بن الحاج افضل بيك، عفی عنهما بالنبي و الوصي» دو بار از سوی «محمد حسين بن حاج افضل بيك» (مدرّس مدرسه التفایه قزوین)، مقابله شده است؛ متن نسخه، قلم خوردگی دارد و برخی برگ‌ها اندکی آسیب دیده است، تملک مقابله کننده با مهر مربع «حسبی الله عبده محمد حسين ۱۰۹۷» در برگ نخست آمده است و همچنین مهر مستطیل «محمد تقی بن محمد حسن الحسينی» و یادداشت و مهر مربع محو شده نیز در آغاز نسخه دیده می‌شود. گویا وقف‌نامه‌ای در آغاز نسخه بوده که محو گردیده است!

شماره نسخه: «۱۰۶۵۴»

✱

۲۰۲. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۱۳)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۹۳۷۷».

انجام: «همچون نسخه شماره ۹۳۷۷».

گزارش متن: ... نسخه موجود حاوی شرح کتاب الطهارة تا پایان کتاب الجنائز است. گزارش نسخه: نوع خط نسخ زیبا (احادیث: نسخ معرب)، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۲۷۲، تعداد سطر: ۲۵، اندازه متن: ۱۲/۵×۲۳/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱/۵×۳۱/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضریبی زمینه گل و بوته.

ویژگیها: نسخه دارای سرلوحی زیبا و مرصع از اواخر دوره صفویه با زمینه طلایی نقش گل و بوته به رنگهای سبز، سفید، آبی و قرمز و در زیر آن یک پیشانی زیبا با نقش گل و بوته و زمینه طلایی ترسیم شده؛ برگ‌ها مجدول به طلا، مشکی و قرمز است. حاشیه‌نویسی دارد با نشان‌های «ق»، «م» و «وافی»؛ در حاشیه تصحیح و با نشان «بلغ» مقابله گردیده است، برگ‌ها مجدول به رنگهای لاجوردی، قرمز، مشکی و طلایی، در برگ نخست تملک محمد قاسم آمده و مهر بیضی «عبده الراجی محمد قاسم» در آغاز و انجام دیده می‌شود. همچنین در آغاز و انجام نسخه مهر پدر

عزیزم مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی - رحمت الله علیه - آمده است. برخی برگ‌ها اندکی رطوبت و آسیب دیده، سپس مرمت گردیده است. در انجام یک تعویذ جهت دفع آبله آمده و در آغاز نیز یادداشتی از محمدقاسم مبنی بر اینکه کتاب امانت «حاجیه حورنساء صبیبه حاجی محمد عابد» است. شماره نسخه: «۱۰۷۵۸»

*

۲۰۳. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۱۴)

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... و بعد چون فقیر حقیر خلیل بن الغازی القزوینی مأمور شد بـ صافی شرح کافی ثقة الإسلام أبو جعفر...، اصل: کتاب الجنائز...». انجام: «اصل: تم کتاب الجنائز من الكتاب کافی و الحمد لله رب العالمین و يتلوه کتاب الصلوة شرح این از الحاقات کاتبانست، یعنی تمام شد کتاب جنائز... سپاس الله راست که صاحب کل اختیار هر کس و هر چیزست و بعد از آن می آید کتاب الصلوة...».

گزارش متن: ... این نسخه شرح کتاب جنائز از بخش فروع کتاب شریف کافی است. گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق خوش (عناوین: نسخ)، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده، تعداد برگ: ۸۶، تعداد سطر: ۲۷، اندازه متن: ۲۳×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱×۳۱/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع مشکى؛ عطف: تیماج مشکى.

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده و با نسخه اصل به خط مؤلف (شارح) مقابله شده با عبارت: «بلغ قبلاً مع أمّ النسخ التي كتبت للمحقق الشارح - طاب ثراه - عنده و روعى فيه حقّ المقابلة من ملاحظة التغيرات و مراعاة ما طرء عليه من المحو و الإثبات فى مجالس آخرها سابع صفر ختم بالخير و الظفر من شهر سنة ۱۱۱۶ مائة و ستّ عشرة بعد الألف من الهجرة فأنا أقلّ الأقلين أحمد بن محمد الأمين، غفر الله لهما و للمؤمنين بمحمد و آله الطيبين»؛ در ذیل این مقابله‌نامه، پدر عزیزم، مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، با خط خود چنین مرقوم داشته‌اند: «هذا خط العلامة المولى أحمد القزوينى من تلاميذ الشارح المحقق و قد شهد بمقابله

و تصحیح و کفی به شهیداً؛ شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی (۱۳۷۵)؛ دو مهر بیضی با عناوین: «یا محسن قد أتاک المسیء ۱۱۱۶» و «لا إله إلا الله الملك الحق المبين، محمد کاظم (۱۱۴۹)؛ معظم له، با خط قرمز صاحبان مهر را به این صورت معرفی نموده‌اند: «هذا خاتم العلامة المولى محسن بن محمد طاهر القزويني، صاحب كتاب العوامل في النحو و خاتم ابنه المولى محمد كاظم المدرس في [المدرسة] الإلتفاتیة، من مدارس قزوین؛ حرره شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی (۱۳۷۵)». این دو مهر در اول کتاب به عنوانهای مالک کتاب نیز آمده است؛ همچنین ایشان در برگ آغاز نسخه، در ذیل خط مولى محسن بن محمد طاهر قزوینی، که کتاب از سوی حاج محمد حسین بن حاج افضل بیک مدرس مدرسه التفاتیة قزوین هبه شده، چنین مرقوم داشته‌اند: «هذا خط العلامة المولى محسن القزويني صاحب كتاب العوامل في النحو و خاتمه الشريف و في ذيله خط نجله العلامة المولى محمد كاظم القزويني المدرس في المدرسة الالفتاتیة بقزوین؛ حرره العبد شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی (۱۳۷۵)». در آغاز نسخه همچنین نمونه ابیاتی به فارسی در دستگانه‌های موسیقی مانند: «نیریز، رامند، دوگاه، عراقی، چهارگاه، راک، رهاوی، فیلی و تصنیف شوری شه ناز و...» آمده است که در خور توجه می‌باشد. در آغاز همچنین چهار بیت به «ترکی آذری» آمده که به علت برش نابجا در صحافی، بخش‌هایی از مصرع دوم افتاده است:

خلق آکا کیمیسی فرورش کیمیسی بار اولور
و همچنین یادداشت‌ها و ابیات دیگری نیز به فارسی آمده؛ بخش‌هایی از برگها اندکی رطوبت دیده است.

شماره نسخه: «۱۱۴۴۳»

*

۲۰۴. نسخه دیگر الصافی فی شرح الکافی (۱۵)

آغاز: افتاده «... پس طلبید برای خمره اذخری، پس ریخت اذخر را بر خمره باین معنی که بر دو پای او انداخت ... یوم؛ اصل: سمعت أبا عبد الله، علیه السلام، يقول الشهيد...».

انجام: «تمام شد کتاب جنائز از کتاب کافی ... و بعد از آن می‌آید کتاب الصلوة؛ تمّ شرح الجنائز...».

گزارش متن: ... نسخه موجود شامل شرح کتاب الجنائز از بخش فروع کتاب شریف کافی است که شارح در ۲۳ ماه رجب سال ۱۰۷۰ هـ. آن را به انجام رسانده است. **گزارش نسخه:** نوع خطّ نستعلیق تحریری (روایات: نسخ معرب)، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲ هـ. (برگ انجام سده ۱۱ هـ.)، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی نخودی، تعداد برگ: ۶۲، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۲۱×۱۲ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۰/۵×۳۰/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: اندکی حاشیه نویسی دارد؛ در حاشیه تصحیح و با عبارات «بلغ» و «بلغ قبلاً بقصد الجهد و الطاقة إلا ما زاغ عنه البصر و حسر عنه النظر فی مجالس آخرها يوم الأربعاء قبیل المغرب السابع و العشرين من شهر جمادی الأخری سنة أربع و تسعين بعد ألف ۱۰۷۴» مقابله گردیده است. در انجام مهر بیضی «یحیی بن مرتضی الحسینی ۱۱۷۵» آمده است، برگ‌ها رطوبت و آسیب دیده و چند برگ پایانی مرمت گردیده است. نوع خطّ برگ انجام با سایر خطوط متفاوت است و امکان دارد از نسخه دیگری (کهنتر) درج شده باشد؛ نکته قابل توجه اینکه در نسخه‌ها معمولاً یکی دو برگ از آغاز یا انجام ممکن است نونویس باشد، ولی اینکه برگ انجام نسخه یا آغاز آن اقدم و باقی برگهای نسخه نونویس باشد، کمتر دیده شده است؛ به هر تقدیر برگ انجام نسخه از سده ۱۱ هـ. و باقی برگها از اواخر سده ۱۲ هـ. می‌باشد، و الله العالم. شماره نسخه: «۱۱۹۴۸»

*

۲۰۵. فهرس الکافی

(فهرست - عربی)

از: محمدجعفر بن محمد صفی فارسی آباده‌ای (درگذشته سال ۱۲۸۰ هـ.)

آغاز: «الحمد لله الذی جعل العقل حجة الدروس قواعد الجاهلیة من سفقة کفایة الإسلام و نفذت إرادته السریعة و رحمته الوسیعة بإذهاب رجس الکفر عن عباده ... و بعد یقول المتحیر فی البیداء ... لَمَا کان کتاب الکافی من أضبط کتب الأخبار المرویة عن الائمة الأطهار - علیهم صلوات الله الملك الجبار ...».

انجام: «و فيه أيضاً أنّ الدنيا لا تذهب حتّى يبعث الله - عزّ و جلّ - رجلاً من أهل البيت يعمل بكتاب الله لا يرى فيكم منكرًا إلا أنكره، تمّت الكتاب».

گزارش متن: مؤلف، در دیباچه کتاب، اظهار نموده که کتاب شریف کافی، از دقیق‌ترین آثار شیعه است؛ ولی برخی از مردم، از تعدادی عناوین مندرج در ذیل ابواب، اطلاع کافی ندارند، یعنی عناوین با همه محتوای باب تطبیق کامل ندارد و به همین اساس، مؤلف با ذکر فهرست ابواب کتاب کافی از آغاز تا انجام، به عناوین یاد شده در ذیل باب اشاره نموده و مفاهیم آنان را یادآوری کرده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: میر سیّد علی بن محمّد مهدی موسوی اصفهانی درب امامی، تاریخ کتابت: سال ۱۲۶۴ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۹۵ (۱ ب - ۹۵ الف)، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۸×۱۴ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۵/۵×۲۲ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج مشکی مجدول؛ رقم کاتب: «قد تمّت هذه الرسالة الشريفة المسمّی ب الفهرست الكافي في الحديث على يد أحقر العباد وأقلهم عملاً وأكثرهم زللاً المسمّی باسم جدّها أمير المؤمنين - صلوات الله عليه - ابن المرحوم المبرور المغفور مير محمّد مهدی الموسوی بدرب امامی عفی عنهما و عن جميع المومنين في يوم السبت الثامن عشر من شهر جمادى الأولى من شهر سنة ۱۲۶۴».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس در حاشیه تصحیح شده و با نشان «بلغ» و «بلغ قبلاً» مقابله گردیده است. در انجام دستخط شارح مبنی بر اعتبار نسخه و مقابله کننده همراه با مهر بیضی «عبده محمد جعفر بن محمد صفی ۱۲۶۱» و همچنین دستخط مقابله گر با این عبارت «قد فرغت من مقابلة هذا الكتاب مع نسخة الأصل التي بخطّ المؤلف - سلمه الله تعالى - في يوم السبت العشر الثالث من الشهر الذي بعد ما بعد بعد رمضان من السنة الرابعة من العشر السابع من المائة الثالثة من الألف الثاني من الهجرة المقدسة النبوية، على هاجرها ألف ألف سلام و تحية» در ۲۳ جمادى الثاني ۱۲۶۴ هـ دیده می‌شود، در آغاز نسخه علاوه بر فهرست مجموع، دستخط محمّد قزوینی اصفهانی با مهر مربع «یا محمد ۱۲۶۳» آمده است که این مجموعه جهت وی استکتاب شده است.

منابع: الذريعة: ج ۱۶، ص ۳۸۶؛ الكرام البررة: ج ۱، ص ۲۵۹.

شماره نسخه: «۳۲۰۸/۱»

۲۰۶. نسخه دیگر فهرس الکافی (۲)

آغاز: «همچون نسخه شماره ۳۲۰۸/۱».

انجام: «همچون نسخه شماره ۳۲۰۸/۱».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری، نام کاتب: نسخه اصل به خط مؤلف، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۳ هـ، عنوانها و نشانیها: مشکى و قرمز، نوع کاغذ: فرنگی آبی، تعداد برگ: ۱۰۰، تعداد سطر: ۲۸، اندازه متن: ۲۶×۱۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۳۴×۲۱ سانتیمتر، نوع جلد: روغنی، با زمینه قهوه‌ای با ترنج، سرترنج و لچک ترنج گل برگ ساده، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیها: نسخهای است نفیس که تمامی آن به خط مؤلف است؛ متن نسخه دارای قلم خوردگی و تصحیح در متن و حاشیه، و قفنامه مؤلف در آغاز، برای اولاد ذکور نسل بعد نسل با امضای وی در سال ۱۲۷۸ هـ و مهر بیضی «عبد محمد جعفر بن محمد صفی». نیز در آغاز یادداشتهای روایی و فقهی آمده و اندکی حاشیه نویسی نیز با نشان «منه» دارد که از خود مرحوم «آبادهای» نقل گردیده است.

منابع: الکرام البررة: ج ۱، ص ۲۵۹؛ ریحانة الأدب: ج ۱، ص ۳۸.

شماره نسخه: «۱۴۲۹۵»

*

۲۰۷. کشف حقایق الأحادیث

(حدیث - عربی)

از: میرزا قاضی بن کاشف‌الدین محمد اردکانی یزدی (درگذشته: بعد از سال ۱۰۵۶ هـ).

آغاز: «بسملة، توجّهنا إلى جناب لاهوتک و ما أجلّ شأنک و تصفّحنا طبقات

ملکو تک و ما أعظم خلیفتک و تعرّضنا إلى قباب جبروتک ...، أما بعد فيقول ... لمّا كان

أجلّ المعارف الإلهية أقداراً و أسفاها و أوسطها أنواراً و أبهاها أزهاراً بعد علم التفسير

الذي هو المقصد الأسنى و الغاية القصوى من المعارف الربانية هو معرفة الأحاديث

المصطفوية ... و افترح على رهط سير من خلص أوداني و تلمس مني جم غفير من

مخض أخلّاني ... أن أشرح كتاب الأصول من كتاب الكافي ... شرحاً يذلل عويصاته ...

و يسهّل معضلاته الخفية... و وشّحت قلادة كتابي و غرّلة بألقاب السلطان ... سلطان

حسين الصفوى ...».

انجام: «ناظراً إلى قوله، لا يدرك ما يؤدّي و بقوله منهم من يعبد الله على حرف ناظراً إلى قوله...» افتاده.

گزارش متن: شرحی مفصل بر اصول کافی است که شارح آن را به شاه عباس صفوی تقدیم نموده است؛ وی در مقدمه کتاب متذکر شده که قبل از شروع در این شرح، تعلیقات بسیاری بر اصول کافی داشته است، نسخه موجود تنها شرح خطبه کافی می‌باشد. مرحوم آغا بزرگ تهرانی در الذریعة در باره این اثر می‌نویسد: «الحاشية على الكافي، على الأصول فقط، اسمه كشاف حقايق الأحاديث يأتي في الكافي»، لیکن در محلّ مربوط (حرف الكاف) این اسم نیامده است، گویا از قلم آن مرحوم سهواً افتاده است!

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۵۰، تعداد سطر: ۱۲، اندازه متن: ۶/۵×۱۲/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۳×۲۰ سانتیمتر، نوع جلد: مشمّع مشکی، عطف: تیماج مشکی. **ویژگیها:** حاشیه نویسی دارد، برخی با نشان «منه (عفی عنه)» که از شارح نقل گردیده است. نسخه در حاشیه تصحیح گردیده است، در برگ نخست و قفنامه‌ای از میر محمدباقر در دارالسلطنه اصفهان وقف بر کافه علمای بلد، همراه مهر بیضی «وقفه... محمدباقر بن علیرضا الحسينی» دیده می‌شود. دستخط مرحوم میرزا مهدی بن محمدکاظم اصفهانی مشهور به «نایب الصدر» در برگ نخست نسخه آمده؛ و ضمناً برخی تعلیقات و حواشی هم به همان خطّ می‌باشد.

منابع: أعيان الشيعة: ج ۸، ص ۴۴۸؛ طبقات أعلام الشيعة: ج ۵، ص ۶۰۳؛ الذریعة: ج ۶، ص ۱۸۳؛ مکارم الآثار: ج ۵، ص ۱۸۶۶.

شماره نسخه: «۳۰۲۲»

*

۲۰۸. مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول عليهم السلام (حدیث - عربی)

از: علامه محمدباقر بن محمدتقی مجلسی اصفهانی (درگذشته سال ۱۱۱۰هـ).
 آغاز: «الحمد لوليّه و الصلوة على خير البرايا محمد و عترته و بعد فهذا هو المجلّد... من كتاب مرآة العقول... قال - قدّس الله روحه - أو بعض رواة كتابه كتاب

الإيمان و الكفر... باب طينة المؤمن و الكافر، الأول مرسل قوله خلق النبيين الخلق يكون بمعنى التكوين و بمعنى التقدير...».

انجام: «أن يرحمنا ربنا الكريم ببركة بهائنا و أطفالنا إلى هنا انتهى؛ هذا الجزء من كتاب مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول عليهم السلام».

گزارش متن: شرحی است مزجی و مفصل بر تمام بخش‌های کافی، از اصول و فروع و روضه که در آن مرحوم علامه مولی محمدباقر مجلسی، به «بیان» نکته‌های لغوی، تفسیری، کلامی، فقهی و اصولی پرداخته است و در آغاز شرح هر حدیث، به میزان اعتبار آن، با الفاظی چون «صحیح، حسن، موثق، مرسل، مرفوع، ضعیف، حسن کالضعیف، ضعیف علی المشهور و...» اشاره دارد و همچنین به پاره‌ای از سخنان حاشیه نویسان و آنچه که از استادان خویش شنیده است، نیز نظر افکنده است، لیکن از ذکر نام آنها پرهیز نموده است. مرحوم علامه محمدباقر مجلسی نخست به شرح روضه پرداخته و به سال ۱۰۷۶ هـ از آن فارغ گردیده و تا واپسین روزهای عمر شریفش به شرح کافی اشتغال داشته است. مرحوم آقا بزرگ تهرانی در الذریعة (ج ۲۰، ص ۲۸۰) از فیض القدسی محدث نوری نقل می‌کند که علامه مجلسی نیمی از کتاب الدعاء و نیمی از کتاب العشرة و نیز نیمی از کتاب الصلاة و تمام کتاب الخمس و الزکاة را شرح ننموده است، البته ممکن است تمامی نسخه‌های کتاب به رؤیت مرحوم محدث نوری نرسیده باشد و یا بخشهایی از شرح را برخی از شاگردان علامه مجلسی تکمیل کرده باشند، چنانچه در الذریعة آمده: «علامه مجلسی به پایان رساندن آن کتاب، وصیت نموده است». نکته دیگر اینکه، چون مبحث «خمس» از لوازم و متعلقات امامت بوده، مرحوم کلینی کتاب الخمس را در پایان کتاب الحجّه و در بخش اصول کتاب شریف کافی قرار داده، و علامه مجلسی نیز همانجا به شرح احادیث آن مبحث پرداخته است. باید افزود این کتاب نخستین بار در سال ۱۳۲۵ هـ در ۴ جلد رحلی به صورت سنگی و سپس بین سالهای ۱۴۰۴-۱۴۱۱ هـ نیز در ۲۶ جلد همراه با ۲ جلد مقدمه مرحوم علامه سید مرتضی عسکری به چاپ رسیده است. نسخه موجود حاوی شرح کتاب کافی از ابتدای کتاب ایمان و الکفر تا پایان باب الذنوب می‌باشد و شارح در ۱۰ جمادی الاولی سال ۱۱۰۶ هـ آن را به پایان برده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: محمدشریف بن شیرعلی اصفهانی، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۴۲۴، تعداد سطر: ۲۱، اندازه متن: ۱۷×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۳×۱۶/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع مشکی، عطف: تیماج مشکی؛ رقم کاتب: «کتابه العبد الأقل المذنب المحتاج إلى الغنى محمدشريف بن مولانا شیرعلی الإصفهانی».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، اندکی حاشیه نویسی دارد، با نشان «منه» و «منه (عفی عنه)» که از شارح نقل گردیده است و در حاشیه تصحیح و با نشان «بلغ قبلاً» و عبارت «بلغ قبلاً من اوله إلى هنا بنسخة خط مؤلفه (رحمه الله عليه) إلا ما زاغ عنه البصر، المذنب کرم علی» مقابله گردیده است، برخی برگها اندکی رطوبت و آسیب دیده است. در برگ نخست دستخط پدرم، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با عبارت «شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۵۴هـ» آمده است؛ و در همان برگ همچنین مهر بیضی «جزو کتابخانه...» دیده می شود که متأسفانه محو شده است!

منابع: الذریعة: ج ۲۰، صص ۲۷۹-۲۸۰؛ ریحانة الأدب: ج ۵، ص ۱۹۷؛ یادنامه علامه مجلسی: ج ۲، ص ۳۱؛ فهرست کتابهای چاپی عربی: ص ۸۲۷؛ فهرستگان نسخه های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه: ج ۵، ص ۴۴۵.

شماره نسخه: «۳۴۷۲»

*

۲۰۹. نسخه دیگر مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول علیهم السلام (۲)
 آغاز: «بسملة، الحمد لله... أما بعد فهذا هو المجلد الثاني... کتاب الحجّة باب الأضرار إلى الحجّة أي لا بدّ فی کلّ زمان من حجّة معصوم عالم بما يحتاج إليه الخلق إمّا نبی أو وصی و هذا المطلوب مبين فی کتب الکلام بالبراهین العقلیة و النقلیة...».

انجام: «و الغایص أو الغوص بمعنی الغایص أي الکائن تحت الماء فهو من إضافة الصفة إلى الموصوف فعلى تعلیة و الضمیر لكلّ من العنبر و الولؤ... و عترته الأیّیین».

گزارش متن: ... نسخه موجود شامل جلد دوم و سوم مرآة العقول و از شرح کتاب الحجّة آغاز تا پایان ابواب التواریخ به انجام می رسد؛ شرح این بخش از کتاب در اواخر ماه رجب سال ۱۱۰۲هـ. به انجام رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط نسخ، تاریخ کتابت: سال ۱۱۱۶ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی آهار مهره زده، تعداد برگ: ۳۵۹، تعداد سطر: ۲۲، اندازه متن: ۱۸×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۵/۵ سانتیمتر، نوع جلد: مشمع قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای، رقم کاتب (برگ ۱۶۰ الف): «قد تمّ فی شعبان سنة ۱۱۱۶ هـ».

ویژگیها: نسخه ایست نفیس، در حاشیه از سوی «محمدحسین بن محمدصالح حسینی» تصحیح شده و از روی نسخه اصل مقابله گردیده، و عبارت مقابله در پایان باب «ما یفصل به بین دعوی المحقّ و المبطل فی أمر الإمامة» و در انجام نسخه چنین آمده است: «لقد قوبل مع أصله الذی کان بخط مؤلفه - أفاض الله علی ترتبه الشریفة بحار الغفران و أحله فی زمرة موالیه الطاهرین أعلى غرفات الجنان - فصاراً متمثلین حذوا النعل بالنعل و ذلك بأمر عالیجناب الصاحب المعظم و المحذوم المفخّم عمدة محارم سرادات الدولة العلیّة المشار فیما سبق إلى بعض أوصافها السنیّة لآزال متکياً علی وساید العظمة و الجلال موفّقاً لكسب جمایل الخصال و مراض الأفعال و كتب الفقیر إلى الله الغنی محمدحسین بن محمدصالح الحسینی - عفی الله عن جرایمهما - و الحمد لله وحده و صلّی الله علی خاتم رسله و أولاده و عترته فی شهر ربیع الأول من سنة سبع عشر و مائة بعد الألف الهجریّة - علی مهاجرها و آله الصلوة و التحیة»، «لقد قوبل مع نسخة الذی کان بخط المؤلّف قدس الله روحه الشریف فصاراً سن حتّی لم یکدّ یوجد فیها غلط أو تصحیف إلا ما غفل عنه النظر الکلیل أو زاغ عنه البصر اللهف بأمر الصاحب الأعظم و المنخدوم إلا فخم زبده محارم خیام السلطنة البهیة لا مذکور فیما سلف بعض ألقابه السنیّة لآزال متمیزاً...^۱ الأمثال بکرائم الأوصاف و حمائد الأفعال و كتب المذنب فقیر عفو [محمدحسین بن محمدصالح] الحسینی (عفی الله عنهما) فی شهر ربیع الأول من سنة سبع عشر و مائة «غب»^۲ الألف الهجریّة...^۳ حامداً مصلياً مسلماً» در پشت برگ نخست

۱. عبارات محو شده است.

۲. کلمه «غب» به حساب ابجد «۱۰۰۲» است؛ دقیقاً دانسته نیست مراد مصحح از این کلمه چه بوده است؟ ممکن است آن تصحیقی از کلمه «بعد» بوده باشد و الله العالم.

۳. عبارات محو شده است.

وقفنامه‌ای^۱ از سید محمد بن میر محمد علی مشهور به «میرزا کوچک کتابفروش» در سال ۱۲۵۲ هـ. در اصفهان آمده است.

شماره نسخه: «۷۶۵۰»

✱

۲۱۰. نسخه دیگر مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول علیهم السلام (۳)

آغاز: «بسملة، باب الكبائر الأول ضعيف، أن تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه، قال البيضاوی کبائر الذنوب التي نهاكم الله و رسوله عنها نكفر عنكم سيئاتكم نغفر لكم صغائرکم...». **انجام:** «من حيث هي حسنة، بل الخيرية و عدمها باعتبار المغفرة و عدم القبول و ما ذكرنا لعله أظهر و اتفق الفراغ من جمع هذه التعليقات مع كثرة الاشتغال و هجوم الأمراض و تشتت الأحوال بفضل الله في الثالث و العشرين من شهر صفر المظفر سنة ۱۱۰۹ هـ و الحمد أولاً و آخراً و الصلوة على سيد المرسلين محمد و عترته الأطهرين الأنجيين الأقدسين».

گزارش متن: ... نسخه موجود جلد چهارم و شامل شرح باب الكبائر من الذنوب می باشد که در ۲۳ صفر سال ۱۱۰۹ هـ. به پایان رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۲ هـ.، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: شرقی نخودی، تعداد برگ: ۱۵۴، تعداد سطر: ۲۸، اندازه متن: ۱۷/۵×۱۱/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۵×۱۸ سانتیمتر، نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قرمز مجدول به خطوط طلائی، درون: تیماج قهوه‌ای روشن مجدول به زر.

۱. این وقفنامه را مرحوم آیت الله حاج سید محمد بن حاج میرمحمد علی مشهور به «میرزا کوچک کتابفروش» حسب وصیت مرحوم حاج میرزا جلال الدین، برادر زاده همان حاج میرزا کوچک، نسخه را برکافه طلاب علوم دینی و علمای امامیه در محرم سال ۱۲۵۲ هـ در اصفهان وقف نموده است. این وقفنامه در تعداد بسیاری از نسخه‌های خطی موجود این کتابخانه بزرگ وجود دارد. قبل از پیروزی انقلاب، آنها را در اصفهان مرحوم مغفور فاضل و محقق فرزانه سید ابوالحسن کتابی اصفهانی، که این نسخه و تعدادی دیگر مربوط به نیاکان ایشان بوده است، به کتابخانه ما هدیه نمود و تعدادی نسخه خطی دیگر که در تملک آن مرحوم بود، اینجانب آنها را در منزلشان در اصفهان برای کتابخانه خریداری نمودم. مرحوم سید ابوالحسن کتابی، کتابشناسی دقیق بود و بر پشت برگ آغازین تعدادی از نسخه‌های خود مشخصات کتابشناسی و نسخه‌شناسی آنها را نگاشته است؛ وی از خاندانهای معروف در اصفهان بوده است؛ روایتش شاد.

ویژگیها: اندکی حاشیه نویسی دارد؛ در حاشیه تصحیح گردیده است، در برگ نخست عبارت «امانت حاجی محمد مهدی نزد محمد باقر الموسوی» دیده می‌شود و در برگ دوم وقفنامه‌ای از سید محمد بن میر محمد علی مشهور به میرزا کوچک کتابفروش به سال ۱۲۵۲ هـ. در اصفهان و مهر بیضی «محمد باقر بن محمد تقی (۱۲۱۱) آمده است. یک تملک محو شده نیز بر فراز برگ نخست مشاهده می‌گردد. شماره نسخه: «(۱۰۴۲۱)»

*

۲۱۱. الهدایا لشيعة ائمة الهدى = شرح الكافي (حدیث - عربی)

از: شرف الدین محمد رضا بن محمد، تبریزی متخلص به «مجدوب» (در گذشته

(۱۰۸۸ هـ)

آغاز: «الحمد لله الكريم المتكرم، العظيم المتعظم على عميم رحمة، على عظيم نعمته، على نعيم ولايه، على من اصطفاه و ارتضاه ... أما بعد فاعلم يا بني، أبقاك الله بفضلله و طول عمرک بطوله و تثبتک علی الإيمان بالولاية بالنبي و آله ...».

انجام: «هدية: من بعض موالی ای بوساطته فکلمة من للسببية یعنی کان بعض غلمانہ - علیه السلام - رسول الكتاب و حامله يسأله الإذن یعنی أن يجعله - علیه السلام - فی حل مما علیه من الخمس و الهمم بالفتح و التسديد بالرغبة فی الشئ ...» افتاده.

گزارش متن: شرح مفصلی است بر کتاب کافی مرحوم کلینی که با عنوان‌های: «هدیه - هدیة» در دوازده مقدمه، سی جزو و یک خاتمه نگاشته شده است. شارح در هر یک از مقدمه‌ها مباحثی از علوم حدیث، به ویژه علم رجال را مطرح ساخته و در مقدمه دوازدهم کتاب کافی را شرح نموده است، عناوین مقدمه‌های دوازده گانه بدین ترتیب آمده است: (۱) مراد از «عدّة من أصحابنا» در کافی؛ (۲) اصطلاح جدید بعض المعاصرین در اسامی رجال؛ (۳) معنی «قولهم قد أجمعت العصابة علی تصحیح ما یصحّ، عنه»؛ (۴) المعروفون باللقاب و الکنی؛ (۵) من الذین ضبطت روايتهم بالعدد...؛ (۶) الصحیح عند القدماء و المتأخرین؛ (۷) معنی الوجوب و السنّة و الأمر بالشئ و الكراهة و النهی عن الشئ و الكراهة و النهی عن الشئ فی کلام المعصومین

عليهم السلام؛ ۸) اسماء القاب و كنى المعصومين عليهم السلام؛ ۹) امام زمان «عج الله تعالى فرجه الشريف»؛ ۱۰) ذمّ القدرية، [مؤلف در مقدمه، قدریه در روایات را بر صوفیه تطبیق داده است]؛ ۱۱) فی فهرس اجزاء الهدایا؛ ۱۲) فی بیان خطبة الكافی، «شامل دوازده هدیه». ترتیب اجزاء و ابواب شرح، متن کافی در سی جزء بدین ترتیب آمده است: ۱. کتاب العقل؛ ۲. کتاب التوحید؛ ۳. کتاب الحجّة؛ ۴. کتاب الايمان و الكفر؛ ۵. کتاب الدعاء؛ ۶. کتاب فضل القرآن؛ ۷. کتاب العشرة؛ ۸. کتاب الطهارة و الحيض؛ ۹. کتاب الجنائز؛ ۱۰. کتاب الصلوة؛ ۱۱. کتاب الزکوة؛ ۱۲. کتاب الصيام؛ ۱۳. کتاب الحجّ؛ ۱۴. کتاب الجهاد؛ ۱۵. کتاب المعیسة؛ ۱۶. کتاب النکاح و العقیقة؛ ۱۷. کتاب الطلاق؛ ۱۸. کتاب العتق و التدبیر و الكتابة؛ ۱۹. کتاب الصيد و الذبایح؛ ۲۰. کتاب الأطعمة و الأشربة؛ ۲۱. کتاب الزی و التجمّل و المروّة؛ ۲۲. کتاب الدواجن؛ ۲۳. کتاب الوصایا؛ ۲۴. کتاب الموارث؛ ۲۵. کتاب الحدود؛ ۲۶. کتاب الدیات؛ ۲۷. کتاب الشهادات؛ ۲۸. کتاب القضايا و الأحكام؛ ۲۹. کتاب الايمان و النذور و الکفارات؛ ۳۰. کتاب الروضة. هر کدام از سی جزء دارای ابواب گوناگونی است که شارح بخشی از متن حدیث را آورده، سپس با عنوان «هدیه» به شرح آن پرداخته و بیشتر از مباحث ادبی و کلامی بهره جسته و نظریات صوفیان و فلاسفه مورد نقد قرار گرفته است. شارح از ملا خلیل قزوینی (م ۱۰۸۹هـ) شارح معروف کافی با عنوان «برهان الفضلا» نام برده و از دیگر عالمانی چون: محقق اردبیلی، فیض کاشانی، محمدامین استرآبادی و میرزا رفیعای نائینی نقل قول نموده و قبل از مقدمه نخست از شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۷-۱۱۰۵هـ) تجلیل نموده است. نام کتاب در الذریعة: الهدایا و الهدایا و سرّ من رأی آمده است؛ لیکن نسخه موجود الهدایا لشیعة ائمة الهدی نامیده شده است، نامی از شارح در نسخه نیامده، لیکن صاحب الذریعة گوید: در نسخه آقای سید محمدعلی روضاتی در برگ ۱۸۳ به خط قرمز چنین آمده است، «المجلّد الثالث من کتاب الهدایا و سرّ من رأی تألیف مولی الفضلاء میرزا محمد المشتهر بمجذوب تبریزی (دام ظلّه و ایام افادته)»، از این رو آقا بزرگ تهرانی احتمال داده که شارح، همان میرزا محمدرضا تبریزی متخلص به مجذوب و صاحب دیوان شعر و مولف کتاب روضة الاذکار باشد، که از شاگردان «ملا خلیل قزوینی» و معاصر علامه مجلسی بوده است،

و علی‌رغم آنکه اشعار عرفانی می‌سروده، در این کتاب بر نظریات صوفیان تاخته است! نسخه‌های موجود شناخته شده از این کتاب در برخی از کتابخانه‌های مختلف بدین ترتیب می‌باشد: نسخه موجود که شامل سه جزء نخستین و در عصر شارح کتابت شده است. نسخه عکسی موجود این کتابخانه به شماره ۱۱۴۲ که در فهرست نسخه‌های عکسی این کتابخانه گزارش شده است. نسخه شماره ۳۶۳۴ کتابخانه دانشگاه تهران، شامل جزء سوم و در سال ۱۰۸۳ هـ. کتابت شده است. نسخه مسجد شیخ بابا در «مراغه» که در عصر مولف کتابت شده و شامل جزء چهارم شرح است. نسخه کتابخانه تهرانی، در کربلا و شامل جلد پنجم است. نسخه کتابخانه آیت الله سید محمدعلی روضاتی در اصفهان شامل جزء سوم تا نهم، و در عصر مؤلف کتابت شده، و حاشیه‌هایی به خط مؤلف دارد، مرحوم صدرالافاضل بر روی آن نسخه چنین نگاشته است: «إنَّهَا فِي الْجَمِيعِ بَيْنَ الْكُتُبِ الْأَرْبَعَةِ وَ قَدْ فَعَلَ الْمُؤْمِنُ مَا فَعَلَهُ الْفَيْضُ فِي الْوَافِي». گزارش سه نسخه اخیر در الذریعة آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق، تاریخ کتابت (پایان کتاب التوحید): سال ۱۰۸۳ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی، تعداد برگ: ۲۲۷، تعداد سطر: ۳۷، اندازه متن: ۲۴×۱۳/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۱×۳۱ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی ضربی با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیها: نسخه‌ای است نفیس و نایاب و در عصر شارح کتابت و در حاشیه تصحیح شده است، حاشیه نویسی با نشان «سَلَّمَهُ اللهُ» دارد، عناوین با قرمز در حاشیه آمده، برگها اندکی رطوبت دیده و به حاشیه آنها نیز آسیب رسیده، سپس ترمیم گردیده، لیکن آسیبی به متن نرسیده است، این نسخه به همراه ۲۴۸ جلد دیگر از جمله نسخه‌هایی است که مرحوم «ملا شریف شیروانی» و فرزندش حاج میرزا حسین، بابت ثلث اموال خودشان قرار داده‌اند^۱، عبارت «ثلث» با مهر مربع بزرگ «شریف» در پشت برگ نخست آمده است.

۱. این نسخه نفیس و ارزشمند را دو سال قبل با تعدادی نسخه دیگر توسط نماینده اینجانب در تبریز که معمولاً نسخه‌های بسیاری در آن استان فراهم می‌نماید، برای این کتابخانه بزرگ خریداری گردیده است.

منابع: الذریعة: ج ۶، ص ۹۶۳ و ج ۲۵، صص ۱۶۳-۱۶۱؛ فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ج ۱۲، ص ۲۶۴۰؛ طبقات اعلام الشيعة: ج ۵، ص ۵۰۲.
شماره نسخه: «۱۳۰۷۳»

*

۲۱۲. هدی العقول إلى أحاديث الأصول (ج ۹) (حدیث - عربی)

از: محمد بن عبدعلی آل جبّار بحرانی قطیفی (درگذشته بعد از سال ۱۲۴۰هـ)
آغاز: «الحمد لله المتعالی عن الشبه و النظير و صلّى الله على محمد و آله المنزهين
عن القصور و التقصير معدن الوحي و مجمع الحكم ... باب في شأن ليلة القدر و
تفسيرها، أقول هذا الباب يشتمل أيضاً على إثبات الاضطرار...».

انجام: «نعم قد تختلف التقيّة في الأوقات شدّة وضعنا و ذلك محرم فلم يرتفع حكم
التقيّة مطلقاً فافهم؛ هذا ما أراد الله رسمه في هذا المجلّد و يتلوه المجلّد العاشر...».
گزارش متن: شرحی است بسیار مفصّل با عناوین «قوله - أقول» بر بخش اصول
کافی در ۱۴ مجلد که ۱۰ جلد آن از سوی شارح تنظیم گردیده و باقی آن تکمیل نشده
است؛ شارح در مقدمه جلد چهارم شرح در خطاب به فردی (گویا فرزندش) در
عباراتی انتقادی گوید: «در این شرح از سخنان ملا صدرا برای تو بسیار نقل می‌کنم
جهت تنبیه بر خطا و ضلالت وی و امثال او، [همچون] کاشانی و محمدصادق^۱ و در
همانجا محیی‌الدین ابن عربی را «ممیت‌الدین» خوانده است! نسخه موجود جلد نهم
و از باب «فی شأن إنا أنزلناه فی ليلة القدر» تا باب «الإشارة و النصّ علی أبي محمد
عليه السلام» است.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: محمد بن ناصر بن محمد بن ناصر بن
قضیب احسائی، تاریخ کتابت: ۱۲۴۲هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی
سفید ضخیم، تعداد برگ: ۲۱۸، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۹×۱۷ سانتیمتر، اندازه

۱. عبارت شارح چنین است: «و نقل لك كثيراً من كلام الملا الشيرازي و أمثاله خلال الشرح و اءن لم
نستقص اءلا لأجل التنبيه على خطائه و ضلاله الحقّ فاءنّه تبع في الأصول ابن عربی محمد بن محیی‌الدین
عندهم و هو ممیت‌الدین و الله متمّ نوره و لو کره الكافرون و مثلها کاشانی و محمدصادق!»

جلد: ۵/۲۳×۱۶/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زرشکی مجدول ضربی بالبه برگردان؛ رقم کاتب: «وقع الفراغ من المجلد التاسع بالیوم الثلاثین من شهر شوال بیوم الأحد سنة الثانية و الأربعون بعد المأتین و الألف من الهجرة ... بقلم الفقیر الحقیقیر الراجی: محمّد بن ناصر المرحوم محمّد بن ناصر بن قضیب الأحسائی رحمه الله ...».

ویژگیها: در حاشیه تصحیح گردیده است، در برگ نخست عبارت «وقف محمّد، هذا المجلد علی علماء یزد ثمّ علماء مشهد الرضا ثم علماء الفرقة و...» آمده است که آن عبارات اگر خطّ مؤلف باشد، باید درگذشت وی را با توجه به تاریخ کتابت نسخه، بعد از سال ۱۲۴۲ هـ دانست. همچنین دستخط پدرم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی در طرفین برگ نخست چنین آمده است: «المؤلف من علماء القطیف و الأحساء؛ شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی». در پشت جلد مهر بیضی «الوائق بالله حسن بن عبدالله» و نیز دو جای دیگر آمده است. برخی برگ‌های نسخه اندکی آفت دیده است.

منابع: الذریعة: ج ۲، ص ۱۹۲ و ج ۲۵، ص ۲۰۲؛ الکرام البررة: ج ۳، ص ۴۱۷.

شماره نسخه: «۱۸۰۸»

*

۲۱۳. نسخه دیگر (۲) هدی العقول إلى أحاديث الأصول (ج ۴)

آغاز: «بسملة، الحمد لله الأحد الفرد الصمد الذي لم يتخذ صاحبه و لا ولداً و تنزه عن التشابه و التشاكل و التضادّ و التماثل ... باب الكون و المكان، أقول هذا الباب ...».

انجام: «فإنها صفات فعل و لغير ذلك وكذا فرقه في الواحد مع الأحد مع جعله صفات الذات نفسها فتدبر؛ تمّ المجلد الرابع ... و صلّى الله على محمّد و آله الهدات». گزارش متن: ... نسخه موجود جلد چهارم و از باب «الكون و المكان» آغاز و تا باب «النهی عن الصفة بغير ما وصف به نفسه تعالى» از کتاب التوحید به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: محمّد جعفر بن ملا علی محمّد رشتی، تاریخ کتابت: سال ۱۲۷۹ هـ، عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۱۷۹، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۹/۵×۱۵/۵ سانتیمتر، اندازه جلد:

۱۶/۵×۲۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زیتونی؛ رقم کاتب: «و تشرّف بکتابته أنامل الأقلّ الأحقر محمّد جعفر بن المرحوم ملا علی محمّد رشتی سنة ۱۲۷۹».

ویژگیها: فراز برگهای پایانی رطوبت و آسیب دیده است؛ در برگ نخست دستخط پدر عزیزم، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) در خصوص کتاب و مؤلف آن آمده، و عبارات آن چنین است:

«کتاب هدی العقول فی شرح أصول الکافی للعلامة الشيخ محمّد بن عبدعلی بن محمّد آل عبدالجبار [البحرانی القطیفی] المتوفی [بعد] سنة ۰۴۲۱ [هـ] و قد أکره فيه من النقد و الاعتراض علی العلامة المولی صدرالدين الشيرازي، صاحب کتاب الأسفار و العلامة المولی محمّدصادق شارح أصول الکافی بل العمدة فی کلماته و ذلك و النسخة لم تطبع بعد؛ شهاب الدين الحسيني المرعشي».

شماره نسخه: «۲۹۰۸»

✱

۲۱۴. نسخه دیگر (۳) هدی العقول إلى أحاديث الأصول (ج ۶)

آغاز: «الحمد لله الأحد الصمد المنزه عن الصاحبة و الولد المتوحد في توحيد و المتعالي في عظيم عظمته الذي بعد فلايري و قرب فشهد النجوى و ... و بعد فيقول ... باب معاني الأسماء و اشتقاقها، أقول هذا هو الباب السادس عشر من كتاب التوحيد...».

انجام: «و ظهوره بحسب المقابل مختلف و يكون في بعض ظاهراً خاصّة أو باطناً و سيأتي بسط ذلك إن شاء الله تعالى، تمّ المجلد السادس ... و الحمد لله ربّ العالمين».

گزارش متن: ... نسخه موجود جلد ششم از «باب معاني الأسماء و اشتقاقها» آغاز و تا باب «جوامع التوحيد» از کتاب التوحيد به انجام می رسد.

گزارش نسخه: نوع خطّ نسخ، نام کاتب: [محمّد جعفر بن ملا علی محمّد رشتی (به قرینه نسخه)] ۸۰۹۲ تاریخ کتابت: [سال ۱۲۷۹ هـ] عنوانها و نشانیها: قرمز، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۲۰۴، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۹/۵×۱۵/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۲/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زیتونی.

ویژگیها: روی برگ نخست دستخط مرحوم پدرم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده که عبارات آن چنین است:

«المجلد السادس من كتاب هدى العقول في شرح أصول الكافي للعلامة الشيخ محمد بن عبدعلي بن محمد آل عبدالجبار؛ شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي». شماره نسخه: «۲۹۰۹»

*

۲۱۵. نسخه دیگر (۴) هدی العقول إلى أحاديث الأصول (ج ۵)

آغاز: «الحمد لله الأحد الموصول بالكمال والمنزه عن الشبهة والأمثال الذي أتقن كل شيء صنعه كما أراد وأعطى كل مخلوق ما يستحقه... صفات الذات، أقول هذا هو الباب الثاني عشر من كتاب التوحيد...».

انجام: «و لمحمد صادق هنا كلام طويل مشتمل على وحدة الوجود و التوحيد الوجودی كما... و غیر ذلك من الهفوات أعرضنا عنه استعجالاً؛ هذا ما أراد الله رسمه في هذا المجلد... و صلى الله على محمد و آله الطاهرين الأخيار المتجيين». گزارش متن: ... نسخه موجود جلد پنجم و از باب «صفات الذات» آغاز و تا باب «حدوث العالم» از کتاب التوحيد به پایان می رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نام کاتب: [محمدجعفر بن ملا علی محمد رشتی (به قرینه نسخه)] ۸۰۹۲ تاریخ کتابت: [سال ۱۲۷۹هـ] عنوانها و نشانیها: نانوشته، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۱۹۰، تعداد سطر: ۲۳، اندازه متن: ۱۵/۵×۹/۵ سانتیمتر، اندازه جلد: ۲۲/۵×۱۶/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج زیتونی. ویژگیها: تعدادی از برگها اندکی رطوبت دیده است. در برگ نخست دستخط پدرم، مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) آمده، که عبارات آن چنین است: «المجلد الخامس من كتاب هدى العقول في شرح اصول الكافي للعلامة الشيخ محمد بن عبدعلي بن محمد آل عبدالجبار؛ شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي». شماره نسخه: «۳۴۹۲»

*

۲۱۶. منتخب كتاب الرسائل إلى الأئمة للشيخ أبي جعفر الكليني

(حدیث - عربی)

از: میرزا عبدالله بن عیسی بیک تبریزی اصفهانی مشهور به «میرزا عبدالله افندی»، مؤلف ریاض العلماء (درگذشته پس از سال ۱۱۲۱هـ)

آغاز: «بسملة، هذه فوائد إنتخبْتُ من كتاب الرسائل للشيخ أبي جعفر محمد بن يعقوب الكليني - رحمه الله - فمن الرسالة التي كتبها الصادق عليه السلام إلى أصحابه وأمرهم بمدارستها و النظر فيها و تعاهدها و العمل بما فيها و كانوا يضعونها في مساجد بيوتهم فإذا فرغوا من الصلوة نظروا فيها: بسم الله الرحمن الرحيم، أمّا بعد فاسئلوا ربكم العافية و عليكم بالدعة و الوقار و السكينة و عليكم بمعاملة أهل الباطل تحملوا الظلم منهم...».

انجام: «و إذا لميرد الله لعبدٍ خيراً و كله فكان صدره ضيقاً حرجاً فإن جرى على لسانه حقاً لميعقد قلبه عليه و إذا لميعقد قلبه عليه لميعطه العمل به فإذا اجتمع ذلك عليه حتى يلوث و هو على تلك الحال كان عند الله من المنافقين؛ تم».

گزارش متن: گزیده‌های است، از کتاب رسائل الائمه - عليهم السلام - تألیف علامه شیخ ابو جعفر محمد بن یعقوب کلینی رازی (درگذشته به سال ۳۲۹هـ)، که مرحوم میرزا عبدالله افندی، پس از کتاب بساتین الخطباء و ریاحین العلماء خویش آن را درج نموده است؛ این اثر در واقع گزیده و بخشی از اثر مفقود شده مرحوم کلینی با عنوان رسائل الائمه علیه السلام است که در منابع و مصادر موجود گزارشی از وجود نسخه‌های آن بر اساس آگاهی ما داده نشده است. در این اثر، نامه و رساله‌ای از حضرت امام جعفر صادق - علیه السلام - خطاب به اصحاب صادر گردیده و در فقراتی از دیباچه این رساله، به انتشار آن بین شیعیان و مؤمنان تأکید شده است: «... و أمرهم بمدارستها و النظر فيها و تعاهدها و العمل بما فيها و كانوا يضعونها في مساجد بيوتهم فإذا فرغوا من الصلوة نظروا فيها»، در بخشی از مضامین این اثر به نکته‌های مهم اجتماعی و اخلاقی مؤمنان تأکید و سفارش شده است. ناگفته نماند که اصل این روایت با اندکی اختلاف در بخش «الروضة» کتاب الکافی (ج ۸، ص ۲) آمده و در نسخه‌های دیگر، همچون نسخه کتابخانه آیت الله گلپایگانی (ره) به شماره «۱۳/۲۰۷» و نسخه کتابخانه مدرسه نمازی خوی به شماره «۶۳۹/۵» به نقل از کتاب الکافی، موجود می‌باشد؛ لیکن اهمیت این رساله در این است که از سوی مرحوم افندی، که خود دانشمندی برجسته و کتابشناسی بی‌بدیل بوده است، مستقیماً از کتاب الرسائل مرحوم کلینی انتخاب گردیده است و عبارت وی: «انتخبْتُ من کتاب

الرسائل...» حاکی از آن است که آن مرحوم کتاب رسائل الائمة عليهم السلام تألیف مرحوم کلینی را در دست داشته و طی بررسی آن فقرات مذکور را در این اثر کوتاه، برگزیده است؛ مرحوم آغا بزرگ تهرانی در الذریعة (ج ۱۰، ص ۲۳۹) درباره خود رسائل الائمة چنین آورده است: «رسائل الائمة... و قد نقل عنه السيد رضی‌الدین علی بن طاوس فی كشف المحجة... و ظاهر النقل عنه بغير واسطة و علیه فلا یبعد وجود الكتاب اليوم فی بعض المكتبات»؛ و این در حالی است که بر اساس عبارت «أرسل إلى الذریعة» بر فراز آغازین برگ این نسخه، اطلاعات نسخه شناسی و کتابشناختی نسخه منتخب این کتابخانه بزرگ، از سوی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) به آغا بزرگ تهرانی (ره)، جهت ثبت در کتاب گرانسنگ الذریعة، ارسال شده، لیکن با این حال در الذریعة ثبت نشده است! به نظر می‌رسد، این داده‌ها به دست آن مرحوم نرسیده یا از قلم ایشان افتاده است! پایان سخن اینکه با توجه به تاریخ تصنیف بخشی از بساتین الخطباء (سال ۱۱۰۰ هـ در دارالسلطنه تبریز) در ضمن همین مجموعه، زمان تألیف (انتخاب و گزینش) این اثر نیز بایستی پیرامون اوایل سده ۱۲ هـ بوده باشد.

گزارش نسخه: نوع خط نستعلیق، نام کاتب: اصل به خط انتخاب کننده (میرزا عبدالله افندی)، تاریخ کتابت (انتخاب): پیرامون اوایل سده ۱۲ هـ، عنوانها و نشانیهها: مشکی، نوع کاغذ: فرنگی سفید آهار مهره زده، تعداد برگ: ۱ (۱۷۲ الف - ۱۷۲ ب)، تعداد مجموع سطور: ۱۱+۱۶، اندازه متن: ۱۴/۵×۱۰ سانتیمتر، اندازه جلد: ۱۴/۵×۲۰/۵ سانتیمتر، نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن با ترنج، سرترنج و لچک، مجدول، ضربی.

ویژگیها: نسخه‌ای است بسیار نفیس و نایاب به خط مرحوم میرزا عبدالله افندی تبریزی اصفهانی و شاید بتوان گفت نسخه‌ای منحصر بفرد می‌باشد که در پایان بساتین الخطباء وی آمده است؛ بر فراز آغازین برگ این اثر به خط میرزا عبدالله افندی اصفهانی آمده بود: «هذه قطعة من كتاب الغوالی اللثالی لابن أبی جمهور الأحسانی فی ذکر مشایخه» که آن مرحوم به خط خویش قلم زده و دیگر بار نوشته است: «هذه قطعة من كتاب الرسائل للکلینی». در آغاز این رساله

دستخط مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، با عبارت: «أرسل إلى الذریعة» آمده است؛ همچنین در آغاز این مجموعه نفیس دستخط معظم له با چنین عباراتی دیده می‌شود:

بسمه تعالی، هذه قطعة من الكتاب الكبير من تأليف العلامة الميرزا عبدالله أفندی، صاحب رياض العلماء بخطه الشريف بلاشك و صرح المؤلف في آخر الخطبة الثمانية في عيد الفطر باسم السلطان شاه سلطان حسين الصفوى و اسم الكتاب الذى هذه قطعة منه، بساتين الخطاب و رياضين العلماء، صرح به في أواخر هذا الجزء و قد فرغ من تأليفه في زمن إقامته ببلدة تبريز يوم الخميس ۲۵ من ذى الحجة من سنة ۱۱۰۰ و في الخاتمة ذكر عدة خطب إنشائها زمن إقامته بإسلامبول و صرح فيها بالدعاء في حق السلطان محمد العثماني و يراعى فيها التقية الكاملة خلاف سيرته في سائر خطبه كما هو واضح؛ حرره شهاب الدين الحسينى المرعشى النجفى ۱۳۹۴هـ.